

BIDRAG

till

KÄNNEDOM AF

FINLANDS NATUR OCH FOLK.

Utgifna

af

Finska Vetenskaps-Societeten.

Sextiondeförsta Häftet.

BIDRAG

till

KÄNNEDOM AF

FINLANDS NATUR OCH FOLK.

Utgifna

af

Finska Vetenskaps-Societeten.

Sextiondeförsta Häftet.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapets tryckeri,
1902.

INNEHÅLL:

SVERGES POLITIK

I FÖRHÅLLANDE TILL

DE FEDERATIVA RÖRELSERNA I TYSKLAND

1650—58.

II.

AF

HJALMAR CROHNS.

Innehåll.

Förord.

De förbundssträfvanden af ständerna, som under årtiondet efter westfaliska freden utgjorde ett af de karakteristiska dragen i Tysklands inre politiska lif, hafva under de senaste decennierna lifligt sysselsatt den historiska forskningen.

Redan i slutet af 1860-talet gaf *B. Erdmannsdörffer* i sin förträffliga biografi öfver Georg Fr. v. Waldeck en intressant bild af den brandenburgska unionsplanen. År 1884 lämnade *A. Köcher*, Geschichte von Hannover und Braunschweig en teckning af furstarnas i norra Tyskland, närmast braunschweigarnas roll i ständernas sträfvan till federativ sammanslutning och tillika en exposé om Rhenalliansens uppkomst och utveckling. Samtidigt publicerades af *Erdmannsdörffer* för belysning af denna en del material från geheimestatsarkivet i Berlin i VIII delen af Urkunden und Actenstücke zur Geschichte des Kurfürsten Friedrich Wilhelm von Brandenburg. Kort efter Köchers värk följde (1886) *E. Joachims* på rikligt tillgodogörande af otrykta källor baserade arbete Die Entwickelung des Rheinbundes vom Jahre 1658.

Till de första sparsamma detaljupplysningar om Frankrikes hållning i underhandlingen om Rhenalliansen, hvilka i

början af 1880-talet gifvits af *J. Valfrey*, Hugues de Lionne et ses ambassades en Espagne et en Allemagne, samt *M. Chéruel*, Histoire du ministère de Mazarin, lade Joachim i sin ofvannämda publikation en sammanfattande karakteristik af Mazarins politik beträffande den. År 1890 fogade slutligen *A. F. Pribram* i Sitzungsberichte der kais. Academie der Wissenschaften (Wien) på grund af material i arkivet i Paris viktiga kompletterande och korrigerande bidrag till senare nämda författares framställning, jämte det han äfven i öfrigt förfullständigade den tidigare historiken om Rhenförbundets uppkomst.

Sverges insats på det område, hvilket ofvannämda författare gjort till sin uppgift att belysa, har ännu icke blifvit klargjord. Hvad nämligen *Pufendorf*, Commentariorum de rebus Suecicis libri XXVI och De rebus a Carolo Gustavo gestis (1686 96) samt *T. A. Säve* i sin afhandling Kejsarevalet i Frankfurt 1657—58 (1869) i sådant afseende meddela, fyller icke berättigade anspråk på en sakenlig och uttömmande behandling af ämnet. Af tidigare nämda specialforskare har det svenska riksarkivet alls icke anlitats.

De federativa rörelserna i Tyskland och de förhandlingar, som knyta sig till dem, hafva emellertid i Sverges historia ett betydande och säreget intresse. De spela in på alla områden af dess tyska politik och blifva, utan att regeringen afsåg det, i dess förhållande till en stor del af rikets furstar det enda integrerande under decenniet efter westfaliska freden. De erbjödo rikt tillfälle för främjande af de syften, som Sverge fullföljt under 30-åriga kriget och westfaliska fredskongressen. De trycka slutligen sin prägel jämväl på de diplomatiska förbindelserna mellan Sverge och Frankrike, hvilka på det närmaste knyta sig till dem. En redogörelse för den svenska regeringens politik i för-

hållande till de tyska furstarnas förbundssträfvanden blir för den skull tillika en redogörelse för, huru Sverge bevakade, begagnade och befäste den maktställning, som vunnits 1648, och i hvilken mån det i förhållande till sin förnämsta bundsförvandt under 30-åriga kriget upprätthöll traditionerna från den tid, då frukterna af förbundet skördades.

En närmare undersökning af det material, som arkivet i Stockholm erbjuder för belysning af Karl Gustafs och Kristinas politik, klargjorde för mig därjämte, att den uppfattning, som den nyare utländska forskningen bildat sig om deras ståndpunkt på det diplomatiska område, om hvilket här är fråga, i många afseenden tarfvade korrigering.

Men framföralt fann jag, att en uttömmande historik af ständernas federativa arbete öfver hufvud och oberoende af Sverges roll i det samma icke kunde begränsas till en redogörelse för Rhenalliansens uppkomst och den brandenburgska unionsplanen, samt än vidare, att den måste föras längre tillbaka i tiden, än hvad som hittills skett. Källorna gåfvo vittnesbörd om, att kretsdagsförhandlingarna under tidehvarfvet, i hvilka jämväl ständernas associeringssträfvanden gjorde sig gällande, måste få en plats i en sådan historik samt af dem icke blott förhandlingarna i nedersachsiska kretsen 1651—54, som redan Köcher i öfverensstämmelse med sin uppgift beaktat, utan, såsom viktiga särskildt för Sverges vidkommande, men äfven för frågan i allmänhet, också förhandlingarna på konventet i Frankfurt a. M. 1650—52, på kretsdagarna i öfversachsiska kretsen 1654 och 1658 samt i nedersachsiska kretsen 1657. De senare årens förhandlingar visade å andra sidan hän till negociationer på hithörande område vid riksdagen i Regensburg 1653—54 samt slutligen hän till underhand-

lingar om ett tyskt fursteförbund och om Sverges inträde i det samma redan på exekutionsdagen i Nürnberg 1650. I mitt arbete framträder sålunda historiken om Rhenalliansens uppkomst och utveckling i annan form och så att säga i annan infattning än hos de författare, — Köcher och Joachim, — hvilka före mig behandlat den samma i sin helhet.

De rön jag gjort i arkivet i Stockholm föranledde mig till en förnyad undersökning af källorna i arkiven i Berlin, Paris, Marburg, Hannover och Düsseldorf, hvilka af tidigare nämda forskare redan i vidsträkt grad hade användts. Af arkiven lämnade särskildt det förstnämda värdefulla och nya bidrag till frågan om Waldecks och Fredrik Wilhelms hållning till tidehvarfvets sträfvanden på riksdagen i Regensburg och kretsdagarna i öfversachsiska kretsen.

Icke mindre än sju år hafva förflutit, sedan de tre första kapitlen af mitt arbete publicerades, och sex, sedan det fjärde af dess första del utgick i separattryck [1]). Särskilda omständigheter hafva vållat, att utgifvandet af den andra delen i betydlig grad fördröjts. Någon specialundersökning rörande det ämne jag behandlar har under mellantiden icke utgifvits af trycket. Men väl hafva forskare, som sysselsatt sig med samma period eller med de furstar, som tagit lifligare del i ständernas federativa sträfvanden, egnat en viss uppmärksamhet äfven åt deras hållning till de samma. Jag har med tillfredsställelse konstaterat, att de af dessa forskare vunna resultaten i alt väsentligt bekräfta den uppfattning, till hvilken min egen undersökning har ledt mig.

Innan jag slutar dessa inledande rader, är det mig en kär plikt att med tacksamhet erkänna det vänliga tillmö-

---

[1]) Dessa kapitel ingå i volymen 57 af denna serie.

tesgående, som kommit mig till del af respektive ärade chefer och tjänstemän i de arkiv, där jag insamlat materialet till mitt arbete. Särskild anledning har jag att i sådant afseende nämna riksarkivarien *Odhner*, lektor *Hildebrand*, arkivarierna *Westrin*, *Bergh* och *Sondén* i Stockholm, chefen för historiska byrån vid utrikesministeriets arkiv i Paris *Louis Farges*, dåvarande geheimearkivråden *Harless* i Düsseldorf och *Janicke* i Hannover, arkivdirektorn *Doebner* i Hannover, då i Berlin, samt geheimearkivrådet *Könnecke* i Marburg.

Berlin i maj 1901.

HJALMAR CROHNS.

Förteckning öfver trykt litteratur, till hvilken i arbetet hänvisas.

Adlersparre, C., Historiska samlingar. Stockholm 1793 ff.

Aitzema, L. van, Historie van Saken van Staeten en Oorlogh. Gravenhagen 1657.

Alpen, J. ab, De vita et rebus gestis Christophori Bernhardi. Coesfeldiae 1694.

Anteckningar om det, som tilldragit sig i Sverige ifrån år 1645 till år 1649; samlade . . ur Chanuts brefväxling. Tillika med drottning Christinas egenhändiga Anmärkningar vid Herr Chanuts uppgifter . . Stockholm 1826.

Arckenholtz, J., Mémoires concernant Christine, reine de Suède. Amsterdam et Leipzig 1751—59.

Arndt, W., Sendung Schlippenbachs an Kursachsen und Brandenburg im Jahre 1654 (Cottasche Zeitschrift für Gesch. u. Politik V.). Stuttgart 1888.

—— Zur Vorgeschichte der Wahl Leopold I. (Hist. Aufsätze dem Andenken an G. Waitz gewidmet). Hannover 1886.

Auerbach, B., La diplomatie française et la cour de Saxe 1648—80. Paris 1888.

Becker, P., Samlinger til Danmarks Historie under Kong Fredrik III:s Regjering. Kjöbenhavn 1847. 57.

Berch, C. R., Namnkunniga svenska herrars och fruars skadepenningar . . med bifogade lefvernesbeskrifningar. Stockholm 1777—81.

Bobé, L., Geheimrat Detlev v. Ahlefeldts Memoiren a. d. Jahren 1617—59. Kopenhagen 1896.

Brahe, Per, Tänkebok, utgifven af V. Krutmejer. Stockholm 1806.

Böhm, W., Der Rheinbund und seine Geschichte (Zeitschrift für Preussische Gesch. V.). Berlin 1868.

Carlson, F. F., Sveriges historia under konungarna af pfalziska huset. Stockholm 1855 ff.

Chéruel, M., Histoire de France sous le ministère de Mazarin. Paris 1882.

Claretta, G., Adelaïde di Savoia e i suoi tempi. Torino 1877.

Dansk hist. tidskr. Raekke I. 5, 269 ff.; se Molbech.

Domke, W., Die Virilstimmen im Reichsfürstenrath 1495—1654 (Untersuchungen zur deutschen Staats- und Rechtsgeschichte, herausgeg. von Gierke XI). Breslau 1882.

Droysen, J. G., Zur Quellenkritik der deutschen Geschichte des XVII Jahrhunderts (Forschungen zur deutschen Geschichte IV). Göttingen 1864.

— Geschichte der Preussischen Politik, zweite Auflage. Leipzig 1868.

Dudik, B., Schweden in Böhmen und Mähren 1640—50. Wien 1879.

Dumont, J., Corps universel diplomatique du droit des gens. Amsterdam & la Haye 1726—31.

Duntze, J. H., Gesch. der freien Stadt Bremen. Bremen 1845 ff.

Erdmannsdörffer, B., Deutsche Geschichte vom westfälischen Frieden bis zum Regierungsantritt Friedrichs des grossen (Oncken, W., Allgemeine Geschichte in Einzeldarstellungen III. 7). Berlin 1892.

— Graf Georg Friedrich v. Waldeck. Berlin 1869.

Fester, R., Die armirten Stände und die Reichskriegsverfassung 1681—97. Frankfurt a. M. 1886.

Fiedler, J., Die Relationen der Botschafter Wenedigs über Deutsch-

land und Österreich im XVII Jahrh. (Fontes rerum Austriacarum XXVI). Wien 1866.

Franzén, F. M., Minne af riksradet Matthias Biörenklou (Svenska akademins handlingar IX). Stockholm 1822.

Fridericia, J. A., Adelsvaeldens sidste Dage. Danmarks Historie fra Christian IV:s död til Enevaeldens Indförelse (1648–60). Kjöbenhavn 1894.

Fries, Ellen. Erik Oxenstierna. Stockholm 1889.

—— Bidrag till kännedomen om Sveriges och Nederländernas diplomatiska förbindelser under Karl X Gustafs regering. Akad. afhd. Upsala 1883.

Fritsch, A., Opuscula varia. Norimb. 1731 f.

Fryxell, A., Berättelser ur svenska historien. Stockholm 1831 ff.

—— Handlingar rörande Sveriges historia. Stockholm 1836 ff.

Gaillardin, C. J., Histoire du règne de Louis XIV. Paris 1871 ff.

Gjörwell, K. K., Svenska biblioteket. Stockholm 1757–61.

Grauert, W. H., Christina Königinn von Schweden. Bonn 1837–42.

Gustafsson, C. H., Bidrag till historien om drottning Kristinas afsägelse och riksdagen 1654. Akad. afhd. Lund 1888.

Haumant, É., La guerre du Nord et la paix d'Oliva 1655–1660. Paris 1893.

Heide, G., Kurfürstin Adelheid von Bajern (Zeitschr. für allg. Gesch. III). Stuttgart 1886.

—— Die Wahl Leopold I zum Römischen Kaiser (Forschungen zur Deutschen Gesch. XXV). Göttingen 1885.

Heyne, M., Der schwedische Investiturstreit 1648—64 (Programm des k. Gymnasiums zu Weilburg). Weilburg 1883.

Häusser, L., Gesch. der Rheinischen Pfalz. Heidelberg 1845.

Joachim, E., Die Entwickelung des Rheinbundes vom Jahre 1658. Leipzig 1886.

Kopp, J. A., Gründliche Abhandlung von der Association derer vorderen Reichscraysse. Frankfurt 1739.

Krebs, O., Beiträge zur Geschichte der Politik der Pfalzgrafen

Wolfgang Wilhelm und Philipp Wilhelm von Neuburg in den Jahren 1633–60 (Zeitschr. des historischen Vereins für Schwaben und Neuburg). Neuburg 1886.

—— Rec. af Joachim, Die Entwickelung des Rheinbundes, i Gött. Gelehrte Anzeigen. Göttingen 1887.

Köcher, A., Gesch. v. Hannover u. Braunschweig 1648—1714 (Publicationen aus den königlichen preuss. Staatsarchiven XX). Leipzig 1884.

Lettres du card. Mazarin pendant son ministère. Paris 1872 ff. (Collection de docum. inédits sur l'hist. de France; I. série).

Lettres . . entre . . Jean de Witt et les plénipotentiaires des Provinces-Unies des Païs-Bas aux cours de France, d'Angleterre, de Suède, de Dannemarc et de Pologne etc. Amsterdam 1725.

Linage de Vauciennes, P., Memoires de ce qui c'est passé en Suède . . . depuis l'année 1649 jusques en l'année 1655 . . , tirez des depesches de M. Chanut. Paris 1675.

Loenbom, S., Anecdoter om namnkunniga och märkvärdiga svenska män. Stockholm 1770.

Londorp, M. C., Der röm. keijserl. . . . Maj:t . . . und des heil Römischen Reichs . . . acta publica . . . Frankfurt a. M. 1627 ff.

Malmström, O., Bidrag till svenska Pommerns historia 1630—53. Akad. afhd. Lund 1892.

Meddelanden ur Svenska riksarkivet. XVIII. Stockholm 1894.

v. Meiern, J. G., Acta pacis executionis publica. Göttingen 1736—38.

—— Acta comitialia Ratisbonensia. Leipzig et Gött. 1738—40.

Meinecke, Fr., Rec. af Joachim, Die Entwickelung des Rheinbundes, i Hist. Zeitschr. LIX. 329 ff. München 1888.

Mémoires du maréchal de Gramont, donnéz au public par le duc de Gramont son fils. Amsterdam 1717.

Mentz, G., Johann Philipp v. Schönborn. Jena 1896 f.

Merkel, C., Adelaïde di Savoia, Elettrice di Baviera. Torino 1892.

Molbech, E., Bidrag til Dronning Christinas, det svenske Hofs og Corfitz Ulfeldts historie i Aarene 1651—55 af Peder

Juuls utrykte Breve til Charisius. Dansk hist. Tidskrift Raekke I. 5. 269.

Moser, F. C. v., Sammlung des Ober-Sächsischen Crayses Abschiede. Jena 1752.

——— Des Fränkischen Crayses Abschiede und Schlüsse 1600—1748. Nürnberg 1752.

Mörner, Th. v., Kurbrandenburgs Staatsverträge 1601—1700. Berlin 1867.

Négociations secrètes touchant la paix de Munster et d'Osnabrüc . . La Haye 1725 et suiv.

Odhner, C. T., Sveriges deltagande i westfaliska fredskongressen. Vitterhets. hist. och antikvitetsakademins handlingar. Stockholm 1876.

Pfanner, T., Historia comitiorum Imp. habitorum 1652—54. Vinar. 1694.

Philippson, M., Der grosse Kurfürst Friedr. Wilh. v. Brandenburg. Berlin 1897.

Pratje, J. H., Die Hertzogthümer Bremen und Verden. Bremen 1757 ff.

Pribram, A. F., Beitrag zur Geschichte des Rheinbundes von 1658. Wien 1888 (aus dem Jahrgange 1887 der Sitzungsberichte der phil.-hist. Classe der Kajs. Academie der Wissenschaften CXV Bd., I. Hft. besonders abgedruckt).

——— Die Berichte des kaiserl. Gesandten Franz v. Lisola aus den Jahren 1655—60 (Archiv für Österr. Gesch. LXX). Wien 1887.

——— Franz Paul Freiherr v. Lisola und die Politik seiner Zeit. Leipzig 1894.

——— Zur Wahl Leopold I. 1654—58. Wien 1888 (aus dem Archiv für Österr. Gesch. LXXIII Bd., I Hälfte separat abgedruckt).

Pufendorf, S., de, Commentariorum de rebus Suecicis libri XXVI. Ultraj. 1686.

——— De rebus a Carolo Gustavo gestis. Norimb. 1696.

——— De rebus gestis Friderici Wilhelmi. Berolini 1695.

Recueil des instructions données aux ambassadeurs de France: Pologne. Paris 1888.

—— **Russie.** Paris 1890.

—— **Suède.** Paris 1884.

Rommel, Ch., Geschichte von Hessen. Marburg u. Cassel 1820 ff.

Rudawski, L. J., Historiarum Poloniae ab excessu Uladislai IV ad pacem Olivìensem usque libri IX. Varsov. et Lipsiae 1755.

Sattler, Ch. F., Gesch. des Herzogth. Würtemberg unter den Regierungen der Herzoge. Ulm 1769 ff.

Schlözer, A. L., Schwedische Biographie. Altona und Lübeck 1760.

Schmiele, E., Zur Geschichte des schwedisch-polnischen Krieges 1655—60 (Program d. k. Wilhelms-Gymnasiums). Berlin 1887—88.

Svenska Akademins handlingar; se Franzén.

Sveriges ridderskaps och adels riksdagsprotokoll med tillhörande handlingar från 17:de århundradet 1627 ff. Stockholm 1855. ff.

Säve, A. Th., Kejsarevalet i Frankfurt 1657—58 och Sveriges underhandlingar derunder. Akad. afhd. (Upsala). Stockholm 1869.

Theatrum Europaeum. Frankfurt a. M. 1635 ff.

Thurloe, J., Collection of State Papers. London 1742 ff.

Tücking, K., Gesch. des Stifts Münster unter Christoph Bernhard v. Galen. Münster 1865.

Urkunden und Actenstücke zur Geschichte des Kurfürsten Friedrich Wilh. v. Brandenburg. Berlin 1864 ff.

Weibull, M., Om „mémoires de Chanut" Svensk hist. tidskrift VII. 49, 151 ff., VIII. 1, 131 ff. Stockholm 1887—88.

Wrangel, F. U., Liste des diplomates français en Suède 1541—91. Stockholm 1891.

Zetterqvist, E., Grundläggningen af det svenska väldet i härtigdömena Bremen och Verden. Oskarshamn 1891.

Zwiedineck-Südenhorst, H., Deutsche Geschichte im Zeitraum der Gründung des preuss. Königtums. Stuttgart 1890 ff.

Förteckning öfver otrykt material, till hvilket i arbetet hänvisas.

Furstar torde sökas under resp. länders namn.

Riksarkivet i Stockholm.

Adler Salvius, J., kommissarie vid underhandlingen i Lübeck till presidenten i pommerska regeringen Anders Gyldenklou 1651. Polonica I.

Adolf Johan, pfalzgrefve till konung Karl X Gustaf. Acta historica.

Appelboom, H., resident i Haag till konung Karl X Gustaf. Hollandica I.

——— till J. Oxenstierna, Sverges legat i Tyskland 1656—57. Oxenstiernska samlingen.

Bielke, S., sändebud till Kursachsen m. fl. stater till konung Karl X Gustaf 1656—57. Germanica C. II.

Biörenklou, M., och **F. Bohle** från riksdagen i Regensburg till drottning Kristina 1653—54. Germanica A. II.

Biörenklou, M., och **Nils Brahe** från valdagen i Frankfurt a. M. till konung Karl X Gustaf 1657—58. Germanica A. II.

Bohle, F., från riksdeputationsdagen i Frankfurt a. M. till konung Karl X Gustaf 1654—55. Germanica A. II.

——— kansler i pommerska regeringen till konung Karl X Gustaf 1657. Pomeranica.

——— och **B. Michaelis**, representanter på öfversachsiska kretsdagen 1654 till konung Karl X Gustaf. Germanica C. I.

Brahe, Nils, till konung Karl X Gustaf; se ofvan Biörenklou.

Brandenburg, Fredrik Wilhelm, kurfurste; se Pommerska regeringen.

Braunschweig-Lüneburg, Kristian Ludvig, härtig; se Bremiska regeringen.

Bremiska regeringen till drottning Kristina och konung Karl X Gustaf 1653—54, 55 och 57. Som bilagor följa en talrik

mängd skrifvelser i kopia och original från och till regeringen (korrespondens med Kristian Ludvig, kretsöfversten i nedersachsiska kretsen, med de utskrifvande furstarna i westfaliska kretsen, Filip Wilhelm af Neuburg och Kristoffer Bernhard af Münster, med landtgrefve Wilhelm VI af Hessen-Kassel, med korrespondenten i Köln, Anton Colm, o. a.) Bremensia.

Colm, A., se ofvan Bremiska regeringen.

Courtin, A., svensk resident i Frankrike till konung Karl X Gustaf 1657—58. Gallica I.

Erskein, A., J. Stucke och **S. Rosenhane** (bremiska kommissionen) till drottning Kristina 1651. Bremensia.

Fleetwood, G., och **J. F. v. Friesendorff**, sändebud i England till konung Karl X Gustaf 1657—58. Anglica I.

Forbus, A., J. Nicodemi-Lillieström och **H. v. Schwalenberg**, kommissarier vid gränstraktaten i Pommern till drottning Kristina 1653. Brandenburgico-Borussica I.

Fürstenheuser, G. L., och **J. F. Brückner**, instruktion dat. dec. 1648 för dem såsom ombud på kretsdagen i öfversachsiska kretsen 1649. Germanica C. I.

Gambrotius, S., kunglig sekreterare, använd i negociationer mellan Sverge och Hamburg till konung Karl X Gustaf 1657. Acta Historica.

—— skrifvelser till legaten Johan Oxenstierna 1657. Oxenstiernska samlingen.

Handlingar rörande Tyskland 1652—57 och Polen 1655—57. Oxenstiernska samlingen.

Heimburg, F. v., B. v. Gladebeck och **B. v. Alten**, braunschweiglüneburgska sändebud till konung Karl X Gustaf 1658; memorial. Germanica D. VI.

Hessen-Kassel, Wilhelm VI, landtgrefve till konung Karl X Gustaf 1657. Germanica F. VII.

Höpken, N. v., och **A. B. Marschalk**, ledamöter af svensk-bremiska regeringen till drottning Kristina 1654. Bremensia.

Kleihe, S. D., resident i Wien till konung Karl X Gustaf 1655—57. Germanica B. I.

—— såsom representant i underhandlingen med Pfalz-Neuburg till konung Karl X Gustaf 1658. Germanica X.

Königsmarck, H. K. v., ståthållare i härtigdömena Bremen och Verden till drottning Kristina 1653—54. Bremensia.

—— och **A. Erskein,** ledamot af bremiska regeringen, till drottning Kristina 1653—54. Bremensia.

Lancken, F. K. v. der, till konung Karl X Gustaf från hans mission till Mecklenburg 1657. Germanica D. VIII.

—— och **H. Wulffradt,** ombud på kretsdagen i Leipzig 1658 till konung Karl X Gustaf. Germanica C. I.

Marschalk, A. B., kansliråd i bremiska regeringen till drottning Kristina 1654. Bremensia.

—— och **D. Nicolai,** ledamot af svensk-bremiska regeringen, till konung Karl X Gustaf 1657. Bremensia.

Meij, A., sändebud från landtgrefve Wilhelm VI af Hessen-Kassel till konung Karl X Gustaf; memorial 1658. Germanica F. VII.

Mevius, D., vicepresident vid tribunalet i Wismar från de lüneburgska hofven, från Magdeburg och Kassel till konung Karl X Gustaf 1657. Germanica D. VI, VII; F. VII.

—— till konung Karl X Gustaf från Wismar 1658. Wismariensia.

—— **H. C. v. Sternbach** och **J. Schmidt** såsom ombud vid konventet i Lüneburg 1657 till konung Karl X Gustaf. Germanica D. I.

Moser v. Filseck, F., sändebud från kurfursten af Pfalz till konung Karl X Gustaf; memorial 1658. Germanica F. XII.

Münster, Kristoffer Bernhard, biskop; se Bremiska regeringen.

Möller, V., resident i nedersachsiska kretsen till konung Karl X Gustaf: en del skrifvelser gemensamt med **S. Gambrotius** 1657. Germanica D. II.

—— till **J. Oxenstierna,** Sverges legat i Tyskland 1657. Oxenstiernska samlingen.

Nicolai, D., kansler vid sv.-bremiska regeringen; skrifvelser till legaten J. Oxenstierna från Stade 1657. Oxenstiernska samlingen.

Marschalk, A. B., och öfverste **J. Schmidt** såsom ombud vid kretsdagen i Lüneburg 1657 till konung Karl X Gustaf. Germanica D. I.

Nürnbergska protokoll och handlingar 1650. Germanica A. I.

Oxenstierna, B., från exekutionsdagen i Nürnberg, konventet i Frankfurt a. M. m. fl. orter till pfalzgrefven Karl Gustaf 1650—52. Stegeborgssamlingen.

—— till drottning Kristina 1650—52; i afskrift med de ofvannämnda till pfalzgrefven.

—— **D. Mevius** och **A. B. Marschalk** såsom Sverges ombud vid kretsdagen i Braunschweig 1654 till konung Karl X Gustaf. Germanica D. I.

Oxenstierna, E., rikskansler till konung Karl X Gustaf 1656. Oxenstiernska samlingen.

Oxenstierna, J., svenska kronans legat i Tyskland och president i wismarska tribunalet till konung Karl X Gustaf 1655—57. Wismariensia och Oxenstiernska samlingen.

—— till residenten i Frankfurt a. M. G. v. Snoilsky 1656—57. Oxenstiernska samlingen.

—— till härtig Adolf Johan, generalissimus öfver svenska armén in Polen och Preussen 1657. Oxenstiernska samlingen.

Pfalz, Karl Ludvig, kurfurste till konung Karl X Gustaf 1654. Germanica F. XII.

Pfalz-Neuburg, Filip Wilhelm, pfalzgrefve till konung Karl X Gustaf 1658. Germanica F. XII.

—— se Bremiska regeringen.

Pfalz-Sulzbach, Filip, pfalzgrefve, svensk fältmarskalk till konung Karl X Gustaf 1658. Acta Historica.

Pfalz-Zweibrücken, Karl Gustaf, pfalzgrefve: se Sverge.

—— **Adolf Johan**, pfalzgrefve till konung Karl X Gustaf; se Adolf Johan.

Pommerska regeringen till konung Karl X Gustaf 1654—57. Som bilagor följa en talrik mängd skrifvelser i kopia och original från och till regeringen (regeringen till ständerna i öfversachsiska kretsen, till kurfursten af Sachsen, till kurfurstliga råden i Berlin; kurfurstarna af Sachsen och Brandenburg till regeringen o. s. v.) Pomeranica.

Riksregistraturet 1650—58.

Rosenhane, S., riksråd, öfverståthållare, anv. i särskilda diplomatiska uppdrag, till rikskanslern A. Oxenstierna 1653. Oxenstiernska samlingen.

Sachsen, Johan Georg II: se Pommerska regeringen.

Salvius, J., Adler: se Adler Salvius.

Schenck, J., kanslirad i Bremen och Verden; skrifvelser från hans mission till Braunschweig och Kassel 1657 till konung Karl X Gustaf. Germanica D. VI och F. VII.

Schlippenbach, K. K. v., till konung Karl X Gustaf angående underhandlingar med Brandenburg, Pfalz och andra tyska furstar 1654—58. Acta Historica.

Snoilsky, G. v., resident i Frankfurt a. M. till pfalzgrefven Karl Gustaf från Würzburg 1650 (i afskrift med pfalzgrefvens till drottning Kristina). Germanica A. I.

—— till pfalzgrefven Karl Gustaf från konventet i Frankfurt a. M. 1650—52. Stegeborgssamlingen.

—— till konung Karl X Gustaf 1654—58 från riksdeputationsdagen och valdagen i Frankfurt a. M. Germanica F. I.

—— till rikskanslern E. Oxenstierna från riksdeputationsdagen i Frankfurt a. M. 1656. Oxenstiernska samlingen.

—— till Sverges legat i Tyskland J. Oxenstierna från riksdeputationsdagen och valdagen i Frankfurt a. M. 1656—57. Oxenstiernska samlingen.

Steiniger v. Schönkirchen, J., resident i westfaliska kretsen till konung Karl X Gustaf 1655—58. Germanica E. I.

Stucke, J., kansler i sv.-bremiska regeringen till drottning Kristina 1651. Bremensia.

Sulzbach: se Pfalz-Sulzbach.

Sverge, Karl Gustaf, pfalzgrefve från exekutionsdagen i Nürnberg till drottning Kristina 1650. Med pfalzgrefvens bref följa skrifvelser från G. Snoilsky och K. G. Wrangel. Germanica A. I.

—— **Karl X Gustaf,** konung till residenten i Berlin, B. Wolfsberg 1655. Brandenburgico-Borussica I.

—— till Sverges legat i Tyskland Johan Oxenstierna 1657. Oxenstiernska samlingen.

Terlon, H. de, franskt sändebud hos Karl X Gustaf; skrifvelser till den sistnämde 1658. Gallica V.

Tyskland och tyska kriget 1653. Oxenstiernska samlingen.

Wolfsberg, B., svensk resident i Berlin till konung Karl X Gustaf 1655—58. Brandenburgico-Borussica I.

Wrangel, K. G., till pfalzgrefven Karl Gustaf från Würzburg 1650, i afskrift med pfalzgrefvens till drottning Kristina. Germanica A. I.

—— till konung Karl X Gustaf angaende förhandlingarna med det braunschweigska huset, Holstein m. fl. stater 1657. Acta Historica.

Statsarkivet i Düsseldorf.

Schnell, H., från Frankfurt a. M. till pfalzgrefve Filip Wilhelm 1657. Jülich-Berg Politische Begebenheiten Nr 239.

Geheimestatsarkivet i Berlin.

Brandenburg, Fredrik Wilhelm, kurfurste till Johan Georg I af Sachsen 1654. Rep. 16 Nr 89. Obersächsische Kreistagsacten 1653—54.

—— till de sachsiska härtigarna 1657. Rep. 16 Nr 90. Obersächsische Kreistagsacten 1656—58.

—— till de brandenburgska representanterna L. v. Rahden och G. Borstell å kretsdagen i öfversachsiska kretsen 1654.

Rep. 16. Nr 89. Obersächsische Kreistagsacten 1653—54. Instruktion för R. och B. därsammanstädes.

—— till de brandenburgska representanterna L. v. Rahden och J. Butendach å kretsdagen i öfversachsiska kretsen 1658. Rep. 16 Nr 90. Obersächsische Kreistagsacten 1656—58. Instruktion för R. och B. därsammanstädes.

Brandenburgska representanterna på riksdagen i Regensburg till kurfursten Fredrik Wilhelm 1654. Rep. 10. Regensburger Reichstagsacten.

Canstein, R. v., brandenburgsk representant i Frankfurt a. M. till kurfursten Fredrik Wilh. 1658. Rep. 10. Gesandtschaftsacten 1657—58.

Löben, J. F. v., brandenb. diplomat från Dresden till kurfursten Fredrik Wilhelm. Rep. 16 Nr 89. Obersächs. Kreistagsacten 1653—54.

Memorial för de brandenburgska representanterna i Regensburg 1653 i frågan om generalriksförfattningen. Rep. 10.

Pommerska regeringen till kurfurstliga råden i Berlin 1657. Rep. 16 Nr 90. Obersächsische Kreistagsacten 1656—58.

Protokoll förda vid kurkollegiets sessioner i Frankfurt a. M. 1658. Rep. 10. Wahlacten.

Rahden, L. v., och G. Borstell till Fredrik Wilh. af Brandenburg från kretsdagen i öfversachsiska kretsen 1654. Rep. 16 Nr 89. Obersächsische Kreistagsacten 1653—54.

Rahden, L. v., och J. Butendach till Fredrik Wilhelm af Brandenburg från kretsdagen i öfversachsiska kretsen 1658. Rep. 16 Nr 90 Obersächsische Kreistagsacten 1656—58.

Sachsen, Johan Georg I, kurf. till Fredrik Wilhelm af Brandenburg 1654. Rep. 16 Nr 89. Obersächsische Kreistagsacten 1653—54.

—— **Johan Georg II,** kurf. till Fredrik Wilhelm af Brandenburg 1657. Rep. 16 Nr 90. Obersächsische Kreistagsacten 1656—58.

De sachsiska härtigarna till kurfursten Fredrik Wilhelm af Branden-

burg 1657. Rep. 16 Nr 90. Obersächsische Kreistagsacten 1656—58.

Statsarkivet i Hannover.

Braunschweig-Lüneburg, Kristian Ludvig, härtig af Braunschweig-Lüneburg-Celle till representanten i Frankfurt a. M. Otto Otto v. Mauderode 1657. Cal. Auswärtige Reichssachen Des 11. D. Nr 150.

Heimburg, Fr. v.: rel. om konferenserna med de brandenburgska diplomaterna L. Somnitz och J. Tornau 1657. Celle Br. Arch. Des. 105:a A. 1.

Otto Otto v. Mauderode från Frankfurt a. M. 1657—58. Cal. Br. Des. 11. D. Nr 150.

Protokoll vid familjekonferensen i Hannover 1657. Celle. Br. Des. 68 Nr 20.

Protokoll vid familjekonferensen i Hildesheim 1657. Cal. Br. Des. 22 XXVIII Nr 60.

Snoilsky, G. v., svensk resident i Frankfurt a. M. till kansler J. Stucke 1651. Celle Br. Arch. Des. 105:a A. 1. Fach 74 Nr 19.

Stucke, J., kansler i Sverges bremiska regering till drottning Kristina 1651, samma samling som föreg.

—— till residenten Snoilsky 1651 Celle Br. Arch. Des. 105:a A. 1. Fach 44 Nr 3.

Sverge, Kristina, drottning till Sverges bremiska regering 1651. Celle Br. Arch. Des. 105:a A. I. Fach 74 Nr 19.

—— till kansler J. Stucke 1652. Celle Br. Arch. Des. 105:a A. I. Fach 70 Nr 3.

—— till kansler Stucke och kanslirådet Adolf B. Marschalk 1652. Celle Br. Arch. Des. 105:a A. I Fach 70 Nr 3.

Statsarkivet i Marburg.

Badenhausen, R., hessen-kasselsk representant i Frankfurt a. M., skrifvelser och diarier 1657. Reichs- und Kreissachen 1657.

Hessen-Kassel, Wilhelm VI., landtgrefve till kansler och råd vid kasselska regeringen 1657. Schweden 1657—58.

Kasselska regeringen till representanterna i Frankfurt a. M. 1657. Reichs- und Kreissachen 1657.

Kasselska regeringen (kansler och råd) till landtgrefve Wilhelm VI 1657. Schweden 1657—58.

Meij, A., instruktionskoncept för och berättelser från hans mission till konung Karl X Gustaf 1657. Schweden 1657—58.

Utrikesministeriets arkiv i Paris.

d'Avaugour, Ch., till statssekreteraren Loménie de Brienne från hans ambassad till Karl X Gustaf. Suède 1656. Vol. XXI.

Chanut, P. H. de, ambassadör i Stockholm; skrifvelser till statssekreteraren Loménie de Brienne 1650—52. Suède Vol. XIV—XVII.

Frankrike, Mazarin, kardinal till statssekreteraren Loménie de Brienne 1657. Suède Vol. XIX.

— till ambassadörerna i Frankfurt a. M., Gramont och Lionne 1657. Allemagne Vol. CXL.

Gramont, A. de, och **H. de Lionne** från Frankfurt a. M. till statssekreteraren Loménie de Brienne 1657. Allemagne Vol. CXXXVI, CXXXVII.

— från Frankfurt a. M. till kardinal Mazarin 1657—58. Allemagne Vol. CXXXVI, CXXXVII, CXXXVIII, CXLI, CXLV.

Mazarin; se ofvan Frankrike.

Observations sur l'alliance proposée entre la France et la Suède. 1656 Suède Vol. XX.

Anmärkning.

För vinnande af utrymme användas i noterna följande förkortningar:

K. M. för Kunglig Majestät.
K. G. „ Pfalzgrefven Karl Gustaf.
A. O. „ Axel Oxenstierna.
B. O. „ Bengt Oxenstierna.
B. „ Mattias Biörenklou.
Sn. „ Georg v. Snoilsky.
St. „ Johan Stucke.
A. B. „ statsarkivet i Berlin.
A. H. „ „ „ Hannover.
A. P. „ utrikesministeriets arkiv i Paris.
A. S. „ riksarkivet i Stockholm.
R. R. „ riksregistraturet i sistnämda arkiv.

Dateringen i texten är reducerad till den nya stilen, hvilken följes af det öfvervägande flertalet författare, som sysselsatt sig med de frågor jag behandlar. Däremot kvarstår i noterna i de bref och aktstycken, till hvilka från texten hänvisas, den ursprungliga dateringen. I utdrag ur skrifvelser och aktstycken, som i noterna intagits, är såvidt möjligt jämväl den ursprungliga formen bibehållen. I detta afseende hade — jag har under arbetets trykning blifvit mer och mer öfvertygad därom — en längre gående modernisering tvifvelsutan varit att föredraga.

Förf.

I.

Sverges närmande till medlemmarna af konventionen i Frankfurt.

Under loppet af 1657 vidtar med kejsarvalet i Frankfurt, med Danmarks anfall på Sverge och Österrikes infall i Polen ett nytt skede i Sverges tyska politik; stiltjen i den samma ger för en tid rum för feberaktig värksamhet. Med kejsarvalet börjar därjämte en ny episod i kampen mellan de två stora läger, i hvilka Europa då var deladt, det habsburgska och det antihabsburgska.

Redan länge hade det danska anfallet hotat. Men hvad som från svenskt håll i diplomatiskt hänseende vidtagits och till en början vidtogs för att möta angreppet, är knappast ett omnämnande värdt. I februari 1657 fingo visserligen Karl Gustaf Wrangel, residenten i nedersachsiska kretsen Vincent Möller i Hamburg, och geheimesekreteraren Stefan Gambrotius i uppdrag att försöka vinna furstarna och ständerna i norra Tyskland, främst de braunschweigska härtigarna och bland dem särskildt Kristian Ludvig, för konungens sak. Men dessa ansatser till ett närmande blefvo föga mer än halfmesyrer, och riksamiralen skördade liksom

Möller och Gambrotius i hufvudsak endast betydelselösa vänskapsförsäkringar till svar [1]).

I början af mars, kort efter det de ofvannämnda underhandlingarna börjat, riktade äfven Johan Oxenstierna på eget initiativ en uppmaning till nedersachsiska kretsens utskrifvande furstar att vidtaga nödiga mått och steg för att förhindra, att westfaliska fredsslutet skulle kränkas [2]). Några månader senare, i maj, afgingo från regeringen i Stade nya påminnelser så väl till de utskrifvande furstarna som till Kristian Ludvig [3]) att i egenskap af Sverges medkretsstän-

---

[1]) R. R. — Wrangel 16 febr., Wrangel — K. M. 4 mars, 6 maj jämte bilagor, Möller — K. M. 18 mars, Gambrotius — K. M. 20 juni 1657. [A. S.] Med Hamburg planeras t. o. m. en offensiv och defensiv allians. R. R. — Gambrotius 16 febr., 3 juni. Kreditiv för Möller och Gambrotius R. R. 4 juni 1657. [A. S.]

I fråga om Holstein utgick förslaget till ett närmande från härtigen redan i juni 1656. Han lofvar sin svärson understöd, i fall denne skulle börja anfallet på Danmark. Karl Gustaf besvarar i hufvudsak härtigens uppmaningar med rådet att „temporisera", ty kon. kunde „ej resolvera till något aktuelt krig för hans skull". För dessa underhandlingar och härtigens neutralitetsplaner samt hans hållning till Danmark å ena sidan och Sverge å den andra *Fridericia*, 256—58, R. R. — Wrangel 16 febr., 2 mars, 3 april, 31 maj, R. R. — Gambrotius 4 mars, Gambrotius — K. M. 3, 21, 28 mars, 13 maj, 17 juni och flerstädes. Wrangel — K. M. 6 maj och flerstädes. *Fryxells* uppgift (berättelser XII p. 11), att ett förbund skulle hafva slutits redan under sommaren 1656, är oriktig. Det skedde först i sept. Härom *Fridericia*, 283. Jfr. *Becker*, I. 370, *Pufendorf*, Carol. Gust. IV. § 56.

[2]) J. O. — Adolf Johan 26 febr. 1657 (konc.). [A. S.] En skrifvelse af liknande innehåll har efter uppgift i J. O:s bref redan tidigare afgått från härtigen till Kristian Ludvig.

[3]) Gambrotius — J. O. 20, 23 maj jämte bilagor. Jfr. Mevii propos. hos administratorn i Magdeburg 20 aug. 1657. [A. S.] Jäm-

der afråda konungen af Danmark från hans anfallsplaner eller, där kriget skulle varda värklighet, jämlikt kretsdagsbesluten af 1652 och 1654 skänka Sverge tillbörligt understöd.

Oxenstiernas och den bremiska regeringens åtgärder gillades emellertid icke af Karl Gustaf. Han hade redan, skrifver han till den förstnämnde i början af april, vidtagit sådan anstalt, att dansken, i fall han skrede till ruptur, skulle finna tillbörligt motstånd. En vädjan till kretsständerna „vore visserligen icke otjänlig", men då den argumentering, som i en sådan användes, „framdeles af motparten kanske kunde tillämpas mot konungen själf, så borde man icke vidare inlåta sig i dylik skriftväxling" [1]. „Jag vill icke gärna", tillägger han i ett egenhändigt postskriptum, „att de tyska furstarne mycket skola hafva att befatta sig i de handlingar, som angå oss och Danmark, det vare sig inuti Romerska riket eller dessutanom, ty Wi kunna näst Guds tillhjälp wäl nappas allena med hvarandra utan secunder". (sic!) [2].

Karl Gustaf står som synes i det sista färdig att ensam möta den väntade faran. Han vill undvika att binda sig, och han vill afvakta stormen, icke framkalla den. Upprepade gånger har han såväl af Wrangel som från annat

väl Sn. har en gång i början af juni på eget initiativ vidrört frågan om garantin på en audiens hos kurf. af Mainz. Sn. — K. M. 30 maj 1657. [A. S.]

[1]) K. M. — J. O. 11 mars 1657 (orig.). [A. S.]

[2]) „Ich bin gantz nicht gesonnen", skrifver konungen något senare, „das man von dem Gouvernement mit Brehmen viel wehsens machet umb andere Fürsten zu sollicitiren, besondern auch solche sachen müssen immediate von mihr kommen und von meiner expressen ordre dependiren, wie weit ich gesonnen die Fürsten zu ersuchen, undt Jhrer assistence zu begehren". R. R. — Gambrotius 3 juni 1657. [A. S.]

håll uppmanats att påskynda anfallet, för att ej de danska värfningarna måtte hinna fullbordas. Men han ansåg icke rådligt att taga det första steget och „göra principium till oro i Tyskland“ samt sålunda gifva sina vedersakare anledning att anklaga honom för att hafva brutit den westfaliska och brömsebroska freden [1]). Där däremot konungen af Danmark först bröte lös, vore han „för världen undskyld“. Det var den bas, på hvilken han stälde sig. När emellertid Snoilskys berättelse från Frankfurt af den 24 februari ankom med meddelandet, att de förbundne furstarne vid Rhen enhälligt beslutat, att till sin allians kalla äfven Sverge, då gick han att mottaga den hand, som räktes honom.

Konungens svar, dateradt den 12 mars, är hans första löfte att inlåta sig med de allierade. Han finner residentens motivering, för att man skulle skänka förslaget tillbörlig uppmärksamhet, „gar räsonnabel“ och anbefaller honom att förfara så, att de förbundne „mer och mer skulle animeras“ i sin önskan att få in Sverge och Brandenburg. Snoilsky ägde att skaffa sig en kopia af alliansrecessen och sända den till Oxenstierna i Wismar samt sålunda inviga honom i företaget [2]). Samtidigt med skrifvelsen till Snoilsky afgick jämte ett utdrag ur residentens relation, så vidt den gälde

[1]) Det må dock icke förtigas, att jämväl andra orsaker förmådde konungen att dröja. Se för frågan den omfångsrika korrespondensen mellan konungen och Wrangel [A. S.], bl. a. R. R. — Wrangel 16 febr., 23, 31 maj 1657; därjämte R. R. — Drotsen och marsken 9 april, — Stenbock 11 maj, — Gambrotius 12 maj, — rådet 1 juni. Tanken att börja kriget har ock någon gång föresväfvat kon. Se härom *Fridericia*, 259. Dock kan knappast, såsom Fr. gör, bland de orsaker, som föranledde konungen att dröja, kejsarvalsfrågan anföras som en af de förnämsta.

[2]) R. R. — Sn. 2 mars 1657. [A. S.]

alliansen, ett bref till Oxenstierna beträffande den samma. Då alliansförslaget icke kunde afslås, säger skrifvelsen, utan att den ena eller andra kanske skulle taga sig illa vid, då förbundet dessutom under nuvarande tid möjligen skulle blifva Sverge till nytta, borde Oxenstierna kommunicera i frågan med vicepresidenten vid tribunalet i Wismar, David Mevius, och kanslern vid bremiska regeringen, Daniel Nicolai. De skulle anställa en jämförelse mellan det nu planerade förbundet och Hildesheimalliansen, afgifva ett betänkande till konungen, särskildt med noggranna meddelanden om den sistnämda, hvarefter han skulle gifva närmare besked. Slutligen borde en förberedande sammankomst fås till stånd mellan representanter af de båda furstehusen samt Sverge och Brandenburg, för att man sålunda kunde enas om något visst beslut i förhållande till de förbundne[1]).

Oxenstierna skyndade att begagna det tillfälle, som ändtligen tyktes gifvas för honom, att få handlägga ett viktigare värf på sin post som fullmäktig legat i Tyskland[2]). I ett bref till Snoilsky uppmanar han denne att nog följa med underhandlingens gång samt utveckla sina tankar om det planerade företaget[3]).

[1]) Om såsom att vänta var af Snoilskys skrifvelse de båda furstliga husen skulle sondera bremiska regeringen i frågan, så borde man — så lyder ordern i öfverensstämmelse med den, som afgick till residenten i Frankfurt — stilisera svaret så, att de allierade uppmuntrades i sitt förehafvande och skulle hålla Sverge inträdet öppet till sitt förbund. K. M. — J. O. 2 mars 1657 (orig.) [A. S.]

[2]) J. O. — K. M. 15 mars 1657. [A. S.] Jfr. ofvan I. 221 223 not 2. Grefven uttrycker i sitt svarsbref en önskan att kunna begagna en chiffer i den viktiga korrespondens han väntade skola uppstå med konungen angående alliansen.

[3]) J. O. — Sn. 16 mars 1657 (konc.). [A. S.]

Något framsteg i underhandligen hade emellertid icke ägt rum sedan de allierades förklaring i februari. Redan i december 1656 hade de ånyo upptagit anknytningsförsöken med Nederländerna. Den 23 mars följande år kom man så långt, att deras representanter kunde öfverräcka sin proposition i Haag. Men på den följde från Staternas sida ett dilatoriskt, om ock icke afböjande svar [1]). Och förhalning af tiden var lösen äfven i förhållandet mellan de allierade och de af dem inbjudna tyska furstehusen. De förra hade den 21 februari [2]) föreslagit, att förhandlingarna skulle öppnas i medlet af mars. Men däraf vardt intet. Filip Wilhelm såg icke ogärna ett uppskof. Anknytningsförsöken med Nederländerna och förhållandet till staden Münster [3]) togo Kristoffer Bernhards uppmärksamhet hufvudsakligen i anspråk. Kurfursten af Trier blef som förut likgiltig för förhandlingarna, och kurfursten af Köln visade föga intresse för att påskynda dem [4]). I det braunschweigska furstehuset och Kassel var det icke bättre. Sändebudens meddelande om de allierades förklaring af den 21 februari föranledde förnyade konferenser och skriftliga öfverenskommelser inom och mellan de bägge furstehusen [5]).

Det enda hof utom det mainziska, där man lifligare sysselsatte sig med alliansen, var det kejserliga i Wien. De allierades närmande till Sverge och Brandenburg hade här väkt den största oro. Man redde sig följaktligen att ånyo motarbeta förbundsplanerna. I en instruktion för sina

---

[1]) *Pribram*, Rheinbund, 32—36. Jfr. *Joachim*, 128—134, och tidigare citerade arbeten.

[2]) I. 254.

[3]) I. 205.

[4]) *Joachim*, 198.

[5]) *Joachim*, 193 ff.

sändebud vid deputationsdagen i januari 1657 har kejsaren framhållit hvilken fara det innebar för katolikerna, om „författningsvärket“ skulle genomföras i alla rikets kretsar. På våren infann sig Volmar i Würzburg för att bearbeta Johan Filip i öfverensstämmelse med kejsarens order, och redan tidigare hade en särskild ambassad i likartadt syfte beordrats till kurfursten och hans medallierade [1]).

I början af april mottog emellertid Oxenstierna genom Nicolai i Stade de närmare meddelanden rörande Hildesheimalliansen [2]), hvilka han jämlikt konungens order begärt, och ungefär samtidigt en längre sammanfattande redogörelse från Snoilsky om Johan Filips alliansprogram och de tidigare förhandlingarna. Residenten förebådar, att de båda furstliga husen Braunschweig och Kassel, såvida det icke redan skett, otvifvelaktigt de närmaste dagarna skulle anmäla sig hos regeringen i Stade för att begära konungens resolution och föreslår, att man följaktligen borde försöka få till stånd den konferens af samtliga de inviterade för närmare öfverläggning, som konungen önskat. Det enda aktstycke han för tillfället kunde medsända beträffande alliansunderhandlingen var en kopia af de förbundnes proposition i Haag den 23 mars [3]). I sin berättelse till grefven angående afsikten med förbundet och dess karaktär återhämtar han delvis, hvad han meddelat i sina skrifvelser under loppet af 1656, men han förklarar sig i vissa fall tydligare.

---

[1]) Se närmare om bearbetningen *Pribram*, Rheinbund, 87 ff., och *Joachim*, 198 ff.

[2]) Nicolai — J. O. 24, 31 mars och odat. utdrag ur Nicolais — J. O., med J. O:s — K. M. 16 (26) april 1657. [A. S.]

[3]) Samma aktstycke med Sn:s — K. M. 28 mars 1657. [A. S.]

Snoilsky trodde icke och hade aldrig trott, säger han, att det var något synnerligt och något „af värklig effekt“ att vänta af den planerade alliansen; han vågade t. o. m. betvifla, att de konfedererades trupper någonsin skulle komma att föras i fält. Att förbundet skulle få stor omfattning, tog han för gifvet. Han hade alltid hört, att det skulle stå hvart och ett af rikets ständer fritt att inträda i det samma utan afseende på religion. Men ju större omfattning alliansen finge, ju flere ständer, som biträdde den, desto svårare skulle det blifva „att finna en hatt, för att bringa alla dess hufvuden därunder“.

Oaktadt sålunda hela företaget hufvudsakligen bestod „i ropet“ om det samma, så anser Snoilsky dock, att det kunde hafva sin nytta, främst emedan det, såsom man så tydligt såg och han förut påpekat [1]), från österrikiskt håll väkte en sådan opposition. Kurfursten af Mainz, som främst dref på alliansen, hade, betonar han återigen, helt säkert ingen annan intention med den än att upprätthålla freden — detta emedan han märkte eller befarade, att kejsaren skulle låta sig förledas af Spanien till en brytning med Frankrike [2]). Det kunde i betraktande häraf nog icke skada att skänka kurfursten understöd i hans sträfvan [3]). Ty skulle han finna, att ständerna, särskildt de evangeliska, icke stode honom bi, utan visade honom misstroende, så kunde han lätt föranledas att kasta sig i armarna på de

---

[1]) I. 257.

[2]) „alss woran Selbigem Churfürsten, welcher wie ein verbräntes kindt das feuer des kriegs mächtig förcht, gar hoch gelegen“.

[3]) . . . „zumahlen weijlen Selbige über diesen werckh so sehr saur an dem Kaijserl. hoff angesehen würdt“. Jfr. I. 249, 255.

kejserliga; och detta skulle lända hvarken riket i sin helhet eller — och ännu mindre — de evangeliska till fördel.

Beträffande enskilda ständers hållning till alliansen hade, efter hvad Snoilsky kände till, kurfursten af Pfalz tills vidare icke visat mycket intresse för den[1]. Johan Filip hade emellertid genom Würtemberg låtit uppmana honom till inträde. Och troligen skulle Karl Ludvig komma på andra tankar, då han förnam, att Sverge och Brandenburg icke sågo förbundsplanerna med oblida ögon. Härtig Eberhard själf hade alt fortfarande icke velat förklara sig, emedan han icke viste om flere evangeliska ville deltaga[2]. Genom samtal med hans sändebud vid deputationsdagen i Frankfurt kände emellertid Snoilsky, att härtigen icke var obenägen för företaget. Särskildt afseende hade också han fäst vid Brandenburg och Sverge. Brandenburgarne, med hvilka Snoilsky jämväl diskuterat förbundsfrågan, meddelade honom, att de ännu icke mottagit någon resolution från Berlin, men de trodde, att äfven Fredrik Vilhelm icke skulle visa sig motsträfvig[3]. Och de braunschweigska och kasselska sändebuden vid deputationsdagen, hvilka Snoilsky gjort underkunniga om konungens böjelse för inträde samt hans benägenhet för att kommunicera i frågan med de båda furstehusen[4], ådagalade „en synnerlig glädje" öfver hans meddelande. I gengäld underrättade honom senare braunschweigarna — den kasselska representanten hade för en tid lämnat Frankfurt — om de närmare öfverenskommelser,

---

[1] „wiewohl, wie Einige muthmassen, allein darumb, weiln Sie mit Meinz in stetiger widerwertigkeit gestanden". Jfr. I. 220.

[2] Jfr. I. 249 not 2.

[3] Sn. — J. O. 24 mars 1657. [A. S.]

[4] Dylika förklaringar har Sn. på eget bevåg afgifvit redan i februari. *Joachim*, 217 not 1.

som man ansåg sig böra träffa med landtgrefven, innan man kunde inlåta sig med de förbundne[1]). För öfrigt äro Snoilkys meddelanden om förbundet till konungen och Oxenstierna under den närmaste framtiden föga innehållsrika. I förra hälften af april hafva de mainziska ministrarna underrättat honom om Volmars resa till Würzburg med tillägg, att ett af hufvudändamålen med den samma för visso vore att motarbeta den för handen varande alliansen[2]). Under maj månads förlopp är han i tillfälle att till Oxenstierna öfversända afskrifter af Köln- och Frankfurtrecesserna från 1654 och 1655[3]).

Snoilskys skrifvelser afsändes i kopia af Oxenstierna till konungen jämte anhållan om närmare order och utförligare instruktion[4]). Men på förfrågningarna följde intet svar, och lika fåfängt väntade man i Stade och Wismar på något närmande från de braunschweigska och kasselska furstehusen[5]).

Mot Snoilskys tidigare förmodan aflät emellertid det braunschweigska furstehuset — denna gång liksom året förut till de allierade utan att därom underrätta landtgrefven — en skrifvelse[6]) direkte till den svenska konungen med förfrågan om han ville inträda i den afsedde „defensionsförfattningen för sina och kronan Sverges i Tyskland inne-

---

[1]) Sn. — K. M. 21, 28 mars, 4 april 1657. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 196, 203.

[2]) Sn. — K. M. 4 april 1657. [A. S.]

[3]) Sn. — J. O. 30 maj. J. O. — Sn. 8 juni 1657 (konc.). [A. S.]

[4]) J. O. — K. M. 5, 16 april 1657. [A. S.]

[5]) Nicolai — J. O. 3 mars 1657. [A. S.]

[6]) Trykt hos *Köcher*, 704 f. Orig. dat. 13 mars 1657. [A. S.] Analys hos *Joachim*, 218.

hafvande härtigdömen och länder“ [1]). En vecka senare afgick en motsvarande skrifvelse [2]) från landtgrefve Wilhelm, jämte det hans sändebud i Frankfurt fick i uppdrag att inför Snoilsky uttala sin herres missnöje och beklagande öfver det braunschweigska furstehusets förnyade indiskretion [3]). Inom de braunschweigska härtigarnas konvolut följde såsom bilaga kopia af de allierades inbjudning till Braunschweig och Kassel [4]), inom landtgrefvens afskrifter af de inviterades förklaring den 30 december samt af de allierades svar den 21 februari [5]). Liknande inbjudningsbref afgingo äfven till kurfursten af Brandenburg [6]). I medlet af april föreslog slutligen Heyland i det braunschweigska furstehusets och landtgrefvens namn för de allierades närvarande deputerade, att förhandlingarna skulle öppnas i slutet af juni [7]).

---

[1]) „Aldieweil“ — så motiverade man sin inbjudning — „Wir Uns nicht unbillig erinnert, in was für vertraulichem Vernehmen mit Ew. Königl. Würde und der Kron Schweden . . . Unser Fürstliches Haus geraume Zeit hero begriffen“. Man undvek emellertid i skrifvelsen hvarje hänsyftning på Hildesheimalliansen, . . „da die Schweden sonst eine und andere Argumente daraus erzwingen könnten“. *Joachim*, 218 not 1, *Köcher*, 226.

[2]) Orig. dat. 20 mars 1657. [A. S.] Analys hos *Joachim*, 218.

[3]) Jfr. ofvan I. 253. Landtgrefven hade ändå, skrifver Snoilsky, „solches dem publico zum besten hingehen lassen, wüsten zwar nicht, was dass hauss Braunschweig für absehen dabey haben mag, ob Selbiges etwa dem Hauss Hessen vorkommen, unndt den danck vor dem selbsten verdienen wolle, oder ob Sie sich einbilden, das werck beruhe auff Jhnen nur allein, unndt dass Hauss Hessen wäre nur so eine dependentz von Jhnen“. Sn. — K. M. 18 april 1657 [A. S.]

[4]) Trykt hos *Köcher*, 703 f. Jfr. I. 249—50.

[5]) I. 253—54.

[6]) *Joachim*, 229.

[7]) Den 27 eller 28. *Joachim*, 196.

Men samma dag, som det braunschweigska furstehuset affärdade sin inbjudning till Karl Gustaf, uppbröt denne från Thorn för att företaga sitt tåg till öfre Polen och möta den siebenbürgska fursten Rakoczy, med hvilken han i slutet af föregående år ingått sitt förbund till nämda rikes delning. I Zawichost mottog han ungefär en månad efter sitt uppbrott underrättelsen, att kejsar Ferdinand III den 2 april i Wien samlats till sina fäder[1]. Frågan om vid det nya kejsarvalet den krona, som det habsburgska huset burit i öfver 200 år, äfven denna gång skulle tillfalla det eller ej, trädde därmed i förgrunden i Tysklands och Europas politik liksom under Carl V:s och Frans I:s dagar. Det gestaltade sig till en diplomatisk kamp i Europa af väldiga dimensioner, i hvilken samtliga de furstehus deltogo, som öfver hufvud spelade en politisk roll i vår världsdel, om de sju kurfurstarnes röster, som skulle afgöra valet. I spetsen för det antihabsburgska lägret gick Frankrike. De talrika sändebud, som värkade för de franska intressena vid de tyska furstehofven, anbefaldes att göra alt sitt till för att förhindra, att en habsburgare ännu en gång skulle väljas till kejsare och låta veta, att kardinalen vore beredd att omintetgöra sådant t. o. m. med vapenmakt[2]. I juli 1657 afgick för att ytterligare bevaka Frankrikes intressen till Frankfurt en lysande ambassad, anförd af marskalk de Gramont och den verserade diplomaten Hugues de Lionne[3].

---

[1]) R. R — Dureel 10 april 1657. [A. S.]

[2]) *Pribram*, Wahl Leopolds, 103 ff.

[3]) Deras instr. delvis i tryck eller analyserad hos *Pribram*, Wahl Leopolds, 113 not 3, och där omnämda arbeten. Angående Mazarins valpolitik och plan att förvärfva kejsarkronan för Ludv. XIV, *Erdmannsdörffer-Oncken*, 302. Jfr. *Lettres du card. Mazarin*, VIII passim. För kardinalens värksamhet i frågan efter riksdagen i Regensburg se I. 235—36.

Kardinal Mazarin fick denna gång stöd för sin antihabsburgska valpolitik äfven på det håll, där han länge sökt sådant förgäfves, nämligen på svenskt.

Redan länge hade Karl Gustaf förutsett, att Österrikes växande fiendtlighet skulle öfvergå till öppet krig [1]. Han såg därför i kejsarens frånfälle „en synnerlig Guds skickelse", genom hvilken han väntade, att hans fienders uppsåt icke litet skulle komma att „studsas" [2]. Det säkraste sättet att förhindra, att en österrikare äfven denna gång skulle vinna tronen och att gifva kurfurstarna mod att vid valet förbigå detta furstehus, tror sig konungen finna i ett vidlyftigt allianssystem, omfattande å ena sidan kurfurstarna och de evangeliska ständerna i Tyskland [3], å den andra Frankrike, England och Holland [4]. Och till alla orter i Tyskland, där Sverges politiska intressen bevakades, till Snoilsky i Frankfurt, Schlippenbach i Berlin och Bielke i Dresden, till regeringarna i Sverges tyska provinser afgingo, dock utan att allians planerna tills vidare omnämnas — de taga först senare fastare form, — order att negociera i kejsarvalsfrågan i antihabsburgskt intresse. Vidlyftigast instruerades Snoilsky. Han skulle besöka samtliga kurfurstar vid Rhen, främst

---

[1] Se bl a. R. R. — Wrangel 16 febr. 1657, [A. S.] där konungen förutsätter möjligheten, att den kejserliga armén redan vore i marsch till Polen.

[2] R R. — rådet 11 april 1657. [A. S.] Konungen väntade dock ett upphehåll i Österrikes fiendtlighet endast under mellanregeringen. Se p. 16 af instr. för Sn., odat. i R. R. maj 1657. [A. S.]

[3] Memorial för Peter Julius Coyet att föredraga för rådet i Stockholm R R. 27 april 1657. *Pufendorf*, Carol. Gust. IV. § 42.

[4] „Hwartill alle Tyska Fürsterne, som icke af huset Österrijke deeras dependence hafwe, så wäl af Cronan Frankrijke som Swerige inviteras moste".

riksärkekanslern [1]), redogöra för Österrikes stämplingar med alla Sverges nabor, påminna dem, om att de voro garanter af freden samt mana dem och rikets ständer öfver hufvud till sådana mått och steg, som skulle förebygga, att Sverges och ständernas „goda korrespondens skulle irras“ [2]).

Icke blott „de båda kronorna“, utan samtliga deltagare i underhandlingen om Rhenalliansen voro emellertid lifligt intresserade i valfrågan. Ej mindre än tre af rikets kurfurstar voro ju medlemmar af den allians, som afslutits i Frankfurt 1655. En af deltagarne i Frankfurt-förbundet, Filip Wilhelm af Neuburg, var t. o. m. en af de många pretendenterna till kejsarkronan.

Den mest i ögonen fallande rollen vid valet af alla rikets furstar tillföll dock helt naturligt kurfursten af Mainz. Hans position såsom rikets ärkekansler stälde honom under ett interregnum i händelsernas midt, äfven om han icke hade det slutliga afgörandet i sin hand. Och Johan Filip fullföljde under valförhandlingarna oaflåtligt samma mål, som han städse arbetat för: att gifva förhållandena i riket en gestaltning, genom hvilken freden skulle befästas och den mainziska politiken få en så vidt möjligt inflytelserik roll i Tyskland och Europa. Altså ett bundet kejsardöme

---

1) Därjämte äfven härtigen af Würtemberg.

2) R. R. — Sn. 21, 24 april 1657, maj (odat.), icke såsom *Säve*, 19 not 1 anger, daterad 31 maj, R. R. — B. 21, 27 april, koncepterna till R. R. 21 april 1657 (bland koncepterna i april 1655). R. R. — Bielke 13 maj 1657, R. R. — Schlippenbach 14, 26 april, delvis analyserade hos *Säve*, Jfr. *Pufendorf*, Carol. Gust. IV. § 41 ff. Genom det brandenburgska sändebudet Dobrczenski och personligen genom bref försöker konungen bearbeta Fredrik Wilhelm. R. R. — kurf. af Brandenburg 26 april 1657, R. R. — Nicolai och Bohle 25 april 1657, R. R. — J. O. 27 april 1657. [A. S.]

och vid sidan af det samma kurfursten själf såsom tänkande och ledande makt i spetsen för kurkollegiet och riksständerna — det var kärnan i Johan Filips program. I detta program associeras helt naturligt valfrågan med frågan om en utbildning af den allians, hvars förnämsta medlem kurfursten var. Den skulle i sin vidgade form, d. v. s. om möjligt stödd af utländska makter, blifva det fursteförbund han behöfde. Men det var vid valförhandlingarnas begynnelse långt ifrån klart, om det habsburgska eller antihabsbursgka partiet skulle afgå med segern i kampen. Och om äfven vågskålen snart lutade till Österrikes förmån, så hotades kurfurstens fredsprogram inom kort i sin praktiska tillämpning af faror [1]), som gåfvo honom all anledning att vänta, tills den politiska horizonten klarnade [2]).

Någon farhåga, för att förhandlingarna af de öfriga intressenterna skulle bedrifvas med altför mycken fart, behöfde emellertid kurfusten icke hysa. Det var ju han ensam, som hittils satt lif i dem och hållit tanken på alliansens utvidgning vid makt [3]). Från de senast inviterade, konungen af Sverge och kurfursten af Brandenburg, fick man länge

---

[1]) Förvecklingarna i norr och öster genom Danmarks anfall på Sverge och Österrikes infall i Polen. Härom nedan.

[2]) För belysande af Johan Filips ställning se bl. a. *Mentz*, I. 68, 70 ff., *Pribram*, Rheinbund, 46, Wahl Leopolds 35. Jfr. hans samtal med det münsterska sändebudet Schmiesing våren 1658 . . . wozu, (för upprätthållande af fred i Tyskland)" kein besser Mittel wäre, als alle kriegenden Kronen mit solchen Defensionsallianzen im Zaume zu halten". Schmiesings rel. 1 maj 1658, hos *Joachim*, 412 not 2. Se för öfrigt för invärkan af underrättelsen om kejsarens död på Johan Filips förhållande till de allierade *Joachim*, 88—89.

[3]) Närmare angående de allierades och inviterades hållning *Joachim*, 196 ff.

förgäfvas vänta ett tillkännagifvande om de öfverhufvud voro böjda för inträde.

Inbjudningsskrifvelserna från Braunschweig och Kassel till den svenska konungen hade i dennes frånvara inhändigats och brutits af härtig Adolf Johan i Preussen. Han lät dem gå vidare till sin kungliga broder uppåt Polen och riktade, jämte det han till landtgrefven och det braunschweigska furstehuset aflät ett förberedande svar [1]), en fråga till Johan Oxenstierna angående dennes order beträffande alliansen [2]). Härtigens bref föranledde en skriftväxling mellan honom och grefven samt mellan denne och Snoilsky, en skriftväxling, som tog tämligen vidlyftiga former, och som förnämligast utmynnade i beklaganden, att man icke närmare kände konungens afsikter och önskningsmål med afseende å förbundet, och i oroliga frågor hvad man borde göra. Oxenstiernas „oförgripeliga åsikt“ var emellertid, att Snoilsky, då man förgäfves väntade vidare order från konungen, vid de förestående konferenserna borde hålla sinnena vid godt humör och bibehålla Sverge fritt tillträde till konfederationen [3]). I afvaktan på konungens vidare

[1]) Jfr. *Joachim*, 219. Kop. af en skrifvelse från Adolf Johan till brem. regeringen 21 april 1657, med Nicolais. — J. O. 30 apr . [A. S.]

[2]) Adolf Joh. — J. O. 21 april 1657 [A. S.] samt Adolf Joh. — brem. reger. samma dat. (enligt kop. med Nicolais — J. O. 30 april 1657). [A. S.]

[3]) J. O. — K. M. 10, 17, 21 maj (konc.), J. O — Adolf Joh 30 april, 7, 14, 17, 21 maj, Sn. — J. O. 5 maj, J. O. — Sn. 18 maj 1657 (konc.). [A. S.] Särskildt anbefaller Oxenstierna Snoilsky att försöka taga reda på hvilken utsträckning man ämnade gifva alliansen och hvilka af Sverges provinser man ämnade intaga i den . . . „Ob nicht andere Chur- und Fürstenthümer mehr, alss Heijdelberg, Holstein, Mechlenburg und das Bischoffthum Paderborn mit hinein

order blef detta Oxenstiernas råd, hvilket ju gaf uttryck åt Snoilskys egen uppfattning, rättesnöret för hans handlingssätt [1]).

Långt innan konferenserna upptogos, har emellertid den föreställning Snoilsky tidigare bildat sig om de allierade och deras förbund i någon mån modifierats. Redan deras förnyade närmelseförsök till Nederländerna synas hafva ingifvit honom icke ringa betänkligheter [2]). Visserligen hade man äfven på mainziskt håll låtit förstå, reflekterar han, att kurfursten gärna såge, det så många ständer som möjligt skulle inträda i förbundet, ty därigenom skulle man ändtligen komma till en värklig garanti af freden i det Romerska riket. Men om också den allians man förehade med Generalstaterna afsåg ett sådant syfte, det ansåg han sig böra lämna därhän. I senare hälften af maj uttalar han farhågan, att de allierade kanske icke voro benägna att intaga äfven Pommern i sitt förbund, utan afsågo endast Bremen och Verden [3]). Kort därpå i juni får han ny anledning att gifva uttryck åt sina betänkligheter. Han har

---

zu bringen, Jm gleich auff was für provincien man eigentlich von sagten höchstermelten Königl-Mtt ziele, wie nicht weniger ratione Brandenburg und ob auch desseits Gülich, Cleve und Bergen mit eingeschlossen werden". J. O. — Sn. 18 maj 1657. [A. S]

[1]) „Ich werde Jmmittelst zwar nicht unterlassen . . . nach Ereugneter gelegenheit wegen Ew. Königl. Maijtt mich also darbeij zu bezeugen, dass deroselben gnädigstes belieben zu diesser Sach darauss abzunehmen" . . . Sn. — K. M. 9 maj 1657. [A. S.]

[2]) . . . „was für intentiones hierunter verborgen, und wohin eijgentlich damit gezilt werde? soll etwa nach der Hand sich mehrers aüssern"; . . . Sn. — K. M. 28 mars 1657. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 9 maj 1657. [A. S.] Det är möjligen denna förhåga — ty Sn:s bref till konungen gingo i kopia till J. O. —, som föranledt den sistnämdes ofvan not 3 aftrykta uppmaning.

då, föranledd af Danmarks hotande hållning och på grund af den order han mottagit af konungen i valfrågan [1]), närmat sig såväl Johan Filip själf som hans inflytelserike minister Boyneburg för att få veta, hvad Sverge för framtiden kunde vänta för sin säkerhet i Tyskland och för sina provinsers försvar [2]). Konungen hade ju, uttalar han sonderingsvis för öfvermarskalken, icke blott generalgarantin, utan äfven Hildesheim-„författningen“ att lita sig till. Skulle han nu inträda i det Rhenska förbundet, så vore han väl försäkrad om så mycket kraftigare understöd. Boyneburg erkände, att Snoilsky hade rätt, men han lyckades icke häfva den svenska residentens misstankar, att det icke skulle brista med „diffikulteter“, när det blefve allvar af. Johan Filip själf var ordrik och vältalig som alltid. Han förblef, utlät han sig patetiskt, vid de „consilia pro conservanda pace“, som han städse lagt sig vinn om [3]). Han erinrade sig särskildt de konferenser, han hållit med den svenske konungen — dåvarande pfalzgrefven — „i synnerhet den i Kissingen [4]), där de hvardera varit af den mening“, att det icke vore nog att sluta en fred, utan att det mest kom an på att upprätthålla den, om man öfver hufvud skulle hafva någon nytta af den. Derför hade kurfursten då så allvarligt rådt, att man skulle tillämpa fredsgarantin mot Frankenthal. Vid samma tankar i fråga om sitt fosterland förblef han ännu [5]). Om alliansen yttrade kurfursten ingenting;

---

[1]) Ofvan II. 13.

[2]) Ofvan II. 2 not 3.

[3]) „warmit Sie zwar nicht über all gar grossen danck verdienet, hofften aber dass mann es vielleicht Einmahl nach Jhrem tod noch erkennen solle“. Sn. — J. O. 30 maj 1657. [A. S.]

[4]) Jfr. I. 17 ff.

[5]) „Sie“ (kurfursten) „hetten hiebevor“, så refererar Sn. fortsättningen af Johan Filips andragande, „wann Sie diessen scopum

och hans långa diskurser lämnade Snoilsky öfver hufvud föga tillfredsstäld. Residenten låter i sin relation om samtalet till konungen reflexionerna göra sig själfva, men för de brandenburgska gesandterna uttalade han sin förvåning, öfver att ärkekanslern nu var så tyst i fråga om förbundet; han som dock under kejsarens lifstid så ifrigt arbetat för det[1].

I förra hälften af juni öfverraskades emellertid Oxenstierna i Wismar och ungefär samtidigt Snoilsky i Frank-

---

nicht allezeit gehabt, unndt auff Jhr privatum sehen wollen, auch leichtlich etwas hazardirn unndt Einige Partheij wählen können, darbeij Sie in particulari vielleicht mehrern nutzen hetten haben mögen, welches Sie aber niemahls zu thun begehret, sonderen beharret in solchen Jhren Consilijs, verhofften dass Sie auch Ew. Königl. Mtt. keinen bessern dienst leisten könten, alss wann Sie Fride im Röm Reich zu conservirn sich angelegen sein liessen". Sn. — J. O. 30 maj 1657. [A. S.]

[1]) Se vidare *Joachim*, 221. Ännu långt senare talar Sn. om, att kurfursten i underhandlingen haft „seine intervalla", då han „ganz still und kaltsinnig sich erzeigt, gestalten solche veränderung auch nach des Kayssers tot, worauff Maintz eine geraume zeit nichts mehr urgirt, gar märklich zu spühren gewesen". Sn. — K. M. 22 maj 1658. bil. [A. S.]

Att Sn., såsom *Joachim* (220) förmodar, med sin audiens direkte skulle hafva afsett att utforska, hvad Karl Gustaf „i sitt föga afundsvärda läge" på den polska krigsskådeplatsen hade att vänta af intressenterna i den projekterade alliansen, är icke fallet. Johan Filip har i sitt svarsandragande berört polska kriget och Österrikes lust till inblandning i det samma, emedan den svenska residenten jämlikt sina order redogjorde för orsakerna till konungens fälttåg i Polen och — för att bearbeta kurfursten för ett antihabsburgskt val — för den aflidne kejsarens machinationer till Johan Casimirs och Sverges öfriga fienders förmån.

furt[1]) af en skrifvelse från Karl Gustaf med svar på deras enträgna frågor. Skrifvelserna öfverbragte de braunschweigska och kasselska inbjudningsbrefven i kopia[2]). Oxenstierna påmindes ånyo om nödvändigheten af en förberedande öfverenskommelse med Mevius och Nicolai, på det att, sedan mellan konungen och kurfursten af Brandenburg ett bestämdt beslut i frågan blifvit fattadt, en sammankomst mellan samtliga intressenter fordersammast måtte kunna hållas och man sålunda komma till en fullt säker och för upprätthållande af allmän fred tjänlig „författning“[3]).

Samtidigt med brefven till Oxenstierna och Snoilsky afläts för kommunikationen med Fredrik Wilhelm en befallning till Mattias Biörenklou, som af konungen användes i underhandlingen med kurfursten, att för ändamålet ställa sig i förbindelse med det brandenburgska geheimerådet Otto von Schwerin och att uppdraga åt Wolfsberg att befordra saken på „tjänlig ort“[4]). Något senare anmodades Waldeck

---

[1] Mottagandet anmäldt Sn. — K. M. 6 juni 1657. [A. S.]

[2]) Härmed korrigeras *Joachim,* 219, som förklarar att landtgrefvens alls ej kommit konungen till handa och är osäker om den braunschweigska invitationsskrifvelsens öde. Skrifvelserna hafva enligt kanslinotis inhändigats „auf dem Marsche unfern Visoka“ 10 (20) maj 1657.

[3]) K. M. — J. O. (orig.) 13 maj 1657. R. R. — Sn. 13 maj 1657. [A. S.]

[4]) R. R. — B. 13 maj 1657. [A. S.] I öfverensstämmelse med tidigare order uttalar konungen den önskan, att kurfursten borde anbefalla några sina förtroendemän i Tyskland att träffa närmare öfverenskommelse i frågan med konungens samt att i samråd med Braunschweig och Kassel fastställa tiden för den sammankomst, som Karl Gustaf redan i sin skrifvelse af 12 mars föreslagit mellan samtliga intressenter.

att å konungens vägnar försöka intala kurfursten att biträda alliansen [1]).

I sammanhang med negociationen med Brandenburg har äfven Schlippenbach blifvit försatt i tillfälle att uttala sin mening i alliansfrågan. Och om redan Snoilskys senare depescher vittna om mindre förtroende till de allierade, än residenten tidigare hyst, så har den talföre grefven, för hvilken orden sällan tröto, när det gälde att måla papisternas anslag, på det bestämdaste afrådt sin konung att inlåta sig med dem. Han trodde sig veta, att redan de inbjudningsskrifvelser, som riktats till kurfursten, haft „sådana appendices", att det på det högsta skulle prejudicera Sverge att inträda i förbundet [2]). „Et quod anguis hic lateat sub herba", var, ansåg grefven, icke svårt att se. Man viste, förklarar han kategoriskt, att just de katolska och evangeliska furstar, som skulle inträda i alliansen spelade under samma täcke med Danmark, hvars fiendtlighet trädde mera och mera i dagen. Särskildt i stiften Münster och Osnabrück värfvades det offentligt för Danmarks räkning, medan Sverges värfningar där förbjödos. „In summa", tillägger

---

[1]) *Urk. u. Acten*, VIII. 171—72.

[2]) . . . „in dem sie", fortsätter S. „zugleich die anregung thun dass gleichsam natura, solcher confœderation undt des Churfürstens landen conservation undt darauf versprochene garantie mitbrächte, dass die Churfürstens teutsche landen so wol ratione der werbung undt durchzügen alss einiger völcker abholung aus Teutschlandt mit dem Polnischen wesen nichtes solte zuthun haben". Källa följ. not. Schl. syftar tydligen här på de allierades förklaring af den 21 februari och där förekommande passus, att man icke önskade indragas i polska kriget. Jfr. I. 255 samt II. 11; för den ton Schl. anslog i fråga om katolikerna i allmänhet det karakteristiska brefvet i *Urk. u. Acten,* VIII. 227.

Schlippenbach, „den Pfaffen hat das Stift Brehmen in den Augen gelegen. Etliche Ewangelische lauffen mit ihnen gleichsam verkleidet herum“ . . . [1]).

Grefven hade tillfredsställelsen att se, det man på brandenburgskt håll var lika litet böjd att inlåta sig med Rhenfurstarna som tidigare [2]). Waldecks skrifvelse besvarades af kurfursten, med att han för sitt inträde fann „särskilda diffikulteter“ [3]). Redan i förra hälften af maj hade han visserligen utfärdat fullmakt och instruktion för tvänne sina representanter i Tyskland att deltaga i de blifvande förhandlingarna. Men hans egentliga afsikt gick ut på att närmare taga reda på alliansens ändamål och de allierades hållning i den brandenburgska rikspolitikens brännande frågor. Särskildt lade han vikt på frågan, i hvilken mån han kunde räkna på deras understöd i polska kriget [4]). „Von der projectirten alliance, so einige Stände in Deutschland aufzurichten gemeinet, wird allhier je enger je weniger etwas gehalten“, skrifver Wolfsberg till konungen den 13 juni; i synnerhet, tillägger han, emedan man, såsom han hört ur kurfurstens och hans förtroendemäns egen mun, bildat sig den opinion om förbundet, att det samma, såsom varande å bane bragdt af katolikerna och härtigen af Neuburg, dolde „idel bedrägeri“ [5]). Och att det var „bedrägeri“ med för-

---

[1]) Schlippenbach — K. M. 22 maj 1657. [A. S.]

[2]) Jfr. I. 225 f.

[3]) *Urk. u. Acten*, VIII. 174, *Joachim*, 134.

[4]) *Joachim*, 229 ff., *Urk. u. Acten*, VIII. 230 ff. Den 4 maj hade kurfursten besvarat de till honom riktade inbjudningsskrifvelserna.

[5]) Wolfsberg — K. M. 3 juni 1657. [A. S.] Wolfsberg trodde sig emellertid veta, att de kurfurstliga kommissarierna voro instruerade att „förtroligt kommunicera“ med svenskarna angående alliansen.

bundet eller att det åtminstone innebar en fara för de evangeliska, är en tanke, som ofta återkommer jämväl i de meddelanden, som ingingo till konungen från annat håll. Särskildt var Appelboom öfvertygad därom, och till samma åsikt lutade fortfarande Steiniger i Bremen [1]).

Att döma efter en skrifvelse till rådet i Stockholm i slutet af juni har konungens tillförsikt till alliansföretaget oaktadt dessa ofördelaktiga underrättelser än så länge varit den bästa. „Ehuru i Tyskland finnas många", heter det i brefvet, „som genom Polens och Österrikes drifter gå om med att få oss utur riket, så är likväl att presumera, att icke alla katolske, men för ingen del de evangeliske, skola däruti consentera... utan hällre räcka oss efter all görlighet handen, efter som de andliga kurfurstarna samt huset Braunschweig och Kassel... göra en defensions-allians mot dem, som vilja oss i allas våra tyska länder angripa och göra skada" [2]). Men ett svarsbref till Schlippenbach, dateradt några dagar senare, „ger vid handen, att Karl Gustaf

---

[1]) Steiniger — K. M. 6, 23, 30 mars 1657. [A. S.] Appelbooms korrespondens innehåller nu liksom tidigare och senare talrika och detaljerade uppgifter om de allierades negociation i Haag. Se exempelvis Appelb. — K. M. 3 (13) nov., 1 (11), 15 (25) dec. 1656, 8 jan., 5 febr., 25 mars, 2 april, 8, 18 maj (st n:o), 18 (28) maj, 1 (11) juni 1657 och flerstädes, Appelb. — J. O. 4 dec. 1656, 5 febr., 16 (26) mars, 24 mars, 2 april 1657. [A. S.] Belysande för Appelbooms uppfattning om ett eventuelt närmande till de allierade är, att han ansåg, det man i Haag tvekade att inlåta sig med dem, „weil man besorget, dass man sich eine blasme beij allen Evangelischen auffladen werde, wenn man sich mit diessen Papistischen fürsten... einlassen würde". Appelb. — K. M. 1 (11) dec. 1656. [A. S.]

[2]) R. R. — rådet 20 juni 1657. [A. S.]

icke blifvit oberörd af de misstankar, som uttalats[1]. Och samtidigt med skrifvelsen till rådet utfärdades till residenten i Frankfurt, jämte en fullmakt att deltaga i alliansunderhandlingen[2], tvänne andra[3], hvilka icke tala fullt samma språk som den, hvilken afgick till Sverge. Den långa frånvaran i Polen och tidens korthet hade, förmäla skrifvelserna, hindrat konungen att instruera något särskildt sändebud för alliansunderhandlingen. Uppdraget lämnades därför åt Snoilsky. Han borde söka komma under fund med afsikten och ändamålet med förbundet, se till, att det öfverensstämde med rikskonstitutionerna, fredsinstrumentet och Hildesheimförfattningen samt att några farliga planer icke doldes bakom det samma. För öfrigt skulle han försäkra de allierades fullmäktige om konungens böjelse att inträda i en „författning", som afsåg „det evangeliska väsendets" bästa och upprätthållandet af allmän fred[4].

Det torde få tagas för gifvet, att konungens skrifvelse till rådet främst afsåg att lugna sinnena hemma i eget land vid en tid, då den fara, som hotade Sverges rike, var öfverväldigande stor. På våren 1657 skred det habsburgska lägret till nytt anfall mot sina fiender i Europa, och anfallet gälde denna gång hufvudsakligen Sverge. Karl Gustaf kunde ej afvisa tanken att snart nödgas upptaga kampen

---

[1]) R. R. — Schlippenbach 13 juni 1657. [A. S.] Äfven andra skrifvelser uttala dylika misstankar, exempelvis R. R. — Wolfsberg 6 juni 1657. [A. S.]

[2]) R. R. — 19, icke 18 juni, såsom *Säve* (45) anger.

[3]) R. R. — Sn. 18, 20 juni 1657. [A. S.]

[4]) Skulle Snoilsky genom sin resa till Heidelberg blifva förhindrad att öfvervara den första konferensen, så kunde han anförtro det kasselska sändebudet att föra konungens talan.

med tre nya fiender, och redan började kurfursten af Brandenburg visa benägenhet att sluta sig till dem. Den 27 maj afslöts det förbund, hvarom man så länge underhandlat mellan Österrike och Polen [1]. Konungen af Böhmen och Ungern redde sig att sända en krigshär till sin bundsförvandts understöd. Ungefär en månad senare inföllo de danska trupperna i Bremens stift, där hufvudfästningen Bremer-Vörde inom kort kapitulerade [2].

Den så „dyrt förvärfvade freden" i Tyskland var sålunda bruten; Karl Gustaf hade fria händer att skrida till uppgörelse med Sverges arffiende. I spetsen för en liten här ilade han i början af juli att tillbakaslå kung Fredriks anfall. Men det gälde för honom att därjämte på diplomatins väg afvärja eller begränsa den hotande faran. Förbundsplanerna från våren [3] uppdyka ånyo, men ännu vidtsväfvande och obestämda. Närmast tar konungen sin tillflykt till det korrektiv för fredens bestånd, hvartill Oxenstierna och bremiska regeringen redan tidigare, ehuru då till hans stora misshag, hade vädjat: till garantin i westfaliska fredsinstrumentet och de „ordinaria media", som rikets kretsförfattning och exekutionsordning gåfvo vid handen, samt därjämte till förbundsförpliktelsen i Hildesheimalliansen.

---

[1] Fördraget trykt hos *Rudawski*, I. 330. Jfr. *Erdmannsdörffer-Oncken*, 273.

[2] *Fridericia*, 260, 271 och där citerade källor. Jfr. *Bobé*, Memoiren Ahlefeldts, 131.

[3] Se för dessa planer R. R. — Courtin (om honom längre fram) 11 juni, R. R. — Schlippenb. 25 Juli samt protokoll öfver konferens mellan Wolfsberg, Schlippenbach, Schwerin, Dobrczenski och Wesenbeck i Königsberg 16 (26) juni 1657. [A. S.] Jfr. *Urk. u. Acten*, VIII. 220, 230 f., ofvan II. 13.

Snoilsky fick befallning att af de i Frankfurt närvarande furstarna och deputerade fordra en „kategorisk resolution om hvad för assistens och värklig hjälp" man ämnade gifva konungen för försvaret af hans hotade tyska länder [1]. Genom Johan Oxenstierna samt bremiska och pommerska regeringen gick en likadan uppfordran till kretsförvandterna i norra Tyskland [2]. Till konungen af Frankrike riktades en anhållan om snabb militärisk intervention [3], och från Stettin, från Stade samt konungen själf följde slag på slag ilbud till de mecklenburgska och lüneburgska hofven, till Kassel, Magdeburg och Paderborn [4]. Konungen ville — så förklarade han sig senare i detalj — ingen „illatio belli", ingen „conjunctio armorum", utan endast „executio legis contra violatores pacis, hujus conservatio et defensio" [5]. Men hvad han fordrade, kräfde han utan uppskof och in-

---

[1]) R. R. — Sn. 18, 24 juni, R. R. — kurff. af Mainz, Trier, Köln, Bajern, Sachsen och Pfalz 7 juli, — kurf. af Brandenburg 20 juli 1657. [A. S.] *Londorp*, VIII. 140 ff.

[2]) K. M. — J. O. 24 juni (orig.), R. R. — brem. reger. 24 juni, 6 juli, — pom. reger. 24 juni. [A. S.] Pom. reger. — kurf. råden i Berlin 30 juni [A. S. och A. B.] samt kopior af särskilda svarsbref. [A. S.] J. O. — K. M. 5 juli, brem. reger. — K. M. 21 juli, brem. reger. — de utskr. furstarna i westf. kretsen 22 juli 1657. [A. S.]

[3]) R. R. — Courtin 4, 16 juli 1657. [A. S.]

[4]) v. der Lancken till härtigarna af Mecklenburg (instr. i R. R. 6 juli); Gengel till kretsöfversten (instr. i R. R. 13 juli); Schenck till kretsförvandterna i neders. kretsen samt till landtgrefven (order i koncepterna till R. R. 15 juli). För uppgiften värkade i Hamburg Möller och Gambrotius (instr. och order R. R. 29 juni, 3, 6, 13, 25 juli; i konc. till R. R. 19 juli).

[5]) Ur Mevii proposition i Wolfenbüttel. Mevius — K. M. 25 aug. 1657. [A. S.]

skränkning med hela den energi han kunde lägga i dagen, när det gälde att uppnå, hvad han ville vinna [1]).

Det resultat, som konungen ernådde genom sin vädjan, var såsom man kan vänta, icke stort. Det sparades icke på bittra ord mot kung Fredrik, som gifvit krigets orgier lösa. Men därvid stannade det. Man framhöll, att generalgarantin icke ålåg ständerna såsom enskilda, utan skulle effektueras af dem såsom samtliga och i gemen; man hänvisade följaktligen till riksdeputationsdagen, där man „icke betviflade", att konungens sak skulle „varda moget öfvertänkt" [2]). Johan Filip lät det icke fela med „ceremo-

---

[1]) Tvifvelsutan har Karl Gustaf genom sitt energiska kraf på uppfyllelsen af garantin i främsta rummet velat öfvertyga Tyskland och Europa, om att han i kampen mot sina fiender var „pars laesa", och i sin fulla rätt. Men att han därjämte väntade sig effektivt understöd framgår bl. a. af de detaljuppgifter han ger om storleken af den truppstyrka, med hvilken konungen af Frankrike borde understöda honom (se korrespondensen med Courtin passim) samt hans förslag, att ständerna skulle friköpa sig från dem åliggande skyldighet genom klingande mynt, och de villkor, som i sådant afseende fastställas. „Demnach", heter det i instruktionen för Möller och Gambrotius, „I. K. M:t bey diesser handelung am meisten daran gelegen, wie Sie fugligst und schleunigst zu ein st. geld gelangen möchten, . . . als ein medium (tidigare i samma aktstycke) wodurch sie (ständerna) sich von diesser schuldigen guarantie lossbringen können . . . so muss dessfalss aller euserster fleiss angewandt und gesuchet werden, wie es immer mehr vermittels eijfriger presentirung der guarantie und zwar so bald es immer geschehen kann, durch zu treiben". R. R. — Möller och Gambrotius 25 juli 1657. [A. S.] Villkoren fastställas i en skrifvelse till Mevius så, att för en ryttare skulle beräknas 30 Rdr. och för en man till fot 10—12. R. R. — Mevius 8 sept. 1657. [A. S.]

[2]) Redan skifvelserna från J. O. och brem. reger. hade gifvit anledning till särskilda maningsbref från de tyska furstarna till

nier och komplimenter", men den „kategoriska resolution", som konungen begärt, aktade han sig att gifva. Från kardinalen kom det svar, att konungens pretention på Frankrikes garanti hade föga giltighet, för så vidt det gälde Danmark[1]. Den 15 juli inlämnade Snoilsky till deputationsdagen ett memorial[2], i hvilket han förelade ständerna konungens kraf. Men deputationsdagens sammanträden hade afbrutits vid kejsarens död och de flesta af dess medlemmar lämnat

kon. Fredrik att icke störa rikets fred. Ur den omfångsrika korrespondensen må anföras: De utskrifvande furstarna i neders. kretsen — kon. af Danm. 25 mars 1657 (kop. jämte de sammas — J. O. af samma dat. med J. O:s — K. M. 10 maj 1657). Landtgrefven af Hessen-Kassel — kon. af Danm. 19 maj, kon. Fredriks svar 15 juni 1657 (kopp. efter Sn:s — K. M. 4 juli 1657). Kurf. af Pfalz — kon. af Danm. 28 maj 1657 (kop. med Sn:s K. M. 13 juni 1657). [A. S.] För svaren från öfre Tyskland på konungens fordran, t. ex. härtigens af Würtemberg, de bajerska och pfalziska sändebudens: Sn. — K. M. 4, 14, 27 juli jämte bilaga, 4, 8, 11 aug. 1657. [A. S.] *Sattler,* IX § 118. För svaren från nedre Tyskland: Myndigheterna i Hamburg — J. O. 17 juli 1657 (kop. med J. O:s — K. M. 10 juli 1657). Myndigheterna i Lübeck — J. O. 16 juli 1657 (kop.). Möller — K. M. 11, 13 juli, Möller och Gambrotius — K. M. 18 juli, Möller — K. M. 20 juli, Gambrotius — K. M. 21 juli 1657. v. der Lancken — K. M. 4 juli. Aug. af Magdeburg — brem. reger. 10 aug. (kop. med brem. reger:s — K. M. 25 aug.). J. O. — K. M. 13 juli. Brandenb. reger. i Cöln — pom. reger. 10 juli, härtigen af Sachsen-Altenb. — pom. reger, 15 juli, kurf. af Sachsen — pom. reger. 30 juli (kopp. med reger:s 15 aug.). Pfalzgr. af Neuburg och biskopen af Münster — brem. reger. 28 aug. 1657. Schenck — K. M. 20, 21, 23, 27 juli, 3, 5, 9 aug. 1657. [A. S.] Kansler och råd vid kasselska reger. — landtgrefven 1 aug., landtgrefvens svar 2 aug. 1657. [A. M.] Jfr. *Becker,* I. 376, *Pufendorf,* Carol. Gust. IV. § 48.

[1]) Courtin — K. M. 19 aug. 1657. [A. S.]

[2]) *Londorp.* VIII. 140.

Frankfurt. Memorialet kom sålunda icke ens till diktatur[1]. Med större eftertryck än i rikets öfriga delar dref konungen på uppfyllelsen af sin fordran hos ständerna i nedre Tyskland och nedersachsiska kretsen, där han hade kretsdagsbesluten af 1652 och 1654 samt Hildesheimalliansens förbundsförpliktelse att vädja till[2]. Det gälde för lüneburgarna att slippa följderna af den rikspolitik de så modigt fullföljt sedan decenniets början. Med afseende å Hildesheimalliansen uppstälde furstehuset grundsatsen, att den icke mera existerade — man hade ingått den med drottning Kristina, och Karl Gustaf hade icke ratificerat alliansfördraget[3]. För att på grund af kretskonstitutionerna icke behöfva lämna konungen assistens, beslöt man att själf afstå från det stöd de kunde gifva och i stället söka sådant hos grannarna[4]. Endast från Kassel ljödo svaren mera

---

[1]) Se härom *Säve*, 26. Jfr. *Urk. u. Acten,* VII. 678 not 1, 700 not 2. Endast tvänne sessioner hade ägt rum sedan den samma, den ena i furstekollegiet den 20 juni, den andra i kurkollegiet två dagar senare. Sn. — K. M. 13 juni 1657. [A. S.] *Urk. u. Acten,* VII. 695, *Sattler* IX. § 116.

[2]) Exekutionsordningen påbjöd för öfrigt, att där oro och örlig yppade sig i riket, kretsförvandterna inom samma krets i främsta rummet skulle skynda till assistens.

[3]) Anmärkas bör, att man äfven i svenska diplomatiska kretsar hyste tvifvelsmål om, huruvida Sverge ännu skulle anses tillhöra Hildesheimalliansen ... „woran ich sonst fast zweiffeln möchte", skrifver Nicolai — J. O. 30 april 1657, „angesehen von seiten I. K. M:t Christinen das gemachte foedus dem buchstaben nach nicht für Ihre nachkommen mitgemachet worden, daher solches cum regina simul exspiriren möge". Dock ges det exempel, på att man hyste en annan uppfattning också inom tyska furstehus. Se härom Sn. — K. M. 4 juli och jfr. Sn. — J. O. 30 juni 1657. [A. S.]

[4]) *Köcher,* 212, *Joachim,* 207 not, 218 not. 1. Med afseende å generalgarantin hänvisade man här som annorstädes till deputationsdagen.

tillmötesgående. Men både det braunschweigska huset och landtgrefven afsände i sin ordning sändebud till Karl Gustaf för att närmare förklara sin ställning och för att för konungen försöka klargöra, hvilken nytta han kunde hafva af att inträda i den allians, som man i Frankfurt höll på att upprätta mellan så många „förnäma kurfurstar och furstar", som sålunda skulle vinnas för Sverges intressen [1]).

Karl Gustafs fordran på ständernas assistens gälde utan inskränkning — självfallet äfven deltagarne i alliansunderhandlingen. Och kurfursten af Mainz förde ju städse till torgs, att alliansen skulle varda en „trappa till garantin". Konungen kunde därför icke utan skäl hos dem vänta mera tillmötesgående än hos rikets öfriga ständer och icke utan skäl göra anspråk på den formulering af förbundsrecessen, som nu och vid framtida fiendtliga anfall tillförsäkrade honom deras värksamma understöd. Men ärkekanslerns förbund var ju enkom afsedt för upprätthållandet af Tysk-

---

[1]) Den braunschweigska statsmannen Schenck v. Winterstädt hade redan i juni gjort antydningar i denna riktning för den svenska residenten i Hamburg Möller. Möller — K. M. 1 juni (felskrifn. antagl. för 1 juli), Gambrotius — K. M. 24 juni 1657. [A. S.]

Landtgrefvens sändebud hade visserligen i uppdrag att påminna om, att garantin „icke var ett stånds värk allena", men skulle tillika afgifva löfte om trogen samvärkan i Frankfurt i alliansunderhandlingen och om sin herres benägenhet till understöd jämväl i kraft af Hilddsheimalliansen. Instruktionskoncept för Meij 12 aug. 1657. [A. M.] *Pufendorf*, Carol. Gust. I. 16. Att man i Kassel var beredd att uppfylla det nämda förbundets förpliktelser framgår af de landtgrefliga representanternas hållning på en konferens mellan de två furstehusen i Hildesheim i början af sept. Konferensprot. 27 och 28 aug. 1657. [A. H.] *Köcher*, 215. För förhållandet mellan Kassel och Sverge i allmänhet se *Joachim* 209 not 5, 240 not 1.

lands och Europas fred. Hvad de allierade mest fruktade i fråga om alliansens utvidgning var, att de genom den samma skulle indragas i Sverges och Brandenburgs krig med utländska makter. Braunschweig och Kassel hade å sin sida hvarken resurser eller böjelse att göra sig solidariska med konungen och kurfursten i deras storpolitik. De lüneburgska statsmännen hoppades tvärtom just genom alliansen varda förskonade för de faror, som hotade furstehuset och riket nu och i framtiden [1]). Så förefans en vidtgående differens mellan den svenska konungens uppfattning om det blifvande förbundets villkor och ändamål och de öfriga intressenternas. Försöken att lösa den samma är det grundväsentliga i de följande förhandlingarna, för så vidt de gälla frågan om Sverges inträde [2]).

Enligt tidigare öfverenskommelse skulle förhandlingarna börja den 27 eller 28 juni. Till plats för dem hade man efter någon tvekan valt Frankfurt [3]). Men först i början af juli inträffade de braunschweigska sändebuden på sin ditresa i Kassel, där ännu en gång förberedande aftal träffades angående de viktiga frågor, som skulle eller kunde

---

[1]) Angående furstehusens, särskildt braunschweigarnas ställning till frågan om alliansförpliktelsens giltighet beträffande „fremde Sachen u. Motus" se *Joachim*, 197, 205, 209.

[2]) Samma differens som mellan de allierade och Sverge förefans ursprungligen äfven mellan dem och Brandenburg, ehuru endast formelt. Fredrik Wilhelm förutsatte visserligen såsom ett af villkoren för sitt inträde rättighet till de allierades understöd mot Polen (*Joachim*, 237—38, 262, jfr. ofvan II. 22). Men kurfursten stod öfver hufvud tanken på ett närmande till de allierade betydligt fjärmare än Karl Gustaf. Redan i slutet af augusti slöt han för öfrigt sitt officiella vapenstillestånd med Polen (se härom nedan). *Urk. u. Acten*, VIII. 215, *Pribram*, Berichte Lisolas, 318 ff.

[3]) *Joachim*, 194, 196, 199, 203—04.

förefalla till behandling. Först den 10 juli anlände sålunda braunschweigarna och tre dagar senare de kasselska till den gemensamma mötesplatsen. Representanterna för de andliga kurfurstarna hade då redan samtliga infunnet sig.

Fullmäktige för det braunschweigska furstehuset voro Polykarpus Heyland för Wolfenbüttel, Otto Johan Witte för Celle samt Otto Otto v. Mauderode för Hannover; ledare för ambassaden var kansler Schwartzkopf. Landtgrefven företräddes vid förhandlingarna af Adolf v. Krosigk och Sebastian Zobell. De allierades representanter voro för kurfursten af Mainz Johan v. Vorburg och Sebastian Meel, för kurfursten af Köln Johan Aldenhoven och för kurfursten af Trier Johan Buschmann. Såsom befullmäktigade för biskopen af Münster fungerade Mattias Korff-Schmiesing och Johan Bisping, för pfalzgrefven Johan v. Weschpfennig, Franz v. Giese och Henrik Schnell [1]). Kurfursten af Brandenburg uppdrog till en början Johan Portmann att såsom sitt sändebud deltaga i förhandlingarna, men anförtrodde senare nämda kommission åt Raban v. Canstein [2]). Hvarken Canstein eller Snoilsky var emellertid vederbörligen legitimerad. Den förre kunde hänvisa endast till ett generalkreditiv, i hvilket alliansen alls icke omnämdes, och den fullmakt Karl Gustaf utfärdat för Snoilsky den 29 juni inträffade först långt efter det de sist ankomna representanterna hållit sitt intåg i Frankfurt.

I förhållandet mellan de inviterade tyska furstehusen samt Sverge och Brandenburg spåras, i öfverensstämmelse med hvad som redan långt tidigare varit fallet, redan från förhandlingarnas begynnelse en större intimitet mellan de

---

[1]) *Joachim.* 204, 209, 210.

[2]) *Joachim,* 230, 235.

kasselska representanterna och den svenska residenten å ena sidan, mellan Canstein och braunschweigarna å den andra. På svenskt håll uppdyker mer än en gång, redan när det danska anfallet väntades, den förmodan, att braunschweigarna spelade under samma täcke med kung Fredrik [1]). Och kampanjen i Frankfurt varade länge, innan misstron mellan den nordiska kronan och det mäktiga furstehuset i nedersachsiska kretsen började vika. Krosigk och Zobell notificerade omedelbart Snoilsky om sin ankomst och meddelade, att de hade uttrycklig order att i alla frågor kommunicera med honom. Braunschweigarna dröjde en tid i stel tillbakadragenhet; i de wolfenbüttelska och zelliska fullmakterna var Sverge icke ens upptaget såsom en af intressenterna i underhandlingen, men väl Brandenburg [2]). Spän-

[1]) Se bl. a. Adolf Johan — Kristian Ludvig och Schenck v. Winterstädt — Adolf Joh. 9 febr. 1657 (kopp. med brem. reger:s — K. M.), [A. S.] Möller — K. M. 16 febr., 18 mars, 6, 10, 22 maj, 13 juni, Gambrotius — K. M. 24 juni. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 261, 262, 269. Egnade att stärka konungens misstankar voro de förtroliga upplysningar man i Kassel lämnade ett af hans sändebud (Schenck) om braunschweigarnas värfningar och förbindelser med Danmark. Schenck — K. M. 3, 5, 9 aug. 1657. [A. S.] Jfr. för den kasselska regeringens hållning *Joachim*, 240 not. *Köchers* uttryck: Im schwedischen Hauptquartier galt es für ausgemacht, dass das fürstliche Haus mit den Dänen „unter dem Hütlein spiele", är dock något vågadt, ty ofvananförda uttalanden uppvägas till icke ringa del af andra, gående i motsatt riktning. För kuriositetens skull må följande passus hos Lisola citeras: „Fiduciam habet" (K. G.) „in duce Luneburgico, a quo literas manu propria exaratas maximis amicitiae contestationibus refertas habuit",... och senare „de quo" (om härtigen af Braunschw., Lisola syftar antagligen på kretsöfversten) „Suecus mira sibi pollicetur, incertum an ex fundamento, an ex mera iactantia". *Pribram*, Berichte Lisolas, 293, 299.

[2]) Sn. — K. M. 14 juli, Jfr. B. — K. M. 8 aug. 1657. [A. S.]

ningen blef än starkare, när underrättelse ankom, att den braunschweigska ambassaden, som i Ottenhausen anmält sig till audiens hos den svenska konungen, icke blifvit emottagen [1]).

Efter ett gemensamt besök hos Canstein den 14 juli infunno sig emellertid de braunschweigska och kasselska representanterna hos Snoilsky den 16 i samma månad med anmälan, att de nu voro färdiga att träda i underhandling med de allierade och med uttalande af den förhoppning, att man skulle kunna börja den samma gemensamt. I hvarje fall — d. v. s. äfven om de på egen hand måste anträda förhandlingarna — skulle de, hette det, alltid hålla Sverge och Brandenburg tillträdet öppet.

Snoilsky meddelade till svar, att han icke var försedd med någon formell fullmakt. Konungen hade nämligen gifvit sina order i frågan åt sina förtroendemän i Stade och Wismar [2]). Han kunde i alla fall försäkra, att hans herre ingalunda ämnade undandraga sig det företag man hade för händer, „i synnerhet som dessförutom samtliga rikets ständer i kraft af riks- och kretskonstitutionerna voro skyldiga hvarandra all möjlig hjälp och assistens“. Konungen var ju för öfrigt redan medlem af en likartad „partikular-författning“ nämligen den hildesheimska. Om således detta företag var ställdt på samma fot och afsåg samma mål, så var han „eo ipso inbegripen i det samma“ På hans biträde vore för öfrigt så mycket mindre anledning att tvifla, som han just nu af riket behöfde den assistens det var skyldigt honom för hans härtigdöme Bremen. Hvad frågan quaestio

---

[1]) B. — K. M. 8 aug. 1657. [A. S.] *Köcher*, 214.

[2]) Några andra order än de tidigare anförda hade man i Stade och Wismar icke mottagit.

an beträffade, var således alt i sin ordning, i fråga om kreditiv och fullmakt hemstälde Snoilsky, huruvida det icke vore bäst, att de furstliga representanterna på sin första konferens med de allierade och för att betaga dem orsak till klagomål skulle förtiga, att Canstein och han ej voro formelt legitimerade. De kunde kanske taga „den af de katolske redan långt före detta accepterade admissionen“ af Sverge och Brandenburg såsom gifven. Han hoppades i hvarje fall, att han med det första skulle få mottaga fullmakt och detaljerad instruktion från konungen eller bremiska regeringen [1]).

Snoilskys svar, hans påminnelse om Hildesheimalliansens förbundsförpliktelse och allusion på ständernas skyldigheter enligt rikskonstitutionerna kunde knappast vara braunschweigarna till ett godt behag. Men det var furstehusets öde att aldrig våga uppträda mot sin mäktiga rival i Nedersachsen med öppet visir. Tvifvelsutan hade lüneburgarna icke ogärna börjat underhandlingen enbart med Canstein, möjligen t. o. m. utan Brandenburg inlåtit sig med de allierade. Men hvartdera alternativet afböjdes af den kasselska regeringen, och det gick svårligen an att såra den mäktiga konungen, hvilken som bäst med sin lilla, men väl öfvade här stod i oroande närhet till härtigarnas egna länder [2]). Två dagar efter besöket hos den svenska residenten anhöllo de förenade furstliga representanterna hos de allierade, att Canstein och Snoilsky såsom närvarande i Frankfurt skulle admitteras till förhandlingarna. De fingo ett afböjande svar. De allierade hade å sin sida aldrig haft någon annan afsikt,

---

[1]) Sn. — K. M. 7 juli 1657. [A. S.] Jfr. *Joachim,* 263—64.

[2]) *Joachim,* 262, 264. Sn. — K. M. 6 okt. 1657. [A. S.] Kass. reger. — gess. i Frankfurt 14 juli 1657. [A. M.]

förklarades det, än att man först skulle enas med Braunschweig och Kassel och först därefter börja underhandlingen med konungen och kurfursten. Det var en något oväntad tolkning af förklaringen den 21 februari. Och orsaken hvarför den formulerades så var oron i norr — det var af den, som allting berodde.

Upprepade gånger, den 21, 27 och 30 förnyade de braunschweigska och kasselska representanterna sin anhållan, med framhållande af den fara man utsatte sig för af Sverge och Brandenburg, om man gåfve dem ett afslag [1]). Men förgäfves. I slutet af juli kunde dock de allierades sändebud förmås till medgifvandet att inhämta sina principalers åsikt i admissionsfrågan. De snabba framgångar, som de svenska härarna slag på slag vunno emot Danmark, läto ändtligen i någon mån betänkligheterna fara. Redan i förra hälften af augusti hade Wrangel rensat Bremen från fiender och konungen själf fördrifvit dem från Holstein. Endast Bremer-Vörde lämnades i danskarnas händer, för att rättigheten till krafvet på ständernas understöd i kraft af kretskonstitutionerna skulle hållas konungen öppen. I senare hälften af augusti var kriget, operationerna vid Bremer-Vörde undantagna, redan utom Tysklands gräns [2]).

Under sådana förhållanden tog Johan Filip lösningen af admissionsfrågan om hand. Efter särskilda konferenser i Schwalbach med Krosigk och Otto, och sedan dessa försäkrat, att det ingalunda var deras principalers afsikt att inblanda sig i polska och danska krigen, kunde kurfursten ändtligen den 29 augusti, på grund af nya öfverläggningar

---

[1]) *Joachim*, 264—67.

[2]) *Fridericia*, 274, *Pufendorf*, Carol. Gust. IV. § 73, *Carlson*, 291—92. Jfr. *Bobé*, Memoiren Ahlefeldts, 132 ff.

med sina medallierade och åter nya med de braunschweigska och kasselska sändebuden, gifva ett tillfredsställande svar: Om, förklarade han, såsom de försäkrat honom, deras furstehus vore eniga beträffande alliansens slutmål, d. v. s. ömsesidigt skydd mot alt fiendtligt våld och upprätthållande af freden, samt eniga om, att man icke skulle inblanda sig i utländska krig, om man vidare utan hänsyn till konfession skulle underhandla icke a corpore, utan viritim, så kunde de svenska och brandenburgska sändebuden genast från början efter öflig legitimation admitteras till underhandlingen. Kurfursten hoppades, att om man nu slöte förbundet, äfven Darmstadt och Würtemberg skulle biträda. Vore äfven andra riksständer benägna därför, så kunde man på detta sätt få till stånd en värklig „universalförfattning“. Schwartzkopf och Krosigk bekräftade i sitt svar ännu en gång i de båda furstehusens namn, att äfven de ingalunda hade för afsikt att fördjupa sig i utländska krig [1]).

Snoilsky hade för en resa till Heidelberg och Stuttgart i och för valet, på en tid fått lof att lämna Frankfurt. Han hade sålunda icke varit i tillfälle att följa de ofvannämda förberedande förhandlingarna i detalj. Men de kasselska sändebudens meddelanden höllo honom något så när au courant med hvad som försiggick [2]). Och det intryck

[1]) *Joachim*, 269—72.

[2]) Sn. — K. M. 14 juli, 1 aug. 1657. [A. S.] Braunschweigarna däremot visade sig långt ifrån lika tillmötesgående. De tydde hans anhållan om förtegenhet gentemot de allierade med att han icke var ackrediterad såsom en begäran från hans sida, att Canstein icke skulle admitteras till förhandlingarna, innan han själf kunde prestera behörig legitimation af konungen. Detta hade naturligtvis framkallat misstämning hos de brandenburgska representanterna. „.... worauss selbige sich auch allerhandt gedancken und consequentzen machen wollen“. Sn. — K. M. 14 juli 1657. [A. S.]

han mottog af de allierades hållning var altjämt föga tillfredsställande. Hans tidigare förmodan, att Karl Gustaf i sin egenskap af tysk riksfurste knappast skulle inneslutas obetingadt i förbundet, hade ytterligare befästs. En tid trodde han redan, att någon öfverenskommelse öfver hufvud taget alls icke skulle kunna fås till stånd, och att sålunda hela det planerade förbundet skulle gå om intet [1]). Han tykte sig märka, att de förbundne hälst velat hafva sin deklaration af den 21 februari, där de biföllo de inviterades förslag, att inbjudning skulle riktas till Sverge och Brandenburg, ogjord. Skulle förbundet alls blifva af, reflekterar han, så var det nog hufvudsakligen, för att kurfursten af Mainz, som med så ståtliga skäl öfvertalat de andra till alliansen, numera „för skams skull icke kunde vända så hastigt om" [2]).

Den formel, genom hvilken Johan Filip och hans medallierade i den blifvande förbundstraktaten ämnade säkerställa sig för inblandning i konungens och kurfurstens krig, varierades af ryktet på de mest olika sätt. Än hette det, att Sverge och Brandenburg skulle intagas i alliansen „ratione dero angränzenden Landen" [3]) — förmodligen för de

[1]) Sn. — K. M. 8, 22 aug. 1657. [A. S.]

[2]) „Chur Maintz, welche hiebevor diesses werck so hefftig getriben, unndt die andere Geijstliche Churfürsten sonderlich Chur Cölln mit so stattlichen aussführlichen rationibus dartzu persuadirt, dass Sie in die admission Ew. Königl. Mtt unndt Chur. Brandeburg consentirt, kan anietzo schandenhalber nicht so plat wider umbkehren, hat dahero gegen Mr Gravell gesagt, dass Er seines theils noch beij seiner Meinung diss falss verbliebe, die übrige Catholische vereinigte herren Chur-undt Fürsten aber förchteten sich in den Dänischen Krieg mit eingeflochten zu werden". Sn. — K. M. 1 aug. 1657. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 8 aug. 1657. [A. S.]

länder, som gränsade till de allierades eller ursprungligen inviterades, d. v. s. för Sverge. Bremen och Verden —, än att för Sverge det danska kriget uttryckligen skulle undantagas [1]), men de allierade förbinda sig till understöd mot andra, som möjligen kunde angripa de svenska provinserna i riket [2]), än att de skulle assistera Karl Gustaf hvarken i Pommern, om han där skulle anfallas af polackarna, eller i Bremen mot danskarna [3]). Själffallet väntade Snoilsky med en viss oro, hvad som af alt detta egentligen varda skulle. Ty om han ock i betydlig mån förlorat förtroendet till den blifvande alliansen, så var det dock hans öfvertygelse, att den kunde blifva Sverge och Brandenburg till bestämd nytta eller skada [4]). Och då han trodde sig hafva märkt, att de allierade väntade, det man möjligen från Sverges sida skulle göra några särskildt difficila propositioner, af hvilka de kanske kunde taga sig anledning att draga sig tillbaka, så ansåg han lämpligast att „illudera artem arte“, både vid konferenserna och privatim undvika

---

[1]) Sn. — K. M. 1 aug. 1657. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. 8 aug. 1657. [A. S.] „Wiewohl mann ex parte Maintz sich, hiebevor allerunderthänigst berichteter massen, vernehmen läst, wann extra hoc praesens bellum Ew. Königl. Maijtt von Einem Anderen, (unndt zwar auff Österreich ziehlendt, welches Sie doch auch offentlich nicht sagen werden) in dero Teutschen provincien feindlich angegriffen würdten, dass alss dann vermög der Alliance Ew. Königl. Maijtt. assistirt werden sollte. Wieviel aber darauff zu bawen, oder was auch für eine ursach sein solle zu glauben, dass Sie hiernächst lieber gegen Österreich, alss jetzo gegen Dennemarck unndt Pohlen Ew. Königl. Maijtt. hülff zu leisten gemeint sein sollen? ist nicht wohl zubegreiffen“. Sn. — K. M. 22 aug. 1657. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 22 aug. 1657. [A. S.]

[4]) Sn. — K. M. 1 aug. 1657. [A. S.]

alt, som kunde gifva anledning till något sådant, och låta påskina, att han alls icke fann några svårigheter vid företaget[1].

Medan man sålunda i Frankfurt redde sig att upptaga underhandlingen, ingingo slag på slag till konungen underrättelser om de växande farorna i öster, om österrikarnas intåg och segerrika frammarsch i Polen, om huru bandet knöts fastare mellan Sverges fiender, och om att en fiendtlig här på 15,000 m. — underrättelsen kom från Kleihe i Wien — nalkades svenska Pommern[2]. Redan i juli hade Karl Gustaf beordrat tvänne sina förtroendemän, Biörenklou och Mevius[3], den förre till Frankfurt, den senare till furstehofven i norra Tyskland. Deras resa, som blifvit fördröjd, påskyndades och deras order kompletterades under sensommaren och hösten. De ägde att fortsätta agitationen mot Österrike i valfrågan och „på det högsta exagerera" nödvändigheten af snabb assistens mot Danmark. Mevius skulle i sådant afseende hänvisa till hvad fredsinstrumentet och exekutionsordningen fastställde beträffande underlåtelse att uppfylla stadgandena om upprätthållande af landsfreden. Han skulle förbehålla konungen att, där kretsförvandterna sveke sina skyldigheter, själf få söka sig sin rätt och göra dem ansvariga för alla eventualiteter, som i sådant fall kunde följa; mot hänskjutning af frågan om assistensen till en kretsförsamling skulle han på det högsta besvära sig[4].

---

[1]) Framgar af Sn:s — K. M. 3 nov. 1657. [A. S.]

[2]) R. R. — Courtin 16, 24 juli, B. — K. M. 29 aug. 1657. [A. S.] I slutet af juli ingicks alliansen mellan Danmark och Polen. Se härom *Fridericia,* 285, och där citerade källor. (Fr. följer vid dateringen den gamla stilen).

[3]) Om dem I. 161, 164 ff., 181, 185, 188 ff.

[4]) R. R. — Mevius 15, 20, 25 juli, 5 aug. 1657. [A. S.]

Biörenklou skulle i förening med de franska sändebuden förmå ständerna att ovillkorligen och effektivt förhindra konungen af Böhmen af Ungern att vidare „ledera“ kronorna och tvinga honom att gifva dem „för undfångna torter“ tillbörlig satisfaktion [1]).

[1]) R. R. — B. 7, 20, 24 juli, 20 aug., 1, 9 sept. 1657. [A. S.] Konungens kraf på garantin mot Österrike gälde hufvudsakligen för ett eventuelt anfall af nämda makt på Sverges besittningar i Tyskland. Men jämväl Österrikes infall i Polen och offensiv mot den svenska styrkan därstädes var enligt K. G:s uppfattning en kränkning af westfaliska freden, „Tij“, lydde motiveringen, „emillan oss och Keijsaren ähr een ewigh fred både inne och uthan om Romiske Rijket sluten“ ... (R. R. — Fleetwood 29 juli, — Courtin 24 juli 1657. [A. S.] Österrike hade därjämte börjat kriget „inconsultis Statibus Imperij och contra Instrumenti Pacis Articulum VIII“, som vid eventuell krigsförklaring förutsatte ständernas bifall.

Det är självfallet, att konungens bearbetning hos ständerna motsvarades af en lika liflig på danskt och österrikiskt håll, i synnerhet på österrikiskt, emedan man jämväl i Wien på det noggrannaste vaktade sig (orsaken se längre ned) att genom förvecklingarna i Polen och det danska kriget låta förleda sig till en effektiv kränkning af fredsslutet (se härom bl. a. *Fridericia,* 250, samt det rika materialet hos *Pribram,* Berichte Lisolas). Ur den motivering, som användes för att rättfärdiga det österrikiska infallet i Polen må anföras: Att också Polen var „in specie“ inbegripet i den tyska freden, att de svenska trupperna från Polen infallit öfver gränsen i Schlesien och sålunda tvungit Österrike till motvärn, att man i Wien hade kännedom om, att det vore K. G:s afsikt att göra ända på Polen och understödd af Frankrike flytta „sedem belli“ i arfländerna, att genom Polens undergång Tyskland skulle råka i fara, så mycket mer som K. G. äggat jämväl Porten och Rakoczy till krig o. s. v. (Volmars föredrag för kurf. af Pfalz, Sn. — K. M. 4, B. — K. M. 25 juli bil.). Närmare motiveras Österrikes inskridande i de talrika flygskrifterna, bland hvilka må anföras: „Ursachen warumb die Königl. Majest. zu Hung. und Boheimb verursachet

Den 3 augusti inträffade Biörenklou i Frankfurt[1], och två dagar efter det Johan Filip afgifvit sitt ofvannämda definitiva svar till de braunschweigska och kasselska sändebuden, kommo dessa för att lämna redogörelse för de förberedande förhandlingarna med de allierade. Kansler Schwartzkopf, som förde ordet, gaf i sitt föredrag ett prof på furstehusets häfdvunna taktik att bemantla tvekande försiktighet med stora ord. Han uppdrog en historik af de föregående förhandlingarna med omnämnande af Hildesheimalliansen och en påminnelse, om huru huset Braunschweig städse haft till mål, att freden i riket borde vara en sådan „icke allenast på papper, utan också i värkligheten“; då emellertid rikets „ordinaria media“ visat sig otillräckliga för vinnande af detta syfte, så hade man tvungits att skrida till extraordinaria, d. v. s. sammanslutning „af några kurfurstar och furstar“. Slutligen följde meddelandet, att de allierade numera förklarat sig för Sverges och Brandenburgs admission[2]. Men om de förbundnes planerade inskränkningar i fråga om konungen och kurfursten och om de inviterade tyska furstehusens hållning i denna viktiga sak iakttog den braunschweigska kanslern försiktig tystnad.

Biörenklou hade medhämtat Snoilskys fullmakt och

---

worden Dero Völcker ins Königreich Pohlen dem König und bedrängtem Land ein Hülff zu schicken. Gedr. im Jahre 1658“. 4°. 16 s. [A. B.] — „Königl. Majest. in Ungarn und Böhmen etc. Bericht warumb Dieselbe der Cron Pohlen Ihre Völcker zu Hülff geschickt“ 1657. 4° (2 bil.), [A. B.] — „Le manifeste de roy de Hongrie et de Bohême pour la jonction de ses troupes avec celles de la Pologne contre le roy de Suêde“. Paris 1658. [A. S.]

[1]) B. — K. M. 25 juli, Sn. — K. M. 29 juli 1657. [A. S.] *Urk. u. Acten*, VII. 698.

[2]) Sn. — K. M. 22 aug. 1657. [A. S.]

konungens skrifvelser af den 18 och 20 juni [1]. En order från början af augusti hade ytterligare anmodat honom och Snoilsky att söka, „att Sverge ratione Bremen och Pommern måtte med inneslutas“ i de katolska furstarnas förbund „jämte Kurbrandenburg“. Konungen hade märkt, hette det vidare, att braunschweigarna gingo „mycket kallsinnigt uti detta värket“. Det vore därför af nöden, att man ej gåfve dem förevändningen, att å Sverges sida något vore negligeradt och de altså „kunde med de katoliske à part sluta“ [2]. Med denna order som rättesnöre gaf Biörenklou ett svar på Schwartzkopfs föredrag i ungefär samma stil som detta. Han meddelade, att Snoilsky var instruerad och när som hälst kunde anträda förhandlingarna, samt påminde om hvad som under westfaliska fredskongressen afhandlats angående „punctus securitatis“ [3] och de „ordinaria media“, som skulle säkerställa riksfreden, d. v. s. generalgarantin och kretsförfattningarna. Då det i synnerhet „in casibus subitaneis“ vore svårt att komma till generalgarantin, så var konungen af Sverge för sin del icke häller emot sådana extraordinaria, som de hvilka nu förehades. Också konungen hoppades, att företaget afsåg att bevara freden i Tyskland, och var för sin del benägen att bidraga till alt, som kunde lända till vinnandet af detta mål [4].

Krosigk kommenterade Schwartzkopfs meddelanden med några uppgifter om de allierades ståndpunkt i admissionsfrågan, hvilka bättre än den braunschweigska kanslerns motsvarade sakförhållandet, sådant det värkligen var. Han

---

[1]) Jfr. II. 24.

[2]) „Hvilket“ . . ., tillägger konungen, „till mitt præjudicio wisserligen ländandes warder“. R. R. — B. 24 juli 1657. [A. S.]

[3]) Jfr. I. 24, 26.

[4]) Sn. — K. M. 22 aug. 1657. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 272.

yppade, att de kurfurstliga visserligen gjort svårigheter med att taga Karl Gustaf med i alliansen, sedan det danska kriget kom. Men efter det gick tillbaka med Danmark, „så äro de nu“, yttrade han hoppgifvande, „annorledes till sinnes“. Om de dock „simpliciter“ skulle innesluta Sverges provinser ock försvara dem, så länge Danmark ännu innehade Bremer-Vörde, det kände han icke. Det kunde hända, att de gärna skulle se, att Bremer-Vörde „vore kvitt för de danske“ och Sverges provinser sålunda rensade från fiendtligt folk. „När det vore skedt, torde de“, förmodade han, „intet diffikultera att, äfven så länge danska kriget varade, sluta alliansen contra quoscunque“ [1]).

Den konferens med de allierade, som de kasselska representanternas och braunschweigarnas besök förebådade, lät emellertid vänta på sig ännu i en månads tid. De förbundne hade utfäst som uttryckligt villkor, att Brandenburgs och Sverges representanter skulle vara vederbörligen legitimerade för underhandlingen. Men Canstein var det alt fortfarande icke. Personligen af den åsikt, att hans herre kurfursten icke borde tillbakavisa de allierades anbud, och orolig, att man skulle afsluta förbundet utan Brandenburg [2]), anhöll han af Snoilsky, att man ej häller för Sverges räkning skulle anträda förhandlingarna, innan han vore fullständigt legitimerad [3]). Snoilskys hemställan till konungen hvad han under sådana förhållanden borde göra, föranledde det svar, att han icke ägde att vänta på den brandenburgska gesandtens fullmakt, utan „där han förmenar något godt till inbördes defension kunna stiftas“, tillika med de

---

[1]) B:s diar. 21 aug. 1657. [A. S.]

[2]) *Joachim*, 275.

[3]) Sn. — K. M. 19 sept. 1657. [A. S.]

braunschweigska och kasselska anträda förhandlingarna, men borde man dock ställa så, att Brandenburg ej skulle uteslutas [1].

Efter ny bearbetning af sina medallierade lyckades emellertid Johan Filip genomdrifva, att Canstein skulle admitteras till underhandlingen endast mot inlämnande af sitt generalkreditiv och ett löfte att med det snaraste införskaffa nödig fullmakt [2]. Till förmån för Fredrik Wilhelm talade, att han redan den 22 augusti ingått vapenstillestånd med Polen. Han förde faktiskt icke mera krig.

Så voro ändtligen hindren undanröjda. „Vid början af konsultationerna nästa vecka", skref Snoilsky till Karl Gustaf de sista dagarna af september, „skall det visa sig, hvilka den enes och den andres intentioner äro. Om det visas allvar med saken och man på alla sidor utan exception ställer som mål ömsesidigt understöd för att upprätthålla freden, så behöfves det ingen synnerlig vidlyftighet".

Det var sålunda som man förberedde de „extraordinaria media", som skulle säkerställa riksfreden. Men Biörenklou och Mevius hade därjämte upptagit det svåra värfvet att på grund af dess ordinaria förmå rikets ständer till garanti för Sverges tyska länder. Energiskt, med en argumenterigens skärpa, som icke var god att gendrifva [4], och med hela det eftertryck, som den svenska konungens

---

[1]) ... „doch icke att Brandenburg excluderas, utan ther the andre willia troo creditivet och honom ther på admittera, kunne han och dhet låta skiee, effter doch Fullmachten kan innan sluthet komma". R. R. — B. 29 sept. 1657. [A. S.]

[2]) *Joachim*, 274—78.

[3]) Sn. — K. M. 19 sept. 1657. [A. S.]

[4]) Mevius hade, skrifver landtgrefven, „mit sonderbahrer dexteritet und geschickligkeit" förrättat sitt uppdrag. Landtgrefve Wilh. — K. M. 3 sept. 1657. [A. S.]

segrar i kampen mot Danmark skänkte, bearbetade i sådant afseende Mevius i slutet af augusti och början af september de magdeburgska och kasselska samt de braunschweigska hofven [1]), medan Karl Gustaf själf af den braunschweigska ambassaden, hvilken han ändtligen gifvit audiens i Gottorp, kräfde uppfyllelse af sin fordran [2]). Det enda man lyckades vinna var ett tveksamt löfte om assistens i kraft af kretskonstitutionerna samt att nedersachsiska kretsens nach- och zugeordnete den 12 oktober skulle sammanträda i Lüneburg för närmare öfverenskommelse, huru den äskade „författningen“ borde anordnas [3]). Att man i furstehuset hyste en alldeles särskild „konfidens“ till det förbund, hvarom det underhandlades i Frankfurt, låg för Mevius i öppen dag. Men han konstaterade därjämte, att man ville begränsa det uteslutande „till riksfrågor“ och icke utsträcka förbundsförpliktelsen till utländska krig [4]).

För att vinna ett forum för konungens klagomål hade under tiden Biörenklou beslutit sig för en vädjan till den institution, hvars ursprungliga ändamål var upprätthållandet och genomförandet af riksdefensionen på kretsförfattningens grund, d. v. s. deputationsdagen. Han börjar så i Frankfurt en liflig bearbetning för att få dess sessioner till lif igen [5]). Inom det furstliga lägret skyndade man honom

---

[1]) Mevius — K. M. 20, 25, 31 aug., 3, 8 sept. 1657. [A. S.]

[2]) R. R. — Mevius 19 aug. 1657. De braunschweigska sändebudens memorial. [A. S.] *Köcher*, 214.

[3]) Georg Ludv. — brem. reger., kop. med reger:s — K. M. 11 sept., samt gess. vid konventet i Lüneburg — K. M. 15 okt. 1657. [A. S.]

[4]) Mevius — K. M. 25 aug. 1657. [A. S.]

[5]) Hos de furstliga: B. — K. M. 22 aug., 5 sept., diar. 18, 19, 29, 30 aug., 1 sept., [A. S.] Badenhausens diar. 18 aug., 7 sept., [A.

beredvilligt till mötes[1]), och äfven Johan Filip hälsade hans förslag med tillfredsställelse[2]). Kurfursten såg i deputationsdagen ett värktyg för sin fredsmäklarpolitik och en motvikt mot sina vederparter i kurkollegiet[3]); furstepartiet brann af begär att genom sitt kollegium vid deputationsdagen få göra sin röst gällande vid affattandet af den kejserliga valkapitulationen och i de viktiga frågor, som i sammanhang med den skulle tagas till behandling, särskildt i frågan om rikssekuriteten, vid hvars upprätthållande fredsinstrumentets VIII § garanterade rikets samtliga ständer rätt att taga del[4]).

H.] Ottos rel. 1 sept. [A. M.] Hos kurf. af Mainz: B. — K. M. 15 aug., 8 sept., diar. 4 sept. Därjämte hos de franska repress. med uppmaning, att kronorna ej borde vända sig enbart till kurfurstarna, utan till deputationsdagen i dess helhet: B:s diar. 2, 3, 4, 5 sept., Sn. — K. M. 5 sept., Sn. — J. O. 5 sept., B. — K. M. 29 aug., 8 sept. [A. S.]

[1]) Källorna i föreg. not samt Sn. — K. M. 4 juli, B. — K. M. 29 aug. 1657. [A. S.] Jfr. *Sattler,* IX. § 119, *Joachim,* 208, *Köcher,* 99—100, 629, 635.

[2]) Johan Filip hade altsedan kejsarens död lifligt hållit på deputationsdagens fortvara. Sn. — K. M. 11, 18 april, 6, 13 juni. 25 aug. 1657, [A. S.] Canstein — kurf. af Brandenb. 2 okt. 1657. [A. B.] Redan den 7 aug. har ärkekanslern i sådant afseende riktat en skrifvelse till kurf. af Sachsen (framgår af Johan Filips — kurf. af Bajern 28 sept. 1657, bil. till Sn:s — K. M. 3 okt. 1657, [A. S.] i saml. af Sn:s bref efter dennes af 8 maj 1658). Jfr. *Mentz,* II. 43.

[3]) Det lider icke något tvifvel, att dessa synpunkter varit de för Johan Filip hufvudsakligen bestämmande. I jämförelse med dem mindre viktigt var det skäl, som *Mentz,* (I. 71, not 2), anför: „er wollte es aus Rücksicht auf seine Allianzpläne mit den Fürsten nicht verderben".

[4]) Ubi bellum decernendum et foedera facienda, gaudeant omnes & singuli Electores, Principes et Status Imperii Jure suf-

Till den 17 september kallades på kurfurstens initiativ deputationsdagen till session för behandling af Snoilskys memorial af den 15 juli. Men sessionen endast bekräftade hvad man tidigare på svenskt håll fått erfara vid sin vädjan till ständerna i fråga om garantin. De flesta ursäktade sig „defectu mandati". Inom kurkollegiet samt på österrikiskt håll äfven i det furstliga ville man därjämte göra gällande, att förhandlingarna borde anses suspenderade, till dess valdagen vore öfver [1]).

Johan Filip uttrykte på det lifligaste sitt missnöje med utgången. Både muntligen och skriftligen framhöll han för sina medkurfurstar nödvändigheten af deputationsdagens fortvara [2]), och Boineburg försökte, så vidt i hans

---

fragii, ac nihil horum ac quicquam simile fiat, nisi de Comitiali liberoque omnium Imperii Statuum suffragio et consensu. I. P. O. VIII.

[1]) Schnell — Pfalzgrefven 20 sept. 1657. [A. D.] B. — K. M. 8, 19 sept., Sn. — J. O. 19 sept., Sn. — K. M. 8, 12 sept. 1657. [A. S.] Jfr. *Säve*, 97, *Urk. u. Acten*, VII. 699 ff., *Mentz*, I. 71 not 2, samt där citerade källor.

[2]) Kurf. af Mainz — kurf. af Brandenburg 28 sept., kurf. — de de öfriga kurff. 26 sept. 1657, kop. efter B:s diar 27 okt., hos *Londorp*, VIII. 181 f., samt *Fritsch*, 159 ff. Sn. — K. M. 15 sept. Äfven för de franska representanterna — de karakterisera kurf. såsom „enragé" öfver utgången — uttrykte Johan Filip sitt missnöje. Han var besluten, förklarade han, om man ej ville tillåta furstekollegiets närvara i Frankfurt „pour ce poinct des griefs et pour d'autres affaires qui peuvent arriver... de passer en despit de ses confrères du costé desd. estatz, disant qu'il est plus obligé comme evesque de Virtzbourg à soustenir les estatz de l'Empire en une cause juste que d'appuyer pour une vaine apparence le collège electoral comme archevesque de Mayence" Kopia af sändebudens — Brienne 25 sept., jfr. mem. till kard, 2 okt. 1657. Allemagne, Vol. CXXXVII. [A. P.] *Pufendorf*, Carol. Gust. IV. § 44.

förmåga stod, öfvertyga Biörenklou om sin herres lifliga åstundan att „konkurrera med furstarna och ständerna" för ernående af „en rätt författning" [1]). Men tillgången på sessionen och t. o. m. de mainziska representanternas hållning under den samma kvarlämnade hos svenskarna en djup och långvarig misstro mot den städse till rika löften färdiga ärkekanslern [2]) och hans diplomatiska „seglation". „De som umgås med en slik sjökonst", yttrade Biörenklou till de kasselska representanterna, „råka ofta illa ut, antingen att tågen brista och vädret vänder upp och ned på farkosten eller att de ränna i vändningen på någon klippa och stöta sig själfva i grund" [3]). En indirekt förmån skördade emellertid Biörenklou af händelserna den 17 september: Inom fursteparitet var man djupt upprörd öfver kurkollegiets försök att skjuta deputationsdagen och därmed furstekollegiet åsido under valförhandlingarna i Frankfurt. Den intressegemenskap, som sålunda förefans mellan Sverge och framstegspartiet bland rikets furstar, gaf den nordiska kronan ett visst stöd för sin ställning i riket och blef icke utan betydelse i den senare underhandlingen om Rhenalliansen.

Redan långt innan Snoilsky och Biörenklou afsände sina meddelanden om det nedslående resultatet af sin vädjan

---

[1]) Den mainziska kanslern sparade icke ord i fråga om „Österrikes consilier och actioner". Hans herre ville, bedyrade han för B., „stå för en man pro collegio principum" B. — K. M diar. 22 sept. 1657. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. 12, 15 sept., B. — K. M. 19, diar. 22 sept., 17, 23 okt. 1657. [A. S.]

[3]) Yttrandet är egentligen fäldt två dagar före den i fråga varande sessionen, men vinner senare flerfaldig bekräftelse. B:s diar. 5 sept. 1657. [A. S.]

till deputationsdagen, hade händelser inträffat, som ytterligare talade emot ett närmande å Sverges sida till de allierade furstarna vid Rhen.

Den martialiska biskopen af Münster såg på sommaren 1657 tiden vara inne att med vapenmakt betvinga de motspänstiga borgarne i sin biskopsstad[1]. För sådant ändamål vädjade han till sina medallierades hjälp. I medlet af augusti uppställdes så kring staden en liten belägringshär af mainziska, kölnska, trierska och neuburgska trupper, som biskopens egen styrka frånräknad utgjorde 3,500 man. I det protestantiska lägret hade man icke utan oro följt tillrustningarna för den lilla expeditionen, och inom svenska diplomatiska kretsar såg man dem med betydliga farhågor. Redan länge hade ryktet gått, att Kristoffer Bernhard i sammanhang med det danska anfallet gjorde sig vissa förhoppningar på landvinningar inom Sverges tyska provinser[2].

---

[1]) Se om konflikten I. 205, tidigare citerade källor och särskildt *Aitzema*, VIII. 837 ff.

[2]) D. v s. på amtet Wildshausen, hvarom han legat i strid med ärkebiskopen af Bremen, långt innan amtet år 1648 afträddes till Sverge (*Zetterqvist*, 78). Det är tydligen på dylika planer, som Schlippenbach i sin ofvan anförda skrifvelse (II. 21—22) syftar. „Von dem herren Bischoff von Münster“, skrifver Snoilsky om dem något senare, „hat unlängst ein Rittmeister so in Selbigem Stifft Sesshafft ist, unndt Jetzo für Österreich wirbt in seiner durchreisse hiesiger orthen sich vernehmmen lassen, Erstgedachter Herr Bischoff hette ein Aug auf Wildeshaussen, Selbigen orth einzunehmmen, alss wortzu Er dernechste seije; wann der König von Dennemarck Selbiges Einmahl in seine hände bekäme, so würdte mann es so leicht nicht wider von Jhme kriegen“. Sn. — K. M. 8 aug. 1657. [A. S.] Jfr. K. G:s uttalande till Meij nedan i texten samt *Pufendorf*, Carol. Gust. IV. § 71, *Köcher*, 212, *Joachim*, 270 not 5.

Och vid minsta anledning uppdök farhågan, närd af minnet från unionens och ligans dagar, att „de katoliske“ i riket skulle ställa sig vid Österrikes sida för att börja religionskriget och framför alt kriget mot Sverge på nytt [1]).

Nära och i fjärran, både inom och utom Tyskland hafva diplomaterna i Sverges tjänst gifvit uttryck åt sådana farhågor. „Inom kort skall det visa sig, om ej de allierade under pretexten af anfallet hafva en annan intention“, skrefs det till Karl Gustaf från Bremen i senare hälften af augusti [2]). Snoilsky och Biörenklou i Frankfurt och den svenska korrespondenten i Köln, Anton Colm, uttala sig i samma riktning, men i bestämdare form [3]). Regeringen i Stade ansåg det alls icke otroligt, att biskopen af Münster möjligen kunde komma att understöda Danmark, sedan biskopstaden blifvit intagen [4]). Möller berättar från Hamburg, att de danska ministrarna ordade mycket om „en snart inträffande polsk och österrikisk suckurs“ för konung Fredrik och öppet uttalade, att de ligistiska trupperna vid Münster i sammanhang därmed skulle avancera mot härtigdömet Bremen [5]). Wolfsberg ger uttryck åt sin oro af samma anledning i

---

[1]) Jfr. för Filip Wilhelms af Neuburg planer *Erdmannsdörffer*, Waldeck, 432—33, och där citerade källor, samt för den uppmärksamhet den münsterska affären väkte hos öfriga evangeliska furstar. *Urk. u. Acten*, VIII. 465.

[2]) Steiniger — K. M. 13 aug. 1657. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 15 aug., B. — K. M. diar. 17 aug. 1657. Anton Colm — brem. reger 11 (21) aug. 1657. [A. S.] „Tij thet är ett wijst axioma“, skrifver Biörenklou, „att alle catholici eller och mäste parten skulle gerna see at E. K. Mtt. wore skilder ifrån Jmperij consultationes och at the hade Evangelicos allena at giöra medh“. B. — K. M. 1 sept. 1657. [A. S.]

[4]) Brem. reger. — K. M. 22 aug. 1657. [A. S.]

[5]) Möller — J. O. 27 aug. 1657. [A. S.]

Berlin [1]), och Kleihe meddelar från Wien „af förtrogen, god hand“, att man vid skärmytslingen vid den westfaliska biskopsstaden knöt långt gående planer, i hvilka i synnerhet påfvens anstiftelser spelade in. Med tillhjälp af de vid staden sysselsatta katolska furstarna, „i synnerhet kurfursten af Mainz“, skulle man angripa staden Münster och använda alla medel att bemästra den för att sålunda säkerställa katolikernas välde i westfaliska kretsen, hålla Hessen-Kassel, kurfursten af Brandenburg och de braunschweigska furstehusen i tygeln samt så mycket lättare kunna utföra andra vidtsväfvande desseiner. Man skulle vidare afskära Sverge möjlighet till värfning, oroa härtigdömena Bremen och Verden och antingen „per modum diversionis“ eller eljes på alla möjliga sätt assistera Danmark [2]). Skrifvelsen sändes i kopia till Stade, och det är karakteristiskt för det intryck den gjorde, att den där tryktes in extenso [3]) för att i form af flygskrift i vidare kretsar gifva en föreställning om „desseinen hos några andliga ständer i Tyskland i anledning af staden Münsters belägring och hvad som sökes genom, den“ [4]).

Oftare än någon annan af den svenska konungens förtroendemän återkommer Appelboom till det „münsterska oväsendet“. På grund af hela sin uppfattning om de alli-

---

[1]) Wolfsberg — K. M. 25 aug., 13 okt. 1657. [A. S.] Wolfsberg meddelar tillika, att man i Berlin var orolig för ett anfall af biskopen på det brandenburgska Lippstadt.

[2]) Kleihe — K. M. 19 aug. 1657. [A. S.]

[3]) Nicolai — K. M. 17 okt. 1657. [A. S.]

[4]) „Extract eines Schreibens von einem fürnehmen Ministro sub dato $^{19}/_{29}$ aug. anno 1657 woraus das Desseing etzlicher geistlichen Stände in Teutschlandt wegen der stadt Münster Belagerung und was dadurch gesuchet werde erhellet“. [A. M.]

erades syften i allmänhet och om ändamålet med deras negociation i Haag[1]) såg han det med största misstro, — så mycket mer som på sommaren 1657 genom den s. k. ampliationstraktaten ett närmande försiggått mellan Danmark och Nederländerna[2]), och emedan han hade sig bekant, att just de holländska Staterna, där stämningen mot Sverge antog en mer och mer hotande karaktär, arbetade på att befordra traktaten mellan de allierade och de förenade provinserna[3]).

Appelbooms rapporter fingo emellertid ett särskildt intresse, emedan de tvistande parterna, staden Münster och de allierade, på diplomatins väg möttes i Haag. På våren 1656 ditsände Münsters borgerskap en deputerad för att vinna Staterna för sin räkning. Så blef Appelboom i tillfälle att följa det dolda spel, som försiggick, och hvad viktigare var: staden Münster lät genom honom anhålla om understöd äfven hos den svenska konungen.

Redan i juli meddelar Appelboom „af god och viss hand", att staden begynte fatta „mer och mer reflexion" på Sverge, i förhoppning att konungen skulle bistå den, om också endast med „en suckurs af fem- eller sexhundra m.

---

[1]) Sedan december 1656 värfvade ju de allierade ånyo därstädes om Nederländernas biträde till sin allians. Ofvan II. 6.

[2]) Se härom bl. a. *Ellen Fries*, Sveriges diplomatiska förb. med Nederländerna, 65 ff. och 77, Apppelb. — K. M. 6 (16) juli, 3 (13) aug. 1657. [A. S.]

[3]) Appelb. — K. M. 9, 6 (16), 13 (23) juli, 3 (13), 6 aug. (st. n.) 1657. [A. S.] „On voit" heter i den franska relation, som åtföljer Appelb:s bref i slutet af aug. „le party entre Dennemarc, les Imperiaux, les princes catholiques et le Roy de Pologne tout a fait formé et les Hollandois favorisent cela ouvertement en toute façon". Appelb. — K. M. 31 aug. (st. n.) 1657. [A. S.]

till häst“ [1]). Senare har det münsterska sändebudet personligen framlagt en sådan anhållan hos den svenska residenten och försökt ingifva Appelboom misstankar mot Kristoffer Bernhard och de allierade öfver hufvud [2]). Utom på Sverge och på Staterna hoppades, efter hvad Appelboom viste, Münsters borgare på hjälp äfven af kurfursten af Brandenburg och landtgrefven af Hessen — de brandenburgska ministrarna skulle t. o. m. försäkrat dem, att kurfursten icke vore obenägen „att assistera ... staden med några trupper“ [3]).

Först senare på hösten har Karl Gustaf gifvit tvänne sina förtroendemän i Nordtyskland direkta uppdrag med hänsyn till de meddelanden, som ingingo till honom om det „münsterska oväsendet“. Och ungefär samtidigt har han till svar på den anhållan om understöd, som Münsters borgare genom hans vaksamme sändebud i Haag riktade till honom, afgifvit den förklaring, att han „fullan på det münsterska värket gjort reflexion och tankar och gärna tagit en sådan opportunitet i akt, om icke både imperii constitutiones och den osnabrückska freden det hindrade“ [4]). Att emellertid underrättelserna om de allierades operationer vid Münster icke förfelade att göra intryck på honom, därom vittna förutom uttalanden i skrifvelser till Wrangel, residenterna i England och andra [5]) äfven det svar han gifvit

[1]) Appelb. — K. M. 9 juli (st. n.) 1657. [A. S.]

[2]) Appelb. — K. M. 6 aug. (st. n.), 21 (31) aug. 1657. [A. S.]

[3]) Appelb. — K. M. 7 (17), 20 aug. 1657. [A. S.]

[4]) R. R. — Appelb. 19 okt. 1657. [A. S.]

[5]) Redan i juli uttalar konungen på tal om Nederländerna och deras växande fiendtlighet mot honom, att de icke blott slutit förbund med konungen af Danmark, „sed et cum quibusdam Imperii Romani Electoribus et Principibus, post quam pax in Germania rupta est, sub specie defensionis talia foedera pangant, quae

den kasselska gesanden Meij, som han i medlet af september mottog i audiens och som å landtgrefvens vägnar föreslog, att Sverge jämte det braunschweigska huset och Kassel skulle inträda i de katolska furstarnas förbund såsom „det rätta medlet att bringa dem, som ej unnade riket dess ro, på andra tankar“.

Konungen lät tämligen oförtäkt förstå, det han ansåg, att det med den föreslagna defensionsalliansen afsågs ett bedrägeri eller att, om också ej ett sådant uttryckligen låge under den, de allierade hade några baktankar med den, och att det var ingenting att bygga på den samma. Han hade visserligen gifvit sina sändebud i Frankfurt fullmakt och instruktion för förhandlingarna, men det var därför ingalunda hans afsikt att utan vidare inlåta sig med de katolska furstarna. Han hade lärt både af sin „antecessor“ Gustaf Adolf och äfven erfarit själf, att man icke borde sätta sin tro „till blott papper och ord“. Han betviflade också, att det var de allierades allvar att admittera Sverge; de skulle väl då ej så ifrigt drifva på, att landtgrefven och de braunschweigska furstarna förberedelsevis skulle afsluta förbundet med dem. Tvifvelsutan var det tvärtom de katolskes afsikt att draga de båda furstehusen från Sverge. Ty de viste, att sedan de lyckats däri, de andra evangeliska furstarna i Tyskland, hvilkas makt ju ej var stor och hvilkas länder skiljdes från hvarandra genom långa afstånd, ej

---

contra nos re vera diriguntur“. R. R. — Courtin 12 juli. „Alle consilia der Catholischen undt der Österreichischen gehen dahin mit aller macht mich auss dem Römischen Reich zu bringen“, heter det i ett postscr. till representanterna i England (R. R. — Fleetwood och Friesendorff 23 sept.), och till Wrangel ... „Och kann jagh icke något gott förmoda uthaff the catholishes meneen uthi Westphalische krijsen“. R. R. — Wrangel 25 sept. 1657. [A. S.]

vore svåra att vinna. Konungen fruktade med ett ord, att de evangeliska skulle låta bedraga sig. Han var tillfylles underrättad, om att landtgrefven „hållit värket in stando“, så att huset Braunschweig ej ännu blifvit i tillfälle att sluta alliansen med katolikerna, „hvilket eljes säkert redan hade skett“. Att Österrike och äfven andra med det voro ense om att kasta freden i riket öfver ända, var konungen viss om. Redan viste han ju, att biskopen af Münster hade ungefär „samma appetit“ som konungen af Danmark och gärna ville återvinna Wildshausen[1]). Han ansåg med ett ord komplotten mellan Österrike och de katolske gjord för att beröfva honom alt hvad han vunnit i westfaliska freden[2]).

Kort efter det samtal, under hvilket ofvanstående yttrades, fick konungen ökad anledning till misstankar mot de allierade och äfven mot de braunschweigska furstarna. Han mottog därjämte meddelanden af än mera oroande art om den af intressenterna i alliansunderhandlingen, hvilken inbjudits till den samma samtidigt med Sverge, och på hvars samvärkan Karl Gustaf vid underhandlingens upptagande speciellt gjort sig räkning. Underrättelserna kommo från Wolfsberg i Berlin. Det hade i djupaste förtroende med-

---

[1]) Jfr. II. 50 not 2.

[2]) Meij — landtgrefven 4, 9 sept. 1657. [A. M.] I rekreditivet för Meij uttalar konungen med erkännande af landtgrefvens intresse för det „evangeliska väsendet“ sitt beklagande, öfver att „andere Chur- undt Fürsten die so theuer erworbene Beruhigung des Römischen Reichs sich so wenig angelegen sein lassen, daher den zubefahren, die particulier-reflexion undt intressen undt die darauss entspringende verderbte consilia dass gantze Ewangelische wehsen in höchste gefahr und Zerrüttung setzen werden“. R. R landtgrefven — 30 sept. 1657. [A. S.]

delats honom, att man smidde de farligaste anslag mot Sverge. Österrike, Polen och Brandenburg sågo det gynsamma ögonblicket kommet att med förenad makt kasta sig öfver det svenska Pommern och skaffa Danmark så mycken luft, att de braunschweigska furstarna och de närmast boende katolska biskoparna[1]) jämte kung Fredrik antingen kunde anfalla Karl Gustaf i hans rygg eller och bemäktiga sig Bremen och Verden. Det svenska Pommern skulle blifva Brandenburgs lön[2]). Redan länge hade Wolfsberg och Schlippenbach anat och sett, att Fredrik Wilhelm mer och mer aflägsnades från sin förra bundsförvandt i polska kriget[3]). Hvad Wolfsberg denna gång meddelade om kurfursten öfverensstämde ganska nära med sanningen. Den 19 september trädde Fredrik Wilhelm genom fördraget i Wehlau öfver på Polens sida mot erhållande af suveräniteten öfver Preussen[4]), och redan erbjöd han sig att i spetsen

---

[1]) . . . „welche insgesambt Ew. Kön. Maijtt. nachbarschafft schon überdrüssig wehren".

[2]) Wolfsberg — K. M. 8 (18) sept. 1657. [A. S.] Karl Gustaf företedde brefvet för Meij med förfrågan hvad vid alt detta egentligen vore att göra (Meij — landtgrefven [A. M.] 26 sept. 1657) och öfversände brefvet i afskrift jämväl till landtgrefven själf. K. M. — landtgrefven 30 sept. 1657. [A. S.]

[3]) Se exempelvis Wolfsb. — K. M. 10 (20) juli, 1 (11) sept. K. M. — Schlippenbach 25, 30 juli, Schlippenbach — K. M. 11 aug. 1657. [A. S.] Ännu långt senare trodde sig dock Schl. kunna räkna på kurfursten. *Urk. u. Acten*, VIII. 230 not 2.

[4]) Fördraget undertecknades den 24 september och ratificerades den 6 november. Se om dets. *Mörner*, Staatsverträge, 220 ff., och af nyare förf. *Haumant*, 204 ff., *Philippson*, I. 275. Jfr. *Urk. u. Acten*, VIII. 272. För det något senare afslutna, men icke ratificerade fördraget mellan kurf. och konungen af Danmark *Urk. u. Acten*, VIII. 581, *Mörner*, 228. *Fridericia*, 286.

för en här af 30,000 m., sammansatt af hans egna, af polska och österrikiska trupper, tåga till anfall mot Sverge, hvars tyska provinser och återstående eröfringar i Polen skulle delas mellan hans fiender. Ända in på våren följande år hotade oafbrutet faran af detta anfall den svenska konungen. Att det icke kom till utförande, berodde hufvudsakligen af det motstånd kurfursten rönte för sina agressiva planer i Wien, där man närmast på grund af det härskande interregnum i det längsta ville undvika att göra sig saker till en kränkning af den tyska freden [1]).

De uppgifter, som meddelats Wolfsberg om braunschweigarnas och de katolska allierades konspirationer, hade liksom de rykten, som cirkulerade i det protestantiska lägret i anledning af affären vid Münster, liten eller ingen grund. Men äfven denna del af Wolfsbergs relation vann bekräftelse från annat håll, bl. a. från Appelboom i Haag [2]). Om Karl Gustaf redan tidigare fjärmats från tanken att inlåta sig med de allierade, så måste dessa underrättelser ytterligare påvärka honom i samma riktning. Att omedelbart afbryta förbindelserna med de förbundne var emellertid ej konungens afsikt. I början af oktober anbefaller [3]) han sina sändebud

---

[1]) För kurfurstens förslag och Österrikes hållning se *Pribram,* Berichte Lisolas, 321 ff., *Pribram,* Lisola 139 ff., *Haumant,* 202 ff., *Philippson,* I. 278. Jfr. *Urk. u. Acten,* VIII. 218, *Fridericia,* 287.

[2]) „Man begynner här nu mehr och mehra“, skrifver han, „fatta och troo att emillan Danmark, husett Österrijke och Pohlen ähr giordt een formel och fast ligua . . . dee ChurBrandeburgskaffectionerade, sägia att Churförsten hafwer wäl most resolvera till een sådan accord medh Pohlen, effter Eders Kongl. Maijtt hade altt för månge fiender, nämblighen Påhlen, Muskouiten, Danmark, husett Österrijke sampt alle dess adhærenter, och än i synnerheet den mächtiga Catholiske liguan“. Appelb. — K. M. 14 (24) sept. 1657. [A. S.]

[3]) R. R. — B. 29 sept. 1657. [A. S.]

i Frankfurt att vid de förestående förhandlingarna låta veta, det han alt fortfarande „propenderade“ till alliansen. Men då de förbundne „vägrat att dirigera den mot konungen af Danmark och nu kanske äfvenså måtte sig undandraga att sluta den emot huset Österrike . . ., ty hade Snoilsky att „fordra af dem en förklaring, om de . . . huset Österrikes attentater vilja hindra och alliansen inrätta, att han sättes „contra quoscunque provincias mutuas turbantes“. Vore de förbundne färdiga att sluta alliansen på dessa villkor, så var konungen till freds med att träda in i den. Vore de det däremot ej, så skulle Biörenklou och Snoilsky remonstrera sådant „efficaciter“ de evangeliska och försöka att mellan konungen och dem „ett förbund och defensionsvärk upprätta“, såsom bäst ske kunde.

Det „defensionsvärk“ konungen ordar om är en länk i ett vidlyftigare, som redan länge lekt i hans håg, och hvars konturer långt före detta framskymta i den diplomatiska korrespondensen mellan honom och hans sändebud i Europa.

II.

Underhandlingen om Rhenalliansen okt.—dec. 1657. Konventet i Lüneburg.

Det centrala i det allianssystem, genom hvilket Karl Gustaf ville möta faran för Sverges fiender under de i hans historia så händelserika åren 1657—58, är ett förbund med Frankrike och England, till hvilket af Tysklands furstar och ständer de, hvilka ville biträda och främst de, som tidigare varit „de båda kronornas“ allierade, skulle kallas som medlemmar. Alt eftersom det habsburgska lägret samlat sina krafter till anfall, hade konungen trädt dess motpol närmare. När Danmark bröt freden och Österrikes infall skedde i Polen, ålades Courtin, som beordrats till Frankrike redan föregående år [1]) för negociationen om de subsidier Sverge gjorde anspråk på af nämda makt [2]), att försöka förmå

[1]) I sept. 1657. Courtin blef fången i Danzig och lösgafs först 3 månader senare. För hans uppdrag se R. R. 14 jan. 1657. [A. S.] Under C:s fångenskap utfärdades kreditiv och instruktion för Claes Tott att fullgöra hans värf. R. R. 18, 25 nov. 1656. [A. S.]

[2]) Ofvan I. 52, 71. R. R. — Courtin 23 jan., 27 febr. 1657, [A. S.] och hela korrespondensen med honom passim. Jfr. R. R. — Terlon 14 okt. 1657. [A. S.] *Säve,* 56.

kardinalen till värksamt understöd i kraft af fredsgarantin [1]. Biörenklou och Snoilsky fingo ständigt ånyo order att i Frankfurt bearbeta de franska ambassadörerna i samma riktning, att öfver hufvud hålla „god intelligens“ med dem och samvärka med dem för „de båda kronornas“ satisfaktion [2]. I underhandlingen med England röjes i öfverensstämmelse härmed i synnerhet sedan sommaren ökad lifaktighet [3]. Efter underrättelsen om Danmarks och Brandenburgs närmande till Polen och Österrike uppgör slutligen konungen den detaljerade planen till ett förbund i stor stil med det antihabsburgska lägrets hufvudmakter.

Förslaget sluter sig till innehåll och anda närmast till de fördrag, som under 30-åriga kriget ingåtts mellan Sverge och Frankrike, till de anknytningsförsök, som efter fredsslutet gjorts under Kristinas tid och senast af d'Avaugour [4]. I oktober instruerades Biörenklou att underhandla om det samma med de franska representanterna i Frankfurt, eventuelt med kardinalen, som väntades till Filipsburg under hösten [5], och samtidigt afgick jämte kopia af alliansförslaget

---

[1]) Dylika order afgingo till Courtin, redan innan anfallet skedde. R. R. — Courtin 4, 11, 18 juni, 4, 6, 24 juli, 1, 17 sept. 1657 och flerstädes. [A. S.] Jfr. ofvan II. 25.

[2]) R. R. — B. 7 juli, 20 aug., 1, 9, sept., 26 okt. 9 nov. 1657. [A. S.]

[3]) Därjämte en projektrikedom i fråga om bytes- och delningsförslag, som icke kan undgå att väcka häpnad. R. R. — Fleetwood 11, 17 juni, 4 juli och flerstädes. Instr. för Friesendorff. 1, 3 aug. 1657. [A. S.] Jfr. *Fridericia,* 280, och där citerade källor, *Erdmannsdörffer-Oncken*, 284 f.

[4]) I. 51 ff., 69 ff., 237 ff.

[5]) R. R. — B. 29 sept., 15, 19 okt., 14 dec. Jfr. R. R. — Courtin 29, 31 dec. 1657. [A. S.] *Säve,* 56 f.

order till de svenska sändebuden i England[1] att bearbeta protektorn för medlemsskap i förbundet[2]. Det afsåg en gemensam operation, för hvilken konungen skulle understödas med franska och engelska subsidier, mot de österrikiska arfländerna påföljande vår, för det fall „att försöken att på fredlig väg förmå Österrike att nedlägga vapnen skulle stranda". I öfverensstämmelse med förbundets plan får Biörenklou förnyade order att för Sverges och kronornas räkning försöka bilda ett parti bland riksständerna i Tyskland — konungen nämner Hessen-Kassel, Würtemberg, Pfalz samt de evangeliska riksstäderna[3]. För att fördröja Österrikes anfall, för att förmå Frankrike att snarare „fatta majora consilia" och af diverse andra skäl anbefaller emellertid konungen Biörenklou att därjämte öppna en underhandling „för reconciliation" med konung Leopold[4]. Det är mot bakgrunden af dessa underhandlingar inom storpolitikens sfär och i icke ringa mån i kontrast med dem, som Sverge anträder negociationen om Rhenalliansen.

Den 3 oktober ägde den första konferensen rum. Meel öppnade den å Johan Filips vägnar med en historik öfver de förberedande förhandlingarna och några korta meddelanden om förbundets ändamål. Han betonade, natur-

---

[1]) R. R. — Fleetwood och Friesendorff 12 okt., 2 nov. och flerstädes 1657. [A. S.]

[2]) Det är min afsikt att i annat sammanhang och med stöd af hittills icke användt material närmare ingå på dessa allians-planer.

[3]) R. R. — B. 7 juli, 29 sept., 26 okt., 2 nov. 1657. [A. S.]

[4]) R. R. — B. 9, 12, 19 nov. och flerstädes, R. R. — Schlippenbach, 18 okt. Jfr. orderna till Schlippenbach och Gyllenklou om en specialtraktat med Polen. R. R. 18 okt., 12 nov. och flerstädes [A. S.]

ligtvis med särskildt afseende fäst vid Canstein och Snoilsky, att det afsåg ingen offension, utan endast ömsesidigt upprätthållande af freden och försvar af de allierades land och folk. Då det var baseradt på westfaliska fredsslutet och rikskonstitutionerna, borde samtliga rikets ständer, hvilka icke ville fiendtligt angripa någon eller blanda sig i utländska krig, hafva sitt intresse af att ingå i det samma. Inträdet stode också öppet för dem alla såväl af den katolska som den protestantiska religionsformen.

Af de inviterade var det endast Canstein och Snoilsky, som talade. Den olika taktik hvardera följde i förhandlingarna gör sig märkbar redan i deras yttranden på denna första konferens på ett betecknande sätt: Cansteins gick ut på att genom upprepade inkast och förnyadt betonande af de villkor kurfursten stälde för sitt inträde hålla honom utvägen öppen till reträtt. Snoilsky däremot var besluten att undvika alla „diffikulteter" och taga de allierades „goda intention" mot Sverge „såsom gifven". Hans herre konungen hade, föredrog han till svar på Meels andragande, af de braunschweigska och kasselska inbjudningsskrifvelserna samt af de allierades inbjudning till furstehusen [1]) sett, att företagets ändamål var „rikets frihet och säkerhet" och „att några af dess furstar enskildt ämnade förena sig om att uppfylla, hvad samtliga ständer i kraft af fredsinstrumentet och generalgarantin redan dessförutom vore skyldiga till". Konungen måste anse sådant i alla berömvärdt och hade gifvit order först åt Oxenstierna, sedan åt Snoilsky själf att bidraga till alt, som kunde främja företaget [2]).

[1]) Den samma följde, såsom tidigare påpekats, i kopia med braunschweigarnas inbjudningsskrifvelse. Ofvan II. 11.

[2]) Sn:s prot. 23 sept. Sn. — J. O. 26 sept. 1657. [A. S.] *Joachim*, 284.

Det drog ut i det närmaste en månad, innan den följande konferensen hölls. De neuburgska representanterna, som lämnat Frankfurt redan i september läto icke höra af sig. De münsterska, kölnska och trierska höllo sig tysta och overksamma [1]. Och då hufvudrepresentanten för landtgrefve Wilhelm, Krosigk, i början af oktober afled [2], följde en längre stagnation i den kasselska underhandlingen [3]. T. o. m. i det braunschweigska furstehuset iakttog man en dröjande hållning [4].

Meels föredrag på konferensen den 3:dje hade emellertid ingalunda klargjort de allierades hållning till Sverge. Snoilsky konstaterade tvärtom, att det innehöll misstänkliga partier. Däri talades bl. a. om de ständer, hvilka icke önskade öfva våld i riket [5]) eller blanda sig i utländska krig, och så ofta den svenska konungen nämdes, hänvisades det till honom i hans egenskap af härtig af Bremen och Verden; om Pommern var det alls icke tal [6].

Hvad Snoilsky och hans kollega tid efter annan och på omvägar sporde om de villkor man ämnade ställa för

---

[1]) *Joachim,* 276, 280, 285—90.

[2]) *Joachim,* 282 not 2.

[3]) *Joachim,* 295, 297, 312, och flerstädes. Den kasselska representantens votum på konf. den 10 nov. enl. Sn:s prot. s. d. [A. S.]

[4]) *Köcher,* 234.

[5]) . . . das Reich nicht zu vergewaltigen.

[6]) Sn. — K. M. 26 sept. 1657. [A. S.] Jfr. *Urk. u. Acten,* VIII. 537. Denna omständighet förklarade Boyneburg för Biörenklou så, att konungen inbjudits till underhandlingen i sin egenskap af medlem af Hildesheimalliansen, i hvilken han intresserade endast såsom härtig af Bremen och Verden. B. — K. M. 26 sept. 1657. [A. S.] Såsom ofvan nämts (II. 11 not 1), hade man i den braunschweigska inbjudningsskrifvelsen afsiktligt undvikit hvarje hänsyftning på Hildesheimalliansen.

Sverges inträde värkade icke häller lugnande. Johan Filip ådagalade visserligen i „ord och åthäfvor“, att han ville, det företaget skulle varda „en trappa till fullkomlig garanti af freden“ [1]). Men genom den kasselska ambassaden hade man på svenskt håll fått ny bekräftelse på, att de allierade vis à vis konungen icke ansågo sig kunna ingå en förbindelse till försvar „contra quoscunque“, åtminstone icke mot Danmark och Polen [2]). Visserligen tillades det, att de för öfrigt voro färdiga att bistå Sverge mot en hvar, som skulle anfalla dess tyska besittningar, äfven mot Österrike [3]). Men i trots af försäkringarna ansåg Snoilsky sig hafva all anledning till misstanken, att man ämnade räkna också konungen af Ungern till dem, hvilka stodo i öppet krig med Sverge [4]), samt följaktligen undandraga sig skyldighet till understöd äfven på detta håll [5]). Och ju längre det led, dess mera började det blifva uppenbart för honom, att „äfven några af de evangeliska“ — braunschweigarna — „hade samma mening som de katolska, att det nämligen var betänkligt att träda i förbund med ett riksstånd, som faktiskt var inveckladt i krig“ [6]). Med ett ord det var skrupler och

---

[1]) B. — K. M. 6 okt. 1657. [A. S.]

[2]) D. v. s. icke mot Danmark för så vidt det gälde Bremen eller mot Polen för Pommern. Jfr. ofvan II. 39.

[3]) Sn. — K. M. 10 okt. 1657. [A. S.] Uppgiften härrörde antagligen från de kasselska representanterna, för hvilka Johan Filip uttalat sig i sådan riktning. Badenhausen—kass. reger. 6 okt. 1657. [A. M.] B. — K. M. 6 okt. 1657. [A. S.]

[4]) Jfr. Sn. — K. M. 22 aug. II. 39 not 2. De allierade kunde i ofvannämda afs. vädja till K. G:s egen uppfattning. Just i stöd af den var det, som han gjorde anspråk på ständernas garanti mot Österrike.

[5]) Sn. — K. M. 10 okt. 1657. [A. S.]

[6]) Sn. — K. M. 6 okt. 1657. [A. S.] Redan Mevius hade,

oklarhet öfver hela linjen. Volmar fullbordade oredan genom att sprida ut, att de allierade inbjudit Sverge och Brandenburg blott för att visa dem, att de ville hafva ingenting med dem att göra [1]).

Midt under sin väntan, hvad som komma skulle, öfverraskades Snoilsky och de öfriga intressenterna i underhandlingen af att se Canstein visa en plötslig ifver för skyndsamhet. Den brandenburgska ambassaden, Canstein, Johan v. Portmann och Friedrich v. Jena, hvilken sistnämde kort förut anländt till Frankfurt, hade nämligen ändtligen mottagit det väntade kreditivet, dateradt den 5 oktober [2]). Med hänsyn till de hotande underrättelserna, om huru Fredrik Wilhelm mer och mer aflägsnade sig från Sverge, kunde Snoilsky icke frigöra sig från misstanken, att det kanske var kurfurstens mening att försöka påskynda alliansens afslutning och få det därhän, att Sverge blefve helt och hållet utom den samma [3]). Genom en extra sondering hos Canstein trodde han sig emellertid konstatera, att denne antingen „simulerade öfver måttan“ eller icke hade någon riktig vetskap om kurfurstens afsikter. Det senare föreföll honom sannolikast. Hans betänkligheter lade sig något, då Cansteins intresse för företaget snart tyktes sjunka ned till sin vanliga nivå [4]). Ända in i det sista fortsattes emellertid under

---

som tidigare nämts, kunnat meddela konungen, att man i furstehuset icke ville utsträcka förbundsförpliktelsen till utländska krig. Ofvan II. 46.

[1]) Sn. — K. M. 3 okt. 1657. [A. S.]

[2]) *Joachim*, 290. Jfr. ofvan II. 32.

[3]) Sn. — K. M. 6 okt. 1657. [A. S.] *Joachim*, 290, *Köcher*, 632 ff.

[4]) *Joachim*, 290. Sn. — K. M. 10, 20 okt. 1657. [A. S.] Jfr. Ottos rel. 20 okt. 1657. [A. H.] Snoilsky riktade i alla fall till konungen en fråga, huruvida det kunde vara skäl att fortfarande

ömsesidiga vänskapsförsäkringar det diplomatiska umgänget mellan Biörenklou och Snoilsky samt de brandenburgska representanterna i Frankfurt. Och äfven alliansen var ofta på tal, men den ömsesidiga tilltron var naturligtvis icke den bästa [1]).

Af samtliga deltagare i alliansunderhandlingen var och förblef det slutligen endast de kasselska, Zobell och den landtgrefliga representanten vid deputationsdagen, Badenhausen, som efter Krosigks död anlitades äfven i förbundsfrågan, hos hvilka svenskarna mötte öppenhet och tillmötesgående [2]). Det var därför hufvudsakligen de, som fingo del af de remonstrationer, hvilka konungen anbefalt sina sändebud rikta till de evangeliska. Med hela sin breda vältalighet sökte Biörenklou öfvertyga dem om det berättigade i konungens fordran med afseende så väl å generalgarantin som

---

och lika öppet som förut kommunicera med brandenburgarne om alliansen (Sn. — K. M. [A. S.] 6 okt. 1657). På den följde intet svar. Brandenburgarnes hållning till Sverges anspråk i underhandlingen karakteriserar Otto — som självfallet icke ägde kännedom om den egentliga halten af den brandenb. politiken — så, att de lade vikt på, „ob und welcher gestalt die Schwedischen bei hiesiger Handlung nicht offendiret, sondern so viel als möglich und gemeiner ruhe dienlich eine satisfaktion erlangen mögen: jedoch dergestalt das man sich der Dänischen unruhe nicht theilhaft mache, sondern was deswegen gesuchet werden möchte auf die Generalguarantie verstelle, keineswegs aber sich darzu durch diese alliantz verbinde oder zu particular assistenz schuldig mache". Ottos rel. 20 okt. 1657. [A. H.]

[1]) Se t. ex. Portmanns medd. angående sina samtal med B. i december om de allierades hållning mot Sverge. *Joachim*, 327.

[2]) Också Badenhausen stod dock tämligen isolerad i de underhandlandes krets. T. o. m. braunschweigarna visade sig kalla och främmande. Kass. reger. — Badenhausen 24 okt. 1657. [A. S.]

beträffande villkoren för Sverges inträde i förbundet. Det gälde helt enkelt „ständernas bästa välfärd och Romerska rikets ro“, framhöll han, om konungen för sina tyska länder blefve obetingadt innesluten eller ej. Alla, som voro i Frankfurt och icke trälade för Österrike, erkände ju, att konungen af Danmark med sitt anfall brutit freden samt att Sverges kraf på rikets garanti var på „bästa sättet funderad“. Alla viste de, att österrikarne „utan sky“ i Prag talade om ett polskt härnadståg mot de svenska provinserna i Tyskland. Alla, som låtsade vara patrioter, skriade däremot och ville taga till svärdet. Hvarför drefvo de då icke den nedersachsiska och de andra kretsarna till konungens värn och assistens? Kurfursten af Mainz bedyrade, att det förbund, hvarom man underhandlade, skulle blifva en grundval för garantin af freden. Sverge intresserade i freden, och dess konung hade makt och krafter att stå för rikets säkerhet. Hvarför ville man då utesluta de svenska provinserna?

Badenhausen antydde i sitt svar, att man ju icke kunde förvånas, om „ständerna hade betänkande att träda i skepp med Sverge, när det råkat i ett stormväder“. Han erinrade om, att kurfursten i hvarje fall visat sin goda vilja genom sin ifver för alliansen och för bibehållandet af deputationsdagen. Man borde afvakta hvad han kunde uträtta. Om fransmännen, som umgingos med Johan Filip intimare än svenskarna, handhade saken rätt, så hoppades han, att alt skulle gå väl och att Sverges provinser skulle intagas obetingadt. Biörenklou och Snoilsky borde blott icke taga sig så illa vid, om det i början gjordes svårigheter. Det fans ju utvägar att hindra eller uppskjuta företaget [1]).

Det råd, som Badenhausen gaf, gick väl ihop med de svenska representanternas uppfattning om den väg man

---

[1]) B:s diar. 6 okt. 1657. [A. S.]

borde följa i underhandlingen. Braunschweigarnas hållning gaf dem anledning att befara, att furstehuset, om man på svenskt håll gjorde sig difficil, skulle göra upp saken enskildt med de allierade [1]), kanske t. o. m. förmå landtgrefven därtill [2]). Hvad Fredrik Wilhelm förde i skölden var man alt annat än säker om. På ett parti bland de evangeliska för Sverges räkning, såsom konungen önskade det, kunde man föga räkna [3]). I stället för att i underhandlingen sätta hårdt mot hårdt och obetingadt fordra de svenska provinsernas inneslutning ansågo sig Biörenklou och Snoilsky under sådana förhållanden böra ställa till konungens afgörande huru de borde förfara, om de öfriga intressenterna alt vidare skulle hålla på sina „subtila distinktioner" och skrida till afslutning utan Sverge [4]). Då det kanske fölle sig svårt för honom att omedelbart besluta sig, hemstälde de, om det icke vore bäst att så mycket som möjligt draga ut på förhandlingarna, till dess situationen klarnade [5]).

För att med större framgång kunna genomföra sin „tränerings"-plan, beslöt Snoilsky att vid följande konferens

---

[1]) „Wie dann vielleicht wann Hessen nichts gethan, bereits geschehen wäre, allermassen der herr Churfürst von Maintz beij dem von Krosieg vor 2 monaten dergleichen, wie bekandt, jnnständig urgirt, undt nebenst andern dieses argument gebraucht hat, dass Braunschweig sich bereits positive dartzu erklärt hette, welches zwar Selbige (wie ich von guter hand vernehmme) nicht gestehen wollen". Sn. — K. M. 6 okt. 1657. [A. S.]

[2]) Källa föreg. not.

[3]) Representanterna lofvade emellertid att ej låta det fela med behöriga remonstrationer. . . . „beij welchen (hos de evangeliska) mehrentheils es nicht so wohl an dem guten willen alss an der resolution ermanglet". Sn. — K. M. 10 okt. 1657. [A. S.]

[4]) Sn. — K. M. 10 okt., B. — K. M. 6 okt. 1657. [A. S.]

[5]) Sn. — K. M. 10 okt. 1657. [A. S.]

föreslå så väl flere evangeliska ständers som konungens af Frankrike intagande i förbundet [1]). En sådan proposition kunde, reflekterar han, göras under den förevändning, att företaget därigenom skulle vinna styrka och stöd samt så mycket bättre motsvara det „pretenderade ändamålet“ att värkliggöra generalgarantin, ty både de tyska ständerna och Frankrike intresserade ju i den [2]). Af de katolskes hållning till förslaget skulle man otvifvelaktigt bättre komma under fund med hvart de egentligen syftade [3]). De element, som, om det antoges, skulle dragas till förbundet, vore sådana, att Sverge, kunde räkna på deras tillmötesgående och understöd. Men framför alt kunde ingen bättre hämsko läggas på underhandlingen än just ett sådant förslag [4]). Skulle katolikerna bifalla det och genast admittera Frankrike, så skulle fransmännen helt säkert antaga sig Sverges sak och motsätta sig „de absurda och irresonabla exceptioner och limitationer“, som de allierade stälde för konungen. Skulle de däremot motsätta sig det, så måste de frukta att såra Frankrike och föranleda kardinalen till en separatallians med Sverge, för hvilken då möjligen de evangeliska ständerna kunde vinnas.

Det förslag, som Snoilsky framkastat, var i många afseenden lyckligt valdt. Det stämde öfverens både med den mainziska politikens grundidé och med grundtanken i Sverges

---

[1]) Sn. — K. M. 3 nov. 1657. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. 3, 6 okt. 1657. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 3 nov. 1657. [A. S.]

[4]) . . . „Auff welche proposition Ein undt anderer sonderlich von den Catholischen vielleicht nicht wissen dörffte, wie Er sich drähen oder wenden solle, darmit Er seine intention verdeckt behallten, undt die Cron Franckreich auch nicht offendirn möge“. Sn. — K. M. 3 nov. 1657. [A. S.]

tyska politik, baserad som den var på generalgarantin och rikskonstitutionerna. Men redan förslaget och ännu mera de svenska representanternas redogörelser för sina försök att realisera det ådagalägga därjämte, huru främmande de stodo för de förhandlingar, som tidigare försiggått mellan Frankrike och de konfedererade.

Ända till våren 1657 hade kardinalen med en viss ifver befordrat de tyska furstarnas allianssträfvanden under förutsättning af Frankrikes biträde till deras förbund [1]. Men situationen förändrades och pretentionerna stegrades med kejsarens död. Kardinalen ville, om kurfurstarna till kronan skulle kora en österrikare, icke anse Johan Filips „författningsvärk“ som ett tillräckligt band på riksöfverhufvudet i hans förhållande till Frankrike. Det skulle då endast hindra honom i hans handlingsfrihet såväl mot den nye kejsaren som mot dem af kurfurstarna, hvilka i valet svikit Frankrikes förtroende. Endast om detta utfölle i antihabsburgsk riktning, kunde det för Mazarin blifva fråga om att inlåta sig med de förbundne. I öfverensstämmelse härmed fingo Gramont och Lionne vid sin afresa till Tyskland order att upptaga underhandlingen med dem, endast om man uttryckligen skulle göra anspråk därpå och för att undvika misstankar [2].

I juni 1657, först några månader före ambassadens ankomst, har det första direkta meddelandet mellan „de båda kronornas“ representanter i Tyskland växlats om alliansen [3].

---

[1]) Jfr. I. 235.

[2]) *Pribram,* Rheinbund, 40, 44, 48 ff., Wahl Leopolds, 115, 117. *Lettres du card. Mazarin,* VIII. 623.

[3]) Den gängse uppfattningen är, att förhållandet mellan Sverge och Frankrike i den tyska politiken i allmänhet och särskildt i fråga om förbundsförhandlingarna med de tyska furstarna stälde

Grauel anmälde nämligen då för Snoilsky, att befordrandet af den samma var ett af hufvuduppdragen i hans kommission [1]. Såsnart Gramont och Lionne inträffat i Frankfurt i augusti började det lifligaste umgänge mellan dem och kurfursten af Mainz [2]. Snart förkunnade ryktet, att de konfedererade höllo på att inlåta sig jämväl med Frankrike. Och endast ryktesvis fingo äfven Biörenklou och Snoilsky vetskap om, att det med fransmännen underhandlades „om en likartad allians, så vidt det gälde Elsass“, som den man hade för händer med Sverge [3]. Något förnyadt tankeutbyte mellan svenskarna och de franska representanterna om förbundet har emellertid icke ägt rum före medlet af oktober. Och samtalet med Grauel i juni har Snoilsky icke ansett betydelsefullare, än att han i sin rapport till konungen från sistnämda tid i förbigående kan omnämna, att hvarken han själf eller Biörenklou någonsin med fransmännen ordat om det samma [4].

---

sig helt annorlunda. Jfr. *Joachim*, 253—54: „Und was die Krone Schweden anbelangt, so darf bei ihrem ununterbrochenen diplomatischen Verkehr mit dem französischen Kabinette und ihren ungefähr gleichen Tendenzen unbedenklich eine Kentniss der auf eine solche allianz gerichteten Pläne Mazarins und eine Zustimmung zu denselben bei ihr von vornherein vorausgesetzt werden“. Jag har tidigare varit i tillfälle att uppvisa, att denna uppfattning är oriktig. Jfr. I. 237 ff. samt för Kristina I. 51 ff, 69 ff.

[1]) Han omnämde tillika, att de tyska furstarna framhållit den såsom ett värksamt medel att afhjälpa Frankrikes gravamina mot Österrike. Sn. — K. M. 6 juni 1657. [A. S.] Att man i Frankrike efter kejsarens död förändrat sinnelag i alliansfrågan, nämde Grauel icke.

[2]) *Pribram*, Rheinbund, 45—46, *Joachim*, 277.

[3]) Sn. — K. M. 5 sept. 1657. [A. S.]

[4]) Sn. — K. M. 3 okt. 1657. [A. S.]

Redan innan Biörenklou och Snoilsky hunnit få konungens bifall till sitt förslag, afgåfvo de, ehuru naturligtvis endast privatim, meddelande därom till de franska, pfalziska och würtembergska sändebuden. De tvänne sistnämda svarade med lifliga försäkringar om sina härskares benägenhet för biträde [1]), och äfven fransmännen accepterade propositionen den order likmätigt att undvika att väcka misstankar, som de vid sin afresa till Tyskland mottagit.

Redan sedan fyra månader, utlät sig Lionne, hade de konfedererade velat vinna Frankrike för sin allians [2]) och låtit förstå, att konungen skulle blifva „liksom chef" för den. Från fransk sida hade man öfver hufvud svarat hvarken ja eller nej, men representanterna hade nyligen till kardinalen afsändt ett memorial, i hvilket de utlagt skälen för och mot ett eventuelt närmande till de allierade samt gifvit de förstnämda företräde [3]). Utan Sverge, Brandenburg och

---

[1]) Sn. — K. M. 10, 17 okt. 1657. Jfr. Sn. — K. M. 27 juli 1657. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. och B. — K. M. 3 okt. 1657. [A. S.] Några dagar före Gramonts och Lionnes ankomst hade ett förslag till recessen för förbundet mellan de allierade och Frankrike af ärkekanslern öfverlämnats åt Grauel. Gramont och Lionne — Maz. 21 aug. 1657. Allem. Vol. CXXXVIII. [A. P.] Det återfinnes i A. P., Allem. Vol. CXXXVII, och hemsändes af B. i kopia. B. — K. M. 10 okt. Jfr. *Säve*, 45—46. Tankeutbytet mellan fransmännen och kurfursten aftog emellertid mot hösten. Ännu i början af sept. har Johan Filip genom Boyneburg försökt bearbeta dem för Frankrikes inträde i alliansen. Gramont och Lionne — Maz. 3 sept. 1657. [A. P.] Allem. Vol. CXXXVIII. I slutet af månaden skrifver L: „on ne nous a parlé il y a longtemps du Proiect du traité que M. de Mayence nous fit remettre à nostre arrivee". Cop. de lettre de M. de Brienne 25 sept. 1657. Allem. Vol. CXXXVII. [A. P.]

[3]) . . . „haffwandes lijkwäl medh krafftige argumenter concluderat pro foedere". B. — K. M. 3 okt. 1657. [A. S.] „Memoire des

andra protestantiska ständer hade emellertid fransmännen aldrig haft för afsikt att inlåta sig i förbundet [1]. Att Sverge skulle blifva en af medlemmarna, hade de utfäst som ett „conditio sine qua non". Man kunde ju, framhöll vidare Lionne, visserligen icke hoppas mycket af företaget, då kurfursten och ständerna tidigare gifvit kronorna så föga satisfaktion på deras gravamina; man borde i hvarje fall icke förklara sig definitivt, innan man såge kejsarvalets utgång. Men det kunde hafva sina skäl, att kronorna vore med och observerade de allierades förehafvanden. Så kunde man åtminstone förekomma „malevolorum consilia" [2].

raisons pour et contre si la France doit entrer dans la ligue" Allem. Vol. CXXXVII. [A. P.] Lionnes uppgift öfverensstämde med sakförhållandet. Skälen pour „l'affirmative" äro betydligt tyngre vägande än „pour le negative".

[1]) B. — K. M. 10 okt. 1657. [A. S.] Detta villkor göres redan i instruktionen för Grauel och upprepas ofta senare. *Pribram*, Rheinbund, 44 f., 50, *Chéruel* III. 91, *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 156. „Il seroit tout-à-fait ridicule", skrifver Mazarin den 15 sept. „de vouloir faire une union de divers princes catholiques et protestants pour conserver le repos qui a esté estably en Allemagne par le traité de Munster; de vouloir empescher à l'advenir les contraventions qu'on y pourroit faire et reparer celles qui ont esté faictes; et de ne vouloir pas parler de la guerre que le Danemark faict à la Suede pour luy oster un bien qui luy a est adjugé par ledict traité". *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 94. Uttalandet står i föga öfverensstämmelse med kard:s svar på K. G:s kraf på Frankrikes garanti (ofvan II. 28). Jfr. dock *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 131, samt kardinalens hållning, då krafvet senare upprepades (längre ned.).

[2]) Sn. — K. M. 3, 10 okt., B. — K. M. 3, 6 okt. 1657. [A. S.] „Theruthi meente han at een Clausula kunde inföhras emot Österrijke, nembl. at ingen som anklagas at hafwa brutit frijden, skall comprehenderas och tagas uthi samme Allience" B. — K. M. 3 okt. 1657. [A. S.]

Någon vecka senare anhöllo fransmännen, att Snoilsky vid konferenserna ville föreslå Frankrikes medinträde [1]). Man skulle „conjunctim drifva värket", fransmännen hos de katolske och svenskarna hos de evangeliske [2]). Skulle kronorna i kejsarvalet lyckas genomdrifva sin afsikt att utesluta Österrike från tronen, så ville fransmännen, förklarade de, omedelbart afsluta alliansen. Men skulle kurfurstarna låta Österrike vinna kronan och icke gifva Frankrike någon satisfaktion, så ansågo de bäst att hafva fria händer och kunna taga kvarter i deras land [3]).

Medan sålunda Biörenklou och Snoilsky förberedde sig på sin diplomatiska dust med de allierade, drogo fortfarande dessas operationer vid Münster sin uppmärksamhet till sig inom den svenska diplomatin. Redan tidigare på hösten inskredo Staterna i konflikten till stadens förmån genom att afråda biskopen från hans förehafvande. Men alt ännu

---

1) B. — K. M. 20 okt. 1657. [A. S.]

2) B. — K. M. 10 okt. 1657. [A. S.]

3) „uthan twijfwel", tillägger B., „at taga theruthur wederlag och betalning för the penningar, som Frankrijke nu att få vota spenderar på Electores och knijpa them för theras bedrägerij, men Legatio Gallica är än i thet hoppet at Electores Ecclesiastici och Chur Pfaltz hålla fullt medh Gallia i wahlet". B. — K. M. 20 okt. 1657. [A. S.] T. o. m. om förbundet blefve af och kurfurstarna skulle bedraga Frankrike, så kunde ändå enligt den uppfattning, som Biörenklou fick af Lionnes ord, „Gallia . . . oachtandes nexum foederis publicatis et manifestatis causis brijta emot them (kurfurstarna) såsom deceptores och sedan therföre nijttia theras landh så godt man kan". B — K. M. 3 okt. 1657. [A. S.] Det kan förtjäna framhållas, att Lionne i en några veckor senare daterad relation till kardinalen tillskrifver de svenska representanterna faderskapet till denna idé. Gramont och Lionne — Maz. 13 nov. 1657. Allem. Vol. CXXXVI. [A. P.]

såg Appelboom den underhandling, som å Rhenfurstarnas vägnar inledts i Haag, med stora farhågor[1]). I senare hälften af oktober fann sig äfven Karl Gustaf föranlåten att taga till ordet i anledning af det „münsterska oväsendet“. Mevius och Nicolai fingo nämligen då i uppdrag att taga reda på, hvilken mening de evangeliska furstarna i norra Tyskland, särskildt lüneburgarna, hyste om, att „de katolske sålunda ställa sig i postur och sammansluta sig, medan de uppehålla de evangeliske med allianstraktater i Frankfurt“. De borde „öppna ögonen“ på vederbörande och försöka leta ut, huru man egentligen tänkte säkerställa sig mot de katolskes „försporda intention“[2]). En annan skrifvelse anbefalde Biörenklou att i samma afseende sondera de franska sändebuden och skaffa sig uppgift om, huruvida kardinalen oaktadt de oroande ryktena vore böjd för att inlåta sig med medlemmarna af ligan i Frankfurt[3]).

När Karl Gustafs skrifvelser ankommo till destinationsorterna, var den lilla episoden af städernas kamp mot furstemakten i Westfalen redan så godt som utagerad. Under lejd af en holländsk truppstyrka afgingo i medlet af oktober fyra statiska deputerade till Münster såsom fredsmäklare. Biskop Kristoffer såg sig föranlåten att med de motspänstiga borgarne afsluta ett fördrag, som bekräftade deras fri- och rättigheter[4]). De allierade hade i sina försök att pröfva

---

[1]) Appelb. — K. M. 3 (st. n.), 10 (st. n.), 4, 7, 11, 28 sept. 1657. [A. S.]

[2]) R. R. — Mevius 12 okt., K. M. — sändebuden vid konventet i Lüneburg (bland dessas skrifvelser från konventet).

[3]) R. R. — B. 12 okt. 1657. [A. S.]

[4]) Tidigare citerade källor och Appelb. — K. M. 11, 12, 15, 19, 22, 16 (26) okt. m. fl skrifvelser från A. belysa tvistefrågan och Staternas intervention Jfr. *Urk. u. Acten*, VII. 105, *Joachim*. 340.

sina krafter på en icke synnerligt betydande stad lidit ett grundligt nederlag. „Mihi res semper fait suspecta“, så sammanfattar emellertid Biörenklou sina reflexioner om „oväsendet“ i sitt svar på den order han fått [1]). Från Appelboom ingick t. o. m. en underdånig hemställan, huruvida icke konungen hade orsak att skrifva såväl Generalstaterna som provinsen Holland „på det courtoiseste till“ i anledning af interventionen och i sin tur erbjuda dem sin assistens, där det dehöfdes, „samt sålunda redintregrera vänskapen“ med dem. De allierades trupper hade för visso, därvid håller han fast, intågat i härtigdömena Bremen och Verden, om icke Staterna „engagerat sig“ mot biskopen „och konseqventer mot de katolska furstarna och kurfurstarna“. Inblandningen från Haag var därför lika mycket värd, som hade man i Holland försträkt konungen af Sverge „några miljoner penningar“ [2]).

Nicolai å sin sida försökte „öppna ögonen“ hos de evangeliske för farorna af papisternas förehafvande vid Münster, så ofta han kom i tillfälle därtill på konventet i Lüneburg, där representanter för de tre braunschweigska

---

[1]) Boyneburg och fransmännen hade förgäfves sökt lugna honom, med att det här gälde ingenting annat än att „redigera inobedientes subditos in ordinem“. B. — K. M. 20 okt., diar, 17 okt. 1657. [A. S.] Gramont och Lionne — Brienne 25 sept. 1657 (kop.). Allem. Vol. CXXXVI [A. P.]

[2]) Appelb. — K. M. 16 (26), 27, 28 okt., 2 nov. (st. n.) 1657. och flärstädes. [A. S.] „Jagh weet aff godh handh att den danske Ministern här, Rosenwinge, corresponderar medh Biskopen aff Munster och att här ähr een stoor intelligens och dagheligh conferens emillan dee danske och Chur Meintsishe, Cölleske, Trirshe och Munsterske Ministrerne“; Appelb. — K. M. 16 (26) okt. 1657 [A. S.]

härtigarna, för härtigarna af Mecklenburg-Schwerin och Holstein som bäst diskuterade, hvad man skulle företaga i anledning af konungens kraf till ständerna i nedersachsiska kretsen. Den bremiska kanslern trodde sig finna, att de där representerade furstehusen, äfven det braunschweigska, i betydlig grad „apprehenderade“ de katolskes operationer, att de voro djupt öfvertygade om nödvändigheten, af att de evangeliske borde hålla troget tillsamman och gjorde sig föga förhoppning på ligan i Frankfurt [1]).

Men om Appelboom var benägen att måla de förbundna katolska furstarnas planer svart i svart, så smickrade sig Nicolai med att se likstämmighet och förtroende, där sådant var långt i fjärran. Förhandlingarna på konventet i Lüneburg hafva snarare ökat än minskat misstron mellan furstarna i nedre Tyskland, framför alt det braunschweigska furstehuset och Sverge.

Konventet var utskrifvet till den 12 oktober. Efter tre dagars förhandlingar [2]) inför slutna dörrar meddelade

---

[1]) „Ich habe“, skrifver bl. a. Nicolai, „noch heute mit dem Magdeb. undt Wolffenbüttelschen Gesandten beij dero gegebenen visite auss dieser münsterishen sache weitleufftig geredet, auch Ihnen communiciret, wz E. K. M. Resident zu Bremen Hr. Steiniger anhero geschrieben (från Steiniger ingingo fortfarande meddelande i samma stil som Appelbooms; Se exempelvis Steiniger — K. M. 14 sept., 1, 8, 19 okt. [A. S.] 1657), welche dan ie mehr undt mehr das werck apprehendiren, auch zu dem ende dahin gestimmet, dz man nach eroberung Vördes die Völcker nicht gestracks dimittiren, besondern zu bewahrung der Elbe undt Wesser annoch uff eine zeit beijsammen halten solte“. Nicolai — K. M. 17 okt. 1657. [A. S.]

[2]) Dessa började rätteligen först den 14. Nicolai, Marschalk och Schmidt — K. M. 5 okt. 1657. [A. S.]

man de svenska representanterna — de voro, förutom Daniel Nicolai, Adolf Benedikt Marschalk och öfverste Johan Schmidt —, att kretsens myndigheter vid diskussionen ansett sig såvidt möjligt böra taga hänsyn till de „ordinaria media", som rikskonstitutionerna påbjödo [1]. Tillämpadt i praktiken blef detta liktydigt med afsändande af skriftliga maningar till de utskrifvande furstarna i grannkretsarna att vidtaga tillbörlig anstalt, för att deras respektiva ständer vid första notifikation kunde lämna de nedersachsiska behörig assistens [2].

I öfverensstämmelse med beslutet att basera beväpningen uteslutande på kretskonstitutionerna anmodades landtgrefven af Hessen, som år 1652 anslutit sig till kretsens „författning", att jämväl insända sin kontingent [3]. I föga öfverensstämmelse med de tidigare till Mevius afgifna löftena aflät man därjämte till konungen af Danmark en skrifvelse, i hvilken man med tillbörligt beklagande, att man icke kunde undandraga sig Sverges fordran om aktion mot Bremer-Vörde, anhöll, det konung Fredrik „senast till början af november skulle sända deputerade till Hamburg med instruktion och fullmakt för att afhandla, hvad som lämpligast borde företagas för kretsens försättande i fredligt stånd".

---

[1]) Nicolai, Marschalk och Schmidt. — K. M. 8 okt. 1657. [A. S.]

[2]) Därjämte aflätos skrifvelser till kretsens representanter vid deputationsdagen och till kurf. af Sachsen med uppmaning att värka för, att de farliga „motus" mellan de nordiska kronorna snarast möjligt skulle biläggas på fredlig väg och att de krigförande makterna icke måtte inblanda rikets provinser i de mellan dem sväfvande misshälligheterna. Kopp. af skrifvelserna dat. 15 okt. ss. bilagor till konventsrecessen. Jfr. [A. S.] *Londorp*, VIII. 202, där förstnämda skrifvelse är daterad 13 okt.

[3]) Skrifvelse, dat. 17 okt., bilaga till konventsrecessen. [A. S.]

Man betviflade icke, hette det i skrifvelsen[1]), att äfven konungen af Sverge skulle låta förmå sig till likadan åtgärd, och skulle man jämväl å kretsens vägnar till denna tid sända sina representanter till Hamburg.

Efter mycken tvekan, huruvida man skulle öppna belägringen af Bremer-Vörde före den beramade traktaten eller ej, beslöt man sig slutligen för, att uppbådet af kretsmilisen skulle utgå till den 6 december, då tillika en kretsdag skulle sammanträda för att ytterligare behandla detaljerna af kretsdefensionen. Skulle innan dess resolution från Danmark om evakuation af Bremer-Vörde icke följa, så skulle man utan att afvakta vidare förklaring skrida till attack — förutsatt likväl, att hela kretsmilisen då vore för handen eller, hvad som brast i totalsumman, på sätt eller annat tillbörligt ersatt. Vid uppbådet skulle man följa den norm, som kretsrecesserna af 1652 och 1654 fastställde. Men emedan den numerär af milisen man stannat vid år 1654 „på långt när icke vore tillräcklig ad finem defensionis circuli“, resolverades, i enlighet med hvad riksdagsbeslutet af 1566 i sådant fall tillät, att uppbåda triplum [2]). Summan af de trupper, som skulle mobiliseras, uppgick de kasselska inräknade till ungefär 4000 m. [3]).

---

[1]) Dat. 13 okt. 1657, bil. till konventsrecessen, [A. S.] trykt hos *Londorp,* VIII. 201, men där på grund af tryckfel daterad 13 okt. 1658. Skrifvelsen öfverbragtes af Kristian v. Bardeleben, och i memorialet för honom (dat. 19 okt.; närmare *Becker,* I. 387—88) framhölls det uttryckligen, att man skridit till de åtgärder man vidtagit, emedan den svenska konungen oupphörligt drifvit därpå.

[2]) Nicolai, Marschalk och Schmidt. — K. M. 12, 19, 25 okt. Nicolai och Marschalk — K. M. 29 okt. 1657 jämte bilaga. [A. S.]

[3]) Konventsrecessen. [A. S.]

Åtgärderna på konventet gingo självfallet alls icke i den riktning, som man på svenskt håll önskat [1]); de kungliga representanternas instruktion [2]) hade befalt dem att öfver hufvud icke tillåta någon vidare diskussion, utan energiskt urgera „ut fiat". Nicolai och hans kolleger försummade icke att gifva sitt missnöje luft. De läto braunschweigarna veta, ty det var ju de, som dikterade konventets beslut [3]), att om man, såsom det tyktes, ämnade draga ut på afgörandet, så kunde konungen lämna sin fordran till kretsen därhän och i stället yrka på uppfyllelse af Hildesheimalliansens förbundsförpliktelse. Men naturligtvis skulle han sin rätt likmätigt fordra ersättning af kretsen för de förluster han lidit och skulle lida genom ständernas tveksamhet och dröjsmål att uppfylla sina skyldigheter [4]).

---

[1]) Endast den holstein-gottorpska representanten höll Sverges parti. Nicolai, Mevius och Marschalk — K. M. 14 okt. 1657. [A. S.]

[2]) Bland sändebudens skrifvelser från konventet. [A. S.]

[3]) Af de 5 rösterna i kretsens styrelse disponerade de 3.

[4]) Nicolai, Marschalk och Schmidt — K. M. 8, 10 okt. 1657. [A. S.] „Denn wo", så lydde enligt den senare af de två skrifvelserna deras förklaring, „die Verfassung nur uff der Zungen und in Worthen bestehen sollte, so wehren wir schon zu lange alhie gewehsen undt hetten E. Königl. Maijtt die mittel Gottlob an der hand Ihr selbst ruhe zu schaffen, Jedennoch die Unkosten undt Erstattung vom Cräijse rechtswegen fordern würden". — Efter sin återkomst till Stade mottogo Marschalk och Nicolai en skrifvelse från konungen, i hvilken han ånyo anbefaller dem att sondera, om ej några af ständerna hällre ville lämna honom penningar än trupper för eröfringen af Bremer-Vörde. Marschalk och Nicolai — K. M. 29 okt. 1657. Jfr. R. R. — brem. reger. 26 sept. 1657. [A. S.] För att hos kretsen kunna göra sig skadeslös för lidna förluster, i följd af att man icke uppfylt sin skyldighet, gaf konungen dem tillika order att uppgöra en specificerad förteckning öfver

Både i Frankfurt[1]) och i Lüneburg klagade braunschweigarna högt öfver svenskarnas hårdhet på konventet. Kristian Ludvig ansåg sig i en skrifvelse till representanterna vid alliansunderhandlingen[2]) uttryckligen böra förklara, att man „zur Abwendung unausbleiblicher für Augen gestandenen Gefahr und majoribus mali" visserligen å kretsens vägnar beslutit att skrida till aktion mot Bremer-Vörde, men för öfrigt ingalunda hade för afsikt att inblanda sig i danska kriget. Icke dess mindre gaf, efter hvad Otto viste berätta från Frankfurt, konventets beslut att befria Bremer-Vörde från danskarna de allierade åtskilligt att tänka på[3]). Schwartzkopf tog sig anledning af svenskarnas hotelser att för Badenhausen framhålla nödvändigheten af att skynda med underhandlingen i Frankfurt, ty man kunde ej veta, hvad den nordiska kronan förde i skölden. Han frågade ej så mycket efter, om Sverge blefve medlem af förbundet, och yrkade på, att man å landtgrefvens och furstehusets vägnar ändtligen rent ut borde förklara, det man ej ärnade ingå alliansen med konungen, så vida icke de danska och polska krigen undantoges[4]).

En ytterligare påminnelse om situationens allvar fingo intressenterna i förhandlingarna om „författnings"-värket, när underrättelse i början af november ingick, att en polsk här under befäl af Czarniecki med rof och brand öfvergått

alt, som användts för återeröfring och försvar af i kretsen ockuperade orter — R. R. — Nicolai 22 okt. 1657. [A. S.]

[1]) Sn. — K. M. 24 okt. 1657. [A. S.]

[2]) Skrifvelse dat. 8 okt. 1657. [A. H.]

[3]) Ottos rel. 3 nov. 1657. Jfr. Ottos rel. 14 nov. 1657. [A. H.] *Joachim*, 307.

[4]) Badenhausen — kass. reger. 24 okt. 1657. [A. M.]

Oder och infallit i svenska Pommern [1]. Anfallet af Sverges förenade fiender tyktes börja, och krigets fasor hotade ånyo norra Tyskland, denna gång österifrån. Återigen riktades från konungen själf [2] och från regeringen i Stettin [3] en fordran om uppfyllelse af garantin till Frankrike, till ständerna i öfversachsiska kretsen samt genom Biörenklou i Frankfurt till rikets ständer i gemen [4]. På franskt håll såg man sig, med hänsyn till att det artade sig till kamp mellan makter, som direkt intresserade i westfaliska freden, numera föranlåten att besvara Karl Gustafs maning med löften om väpnadt understöd och med föreställningar hos de i Frankfurt församlade furstarna och statsmännen om nödvändigheten att assistera Sverge vid försvaret af dess tyska länder [5]. Men de tyska furstarna visade sig icke mera böjda att hörsamma konungens uppfordran än förut. Man beklagade hvad som skett, och därvid stannade det. Det enda Biörenklou kunde konstatera var, att ständerna

[1]) R. R. — B. 26, 29 okt. 1657. [A. S.] Infallet skedde den 21 i samma månad. Pom. reger. — kurf. af Sachsen 1 nov., Wolfsberg — K. M. 23 okt. 1657. [A. S.] För intrycket af underrättelsen i Frankfurt se Sn. — K. M. 31 okt., B. — K. M. 24 okt., 1657. [A. S.]

[2]) R. R. — B. och R. R. — pom. reger. 26 okt. 1657. [A. S.]

[3]) Pom. reger. — ständerna i öfvers. kretsen 1 nov. 1657. [A. S.]

[4]) R. R. — B. 29 okt., 9 nov. 1657. [A. S.]

[5]) Mazarin — Gramont och Lionne 6 okt. 1657. Allem. Vol. CXL. [A. P.] För belysning af de franska representanternas bearbetning i Frankfurt i anl. af nämda order se kass reger. — repress. i Frankf. 10 nov. 1657, [A. M.] B. — K. M. 3 okt., diar. 26 okt., 9 nov., 19 dec. 1657, [A. S.] Gramont och Lionne — Brienne 7 nov. 1657, [A. P.] Ottos rel. 19 dec. 1657. [A. H.] Redan tidigare har Mazarin förklarat sig i denna riktning. *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 131.

väl „ömma och hissna“ öfver det polska infallet, men det var, „som vore de fascinerade“; han kunde icke få dem till „resolution“ [1]). Polackerna vände denna gång om lika hastigt, som de kommit, men deras anfall kunde när som hälst upprepas och utsträckas till Holstein.

Det var under sådana förhållanden, som den 31 oktober den andra konferensen hölls och förhandlingarna om den nya förbundsrecessen började i Frankfurt. Till grund för den samma lades Köln- och Frankfurtrecesserna af 1654 och 1655, hvilkas enskilda paragrafer skulle ändras efter de voterandes förslag.

Efter ett tämligen oväsentligt andragande af Canstein [2]) togs ordet af Snoilsky. Han återhämtade för bättre minnes skull och liksom för att utmana de allierade sitt andragande från konferensen den 3, att hans herre med nöje sekunderade ett företag, i hvilket några af rikets furstar „in particulari“ förbundo sig att uppfylla, hvad egentligen riket i sin helhet var skyldigt till. Därefter hemstälde han [3]), huruvida icke, — då ju jämlikt inbjudningsskrifvelsen de allierades syfte bland annat gick ut på att bana vägen för „en genomgående, ingen uteslutande general-defensions-för-

---

1) B. — K. M. 7 nov. 1657. [A. S.] Kurfurstarna af Sachsen och Brandenburg svarade med insinuanta påminnelser, om att polackerna ju gjorde ingenting annat än togo repressalier och att de ingenting hällre velat än lefva i fred med riket, därifrån konungen fört „hela arméer“ emot dem. Kurf. af Brandenb. — pom. reger. 9 nov., kurf. af Sachsen — pom. reger. 13 dec. 1657. [A. S.]

2) För detaljerna af förhandlingarna på konferenserna, för så vidt de icke beröra Sverge, hänvisas till *Joachim.*

3) Med hänvisning till den 16 artikeln i Kölnreressen, som stälde i utsikt intagande af äfven andra ständer i de kurrhenska och westfaliska furstarnas allians.

fattning", — det voro rådligt att i förbundet indraga äfven andra, som sträfvade för samma mål [1]). Hans förslag vann genklang hvarken hos de evangeliske eller katolske. Man saknade instruktion för en sådan eventualitet, förklarades det, och borde „ej uppehålla underhandlingen" [2]).

Omedelbart efter konferensen vidtogo de braunschweigska representanterna med att uppgöra ändringsförslag till den kölnska förbundsrecessens 2—5 §§, i enlighet med hvad Hildesheimrecessen och recessen för den brandeburg-braunschweigska alliansen stadgade om de förbundnes förhållande till utlandet och ömsesidiga förhållande till hvarandra. Och långt ifrån att „in particulari" förklara sig för att uppfylla Karl Gustafs fordringar om assistens och kraftig handräckning hade de liksom de allierade till främsta ögonmärke, huru man i det afsedda „författningsvärket" bäst skulle säkerställa

---

[1]) „Potentater, kurfurstar, furstar och ständer". Sn:s prot. 21 (31) okt., Sn. — K. M. 24 okt. 1657. [A. S.] *Joachim*, 293—94. Sn. inbegriper naturligtvis bland dessa konungen af Frankrike. Detta har tydligen undgått *Joachim*. Se J. 315—16.

[2]) I samma riktning besvarades frågan, då den upptogs på de senare konferenserna. Se dock angående de landtgrefliga representanternas hållning *Joachim*, 292, och framställningen nedan (konf. 10 nov. not.). „E. K. M:t berättar Resid. Schnoilskij", skrifver Biörenklou, „hwadh slätt apparence thet ähr hooss ständerne till at admittera Frankrijke. The seija och förebähra at Swerrie och Frankrijke hafwe i thetta fallet olijke conditioner. The svenske ditiones ähre Imperio incorporatæ. Alsatia ähr avulsa ab Imperio, och än ingen consensus cessionis af Rege Hispaniarum, så at the theraf kunne wecklas i krijg medh Spanien. Därtilmedh så wille Frankrijke extendera Foedus till Provincias extra Germaniam in Italia acquisitas per Instrumentum Pacis, hwilket them fölle swårt. Thetta senare bekände och Hr. Lionne emoot mig". B. — K. M. 3 okt. 1657. [A. S.]

sig för att inblandas i det krig, som redan pågick vid Tysklands norra gräns, och det, som hotade riksfreden vid dess östra.

Den 2 § fick enligt den redigering, som furstehusets representanter gåfvo den, bl. a. upptaga bestämmelsen, att de konfedererade icke skulle gifva rikets ständer eller utländska makter anledning till fiendtligt öfverfall eller marscher genom de förbundnes land och att de hvarken direkt eller indirekt skulle inblanda sig i de mellan utländska makter pågående krigen. Den 3 § förutsatte möjligheten, att en af de konfedererade skulle öfverfallas af en annan, och stipulerade de öfriga allierades skyldigheter i sådant fall. Den 4 stadgade, att kretsarnas ställande i „författning“, icke skulle förhindras genom alliansen, utan tvärtom med all flit och ifver befordras [1]). Den 5 slutligen förordnade fredlig biläggning af alla redan för handen varande eller möjligen i framtiden inträffande förvecklingar mellan förbundets medlemmar, hvilka det skulle vara betaget att slita ömsesidiga tvister på krigets väg. Att man vid affattandet af dessa bestämmelser direkt tog hänsyn till de vådor, som hotade af Sverges och Brandenburgs krig med utländska makter, är utan vidare klart.

Innan man hann till följande konferens, hade Snoilsky och Biörenklou mottagit svar på sin anhållan från medlet af oktober om närmare instruktion i alliansfrågan. Konungen kunde „ännu ej fatta något definitivt beslut“, så lydde hans svar, och borde sändebuden därför afvakta de allierades vidare förslag och utlåtanden samt för öfrigt draga ut på

[1]) Artikeln infördes af braunschweigarna närmast med afseende fäst vid kurfursten af Brandenburg och omnämde därför särskildt den westfaliska kretsförfattningen.

[2]) *Joachim*, 294—95.

underhandlingen. De ägde emellertid att „remonstera", att ett företag, som åsyftade fredens upprätthållande, icke kunde lida sådana „limitationer och exceptioner", som dem man tänkte ställa för Sverges inträde. De allierade hade besvurit freden och voro såsom rikets öfriga ständer förbundna till obegränsad garanti af den. Att denna förpliktelse genom alliansen skulle restringeras beträffande Sverge, kunde konungen ingalunda tillåta. Därigenom skulle ett slags „licentia invadendi" beviljas hans fiender för de genom westfaliska freden förvärfvade provinserna, alt medan han själf vore förbunden till obegränsad assistens för förbundets öfriga medlemmar. Det blefve m. a. o. ett „valde inæquale foedus" för honom. Då det för öfrigt såg ut, som skulle de katolska ständerna med hela företaget förnämligast afse att öka sin makt och insöfva de andra i säkerhet, då man icke kände, huruvida det skulle aflöpa utan konungens och de öfriga evangeliskes „prejudis", höll han icke för rådligt att draga andra protestantiska tyska furstar till det samma. Biörenklou och Snoilsky borde tvärtom — dock liksom på eget initiativ — tillråda dem att taga sig själfva i akt och icke separera sig från Sverge. Däremot såg konungen gärna Frankrikes inklusion, och kunde representanterna meddela de franska, att han icke hade för afsikt att inträda i förbundet utan kommunikation med Frankrike [1]).

Konungens order om den hållning Biörenklou och Snoilsky borde iakttaga mot de evangeliske kom för dem tämligen olägligt. Utom att Snoilsky den 31 oktober hade afgifvit sitt förslag om alliansens utvidgning, hade han ytterligare konfererat med de pfalziska och würtembergska sändebuden och af dem mottagit ny försäkran om kurfur-

---

[1]) R. R. — Sn. 19 okt. 1657. [A. S.]

stens och härtigens benägenhet för inträde. Med det snaraste väntade de närmare besked från de respektiva hofven. Icke litet orolig besvarade därför Snoilsky konungens bref med en fråga, huru han skulle förfara för att icke gifva dem, m. a. o. just dem bland de evangeliske, om hvilkas goda affektion för Sverge och den evangeliska saken man var mest öfvertygad, anledning till misstro [1]. Remonstrationerna till de allierade uppskötos fortfarande, och i stället lämna Biörenklou och Snoilsky till konungens „allernådigste eftertänkande", huruvida man icke, så framt de intresserade obevekligt skulle hålla därpå, borde afsluta alliansen blott för Bremen och Verden, då ju Hildesheimförbundet gälde endast för dessa länder [2]. „Det synes likt", bifogar Biörenklou, „att de allierade och de inviterade furstliga husen sluta ändå för sig och måste sedan taga Österrike däri, formerandes en allians däraf emot kronorna. Kurmainz' utseende är impenetrabelt och kommer mig mycket suspekt före . . ., och den braunschweigska kanslern Schwartzkopf är liksom hans geheimeråd [3]).

De svenska representanterna fingo snart i svart på hvitt bekräftelse på sin förmodan, att „illimitata inclusio" för Sverge ej stode att vinna. På konferensen den 31 oktober hade man uppdragit det mainziska direktoriet att affatta formulär till fullmakter för de i underhandlingen deltagande [4]. Den 9 november kommunicerades de nämda formulären, och i dem angåfvos för Sverges räkning endast härtigdömena Bremen och Verden [5]. Pommern skulle således uteslutas.

---

[1]) Sn. — K. M. 27 okt. 1657. [A. S.]

[2]) B. — K. M. 31 okt., Sn. — K. M. 27 okt. 1657. [A. S.]

[3]) B. — K. M. 31 okt. 1657. [A. S.]

[4]) *Joachim*, 293.

[5]) Bilaga till Sn:s — K. M. 31 okt. 1657. [A. S.]

Snoilsky gick emellertid upp på den följande konferensen — den ägde rum den 10 november — med beslutet att „så vidt möjligt försöka abstrahera“ från de allierades restriktion, tills han fått svar af konungen på sina och Biörenklous frågor [1]).

På konferensen talade som vanligt Canstein af de inviterade först [2]). För att retardera underhandlingen väkte han bl. a. fråga om, att intressenterna skulle angifva de landsdelar, för hvilka de biträdde alliansen [3]). Därjämte upptog

---

[1]) Sn. — K. M. 31 okt. 1657. [A. S.] . . . „zumahlen ich versichert dass die unirte nicht ärger alss durch dergleichen Erklärung gevexirt werden können“, säger Sn. i en senare skrifvelse. Sn. — K. M. 3 nov. 1657. [A. S.]

[2]) Snoilsky representerade sin konung endast i hans egenskap af härtig af Bremen, Verden och Pommern, Canstein däremot Fredrik Wilhelm i hans egenskap af kurfurste.

[3]) Detta skulle tydligen föranleda en konflikt med Pfalz-Neuburg i anledning af de jülichska länderna och äfven i andra afseenden leda till vidlyftigheter. Se *Joachim*, 297. Det kan förtjäna ett omnämnande, att Snoilskys meddelande till Karl Gustaf om Cansteins förslag och senare redogörelser för den brandenburgska och neuburgska specificeringen af resp. landsdelar, föranledde konungen att i ett svarsbref taga jämväl sina jülichska anspråk till tals samt anmoda sin representantant att, där sådant kunde ske, ställa sig på neuburgarnes sida mot Brandenburg. „Wass die von Chur Brandenburg undt Pfaltz Neuburg überschickte Specification“, så lyder konungens skrifvelse, „sonderlich die Jülich Cleve und Bergesche lande betrifft, werdet Jhr in dem jenigen, worin unsser an sothane lande habendes interesse mit Pfaltz Neuburg concurriret, undt darin er mit unss einig, euch mit desselben gesanten zusammen halten undt wieder Chur Brandeburg unssere interesse beobachten, worein Wihr aber mit Pfaltz Neuburg different, könnet Jhr à part unsserer befugnuss undt gerechtsamkeit in acht nehmen, damit unss darin nichts præiudiciret werde“. R. R. — Sn. 30 nov. 1657. [A. S.]

han Snoilskys proposition om admission af andra rikets ständer; han nämde Kur-Pfalz, Ansbach och Baireuth, Würtemberg, Baden-Durlach och Hessen-Darmstadt[1]).

Det gälde för Snoilsky att besluta sig i admissionsfrågan och i motsats mot konungens order förklarade han, att han „väl kunde konformera sig" med det brandenburgska förslaget. Stiliseringen af fullmaktsformulären gled han öfver, med „att det, som ännu möjligen kunde brista i den ena eller andra af dem", väl kunde ställas på rätt, förrän man komme till afslutning. I fråga om den kölnska recessen, särskildt dess första paragrafer, hvilka ju innehöllo „substantialia rei", och braunschweigarnas ändringsförslag förbehöll han sig yttrandefrihet till längre fram. Men han tog för gifvet, tillade han för att ändtligen få de allierade att öppna visiret, att det fans ingen af de förbundne, som icke ville hålla freden, ingen som ville kränka någon eller inblanda sig i utländska krig, utan att man tvärtom ville rädda dem, som med våld blifvit indragna i sådana. Han tog för gifvet, att hvar och en af deltagarne ville göra andra, hvad han önskade, att andra skulle göra honom, och att alla gillade förbundets i Köln-resessens ingång[2]) antydda ändamål. Han kunde därför väl konformera sig med dem.

---

[1]) Sn:s prot. 31 okt. (10 nov.) 1657. [A. S.] *Joachim*, 296—97.

[2]) De förbundne kände sig förpliktade, hette det i den, . . . „Versehung zu thun, damit sie von sich selbst und auch von Ihren angehörigen alle gewaltsame Anfälle abwenden", och vidare förpliktade att värka för. . ., „dass allerseitz im Reich belegene Unterthanen Land und Leute gegen . . . gewaltsame Anfälle . . . und andere Extorsiones (von was Nahmen und Ursprung dieselbe seyn können) als auch allen innerlichen und inlandischen Tumult conserviret, defendiret und mainteniret seyn und bleiben mögen".

om blott konungen af Sverge, såsom en constatus imperii skulle intagas „suo loco et ordine“ [1]).

Snoilskys andragande väkte förvåning [2]) och oro i de allierades och de öfriga inviterades krets. Det föreföll, för att använda Ottos ord, som om man på svenskt håll redan skulle trott sig hafva vunnit sin afsikt, „att konungen i de konfedererade skulle få vapenbröder i sina krig, mot hvem det vara månde“ [3]). På de följande konferenserna, den 14 och 16, då den mainziska kanslern Meel hade att afgifva de allierades förklaring öfver det braunschweigska recessförslaget, följde så ändtligen en närmare upplysning om, hvad den i förslagets 2 § intagna satsen, att man hvarken direkt eller indirekt skulle inblanda sig eller låta inblanda sig i de mellan främmande makter pågående krigen, egentligen innebar. Recessförslaget gillades i hudvudsak af de allierade [4]).

---

[1]) Sn:s prot. 31 okt. (10 nov.), Sn. — K. M. 3 nov 1657. [A S.] Jfr. *Joachim,* 296—97. Braunschweigarna höllo sina vota på konferensen helt och hållet i öfverensstämmelse med sina ändringsförslag till recessens första paragrafer. I admissionsfrågan förklarade de sig ungefär som förut. Badenhausen däremot ansåg sig kunna bifalla det brandenburgska, af Snoilsky understödda förslaget, att inbjudning skulle riktas jämväl till andra ständer.

[2]) Detta särskildt i Kassel. Man fann det egendomligt, att Sn. „inkaminerat“ klausulen om de fördragsslutandes skyldigheter i fråga om utländska krig, braunschweigarna och de allierade till nytta, men sig själf till förfång. Man var för öfrigt i Kassel ingalunda missnöjd, med att den delikata frågan sålunda blifvit upptagen af Sn. själf. Kass. reger. — Badenhausen 10, kass. reger. — sändebuden i Frankfurt 21 nov. 1657. [A. M.]

[3]) *Joachim,* 297 not 1.

[4]) I den 4 §, där det stadgades, att kretsarnas ställande i „författning“ ej skulle förhindras genom alliansen, utlämnades dock för Neuburgs skull det särskilda omnämnandet af den westfaliska. Jfr. II. 86 not 1.

I enlighet med Kölnressen af år 1654, lydde vidare Meels förklaring, och inbjudningsskrifvelserna till Braunschweig och Kassel i maj 1656 afsåg det defensiv-förbund man underhandlade om ingen offension, utan endast och allenast upprätthållande af freden samt skydd för de allierades land och folk. Man kunde därför icke afgifva ett löfte om assistens, hvilket skulle medföra förveckling i ett redan påbörjadt krig, ty sådant skulle notoriskt göra det planerade förbundet till en offensivliga. Man kunde m. a. o. låta indraga sig hvarken i det polska kriget eller i det danska. Hvad särskildt kung Fredriks infall i Bremen beträffade, så hörde rättsfrågan därom under riksständernas domvärjo. Att man i den nu planlagda, fullkomligt frivilliga „defensionsföreningen“ på för hand skulle förbinda sig till en partikular, eljes hela riket och ständerna i gemen tillhörande garanti för det samma, ansåg man icke rådligt, och man hoppades, att sådana anspråk icke häller skulle göras. Däremot vore man de ifrågavarande krigen undantagna beredd att inlåta sig med de inviterade, för så vidt det gälde deras i riket belägna länder, i en ömsesidig defensiv allians för framtida fall, och skulle man därjämte i riket befordra, hvad som i allmänhet vore tjänligt för deras försvar [1]). Konungen af Sverge hade ju — så förklarade sig Boyneburg närmare privatim för Snoilsky efter konferensen — flere fiender än Polen och Danmark, och det låg inom möjlighetens område, att han snart skulle få än flere på halsen, bland annat var han ju osäker, om hvad Brandenburg förde i skölden: Man ville assistera Sverge mot alla andra än Danmark och Polen, hvilka det ock skulle vara.

---

[1]) *Joachim,* 302 f., Sn:s prot. 6 (16) nov. 1657. [A. S.]

Snoilsky hade på konferensen den 14 brusat upp och jämte Canstein tillropat de allierade, att man, då man stälde sig på en sådan ståndpunkt, kunnat låta bli att till alliansen kalla både konungen af Sverge och kurfursten af Brandenburg, hvilka redan då inbjudningen till dem utfärdades, stodo i öppet krig [1]). På konferensen den 16 var han återigen „beredd att framlägga sin remonstration“, men ansåg i alla fall tjänligare att gifva endast ett kort förberedande svar [2]) af innehåll, att de allierades senaste meddelanden icke voro fullt egnade att klargöra själfva hufvudfrågan. Hvad de svenska representanterna erfarit, hade emellertid ökat deras misstro och gjort Johan Filips „intention än mera suspekt“. Ännu kunde man icke se något slut på de långsamt framskridande valförhandlingarna, icke ens förutse, om en österrikare eller en af det antihabsburgska lägrets pretendenter skulle komma att vinna kronan, men Biörenklou hyste sina farhågor, att de andliga kurfurstarna drogo ut på valet „metu appropinquantium armorum gallicorum“ för att emellertid invänta någon gynsammare konjunktur och sedan i hast välja en österrikisk kejsare samt att de ville få alliansen med ständerna till stånd endast för att kunna „coniunctis imperii viribus visa kronorna tänderna“ [3]).

---

[1]) Sn:s prot. 4 (14), 6 (16) nov., Sn. — K. M. 7 nov. 1657. [A. S.] *Joachim*, 300 ff. Joachims referat af de allierades deklaration enligt Gieses relation i Düsseldorf öfverensstämmer i alt väsentligt med Sn:s prot. En del af den tämligen hetsiga diskussionen den 16 har emellertid enligt Sn. försiggått redan på den föregående konferensen. „Ein annders seije“, så referar Sn. sina ord på konferensen den 14, „sich in frembde kriege nicht einmischen, und die darinn, gleichsam mit haarn hinein gezogen werden wolten, darauss gebührendt zu retten“. Jfr. *Joachim*, 301, 304.

[2]) Sn. — K. M. 7 nov. 1657. [A. S.]

[3]) B. — K. M. 7 nov. 1657. [A. S.] *Säve*, 47.

Intrycket af konferenserna var än mera nedslående, emedan icke blott de allierade och braunschweigarna, utan äfven de kasselska representanterna, de sistnämda uppmuntrade af Snoilskys votum den 10, numera offentligen låtit förstå, att man i alliansen ville hafva ingenting att göra med de krig, i hvilka Sverge för tillfället var inveckladt[1]). Det gälde för Biörenklou och Snoilsky på allvar att, jämlikt med hvad konungen upprepade gånger befalt, försöka draga de evangeliska furstehusen från de förbundne öfver till Sverge.

Bearbetningen af de braunschweigska representanterna gaf intet nämnvärdt resultat. Snoilsky, som åtagit sig den, fick till svar den enligt hans uppfattning naturligtvis föga giltiga ursäkten, att de icke voro instruerade på annat sätt, och en uppmaning, att konungen emellertid icke skulle undandraga sig förbundet, ty genom det samma skulle man desto förr komma till generalgarantin. Att försöka slippa de skyldigheter den ålade eller svika, hvad kretskonstitutionerna föreskrefvo, vore ingalunda härtigarnas afsikt[2]).

---

[1]) Sn — K. M. 7 nov. 1657. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. 7 nov 1657. [A. S] *Joachim*, 301—02. Det må lämnas därhän, om den argumentering, som Sn valde för att påvärka braunschweigarna, var den lyckligaste. Han förvånade sig icke så mycket, förklarade han, om de allierade för Sverges skull icke ville blanda sig i något värkligt krig. „Was aber das fürstl hauss Braunschweig, welches bereits dem König in Dennemarck, den krieg undt dass Sie seinen Unrechtmässigen Einfall in das Hetzogthumb Brehmen nicht leiden wollen, nicht allein schrifftlich denuncijrt, sondern auch im Werck begriffen, solches in der that, undt zwar vermög der Reichs Constitution abzuwehren, für bedencken haben sollte, dass Sie solches nicht auch in krafft dieser Alliance thun wollen? könte ich nicht begreiffen". Sn. — K. M. 7 nov. 1657. [A. S.]

Vid försöken att vinna de kasselska, Badenhausen och den nyutnämde, numera till Frankfurt ankomne hufvudrepresentanten för landtgrefven, Dörnberg [1]), hvilka Biörenklou gick att bearbeta, var det ännu en gång alliansunderhandlingen med Nederländerna, som domnande fortgick för att snart helt och hållet afstanna, och händelserna vid Münster [2]), hvilka fingo tjäna som utgångspunkt och hufvudargument för de faror, som skulle hotat från de förbundne [3]). Om de evangeliske behöft ögon och vaksamhet redan förut, lydde orden, så behöfde de det nu än mera. Under det

[1]) Han har anländt till Frankfurt i senare hälften af november. Sn. — K. M. 14 nov. 1657. [A. S.]

[2]) *Pribram,* Rheinbund, 35, Appelb — K. M, 2 (12), 16 (26) nov, 3 dec. (st. n.) 1657. [A. S.] Appelb. tillskref underhandlingens slutliga afstannande delvis sin egen förtjänst. „Dee Chur- och fürstl. Ministrerne", heter det i hans bref af 3 dec., „som på någhon tijdh sigh här ophållitt hafwe, åhre äntligh medh stilla tromma och utan affskiedh hädan reeste, hafwandes alleenast muntelighen sagdt, att dee skulle komma igien. Men dee hafwe wäl märkt att här faller för dem intett till giöra: och åhr altså heele den desseinen och allianswärkett emillan denne Staten och höghbe:te Chur- och förstarne, såsom röök fortwinnatt, hwilket till Eders Kongel. Maij:tts tiänst Jagh (si gloriari licet) igienom mine här confidenters flijtighe cooperation såldes lyckelighen uthwärkiadt hafwer".

[3]) Man hade, utlät sig Biörenklou, på svenskt håll den apertur, „at Electores et principes in Westphalia hade intelligence medh Österrijke, Danmarck och andre, som wille sättia K. M:t uhr Romerske Rijket, och thet sijnes inthet olijkt at samme consilia hwijla nu och skulle snart wakna och tagas före igen så frampt någon occasion föreföllе. Om thet skulle wara antingen heele Romerske Rijket, eller åtminstone statui Evangelicorum anständigt och nyttigt at een sådan dessein sattes i wärcket emot K. Mait., thet stälte iag honom (Badenhausen) at iudicera". B:s diar 7 nov. 1657. [A. S.]

föregående kriget använde papisterna sin „force“ att draga protestanterna från hvarandra, men nu lade de sig på „finesser och smickelaktiga promesser“. Huru hade de icke gynnat staden Bremens „vidriga procedere“! De hade spelat under samma täcke med konungen af Danmark, och nu gjorde de svårigheter för Sverge och Brandenburg i alliansunderhandlingen. Att man i Kassel i allmänhet gått varsamt i beröringen med dem, viste Biörenklou, men annorlunda var det med braunschweigarna. De tyktes hålla kurfursten af Mainz för ett värkligt orakel och drefvo på alliansen, som vore „Hannibal ante portas“, som skulle ett förbund mellan de förnämsta katolska och ett eller par evangeliska furstehus kunna blifva hela rikets räddning. Men när det föreslogs, att andra evangeliske skulle intagas i förbundet, så satte de sig däremot. Den som emellertid icke såg, „hvad för en orm är förborgad i gräset“ med den alliansen, han skulle „med sin och de andres skada en gång blifva klok“.

Dörnberg och Badenhausen trodde sig kunna försäkra, — så föga anledning de än personligen hade att rosa braunschweigarna [1]) —, det de icke voro „på någon elak väg“ [2]), utan endast behäftade med misstanken, att konungens af-

[1]) Furstehusets representanter visade sig fortfarande främmande mot dem och föga tillmötesgående. En order från Kassel i början af november hade anbefalt de landtgrefliga sändebuden att tillsluta ögonen därför. Kass. reger. — Badenhausen 24 okt. 1657. [A. M.] Badenhausen kunde dock icke alltid dölja sitt missnöje. I slutet af oktober hade han, såsom han meddelar Snoilsky, varit och vidtalat braunschweigarna angående alliansen, men han kom „lika klok därifrån“. Sn. — K. M. 20 okt. 1657. [A. S.]

[2]) . . . „om iagh (Biörenklou) wille betrachta tilståndet i Pommern och Brehmen“, yttrade Badenhausen, „som thet war när thet begijnte talas och skrifwas om K. M:ts inclusion, och som thet

sikter mot furstehuset icke vore de bästa [1]). Resultatet af konferenserna blef en öfverenskommelse, att man hvar på sitt håll skulle försöka betaga braunschweigarna deras „inbillningar". Men att deras klagomål öfver svenskarna på konventet i Lüneburg voro oberättigade och att svenskarna där talat med „skäl och förnuft", vidhöll Biörenklou på det bestämdaste. När de efterkommit, hvad som beslutits på konventet, då skulle de „tro sig sjalfva" [2]).

---

nu ähr, så sijnes at theres stussande hafwer några fagre färgor, efther thet faller them swårt at engagera sigh uthi öpne krijgh, helst på the wijdt aflägsne gräntzerne af Romerske rijket". B:s diar. 7 nov. 1657. [A. S.]

[1]) Man trodde i furstehuset, förklarade de landtgrefliga representanterna, att konungen redan i Preussen och Polen hyste den åsikt, att Danmark och braunschweigarna höllo ihop. Karl Gustafs vägran att bevilja deras sändebud audiens i Holstein och svenskarnas hotelser på konventet i Lüneburg hade ytterligare ökat deras farhågor. De fruktade, att konungen skulle hämnas på dem för det inbillade bundsförvandtskapet med Danmark eller åtminstone taga vinterkvarter i deras land. B:s diar. 7 nov. 1657. [A. S.] B. försökte „ad oculum bewijsa" dem, att braunschweigarnas „apprehension" var „een lutter imagination och phantasterij". B:s diar. 15 nov. 1657. [A. S.]

[2]) Sammanfattning af B:s redogörelse för sina samtal med de kasselska representanterna, det förra med Badenhausen, det senare med Dörnberg, enligt B:s diar. 7 och 15 nov. 1657. [A. S.] Ur samtalet med Dörnberg må följande karakteristiska satser citeras:

„Ego: The (braunschweigarna) ähre iu skijldige att adsistera K. Mt?

Ille: Ja.

Ego: När een inthet giör thet han är skijldigh och iagh tager theraf skada, så kan jagh iu seija: du måste wara betänkt på at hålla migh skadhelöös?

Ille drog på axlarne.

Under de närmaste dagarna efter konferensen den 16 afreste Canstein och Jena från Frankfurt, af kurfursten kallade hem till Berlin. För de allierade blefvo i senare hälften af november särskilda konferenser nödiga för diskussion af de inviterades ändringsförslag [1]). Redan i medlet af månaden afgick i själfva värket, såsom resultat af en familjekonferens i Hannover, — där representanter för det braunschweigska furstehusets tre linjer diskuterade, hvilken hållning man skulle intaga såväl på den förestående kretsdagen som i alliansfrågan, — en order till furstehusets sändebud i Frankfurt om största varsamhet i underhandlingen [2]). Tidigare hade en likadan order afgått till de kasselska representanterna [3]). Men dessa order voro icke föranledda af Biörenklous bearbetningar, utan af den mer och mer hotande utsikt till krigiska förvecklingar i norra Tyskland, som öppnades genom Fredrik Wilhelms sträfvan att förmå Polen och Österrike till anfall mot den svenska konungen.

Den frist, som sålunda uppstod mellan konferenserna, begagnade Snoilsky till att i en längre remonstrationsskrift sammanfatta sina reflexioner i anledning af de allierades meddelanden den 14 och 16. Skriften är i sina hufvuddrag icke utan intresse [4]).

Ego: Jus naturae dicterar oss thet, och thet må man in seija åt them, så mijckit mehr, efter Constitutiones Imperij thet medgifwe." B:s diar. 15 nov. 1657. [A. S.]

[1]) *Joachim*, 305, 311.

[2]) *Joachim*, 306 f., 309; prot. vid konf. i Hannover 6 och 7 nov. 1657. [A. H.] Kristian Ludv. — Otto 8 nov. 1657. [A. H.]

[3]) Kass. reger. — Badenhausen 31 okt. 1657. [A. M.] I skrifvelsen heter det vidare, att man observerat, det de allierade och braunschweigarna icke hade allvar med att innesluta Sverge, men att man i Kassel ingalunda kunde bifalla till K. G:s exklusion.

[4]) Den följer som bilaga med Sn:s — K. M. 24 nov. 1657. [A. S.]

Snoilsky börjar med en kritik af de allierades uppfattning af begreppen offensiv och defensiv allians, sådan den gifvit sig uttryck på de senaste konferenserna. Konsekvensen af deras uttalanden var, förklarar han, att endast tidsomständigheten skulle anses bestämma skilnaden mellan dem [1]. En sådan uppfattning kunde Snoilsky omöjligt förena sig om. Det kunde icke upphäfva begreppet defensivförbund, att intressenterna „in terminis defensivis“ associerade sig med en makt, som råkat ut för ett fiendtligt anfall. Lika litet som den defension man f. n. förberedde i nedersachsiska kretsen i anledning af konungens af Danmark orättmätiga infall i härtigdömet Bremen kunde anses för ett offensivt krig; lika litet kunde en allians få en offensiv karaktär, om dess medlemmar förbundo sig med någon endast och allenast för hans försvar.

De allierade gjorde vidare det förbehåll för konfederationens utvidgning, att de på intet sätt skulle indragas i polska kriget, och hänvisade i sådant afseende till sin deklaration af den 21 februari samt förklarade, att de utsträkt nämda förbehåll äfven till det danska. Hvad beträffade förstnämda kaution, så var den så öfverensstämmande med den svenska konungens uppfattning, att om den samma icke blifvit gjord af dem, man på svenskt håll skulle hafva uppstält den t. o. m. som et conditio sina qua non. Konungen begärde ingalunda, att några af rikets ständer i kraft af detta förbund skulle inblandas i polska kriget eller i andra krig utom riket. Han hoppades tvärtom, att genom denna allians hvarje inblandning af de tyska provinserna i främmande krig kraftigt skulle afvärjas. Ty som bekant

---

[1]) Detta i anledning af uttalandet, att man skulle assistera Sverge, icke mot Danmark och Polen, men väl mot framtida fiender.

hade Sverges tyska provinser och särskildt härtigdömet Bremen, liksom öfriga kontrahenters i underhandlingen, lika litet att göra med danska kriget som Pommern med det polska [1]). Men om de allierade med sitt förslag att intaga Sverge och Brandenburg alltid afsett att icke assistera dem, om exempelvis polackerna skulle förflytta kriget in i konungens eller kurfurstens tyska riksländer, så var sådant att excipera ur alliansen icke det polska kriget, utan de tyska provinser, som man dock erbjudit sig att intaga [2]). En sådan afsikt kunde man spåra hvarken i deklarationen af den 21 februari eller i de allierades inbjudningsskrifvelse till de tyska protestantiska furstehusen.

Det var vidare utom all fråga, att en federativ sammanslutning sådan som de allierades kunde vara „merae facultatis", att det med andra ord stod två eller tre grannar fritt att ingå en allians till största möjliga säkerhet för sig själfva, utan att de behöfde afgifva räkenskap, hvarför de icke ville intaga den ena eller andra. Både Kölnrecessen, de utfärdade inbjudningsskrifvelserna [3]) och upprepade privatdiskurser tillkännagåfvo emellertid, att det företag, som här afsågs, syftade betydligt högre, nämligen på gene-

---

[1]) Snoilskys ofvannämda förklaring står i öfverensstämmelse med den uppfattning han och de brandenburgska representanterna tidigare försökt göra gällande vid deputationsdagen, då de uppfordrade ständerna att afvärja de polska infallen i Sverges och Brandenburgs riksländer. Jfr. I. 252.

[2]) Det är endast i denna mening, som det uttryck får tagas, hvilket *Joachim*, 321, tillskrifver svenskarna under samtalet den 5 dec. mellan dem och de braunschweigska samt kasselska representanterna: „In den polnischen Krig Jemand zu verwickeln, daran habe er [K. G.] niemals gedacht".

[3]) Jfr. den braunschweigska II. 10—11.

ralgarantin[1]). Man förklarade, att man här hade att göra med en allmän, ingen uteslutande „general-defensionsförfattning“, grundad på fredsslutet och upprättad „till det Romerska rikets af tyska nationen och det gemensamma fäderneslandets uppkomst, ära och nytta“. Man ordade om, att hvar och en af de konfedererade genom alliansen skulle bevaras vid den besittningsrätt, som fredsslutet tillförsäkrat honom, om att man efter förmåga skulle försvara Romerska rikets sekuritet och frihet, där denna möjligen kunde störas, just emedan det plägade gå långsamt på garantins och exekutionsordningens väg. Man ordade t. o. m. om, att de ständer, som ledo oförrätt i strid med fredsslutet, om de också icke vore medlemmar af alliansen och icke så mycket kunde bidraga att förvärkliga dess ändamål, likväl så vidt möjligt skulle få njuta fördelarna af den. Nu vägrade man det oaktadt, oaktadt exekutionsordningen och fredsslutet icke erkände någon „distinctio temporis eller personarum“, att admittera de anfallna ständerna till den samma och hänvisade dem trots sina löften till erkändt impraktikabla utvägar för att erhålla assistens.

Hvad Sverge beträffade, så hade Karl Gustaf icke blott föregående år, ehuru invecklad i polska kriget, blifvit inbjuden till alliansen, utan äfven efter det danska fredsbrottet genom sin representant i Frankfurt kallad till underhandlingen. Ännu hade man i friskt minne, att de konfedererade för kort tid sedan själfva stått i öppet krig med staden Münster och att det varit nära, att de i anledning af det samma blifvit invecklade i ett ännu större krig med en yttre makt. Om nu de inviterade endast och allenast för den skull hade velat undandraga sig förbundet, hade det väl

---

[1]) För de uttryck Sn. åsyftar i Kölnrec. se ofvan II. 90 not 2.

icke utan skäl förefallit de allierade sällsamt. Det kunde väl ännu före slutet af underhandlingen inträffa, att någon af intressenterna anfölles med krig. Om han på grund däraf helt och hållet skulle uteslutas eller man skulle förklara, det man „de praesenti“ ville hafva ingenting med honom att göra, utan endast i framtiden kunde intaga honom, så skulle i sanning hvarken den ena eller den andra, icke häller konungen af Sverge hafva stor nytta af företaget. Man kunde för öfrigt icke inse, hvarför de allierade drogo i betänkande, att förklara sig beredda till understöd mot fiender, som funnos, men voro benägna till sådant „contra quoscunque alios“. Det borde ju dock vara lättare att ikläda sig sådan skyldighet mot dem, hvilkas makt man kände, än mot andra, som möjligen kunde vara än mäktigare.

Genom en limiterad allians i den stil, som de allierade tänkte sig den, skulle för visso det ofta anförda hufvudändamålet att konservera freden och Tysklands frihet ingalunda uppnås. Den skulle tvärtom hafva en rakt motsatt värkan. De „turbatores pacis“, hvilka ännu hade någon respekt för riksförfattningen och fredsslutet, skulle, då de märkte, att de allierade — några de mest betydande af rikets furstar och kurfurstar — voro beslutna att icke angripa några „praesentes hostes“ och att de icke i kraft af det ifrågavarande förbundet erkände sig skyldiga att efterkomma rikskonstitutionerna, så mycket mera stärkas i sitt onda förehafvande. Dörrarna skulle så att säga öppnas på vid gafvel för dem att infestera Romerska riket och kriget med flit indragas i det samma. Så borde man dock icke begå. Man hade redan med sina underhandlingar kommit därhän, att det fans dem, som — icke utan skäl — drefvo gäck med en allians, i hvilken de konfedererade förklarade sin afsikt vara att upprätthålla freden i riket mot hvar och

en, undantagande dem, hvilka som bäst infesterade det i ord och gärning.

De sista dagarna i november infann sig Snoilsky hos Biörenklou, med sin remonstrationsskrift, hvilken denne „efter en och annan påminnelse fuller gillade“ [1]). Men händelsen fogade, att skriften aldrig kom att lämnas fram. Den 26 sammankallades intressenterna ånyo till plenarkonferens. I och för den afsedda specificeringen af de länder, med hvilka deltagarne skulle biträda förbundet, — hvilken specificering man nu enligt Cansteins förslag lämnat dem själfva att uppgöra —, hade Snoilsky till det mainziska kansliet insändt uppgiften: Konungen af Sverge för sina i Tyskland belägna härtigdömen och länder, Bremen, Verden och Pommern [2]). I det utkast till den nya recessens första paragrafer, som Meel på konferensen kommunicerade såsom resultat af de allierades ändringsförslag, var Sverge i inledningen inkonsekvent nog upptaget för ofvannämda tre provinser. För öfrigt stod det nyaffattade recessförslagets 1 § i närmaste öfverensstämmelse med det braunschweigska förslagets andra. Den 2 § i det nya faststälde numera närmare de allierades skyldigheter i fråga om fredsgarantin. Artikeln stipulerade, att man genom det ifrågavarande förbundet icke ville tillbakasätta, hämma eller förhindra den för afvärjande af orättmätigt våld i riket upprättade exekutionsordningen, riks- och kretsförfattningen eller den i fredsslutet faststälda generalgarantin, utan tvärtom så vidt möjligt befordra dem, men skulle man dock icke „vi hujus foederis“ vara förbunden att uppfylla deras bestämmelser [3]).

[1]) Sn. — K. M. 17 nov., B:s diar. 17 nov. 1657. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. 17 nov. 1657. [A. S.]

[3]) Sn:s prot. 16 (26) nov. 1657. [A. S.] *Joachim*, 312—13. Dagen före konferensen försökte Portmann, numera ensam i Frankfurt af

Snoilsky och Biörenklou kunde icke frigöra sig från, att det kommunicerade förslaget var uppfattadt i „tämligen passerliga“ ordalag, och medan de höllo på med granskningen af det samma, ingick från konungen en skrifvelse, hvilken talade ett i viss mån mindre fordrande språk än de föregående [1]). Den medgaf rätt för representanterna att [2]) fortsätta förhandlingarna med de allierade endast för Bremen och Verden, på villkor att de uttryckligen skulle betinga, att konungen genom exklusionen af sitt härtigdöme Pommern icke uppgaf den rätt, som tillhörde Sverge såsom riksstånd i kraft af fredsinstrumentet och generalgarantin, utan att han tvärtom „expresse“ ville hafva sig den förbehållen. Modifierande sin tidigare order biföll därjämte konungen, att icke blott Pfalz och Würtemberg, utan äfven andra evangeliska ständer i och för vinnande af motvikt mot de katolske jämte Frankrike skulle dragas med i underhandlingen. Dock skulle representanterna se till, att de evangeliske icke ginge för långt i den, så länge man icke viste, hvart de katolska furstarna egentligen sträfvade med förbundet, och huruvida Sverge obetingadt kunde inneslutas däri.

---

alla de brandenburgska sändebuden, öfvertala Snoilsky och de kasselska att „likasom af sig förorsaka någon moram in negotio tractatus, så at han kunde i medlertijdh fåå Instruktion“. Biörenklou och Snoilsky ansågo naturligtvis icke rådligt att draga skulden för fördröjandet af underhandlingen från Brandenburg på sig själfva, „så mijckit mehr efter man inthet veet hvadh Churbrandenburg förer i skiölden eller lährer gifwa för instruktioner“, tillägger B. B:s diar. 17 nov. 1657. [A. S.]

[1]) R. R. — Sn. 9 nov. 1657. Skrifvelsens ankomst till Frankfurt notificerad i Sn:s — K. M. 17 nov. 1657. [A. S.]

[2]) — dock med tillbörliga remonstrationer, öfver att Pommern skulle uteslutas, —

Efter moget vägande af skälen för och mot, beslöto svenskarna att tillsvidare innehålla sin skrift, lämna remonstrationerna därhän och fortsätta sin tidigare taktik att låta se, „det K. M:t. hade lust att traktera“ [1]. De allierades limitationer, för så vidt det gälde Sverge, skulle ändå förr eller senare komma fram [2] —, då var det ju bättre, att „de själfva bragte fram dem, än att man å K. Mt:s sida skulle visa misstro till dem, som hafva så inrättat projektet“ [3].

När man så två dagar efter den föregående konferensen ånyo sammanträdde, hade Snoilsky „inrättat sitt votum, såsom de konfedererade minst förmodat det“ [4]. Medan i Portmanns andragande liksom tidigare i Cansteins kritiken flödade öfver recessen i dess nya formulering, hörde man den svenska representanten tillkännagifva, att han icke betviflade, det hans herre „utan synnerligt betänkande in substantialibus“ kunde konformera sig med den, så mycket mer, som konungen ju numera liksom öfriga intressenter för samtliga sina provinser i riket var insererad i den och vis à vis honom ingen skilnad att spåra, än mindre sådana „exceptioner och limitationer“, som de allierade satt för hans inträde den 16.

---

[1]) . . „unndt zu simulirn alss ob mann disseits dafür hielte dass Sie (de allierade) von Jhrer vormahligen eröffneten intention abgestandten wären“. Sn. — K. M. 21 nov. 1657. [A. S.]

[2]) Sn. var så mycket mera öfvertygad därom, som han genom samtal med Lionne hade kännedom om, att kurfursten af Mainz förklarat, det man å de allierades sida icke kunde inlåta sig med någon, som faktiskt var inveckIad i krig. Det var återigen en betydligt ofördelaktigare tolkning än Boyneburgs förklaring den 16. Sn. — K. M. 14 nov. 1657. [A. S.]

[3]) B:s diar. 18 nov. 1657. [A. S.]

[4]) Sn. — K. M. 21 nov. 1657. [A. S.]

Den passus, där det talades om, att man icke skulle inblanda sig i utländska krig, förklarade Snoilsky „mycket väl inrättad"; endast „för större tydlighets skull" [1]) borde man kanske inrycka, att de allierade förbundo sig att „kraftigt assistera de ständer, hvilka angripits af yttre fiender i sina i riket belägna länder och sålunda med våld invecklats i utländska krig". Såsom en lämplig ändring till resessens 2 paragraf och såsom öfverensstämmande med de allierades förklarade benägenhet att icke vilja förhindra, utan tvärtom befordra tillämpningen af riks- och kretskonstitutionerna, föreslog han därjämte införande af orden, att de konfererade „så mycket mera vi hujus foederis. skulle vara förbundne att uppfylla garantin"; därigenom skulle. „den goda patriotiska intentionen med förbundet träda så mycket tydligare i dagen". Han delgaf till slut, att hans konung på grund af skäl, som tidigare anförts, numera uttryckligen förklarat sig för, att icke blott flere tyska ständer, utan äfven konungen af Frankrike, som så högt intresserade i den tyska freden, skulle inbjudas till alliansen [2]).

För att påskyda förhandlingarna beslöt man den 1 december, då konferensen den 28 fortsattes [3]), att för fram-

---

[1]) Detta hade redan Canstein påpekat.

[2]) Sn:s prot. 18 (28) nov. Jfr. *Joachim*, 315—16.

[3]) Braunschweigarnas yttranden på de båda konferenserna utmynnade i för furstehusets statskonst mycket betecknande försök att närmare kommentera och fastslå de fördragslutandes förpliktelser med hänsyn till generalgarantin. Man ville ingalunda undandraga sig den; förbundet skulle tvärtom blifva „ett exempel för" och „en sporre" till den, — så ljödo förklaringarna; men man ville å andra sidan icke genom alliansen förbinda sig till den „tamquam per novam obligationem". — Badenhausen föreslog, att orden „noch in die zwischen frembden Cronen med Potentaten enthaltene Kriege directe vel indirecte sich einmischen oder einmischen las-

tiden såväl allierade som inviterade i särskilda uppsatser skulle sammanfatta sina önskningsmål och ändringsförslag till de artiklar i Kölnresessen, hvilka man ännu icke slutdiskuterat. Genom kompilation af dessa skulle man sedan så mycket snarare komma till önskadt mål. Redan den 4 kunde braunschweigarna till de allierade öfverlämna ett utkast till den nya recessen, hvilket de uppgjort med biträde af Dörnberg och Badenhausen [1]).

Följande dag — det var dagen förrän man skulle samlas till kretsdag i Lüneburg i nedersachsiska kretsen — öfverraskades Biörenklou och Snoilsky af ett besök af samtliga de braunschweigska och kasselska representanterna. Efter öfliga preludier om furstehusens lifliga önskan att upprätthålla „god korrespondens och vänskap" med Sverge öfvergingo de till de brännande frågorna för dagen. Braunschweigarna och främst Schwartzkopf, hvilken som vanligt förde ordet, afgåfvo de mest öfvertygande försäkringar om sina principalers goda vilja att uppfylla, hvad som ålag dem i kraft af rikskonstitutionerna och generalgarantin [2]). Men svenskarna borde göra skilnad mellan de förpliktelser, som

sen" skulle utgå ur recessens 1 §, „weijl im Eingang dissfalls schon genugsame Versehung geschehen", och såsom stridande mot artikeln VIII. § „Gaudeant" i fredsinstrumentet (art. aftrykt ofvan II. 47 not 4). Sn:s prot. 21 nov. (1 dec.) 1657. [A. S.] *Joachim* hänför (332) den kasselska representantens ofvanrefererade votum till konferensen den 22 december. Enligt Sn:s prot. har det afgifvits den 1 och återhämtats den 22.

[1]) *Joachim,* 316—17.

[2]) „Theres herskaper wore vi constitutionum Imperij et guarantiae in Instrumento Pacis och andre Puncter förbundne at adsistera E. K. Mai:t. för Bremer-Verde och elliest, och theruthi wille the fahra fort och giöra sitt bästa." B. — K. M. 28 nov. 1657. [A. S.]

det blifvande förbundet skulle medföra, och dem, som följde af garantin. Förbundsförslaget „kom principaliter från de katolska kurfurstarna"; det måste tagas sådant det var, och de allierade ville icke inlåta sig i alliansen „quoad bella praesentia". Väl kunde det tyckas, som skulle Sverge under sådana förhållanden hafva föga nytta af företaget. Men det var dock att märka, att konungen så väl å den bremiska sidan som å den pommerska kunde få flere fiender, än hvad han hade, t. ex. Brandenburg, Österrike och „andra mer" [1]: De allierade hade nu uttryckligen förklarat sig beredda till understöd mot alla dessa [2]. I förbundsurkunden kunde kanske de konfedererades förhållande till Sverge bäst bestämmas så, att den för svenskarna anstötliga klausulen [3] om intressenternas ställning till krigen med utländska makter helt och hållet skulle utlämnas och i stället upptagas i en birecess jämte stipulationen, att de förbundne vore skyldiga att understöda Sverge „mot alla och en hvar, undantagande Danmark och Polen, som skulle angripa Sverges provinser och besittningar i Tyskland" [4]. Genom förbundet skulle, — det var återigen de gamla förespeglingarna —,

---

[1]) „. . Nescio an indigitaverint Hollandos." B. — K. M. 28 nov. 1657. [A. S.]

[2]) Ett bestämdt löfte i denna riktning hade tidigare gifvits endast i privatdiskurs. Ofvan II. 92.

[3]) . . . „die von dem Herrn Meel in den auffsatz gebrachte Clausul" (Sn:s diar 25 nov.) . . „skullen kastas nu på herr Mehl, lijkasom wijste han inthet Churförstens intention." B. — K. M. 28 nov. 1657. [A. S.] Det är en tanke, som ofta uttalas af Johan Filips samtida, att den fransksinnade Boyneburg och den habsburskt sinnade Meel af kurfursten sköts fram, alt eftersom det lämpade sig i hans politiska dubbelspel Jfr. *Mentz*, I. 77. anm. 3.

[4]) „contra quoscunque posteriores novasque machinationes", så refererar Otto ordalydelsen. Ottos rel. 1 dec. 1657. [A. H.]

generalgarantin, som i fredsinstrumentet var „illa affattad" ställas „på goda fötter" och befordras. Det vore så mycket mera att antaga, som kurfurstarna ville, att äfven Frankrike, Pfalz, Würtemberg, Baden-Durlach, Hessen-Darmstadt och för öfrigt alla, som accepterade „författningsvärkets" villkor, skulle inträda i det samma. Så kunde konungen hoppas på värkligt understöd för sina länder i Romerska riket. Kurfursten af Mainz hade, tillade Schwartzkopf, t. o. m. låtit förstå, att om Bremer-Vörde vore evakueradt, så skulle härtigdömena Bremen och Verden inneslutas „cum effectu non suspensivo, sed executivo liksom alla andra" och de förbundne ikläda sig skyldigheten att försvara dem mot Danmark [1]. Men oberoende däraf borde det ju ligga i de båda kronornas intresse att genom alliansen försöka värka för, att „vires imperii" skulle förblifva hos rikets ständer och icke ställas till andras disposition. Härintill hade ständerna varit „disarmerade" och „utan realt band ratione militiae". De andliga kurfurstarna åstundade „detta förbund som ett ryggstöd för sig och hela riket"; de ville förmedels det „sätta sig i postur och därefter skrida till kapitulationen samt affatta den pro re et salute imperii på det bästa" [2]).

[1]) Idén var icke ny. Krosigk har redan långt tidigare för svenskarna uttalat en förmodan, att de allierade vore färdiga att ingå alliansen på detta villkor. Ofvan II. 44.

[2]) B.—K. M. 28 nov., Sn:s diar. 25 nov. [A. S.] Kass. gess. — landtgrefven 28 nov., 5 dec. [A. M.] Ottos rel. 1 dec. [A. H.] Jag följer så godt som uteslutande B. och Sn. Hvardera afhörde Schwartzkopf med tafla och skrifstift i handen och upptecknade hans ord. B:s diar. 5 dec. 1657. [A. S.]. De kass. gess. berättelse öfverensstämmer i det närmaste med svenskarnas och äfven Ottos skiljer sig föga från den. *Joachim* använder Ottos relation (pag. 321—322). Jfr. för öfrigt *Säve,* 47—48. Efter honom *Joachim,* 327 not. (328). *Pufendorf,* Carol. Gust. IV. § 49.

Af alt, som yttrats under konferensen, ådrog sig förslaget om birecessen, hittills ett alldeles nytt uppslag i underhandlingen samt Schwartzkopfs uppgift, att de allierade, om Bremer-Vörde evakuerades, vore färdiga till assistens äfven mot Danmark, Biörenklous och Snoilskys största intresse. Men den benägenhet för underhandlingens påskyndande, hvarom de furstliga representanternas oförmodade besök vittnade, väkte äfven deras misstankar. De betviflade icke, att den braunschweigska kanslern fungerade som språkrör för Johan Filip själf, och alt mera högljudt talade ryktet om Fredrik Wilhelms förestående brytning med Sverge. Voro då dessa förslag att taga som ett godt tecken eller betydde de kanske, att ärkekanslern fått säker kunskap om, att de förenade makterna med det första skulle intåga i det svenska Pommern och att han nu, när bullret begynte, ville draga sig undan samt gjorde svenskarna sina anbud endast för att sedan kunna beskylla dessa för att icke hafva accepterat dem [1])? För att för kurfursten försvåra en sådan reträtt gáfvo Biörenklou och Snoilsky de furstliga representanterna det svar, att de med den senast ankomna posten erhållit viktiga upplysningar rörande konungens ståndpunkt i alliansfrågan, att Snoilsky var så godt som färdig med den och att inga hinder antagligen vidare skulle möta å Sverges sida; endast öfver några punkter väntade de ännu närmare resolution [2]).

---

[1]) B. — K. M. 1, 5 dec. 1657. [A. S.]

[2]) R. R. — Sn. 19, 23 nov., R. R. — B. 23 nov.; mottagandet anmäldt B. — K. M. 28 nov., 1 dec. 1657. [A. S.] „Memorial och förklaring“ från konungen öfver alliansen, dat. 29 (19) nov., som B. i sin korrespondens omnämner, återfinnes hvarken i R. R. eller koncepterna till det samma.

Uppgiften att nya upplysningar ingått från Karl Gustaf i alliansfrågan öfverensstämde med sakförhållandet. Men egnade att undanrödja hindern för Sverges inträde voro dessa upplysningar icke. Konungen anbefalde sina representanter att se till, det hans rätt till understöd i kraft af Hildesheimalliansen genom det nya förbundet icke skulle beröfvas, utan tvärtom tillförsäkras honom, samt ålade dem, att i fall „illimitata inclusio“ ej stode att vinna, de uttryckligen skulle „praecavera“, att Österrike hvarken direkt eller indirekt måtte undantagas från de makter, mot hvilka förbundsförpliktelsen skulle gälla [1]).

Egendomligt nog hade emellertid en del af Schwartzkopfs meddelanden väkt knappast mindre förvåning hos hans följeslagare på konferensen den 5, än de väkt farhågor hos svenskarna. När desse af de sistnämda anhöllo om närmare kommentarier till den braunschweigska kanslers förslag, fingo de det besked, att man icke konsulterat med Schwartzkopf om detaljerna af hans proposition, utan endast om generalia, att man icke hört alla hans „konditioner“ af Johan Filip själf, åtminstone icke samtidigt och i ett sammanhang, men att man icke velat motsäga honom, då han sedan en tid nästan dagligen konfererat med kurfursten och Boyneburg och man sålunda måste tro, att han talat å Johan Filips vägnar [2]). Efter en noggrann sondering af ärkekanslern i medlet af december meddelade Dörn-

---

[1]) B. — K. M. 5 dec. 1657. [A. S.] För att tillika lägga hämsko på underhandlingen framhöllo de därjämte nödvändigheten af Frankrikes, Würtembergs och Pfalz' medinträde samt återhämtade de öfliga varningarna, att furstehusen icke borde „snärija sig för djupt med the katholiske“.

[2]) B. — K. M. 28 nov., 1, 5 dec., Sn. — K. M. 1, 5 dec. 1657. [A. S.]

berg och Badenhausen, att han i sitt samtal med dem synbarligen velat undvika ett närmare ingående på frågan om Bremens och Verdens eventuella inneslutning i fall af Bremer-Vördes evakuation, och hans uppfattning i öfrigt sammanfattade de så, att Sverges samtliga provinser skulle intagas och njuta „pleno foederis effectu", mot hvem det vara månde, äfven mot Österrike, såvida konung Leopold och hvilka andra som hälst „icke i anledning af polska kriget, utan af annan orsak eller under annan förevändning" skulle angripa Sverges riksländer [1]).

Om de kasselska representanterna förstått ärkekanslern

---

[1]) B:s diar. 5 dec. 1657. [A. S.] *Säves* framställning p. 48 är icke korrekt. Att kurfursten till Dörnberg skulle hafva yttrat, det „Bremen och Verden kunde sättas i fredligt stånd, då Bremer-Vörde blifvit utrymdt", är i sig själf meningslöst och framgår icke af den källa (B:s diar. 5 dec.) S. använder. „Då han Törneberg", så meddelar B. den kasselska representantens ord „tyckiandes sig hafwa tilfälle at sondera Churförsten och komma på grunden af Cantzler Schwartzkopfs Proposition . . . stälte fram (om man) kunde includera hertigdöhmerne Brehmen och Vehrden cum pleno effectu foederis, så snart festningen Brehmen Vehrde wore nu af Kreijtzen recupererat? Hwartill Churförsten inthet hafwer i förstonne swarat directe, men D:r Heijlandh sagt at ther wore godh rådh till, nembl. at bådhe Hertigdöhmerne Bremen och Werden, så wähl som Holsteijn sattes förmedelss Pacta uthi lijka condition och wilkor, så att Bremer Verde kunde theruppå evacueras och Holsteijn blifwa satt uthi fridligit ståndh . . . När Törneberg hade theremoot invändt disparitatem causae nembl. at Rex Daniæ wore aggressor och hadhe turberat pacem Imperij, och K. M:t till Swerrie wore lassessita iniurijs Danorum, hade fuller Churförsten och the twå Brunsswijkeske theruthi gifvit Törneberg ja och bijfall, men Churförsten har inthet welat på någon rätt determination af Törnebergs förestälte fråga, uthan gillade D:r Heijlands förslagh, såsom wore thet beqwämast at komme uhr saken."

rätt, så öfverensstämde hans mening ingalunda till fullo med Schwartzkopfs proposition[1]. Med så mycket större intresse väntade svenskarna att få se det nya recessförslaget. Det medförde fullständig missräkning. Specificeringen af de fördragslutandes enskilda landsdelar hade utlämnats. Förhoppningen om Pommerns inneslutning var därmed aflägsnad. Vidare hade den bestämmelse införts, att ingen af de konfedererade på grund af andra tidigare afslutna fördrag behöfde lämna assistens eller ställa sin kontingent i fält. Härigenom var för Sverge dess rätt till understöd i kraft af Hildesheimförbundet afskuren. För större säkerhets skull talades i recessens 1 paragraf tvänne gånger om de allierades skyldighet att icke inblanda sig i utländska krig. Den 2 artikeln bestämde de konfedererades skyldigheter, för det fall att en af dem skulle anfallas af en utländsk fiende. Slutligen faststäldes en ratifikationsfrist af 3 månader och förbehölls, att om någon af intressenterna icke genast skulle underskrifva förbundsrecessen, fritt tillträde dock äfven för framtiden skulle stå honom öppet[2]. „Såsom af den medsända kopian synes, har icke ett enda af mina monita attenderats, utan bestämmelser blifvit införda, som ännu mera

[1]) Dörnbergs intryck var t. o. m., att den gick „snörrätt emot" den samma. Källa föreg. not.

[2]) *Joachim*, 317—318, 323—326, samt recessförslaget (efter Sn:s — K. M. [A. S.] 8 dec. 1657). Recessen faststälde jämväl storleken af de kontingenter, hvilka de fördragslutande skulle uppställa till förbundshären. Sverge-Bremen var taxeradt till 1000 m. till fot och 428 till häst. Snoilsky ansåg summan alldeles för hög, så mycket mer, som det ju ännu låg i vida fältet, för hvilka provinser Sverge skulle biträda förbundet. Sn. — K. M. 5 dec. [A. S.] 1657. Sin föresats trogen att undvika alla „diffikulteter" förklarade han emellertid, att han trodde, det kon. af Sverge kunde bekväma sig t. o. m. till en större, om det vore af nöden. *Joachim*, 323.

adagalägga de unierades vidriga intention", det var det uttalande, hvilket Snoilsky bifogade recessförslaget, då han aflät det till konungen [1]), och — det var det nedslående resultatet af förhandlingarna under hösten.

Ungefär en vecka senare mottogo representanterna svaret på sin redogörelse för Schwartzkopfs och braunschweigarnas förslag i en skrifvelse, daterad den 17 december, där konungen utförligare än i de föregående redogjorde för sin ståndpunkt i alliansfrågan [2]). Karl Gustaf påminde om, att han redan förut låtit veta, huru föga förtroende och hopp han kunde sätta till förbundet med kurfurstarna med hänsyn till de exceptioner man stälde för hans inträde [3]). „Och då vi på vägen äro" tillägges det „så att restabiliera den förra alliansen med Frankrike som att ingå en ny med England, hålla vi för nödigt, att . . . uti ofvanbemälda allians med de förenade kurfurstarna, så mycket som möjligt

[1]) Sn. — K. M. 8 dec. 1657. [A. S.]

[2]) Under dat. af 3 och 10 december har konungen till sina representanter i Frankfurt återhämtat orderna, att förbundsförpliktelsen borde gälla obetingadt mot Österrike samt att genom alliansen ingenting skulle upphäfvas „af det, som ratione Brehmen (konungen syftar förmodligen på staden Bremen och dess ställning till den svenska kronan. Frågan om stadens riksomedelbarhet väktes till nytt lif i anledning af kretsdagen i Lüneburg, där Bremen önskade säte och stämma. Steiniger — K. M. 30 nov. 1657), den Hildesheimska alliansen eller och i kretsförfattningarna föraf skedat är". Därjämte anbefaldes sändebuden att se till, att af konungens besittningar jämväl Wismar skulle intagas i förbundet. R. R. — B. 23 nov., — Sn. 30 nov. 1657. [A. S.]

[3]) . . . „om man lijkasom lemnandes instrumenti Pacis guarantie tillbaka, skulle sigh derpå förlåta och stödia, eller och förwenta at Guarantien skulle derigenom såssom genom een anledningh sättias på bättre foot". Källa følj. not.

år, värket förhala, till dess vi se, hvad vi af Frankrike och England hafva att förvänta, på det händerna måtte oss icke förbindas eller något contrarie statueras". Hälst hade konungen sett, att alliansen kunnat „dextre och sine offensione dissolveras".

Skulle dock de allierade altför häftigt ansätta sändebuden med hotelse att „sluta något praecipitando excluderande Sverge" och man icke kunde bringa det därhän, att alliansen inginges på villkor af de allierades skyldighet till understöd mot Polen, syntes det honom, som om „förslaget om de skandaliserande ordens utplånande och nebenrecessens upprättande icke vore så orimligt". Sändebuden borde i sådant fall emellertid noga se till, att de förbundne skulle förplikta sig till assistens såväl direkte mot Österrike som mot „andra de novo assurgentes hostes". Beträffande Schwartzkopfs meddelande, att Johan Filip lofvat, det härtigdömena Bremen och Verden „cum effectu executivo" skulle inneslutas, om Bremer-Vörde vore evakueradt, ville konungen „tillse, huru Bremer-Vörde kunde recupereras, om blott de konfedererade skulle förbinda sig till garanti emot Danmark". Hans mening var „likväl besynnerligen, att värket måtte träneras" genom „gegenpropositioner och förslag", som representanterna borde framlägga, såsom „de bäst påfinna kunde" [1]).

---

[1]) R. R. — B. 7 dec. 1657. [A. S.] . . . „Hvad elliest allience tractaten wijdhkommer", skrifver konungen till rådet i början af det nya året, „tijt wij och ähre inviterade, så emädan wij nogsampt förnimme, att den på een sliprigh foot gaendes och wij förmedelst den samma lijten eller ingen försäkring och säkerheet finna . . . . Föreskyddandes, han Churfärsten (tidigare i samme aktstycke) så wehl som Huuset Brunswijk och några andre, att denne allieneen, kunde för nährwarande fahrlige tijd tiäna till inböhrdes förswar

Upprepade gånger hade konungen sedan sina närmast föregående order påmint sändebuden om den ovillkorliga nödvändigheten att draga de evangeliske från de allierade och att försöka vinna en del af dem, främst Kassel, Würtemberg och Pfalz för Sverges räkning. De borde därjämte „med all flit“ öfvertyga braunschweigarna om hans allvarliga afsikt att upprätthålla fred i riket och „i synnerhet med sina grannar“. Likartade order afgingo till representanterna vid kretsdagen i Lüneburg och återhämtas fortsättningsvis innan årets slut i skrifvelser till Biörenklou, Snoilsky och Mevius [1]). För att motväga den förmån, som „katolici“ vunno genom Brandenburgs anslutning till dem, anbefaldes tillika Biörenklou att försöka draga pfalzgrefven af Neuburg öfver på Sverges sida. Konungen var benägen att träda med honom i en „sekret handel och traktat“ till bägges säkerhet och defension, „hvarmed man kunde förmoda,

---

och effter guarantien per Instrumentum pacis, icke wore så fulkomligen, som thet sig borde, fattat, kunde per huius modj Foedus skiee, att den motte sättias på bettre foot, sådant och annat kommer be:te ChurFurste på banen att amusera Ständerne medh, eller och att skaffa sigh ryggefäste och altså kan skee göra een Keijsare efter som Honom behagar, så att man icke wel kan Penetrera, om Han sincere medh werket omgåår, . . . ty hafwe wij låtit wåre der oppe warande ministrer förstå att wij helst skulle sehe dett sådan alliance tractat kunde dissolveras“. R. R. — rådet 24 dec. 1657. [A. S.]

[1]) R. R. — Mevius 30 nov., 3 dec. R. R. — Sn. samma data. R. R — B. 19, 30 nov., 10 dec., R. R. — Mevius 12 dec. 1657. [A. S.] „J gióren väll“, skrifver konungen, „at J söken mediate eller immediate, at betaga Brunsvijkerne deras fåfenge concepter, purificerandes dhem bloden medh försäkring om wår gode intention, icke allenast emot dhem, utan och den algemene Creijss- och Rijkztranquilliteten“. R. R. — B. 30 nov. Jfr. R R — B. 7 dec.

att efter han hade „temmeligt anhang“, man „kunde vinna några af de katolske“ eller att åtminstone, medan pfalzgrefven blefve „med god förhoppning spisad“, en „diversion och separation“ skulle förorsakas bland dem [1]).

Skrifvelserna gåfvo vid handen, att Karl Gustaf alt mera fjärmades från tanken på ett närmande till de allierade furstarna vid Rhen. På våren skulle ju operationerna mot Österrike begynna. Det är de förbundsplaner af större bärvidd, hvilka knöto sig till dem, som i främsta rummet börja sysselsätta hans sinne. Men Biörenklou och Snoilsky hade, redan innan de mottagit konungens förklaring af den 17, kommit under fund med, att Schwartzkopfs meddelanden värkligen härrörde från den källa de förutsatte och att ärkekanslern i sin allianspolitik opererade under förändrade förutsättningar. Schwartzkopf själf hade kort efter sitt besök hos svenskarna den 5 lämnat Frankfurt för att bevaka det braunschweigska husets intressen på kretsdagen i Lüneburg. Han infann sig emellertid icke där. Förhandlingarna försiggingo utan hans personliga deltagande.

[1]) R. R. — B. 19 nov., 14 dec. 1657. [A. S.] „Och skulle iagh“, skrifver konungen något senare, „sökia favorisera Neuburgaren uthi allt, hvilket J uppå maneerligt sett incaminera vele, så och sökia at thär Neuburg giör ouvertur till een alliance, at sedan uthi secreto måtte tracteras, och ville iagh gifva eder thärom fullmakt at tractera thär, allenast att hans abgesandter och skaffa sigh fulmakt thär till. R. R. — B. 21 dec. 1657. [A. S.]

III.

Frågan om kretsbeväpningen i neder- och öfversachsiska kretsen i december 1657 och februari 1658. Vändningen i förhandlingarna om Rhenalliansen.

På kretsdagen i Lüneburg skulle det således afgöras, hvad Sverge vid sitt kraf på riksständernas garanti hade att räkna på i nedersachsiska kretsen. Förspelet var icke lofvande. Redan en del af svarsskrifvelserna på kretsöfverstens mobiliseringsorder hade uttalat tvifvelsmål, om att man skulle bli färdig med sin kontingent till den utfästa tiden [1]. När förhandlingarna började, befunno sig på mönstringsplatsen i stället för 4000 endast 2500—2800 m. [2].

De svenska representanterna, David Mevius, Henrik Coelestin v. Sternbach och Adolf Benedikt Marschalk, hade jämlikt den instruktion, som utfärdats för dem af bremiska

[1] Brem. reger. — K. M. 26 nov. 1657 jämte särsk. bilagor (reger. i Sachsen-Lauenb. — Kristian Ludv. 7 nov., myndigheterna i Lübeck — Kristian Ludv. 14 nov., administratorn i Magdeb. — Kristian Ludv. 10 nov. 1657). [A. S.]

[2] Mevii, Sternbachs och Marschalks propos. i Lüneburg. [A. S.]

regeringen, i uppdrag att fordra snabbaste uppfyllelse, af hvad som beslutits på konventet [1]). Men en specialorder från Karl Gustaf, som icke kunde frigöra sig från vissa misstankar mot braunschweigarna, anbefalde dem därjämte att noga försöka komma under fund med, om någon af kretsfurstarna möjligen hade en annan intention med kretsmilisen än han, — m. a. o. om braunschweigarna hade planer på att använda den för egna syften eller för sådana, som voro konungen främmande. Hälst hade han sett, att ständerna öfverlåtit sina trupper åt honom själf eller genom en lämplig penningesumma friköpt sig från sina skyldigheter [2]). Pfalzgrefven af Sulzbach fick t. o. m. i uppdrag att sammandraga en mindre svensk afdelning för att hålla ett vaksamt öga på den lilla, illa utrustade truppstyrka, som man med så mycken möda fått hopbragt [3]).

Försiktighetsmåtten voro knappast af nöden. Medvetandet om egen svaghet inom det ledande furstehuset i kretsen var för starkt för en aktiv politik i den riktning man på svenskt håll befarade, och hufvudomsorgen, huru man snarast möjligt skulle slippa ifrån den pinsamma situation, i hvilken man genom den svenska konungens kraf blifvit för-

---

[1]) Instr. Stade nov. 1657, odat., bland sändebudens skrifvelser från konventet. [A. S.]

[2]) R. R. — Mevius 30 nov. 1657, K. M. — Mevius, Sternbach och Marschalk, odat., bland dessas — K. M. [A. S.] På en del håll, t. ex. från Lübeck gjordes eller ifrågasattes värkligen dylika anbud. Mevius — K. M. 26 nov., 12 dec. 1657. [A. S.] „Sonst ist der Syndicus von Lübeck . . . beij mir gewesen undt sondiret, ob nicht E. Königl. Maijtt. etwas an geld an staath dieser anstellung nehmen wolte". Mevius — K. M. 12 dec.

[3]) R. R. — Mevius 30 nov. 1657. [A. S.]

satt[1]). De braunschweigska representanternas instruktion befalde dem att värka för, att kretsen skulle försättas i neutralitet och att fortfarande motarbeta eventuella anspråk från svenskt håll, på att det, som brast i numerären af kretsmilisen, skulle supleras i kraft af Hildesheimalliansen eller af konungen själf[2]). För att vinna tid vidhöllo de enhälligt i Lüneburg, att anfallet på Bremer-Vörde kunde företagas, först när kretsens manskap i sin helhet stod samladt[3]). Kretsens öfriga ständer stälde sig i alt väsentligt på samma ståndpunkt.

I sitt motstånd mot Sverges fordringar hade ständerna denna gång ett mäktigt stöd i kurfursten af Brandenburg, som för Halberstadt hade säte och stämma i kretsdagen, och i hvars intresse det naturligtvis låg att förhindra, att Sverge skulle få det äskade stödet af den uppbådade kretsmilisen[4]). Fredrik Wilhelms ombud i Lüneburg lät i öfverensstämmelse härmed förstå, att han fann frågan om ett

---

[1]) På familjekonferensen i Hannover (jfr. ofvan II. 98) hade man återigen notis om, att det skulle blifva ingenting af alliansen i Frankfurt, om man skrede till anfall på Bremer-Vörde. Konferensprot. 6 och 7 nov. 1657. [A. H.]

[2]) Sistnämda order afsåg tydligen att undvika „conjunctio armorum“, d. v. s. att kretstrupperna skulle blifva en del af den svenska hären. Den celliska och wolfenbüttelska regeringen ville, att furstehuset självt i nödfall skulle komplettera det felande. Instr. för de braunschw. sändebuden 26 nov. 1657 [A. H.] samt prot. vid familjekonferensen i Hannover 6 och 7 nov. 1657. [A. H.]

[3]) Mevius, Sternbach och Marschalk — K. M. 3 dec. 1657. [A. S.]

[4]) Redan före kretsdagen (på en konferens mellan de kurfurstliga representanterna Somnitz och Tornau samt det braunschweigska sändebudet Heimburg, se *Joachim*, 309 f.) hade kurfursten låtit meddela braunschweigarna, att han ej skulle sända sina trupper till mötesplatsen. Heimburgs rel. 19 nov. 1657. [A. H.]

angrepp på Bremer-Vörde „mycket betänklig“. Han stälde till de öfriges allvarliga eftersinnande, huruvida kretsen värkligen vore i den „författning“, att den kunde inblanda sig i krig med mäktiga furstar [1]). Och hans ord föllo liksom braunschweigarnas i tacksam jordmån. Alt mera högljudt höjdes på kretsdagen yrkanden, att man på samma sätt, som Karl Gustaf äskade evakuationen af den af danskarna besatta fästningen, kunde fordra utrymmande af det af svenskarna ockuperade Holstein [2]).

För att ytterligare fördröja afgörandet fattade man i medlet af december det beslut, att kung Fredriks svar på konventets förslag om en underhandling mellan Danmark och Sverge angående Bremer-Vördes evakuation måste afvaktas, innan man skred till vidare åtgärder [3]). Efter lång väntan ankom i slutet af månaden [4]) från Köpenhamn det meddelande, att Fredrik för underhandlingen skulle sända kommissarier till Hamburg till den 10 januari, så framt han kunde mottaga försäkran om konungens af Sverge benägenhet för en traktat [5]). Men Karl Gustaf, som pri-

---

[1]) Den brandenb. representantens votum på kretsd., bil. till Mevii, Sternbachs och Marschalks — K. M. 3 dec. 1657. [A. S.] Jfr. Mevius — K. M. 26 nov., 10 dec. 1657. [A. S.]

[2]) Mevius, Sternbach och Marschalk — K. M. 28 nov. 1657. [A. S.]

[3]) Mevius, Sternbach och Marschalk — K. M. 5 dec. 1657. [A. S.]

[4]) Mevius, Sternbach och Marschalk — K. M. 13 dec. 1657. [A. S.]

[5]) Tvänne skrifvelser, den ena till ständerna, den andra till de kretsutskrifvande furstarna, dat. 20 och 25 nov., bil. till Mevii Sternbachs och Marschalks — K. M. 13 dec. 1657. [A. S.] Den ena trykt hos *Londorp*, VIII. 208 f. I skrifvelsen antyddes nödvändigheten, att kretsen skulle skrida till „moderatiora consilia“ för att undvika, att „närgränsande republiker“ och konungens allierade skulle indragas i kampen mellan de nordiska kronorna. *Becker*. I. 389—90.

vatim genom sina representanter fått del af förslaget, var langt ifrån böjd för en sådan lösning och lät på det bestämdaste afböja hvarje proposition från kretsens sida om „partikular“-förhandlingar med en fiende, som invaderat hans land och „i strid med kretskonstitutionerna stört freden i Romerska riket“ [1].

Redan langt tidigare hade emellertid klagomål börjat ingå, att den uppbådade kretsmilisen, som inlogerats på svenskt område, var en börda för folket och vägrade att gifva ersättning för proviant och furagering [2]. Och ju längre det led, desto mera trodde sig Mevius finna bekräftelse på de farhågor, som uttalats i specialordern från konungen. Särskildt misstänkte han, att Kristian Ludvig — kretsöfversten — med välbehag såg trupperna samlas, men endast för att han själf och furstehuset dymedels finge en större styrka till sin disposition [3]. I en längre inlaga [4] framlade så den i statskonsten verserade vicepresidenten sina skäl för och mot, huruvida det värkligen vore anledning att vidare agitera för uppbådet af kretsmilisen i sin helhet och Bremer-Vördes belägring genom den. Visserligen kunde det ju tyckas, framhåller han, som skulle genom ett

---

[1]) Konungen skulle, förklarar han, „mit indignation der Craijss Stände dahin eingerichtetes schreiben nicht allein annehmen, sondern ihnen auch daruff mit dergleichen antwort, die ihnen nicht annehmlich fallen möchte, und allerhandt ungelegenheit auch wiederwertigkeit verursachen dürffte begegnen“. R. R. — Mevius 19 dec., jfr. R. R. — Mevius 24 dec. 1657. [A. S.]

[2]) Brem. reger. — K. M. 1, 11 dec. 1657 jämte bilagor. R. R. — Volkmann 7 dec., R. R. — brem. reger. 13 dec. 1657. [A. S.]

[3]) Mevius — K. M. 28 nov., 5 dec. 1657. [A. S.]

[4]) „Ob es darauff zu dringen dass es zur creijssverfassung komme und die creijssvölcker zusammen geführet werden“. Bil. till Mevii — K. M. 5 dec. 1657. [A. S.]

sådant uppbåd konungens rätt i riket mot Danmark vinna stöd, kretsen för framtiden obligeras för hans sak och Sverge i större grad säkerställas för ett anfall af Polen och Österrike. Men någon attack på Bremer-Vörde vore knappast att vänta, och om den företoges, så skulle den tvifvelsutan ske med sådana inskränkningar, att man svårligen kunde gå in på dem. Blefve kretsens samtliga trupper mobiliserade, så skulle man ständigt ansätta konungen med klagomål öfver genommarscher och andra besvärligheter. Kretsbeväpningen skulle m. a. o. endast ligga konungens öfriga planer i vägen. Skulle slutligen Brandenburg, såsom det ju tyvärr var att antaga, skrida till fiendtligheter, så skulle tvifvelsutan Fredrik Wilhelm hafva större utsikt till assistens från kretsen än Sverge. Så snart beväpningen genomförts i nedersachsiska kretsen, skulle för öfrigt äfven andra, främst den öfversachsiska och westfaliska, följa exemplet, och en sådan förenad makt „inter viscera ditionis regiae“ vore icke att ställa „utom konsideration“ [1]).

Karl Gustaf hade redan före mottagandet af Mevii skrifvelse hyst tanken på att låta anfallet från kretsens sida inställas, så vida icke dess trupper kunde öfverlåtas åt honom själf [2]). Hotande underrättelser [3]) om de polska och österrikiska truppernas konjunktion — samma orsak, som

---

[1]) Mevius bifogar i detta sammanhang den reflexion, som aftrykts ofvan I. 181—82.

[2]) K. M. — Mevius, Sternbach och Marschalk 7 dec. 1657, konc. bl. sändebudens — K. M. [A. S.]

[3]) Nämda underrättelser föranledde som vanligt remonstrationsbref från kretsdagen till de närmast intresserade furstarna: konungen af Danmark, Polen och Ungern, kurfurstarna af Brandenburg och Sachsen samt härtigarna af Mecklenburg (bilagor till kretsdagsrecessen). [A. S.]

tidigare föranledt konungen att så energiskt drifva på uppbådet af kretsmilisen, — bestämde honom nu att så mycket villigare acceptera vicepresidentens argumentering. Och lika resolut, som orderna tidigare gifvits i motsatt riktning, befalde han sina representanter att ställa så, att de samlade kretstrupperna skulle föras ur den svenska provinsen och återförpassas hem. Skulle de ej med det snaraste aflägsnas från svenskt område, så borde vederbörande icke förtänka honom, om han själf läte bringa dem därur [1]. Ett par veckor senare var genom Mevii och de svenska representanternas åtgärd den församlade kretsmilisen upplöst [2]. Bremer-Vörde blef ända till krigets slut i danskarnas händer.

I öfverensstämmelse med sin förändrade hållning i öfrigt frångick Karl Gustaf äfven sin pretention, på att ständerna genom en penningesumma skulle friköpa sig från skyldigheten att uppfylla kretskonstitutionerna [3]. Men un-

---

[1] K. M. — Mevius, Sternbach och Marschalk odat., enligt Mevii — K. M. 14 dec. försedt med dat. af 9 i samma månad, samt R. R. — Mevius, Sternbach och Marschalk 14 dec. 1657. [A. S.]

[2] Mevius, Sternbach och Marschalk. — K. M. 17 dec. R. R. — brem. reger. 4 jan. 1658. [A. S.] *Köcher* 216.

[3] . . . „den jhr leicht zu ermessen", skrifver konungen till Mevius, „das solches, was sie reichen müchten wenig sein undt erklekken, . . . weil (senare i samma aktstycke) uns mit solchem gelde nicht so viel, als das wir pro re nata und nach dem es unser Lande manutenentz, und befreijung wirdt erfodern, die march und remarche mit unsern Völkern, durch der Reichs- und Craijss Stände länder nehmen müsten würde gedienet sein . . . dennoch beij den Creijss verwandten auch andern ein grosse ombrage machen dürffte, alss wan sie dadurch dasienige gehoben, wozu sie einhalt der Reichs Schlusse verbunden gestanden, welches aber mit solch einer offert nicht wirdt aussgerichtet sein, sondern unsere

derrättelsen om truppernas påbörjade afmarsch besvarade han med en befallning till Mevius om påminnelse på behörig ort, att hans rätt till kretsens understöd var oförkränkt och att dess ständer, då de så illa uppfylt sin skyldighet, hade så mycket mindre anledning att klaga, om han, där det så behöfdes, skulle fortsätta sina marscher genom den samma samt taga sin skada igen hos dem, som förorsakat den [1].

Den 27 december inkommo de svenska sändebuden i öfverensstämmelse härmed till kretsdagen med en inlaga, i hvilken de i vidsträktaste grad reserverade konungen hans rätt till ersättning för „all skada, börda och olägenhet", som tillskyndats honom och hans länder, emedan garantin icke presterats. Och till det recessförslag, som af ständerna uppgjorts, afgåfvo de till yttermera visso en lång rad af „Erinnerungen", „in genere" och „in speciali" [2].

Den riks- och kretspolitik, som man i det braunschweigska furstehuset så varmt omhuldat, och som ju var endast en annan sida eller en äldre form [3]) af den, som Johan Filip sträfvade att genomföra med sitt förbundsprogram, hade på

---

befügnus der aus nicht erfolgter leistung des dem Creijss zustehenden uns und unsern Landen zugewachsener schäden und kosten viel anders müste gebüsset werden". R. R. — Mevius 21 dec. 1657. [A. S.]

[1]) R. R. — Mevius 19 dec. 1657. [A. S.] . . . „undt wirdt keiner der Creyss verwandten sich . . . beklagen können", heter det i skrifvelsen," wan wir . . . zu rett- und beschützung unserer in Teutschland habenden provincien uns selbsten hülfe schaffen, also eines oder des anderen Standes Landt und Leute nach erforderung der kriegs contenance berühren und sie darüber schaden nehmen müsten". Jfr. R. R. — Mevius 21 dec. 1657. [A. S.]

[2]) Mevius, Sternbach och Marschalk. — K. M. 17 dec. 1657. bil. [A. S.]

[3]) Jfr. ofvan I. 19, 91.

konventet och kretsdagen i Lüneburg stälts på ett hårdt prof. Men ärkekanslern kände sig ingalunda afskräkt från att fortfarande arbeta på förvärkligandet af sitt furstförbund. Tvärtom: medan förhandlingarna pågingo i Lüneburg, hade man i Frankfurt märkt, att han med förnyad ifver börjat negociera för det samma. Kurfursten hade nämligen i valfrågan tagit sitt afgörande steg.

Johan Filip hade en tid sett den bästa garantin för riksfredens bevarande, i att konungen af Ungern skulle uteslutas från kejsartronen. Men han rönte för litet medhåll af sina medkurfurstar och för häftigt motstånd från österrikiskt och spanskt håll för att kunna bringa det därhän. Redan på sensommaren förklarar han sig så för konung Leopold, men utfäster för hans val det villkor, att kriget mellan Spanien och Frankrike, som ständigt frestade den österrikiska grenen af habsburgska huset till inblandning, skulle afslutas dessförinnan. Äfven denna idé visade sig orealiserbar. I november såg sig kurfursten föranlåten att lofva konungen af Ungern sin röst, äfven om fredsslutet skulle komma till stånd, först sedan valet skett. Faran af det nya österrikiska kejsardömet hoppades Johan Filip afvärja genom en valkapitulation med bindande bestämmelser i fredens intresse. Och det medel, genom hvilket kejsaren skulle tvingas att efterlefva kapitulationens villkor, skulle blifva alliansen [1]. I öfverensstämmelse härmed blir det ärkekanslerns förnämsta sträfvan att bringa sitt „författningsvärk" till fullbordan och att ändtligen förmå Sverge och Frankrike till medlemsskap i det samma.

Hvarken hos kardinalen eller den svenska konungen hade emellertid Johan Filip mött något synnerligt tillmö-

[1] *Pribram*, Wahl. Leopolds 44, 85. *Joachim*, 338.

tesgående för sitt allianspogram, och han kunde vänta det ännu mindre, om han kombinerade det med ett habsburgskt val. Det var och förblef Karl Gustafs bestämda föresats att försöka utesluta Österrike från kejsartronen. Mazarin hade hotat med krig ända till förintelse, för det fall att kurfurstarna skulle stanna vid konung Leopold, och som en ren absurditet tillbakavisat förslaget, att Frankrikes säkerhet i sådant fall skulle tillgodoses på det sätt, som Johan Filip tänkte sig det [1]).

Den braunschweigska kanslerns besök den 5 december hade för Biörenklou och Snoilsky på sätt och vis afslöjat Johan Filips planer. Schwartzkopf kommunicerade dem nämligen då ett utdrag ur de bestämmelser, som kurfursten ämnade införa i kapitulationen, och dessa hänförde sig tämligen tydligt till det habsburgska partiets kandidat [2]).

Redan några dagar tidigare hade de märkt, att fransmännen icke talade om ärkekanslern med samma tillförsikt som förut [3]), och snart hörde de dem karakterisera hans politik på ett sätt, som vittnade om den djupaste förbittring. Grauel lät förstå, att de nu mera fått säker kännedom om, att alt, som sedan en tid var „gjordt och talt contra Austriam a' Moguntino", vore endast „ett anlagdt värk att vända synen på dem, som sådant anse [4]), och Lionne meddelade [5]).

[1]) *Pribram*, Wahl Leopolds 117, 121 not, Rheinbund. 52.

[2]) B. — K. M. 28 nov. 1657. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 21 nov. 1657. [A. S.] Jfr. *Pribram*, Wahl, 134.

[4]) B:s diar. 7 dec. 1657. [A. S.] Jfr. *Pribram*, Wahl, 134 ff.

[5]) „Uthaf the französke Ministris som här ähr", så karakteriserar B. de franska representanternas hållning till ärkekanslern, „tror Mareschal de Grammont Chur-Meijntz för mijcket, Herr Lionne så entre deux, men Grauelle mechta lijthet eller alzinthet". B. — K. M. 1 dec. 1657. [A. S.]

att det blifvit klart för dem, att Johan Filip var i färd med att välja en österrikisk kejsare och önskade få alliansen färdig endast för att hafva stöd och försvar af ständerna. om Frankrike skulle öppna krig i Tyskland [1]). Väl hade han och hans kolleger rådt svenskarna att framhärda i underhandlingen, och själfva hade de skriftväxlat med det franska hofvet om alliansen. Men t. o. m. om de omedelbart finge order att afsluta förbundet, vore det hans plikt att hålla inne därmed, tills hans herre och konung finge del af „de finesser, som här förelöpte" [2]). Det vore bättre, att Frankrike inginge förbund med Sverge än med dem, som ville bedraga kronorna. Biörenklou försökte lugna de upprörda fransmännen och klargöra för dem, att det vore en betänklig sak. om de nu utan vidare skulle afslå inviten att biträda förbundet. De borde snarare göra som svenskarna: „träda in i värket och hjälpa till att draga och hålla det i sin gång. till dess man finge se, hvartåt det hvälfde sig" [3]).

Biörenklou fick kort därpå af kurfursten själf och hans öfvermarskalk Boyneburg en närmare utläggning om det kombinerade program till bevarande af rikssekuriteten de

---

[1]) . . . „och conseqventer fatta Chur Meijntz wijd näsan". B:s diar. 7 dec. 1657. [A. S.]

[2]) „Han", ärkekanslern, så refererar B. vidare Lionnes ord. „må fuller wela bedraga oss, men han skall och inthet slippa osnappat". Källa not ofvan.

[3]) B:s diar. 7 dec. Jfr. B:s diar. 11 och 14. „Ego" (så lyder en del af B:s referat): „På K. M:ts sijda hafwe Wij fuller alt ifrån begynnelssen af Alliance Tractaten och alt framgijnt märkt at ther wore något synnerligit förbärgat therunder, och hafve förthenskul til at penetrera i thet secreta gifvit oss med i speelet och ther proiecterat och fördt consilia med them; Wij finne och nu at the wele föra oss med näsan, och måste therföre see til at Wij leeda them åter igen". B:s diar. 7 dec. 1657. [A. S.]

sträfvade att genomföra. För att eftertryckligare tvinga regeringen i Wien att hörsamma de anbud om en förlikning han jämlikt sina order [1]) på omvägar tidigare riktat till den [2]), beslöt han att för sin negociation vädja till ärkekanslerns medling. Johan Filip gick honom med stor beredvillighet till mötes. I öfverensstämmelse med det villkor kurfursten stält för Leopolds val hade han tidigare på hösten inledt en fredsbemedling mellan Frankrike och Spanien [3]). Att aflägsna den fara, som hotade riksfreden från öster, var icke lika maktpåliggande för hans personliga säkerhet, men i hans politiska system var det ett viktigt, om icke nödvändigt supplement till freden mellan de krigförande makterna i västra och sydvästra Europa. När Boyneburg försäkrade, att Karl Gustafs sträfvan till fredlig öfverenskommelse med Österrike gjorde hans herre „mera . . .

[1]) Ofvan II. 62.

[2]) Sn. — K. M. 10, 24 okt., B. — K. M. 7 nov., diar. 21, 24 okt. och flerstädes. 1657. [A. S.] *Säve*, 58.

[3]) *Pribram*, Wahl, 36, *Mentz*, I. 83, och där citerade källor. — Redan i början af okt., då Johan Filip för de kurfurstliga representanterna i Frankfurt (icke blott de kölnska, trierska och bajerska, såsom *Pribram* anför, utan äfven de brandenburgska) framhöll nödvändigheten, af att kurkollegiet skulle försöka bilägga den spansk-franska konflikten, har han uttalat, att om äfven den svensk-polska frågan där skulle tagas under debatt, så skulle han „an ihren ort nichts erwinden lassen“. Canstein, Portmann och Jena — kurfursten 2 okt. 1657. [A. B.] Det vore, förklarade mainzarna för Biörenklou senare, „constans et firmum Electoris Propositum, at inthet skrijda till ipsam Electionem, för än Imperium fåhr: 1) på then Palniske sijdan försäkrat, och 2) på then Französke så wijda, at Austria Germanica inthet får secundera Hispanos, uthan at thenne Electio blifwer Regi katholico inutilis“. B. — K M. 16 jan. 1658. [A. S.]

fröjd än . . . något annat“ [1]), så låg det knappast så mycken öfverdrift i hans ord. Men konferenserna med Biörenklou erbjödo framför alt ärkekanslern och hans minister ett godt tillfälle att försöka intressera den svenska hufvudrepresentanten för de idéer i sin rikspolitik, hvilka för tiden mest upptogo deras intresse.

Om förlikningen komme till stånd, förklarade mainzarna, så skulle man i Frankfurt skrida till tvänne uppgifter: att formulera kapitulationen, såsom kronorna för sin säkerhet kunde önska den, och att sluta alliansen med dem. I den sistnämda skulle en uttrycklig förbindelse afgifvas: 1:o, att Frankrike för framtiden blefve befriadt från de anledningar till klagomål, som det hittills riktat mot Österrike; 2:o, att de förbundna ständerna på en kommande riksdag skulle utarbeta garantin, som visserligen blifvit beviljad i fredsinstrumentet, „men intet opsatt quo ad modum“, samt förplikta sig att understöda hvarandra i alla frågor, som anginge rikets och ständernas rättigheter och frihet.

Med förklarlig nyfikenhet ledde Biörenklou under förhandlingarna samtalet på braunschweigarnas proposition den 5 december, och Boyneburg förklarade, att kansler Schwartzkopf hade kommunicerat om alt med ärkekanslern och honom själf samt att de „expedientia“ han föreslog „icke voro långt ifrån kurfurstens mening“ [2]). Kunde man „komma ut“ eller „se sig komma ut“ med förlikningen mellan Sverge och Österrike, så skulle Johan Filip „sluta contra quoscunque, det må vara hvem det vill“. Biörenklou borde blott

[1]) B:s diar. 12 dec. 1657. [A. S.]

[2]) Jfr. Boyneburgs förklaring för Otto *Joachim*, 330.

sekundera Johan Filip i hans ifriga och välmenta sträfvan att tjäna konungen af Sverge [1]).

Midt under mainzarnas förespeglingar, huru rikets och kronornas säkerhet skulle tillgodoses genom kurfurstens statsmannavishet, fingo olyckligtvis svenskarna „förtrolig och säker kommunikation", om att Boyneburg på annat håll ordat om ständernas „universala aversion" för Frankrike och Sverge, om den fara, som hotade riket från förstnämda makt och om huru lämpligt tillfället vore att vid Karl Gustafs „distraherade och förfallna krafter" måtta dråpslaget mot honom [2]). Så mycket ifrigare gingo de att i öfverensstämmelse med konungens upprepade order [3]) bearbeta de evangeliske — om ock denna bearbetning liksom tidigare fick inskränka sig till varningar för den „societet" ärkekanslern ville göra med dem än till försök att draga dem öfver till ett förbund med Sverge. Braunschweigarna och de kasselska bedyrade samt och synnerligen, att Johan Filips „procedere" icke behagade dem, att de icke ansågo rådligt att ingå alliansen med de katolske och öfver hufvud aldrig utan Sverge eller „till dess ringaste nackdel"

---

[1]) B:s diar. 10, 12, 19 dec. 1657. [A. S.].

[2]) Snoilsky, som var snar i sina misstankar, trodde sig redan kunna resolvera, att kurfurstens diskurser om assistens mot Österrike „eine lautere fourberie . . . seije, auch alles was sonsten vom fride vnndt besserem verständnus zwischen Ew. Königl. M:tt vnndt Österreich vnderschiedlich von Maintzisch. seiten discurrirt worden, nicht wenig für suspect zu achten." Sn. — K. M. 15 dec. 1657. [A. S.] Boyneburg uttalade senare den förmodan, att det var från österrikarna och i synnerhet från Volmar („een mästare at ströja uth tijender och fåå folck i hoop"), som dylika diskurser om honom utgått. B:s diar. 19 dec. 1657. [A. S.]

[3]) Ofvan II. 116.

skulle inlåta sig i den [1]. Den würtembergska representanten hade redan tidigare meddelat, att härtig Eberhard gärna såge, det värket blefve „väl uttröskadt", innan han fattade ett definitivt beslut [2]. Och jämväl Mevius i Lüneburg kunde referera till försäkringar om vänskap och förtroende, som han mottagit af de braunschweigska representanterna på kretsdagen [3]. Väl hade han märkt, att man i furstehuset satte sin lit till alliansen, men han var öfvertygad om, att man icke ville skynda med afslutningen, innan man fått se, huru förhållandet skulle gestalta sig mellan Sverge och Brandenburg [4].

Biörenklou och Snoilsky voro långt ifrån okunniga om, att vänskapsförsäkringarna icke voro fullödigt mynt,

---

[1] B. — K. M. 19 dec., Sn. — K. M. 12, 19 dec. 1657. [A. S.] Jfr. Ottos rel. 12, 26 dec. [A. H.] *Joachim*, 327 ff. „Cantzler Schwartzkopf sade the war här annars öfvertalt, och lährer af theres Relationer nu finna saken i ett annat lagh." . . . „The höre och see af Catholicis mehr än them kärt ähr och the kunne referera".

[2] B. — K. M. 5 dec. 1657. [A. S.] Schwartzkopf hade emellertid före sin afresa från Frankfurt försäkrat det würtembergska sändebudet, att Pfalz, Würtemberg och andra evangeliska skulle „gärna tagas in i förbundet".

[3] „ . . . ist man unter mutuas amicitiae et confidentiae contestationes verplieben". Mevius, Sternbach och Marschalk — K. M. 10 dec. 1657. [A. S.]

[4] Källa föreg. not och Mevius — K. M. 21 dec. 1657. [A. S.] En beskickning (ledare för densamma var Heimburg: jfr. konferenserna mellan honom Somnitz och Tornau i Berlin (ofvan II. 120 not. 4), som på grund af ett beslut på konferensen i Hannover i medlet af november å furstehusets vägnar afsändts till Berlin och där i slutet af månaden mottagits i audiens, hade i själfva värket återvändt med det besked, att kurfurstens brytning med Sverge var oundviklig. *Joachim*, 311.

och att det tyngst vägande skälet för braunschweigarna att icke påskynda underhandlingen var just det. som Mevius anfört. Men möjligheten till bättre samförstånd mellan konungen och lüneburgarna hade dock vuxit genom de flitiga gemensamma förhandlingarna inom furstekollegiet om den blifvande valkapitulationen. Hvarje vecka sammanträdde i Frankfurt alt sedan hösten det evangeliska furstepartiets representanter för att affatta sina „monita" till den [1]), och i representanterna för den nordiska kronan [2]) sågo och väntade de ett stöd för sin rätt.

Konferenserna i alliansfrågan, som flitigt fortgått under november, afstannade småningom alldeles. Med undantag af sessionen den 1 fingos under hela december-månads förlopp endast tvänne plenarkonferenser till stånd, den 6 och 22. Från hvardera absenterade Snoilsky [3]). Johan Filip kunde ingenting göra. Franska trupper närmade sig Rhen [4]), och ryktet förmälde, att de franska sändebuden skulle komma att lämna Frankfurt [5]). En order från Karl Gustaf anbefalde Biörenklou att i sådant fall göra det samma [6]).

---

[1]) B:s diar, 18, 19 sept., Sn. — K. M. 24 okt., 3, 10 nov. och flerstädes 1657. [A. S.] *Sattler*, IX. § 119, 122.

[2]) Af dem var det dock endast Snoilsky, som tog del i nämda sammanträden.

[3]) Emedan han „brukat medicin.„ Sn. — K. M. 15 dec. 1657. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 317, 331.

[4]) Sn. — K. M. 26 dec. 1657, 5 jan. 1658. Courtin — K. M. 21 dec. 1657. [A. S.] *Joachim*, 352. *Lettres du card. Maz.* VIII. 648. . . . „pour appyer les affaires et tenir en bride la maison d'Autriche", så motiverar kard. truppernas afsändande. Courtin. — K. M. 3 (13) dec. 1657. [A. S.]

[5]) Sn. — K. M. 26 dec. 1657, 5 jan. 1658. [A. S.]

[6]) R. R. — B. 17 jan. 1658. [A. S.]

Under inflytande af den köld, med hvilken ärkekanslern bemöttes af Sverges och Frankrikes representanter, och den fara, som synbarligen hotade riksfreden från „de båda kronorna", gjordes från mainziskt håll förnyade försök att få „författningsvärket" till stånd åtminstone med de inbjudna tyska furstehusen [1]). Men Boyneburg fick det bestämdt afböjande svar, att man i Braunschweig och Kassel icke ärnade separera sig från Sverge och Brandenburg [2]). Det såg med ett ord mörkare ut med Johan Filips fursteförbund än någonsin. Men af det nya året hade endast några veckor förgått, när utsikterna för kurfursten att kunna föra sina idéer till seger började ljusna.

Mazarin var den man, som i sin statskonst aldrig lämnade ur sikte det reala elementet. Han hade offrat miljoner för att omintetgöra Leopolds val. Det gälde att tillvinna Frankrike åtminstone någon ersättning, för hvad som förlorats. Den 10 januari 1658 gaf han order åt sändebuden i Frankfurt att ännu en tid visa ärkekanslern behörig köld, men därjämte upptaga alliansförhandlingarna med de tyska furstarna [3]). Frankrikes inträde i Rhenför-

---

[1]) En dylik utväg hade kurfursten redan tidigare föreslagit, då svårigheterna att få in Sverge och Brandenburg tyktes oöfverstigliga. Jfr. *Joachim*, 271.

[2]) *Joachim*, 334, 340. Sn. — K. M. S. 12, 26, 29 dec. 1657. [A. S.]

[3]) Mazarin arbetar fortfarande äfven för separatallianser med de tyska furstarna. För vändningen i Mazarins politik och hans omdöme om ärkekanslern se *Pribram*, Rheinbund, 57 ff., *Lettres du card. Maz.* VIII. 261, 278 ff., *Chéruel*, Histoire de Mazarin, III. 107

bundet var därmed afgjordt. Inom kort voro negociationerna om kapitulationen och „författningsvärket" i full gång. Man förnam i Frankfurt, att Gramont och Lionne så godt som dagligen konfererade bakom lykta dörrar med de mainziska och kölnska ministrarna, bröderna Fürstenberg, hvilka sistnämda i valfrågan flitigt gingo Frankrikes ärenden [1], och hvilka, äfven de numera, sedan det var afgjordt, att kronan skulle tillfalla det habsburgska partiets kandidat, ifrigt negocierade för alliansen i afsikt att genom den samma lägga hämsko på riksöfverhufvudet i Frankrikes intresse [2].

Med oro började man på evangeliskt håll fråga sig, hvad de kungliga och kurfurstliga ministrarna egentligen förberedde; och icke minst oroliga voro Snoilsky och Biörenklou [3]. I senare hälften af januari infunno sig ändtligen fransmännen hos dem med det smickrande meddelandet, att de numera beslutit följa deras råd att icke „altför hårdt ressentera" kurfurstens hållning i valfrågan, utan „något se genom fingrarna" med honom, „men ända hafva akt på hans procedere". För alla eventualiteter önskade därför Lionne af Biörenklou en upplysning om, huruvida Sverge, förutsatt att Johan Filip definitivt skulle sluta sig till Österrike, vore färdigt att ingå allians med Frankrike, Köln, Münster och Neuburg. Biörenklou kunde icke

ff. Jfr. det för Mazarins smidiga statskonst karakteristiska brefvet i *Lettres du card. Maz.* VIII. 248. I sin uppfattning om vidden af det inflytande ärkekanslern faktiskt utöfvat på sina medkurfurstar i frågan, torde Mazarin fara vilse. Jfr. *Mentz.* I. 74.

[1] *Pribram,* Wahl, 54–58.

[2] *Joachim,* 355.

[3] Sn. — K. M. 26 jan. 1658. [A. S.]

gifva något bestämdt svar, men han uttalade den förmodan, att Karl Gustaf icke skulle separera sig från Frankrike [1]).

Ju längre det led, desto mera såg det emellertid ut, som skulle Frankrike komma att separera sig från Sverge. De franska ambassadörerna, i synnerhet Gramont, hade egentligen föga personliga sympatier [2]) för den omständliga f. d. professorn [3]) i vältaligheten, Biörenklou, som var ledare för den svenska ambassaden. Karl Gustafs svaga ställning under hösten 1657 hade föranledt dem att i det memorial till kardinalen från ofvannämda tid, där de uppräknade skälen för och mot Frankrikes inträde i Rhenförbundet, bland de förstnämda angifva, att det, för det fall att Sverges makt skulle råka i total ruin, vore anledning att försäkra sig om andra vänner i Tyskland [4]). Den svenska underhandlingen med Österrike, särskildt Schlippenbachs

[1]) B. — K. M. 12 jan. 1658. [A. S.]

[2]) „Bierenklou étoit un Cavalier fort entêté, et amoureux de son opinion, dont il ne se départoit presque jamais: grand et prolixe Ecrivain, et faisant sur toutes matieres des Memoires en latin qui ne finissoient point, et qu'il regardoit neanmoins comme des pieces fort necessaires.“ *Memoires du Maresch. de Gramont*, II. 96–97.

[3]) Se närmare om honom bl. a. *Svenska akademins handl.* IX. 235 ff.

[4]) „En second lieu comme les affaires de Suede prennent un train de declin dont on ne scauroit encore juger quel sera le succez il semble que la bonne politique oblige a s'asseurer a toutes fins d'autres amys en Allemagne par le moyen desquels si les affaires des Suedois tomboient dans une totale ruine, nous pussions faire un rempart de leurs forces contre celles du Roy de Hongrie qui ne seroit pas a mespriser si elles se trouvoient entierement libres et si par son union avec Dannemark, Pologne et peut estre Brandebourg, il avoit necessité les Suedois a quelque accommode-

och Habbaei negociationer [1]) i Berlin och Prag, om hvilka fransmännen snart blefvo underkunniga, voro icke häller egnade att höja deras förtroende för den gamla bundsförvandten i trettioåriga kriget [2]) —, om äfven denna underhandling än så länge för kardinalen icke blef källa till djupare oro [3]). Oföränderligt utfäste Mazarin såsom ett af hufvudvillkoren för Frankrikes inträde i förbundet med de tyska furstarna, att äfven Sverge skulle intagas i det [4]). Och i öfverensstämmelse med de order han aflät till sina representanter i Frankfurt, började han genom sitt sändebud

---

ment desadvantageux qui renvoyast leurs troupes dela la mer comme le President Bierneclau nous donne luy mesme l'apprehension que cela pourra arriver s'ilz ne sont et bientost et puissamment assistez.“ Källa ofvan II. 73 not 3.

[1]) Se för dessa negociationer B. — K. M. 26, 29 dec. 1657, Wolfsberg — K. M. 22 dec. 1657, 5 jan. 1658. [A. S.] *Urk. u. Acten*, II. 149, 153, VIII. 239, 353. ***Pribram***, Berichte Lisolas, 344 not 4, ***Pufendorf***, Carol. Gust. IV. § 47, V. § 63, ***Rudawski***. 390 ff. Sin proposition angående K. G:s benägenhet för en förlikning med Österrike har Biörenklou själf meddelat fransm. i slutet af jan. B. — K. M. 9 jan. 1658. [A. S.]

[2]) B. — K. M. 5 jan., 6 mars 1658. Sn. — K. M. 19 dec. 1657. 23 febr. 1658. [A. S.]

[3]) För Mazarins ståndpunkt i frågan se *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 284 ff. Mazarin har dock i en skrifvelse till Terlon i februari och i ett samtal med Courtin något senare yttrat sitt misshag med dessa negociationer, särskildt med hänsyn till den polska fredsunderhandlingen. Maz. — Terlon 22 febr. 1658, kop. med Terlons — K. G. 9 mars 1658, Courtin — K. M. 12 april 1658. [A. S.]

[4]) ***Pribram***, Rheinbund, 59. „V. M. seroit tousjous la premiere considerée dans la ligue que les ambassadeurs de France ont ordre de conclure avec les princes de l'empire qui sont bien intentionnez.“ Courtin — K. M. 5 (15) febr. 1658. [A. S.]

hos Karl Gustaf, Terlon[1], försöka häfva konungens betänkligheter för det samma[2].

Först de sista dagarna i januari meddelade emellertid Lionne, att han och Gramont numera fått order att afsluta den tyska alliansen, och härefter förblefvo de tysta för en längre tid. När svenskarna besökte dem för att erhålla närmare upplysningar, fingo de till svar, att man var upptagen af konferenser med Boyneburg eller ock talade fransmännen om förbundsunderhandlingen helt och hållet i förbigående, och „såsom kunde Sverge efteråt“, sedan saken afgjorts med Frankrike, träda in i alliansen[3]. Biörenklou hade småningom blifvit öfvertygad om, att ärkekanslern uppriktigt ville befordra freden i riket[4]. Idkeligen bearbetad af Boyneburg, hade han vid årsskiftet och senare försökt lägga band på fransmännens förbittring mot Johan Filip samt intalat dem „moderatiora consilia“[5]. Nu började deras hållning ingifva honom allvarliga farhågor[6] —

---

[1]) d'Avaugour hade aflidit på hösten 1657.

[2]) R. R. — B. 28 jan. 1658. [A. S.] *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 284 ff.

[3]) B. — K. M. 23 jan. 1658. [A. S.] . . . „iag märker at the wele pressera wärket.“ B. — K. M. 19 jan. 1658. [A. S.] *Säve*, 67.

[4]) B. — K. M. 2, 12 jan. 1658. [A. S.]

[5]) B:s diar. 19 dec. och följ. dagar. „Efter middagen h. 4 kom Hr. Boineburg åter oanmält till mig. Thet skulle vara K. M:ts till Swerries bästa om jag hölle Franzoserne i godh humeur för Churförsten.“ B:s diar. 21 dec. 1657: „Ego, låfwade mig wela giöra hwad iag kunde.“ (B. — K. M. [A. S.] 5 jan. 1658). B:s grundsats var nämligen, att halla alla i Frankfurt „vid godt humör“, jämväl Kurmainz „per spem foederis ineundi“. B. — K. M. 15 dec. 1657, 12 jan. 1658. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 354.

[6]) B. — K. M. 19, 23, 26, 30 jan. 1658. [A. S.]

sa mycket mer, som Karl Gustaf städse ånyo upprepat sina order, att „de båda kronarna“ borde gå jämsides i allians-underhandlingen [1]). De besinna icke, klagar Biörenklou, att de andliga kurfurstarna, så snart man vore „riktig“ med Frankrike, skulle hålla än mera hårdnackadt på de restriktioner, som tidigare fjärmat konungen från de allierade.

Efter allvarliga föreställningar af svenskarna infann sig slutligen i februari Lionne för att skingra deras farhågor [2]). Gramonts och hans förhandlingar om den af kurfursten föreslagna „garantialliansen“ för upprätthållande af freden i Münster och den blifvande valkapitulationen hade gält endast preliminärfrågor, försäkrade han; deras tystlåtenhet, som för öfrigt härrörde af Johan Filips begäran, berodde af, att de förberedelsevis ville „ljusa och bese . . . negotium foederis“, och de hade städse låtit veta, att de icke kunde inlåta sig i egentlig traktat, innan de voro försäkrade om, att jämväl Sverge kunde inneslutas [3]). Men

---

[1]) R. R. — Sn. 16, 19, 23, 30 nov. 3 dec. 1657. [A. S.]

[2]) B. — K. M. 30 jan. 1658. [A. S.] B. kunde meddela konungen, förklarade han, „at E. K. Mtt. måtte honom tenir pour un Schelm, om han uthi något skulle praejudicera E. K. Mt. eller Crohnan Swerrie“. Källa föreg. not. Se för samtalet i öfrigt *Säve*, 68.

[3] Hvad frågan om Sverges admission beträffade, så hade kurfurstarna „iakat och bewilliat“ den, „men föregifwit at the inthet kunde engagera sigh hwarken i thet Polniske eller thet Danska krijget, så wijda thet anginge Pålandh och Dannemark, hwarthere särskilt och för sig, men elliest contra quoscunque alios, qui se volent immiscere bello Polonico et Danico, och uthi respect af samme krijg, attaquera E. K. M:t här uthi E. K. M:ts Tijske provincier“. B. — K. M. 30 jan. 1658. [A. S.] Lionnes uppgift om kurfurstens hållning öfverensstämde sålunda i allo med Dörnbergs meddelande i december. Ofvan II. 112.

endast några dagar senare öfverraskade han Biörenklou med en förfrågan, om svenskarna genast, då alliansunderhandlingen skulle begynna, kunde anträda den och med det snaraste afsluta förbundet [1]), och snart hörde de Gramont i föga öfverensstämmelse med den förbittring, som han kort förut lagt i dagen mot Johan Filip, orda om, „att han ville sätta upp sin ära och alt hvad han ägde på honom“ [2]). Biörenklou gaf till svar, att Snoilsky ju hade order och fullmakt; om den däremot vore „kompatibel med de andliga kurfurstarnas intention“, viste han icke. Men han ansåg all anledning vara att i sin tur mana till försiktighet och påminna fransmännen om Johan Filips tidigare „variabla sentimenter“ [3]).

Efter det Boyneburg förberedt närmandet, vidtogo i slutet af februari direkta förhandlingar mellan Gramont och Lionne samt de braunschweigska och kasselska representanterna [4]). I början af mars kommer Snoilsky i sin korrespondens in på dessa förhandlingar. Men hans meddelanden endast ådagalägga, huru främmande han fortfarande stod för fransmännens negociationer i förbundsfrågan [5]). „Nu

[1]) B. — K. M. 2 febr. 1658. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. 16 febr., jfr. Sn. — K. M. 9 febr. 1658. [A. S.]

[3]) „Rex Hungariae komme nu snart hijt, och med honom Elector Saxoniae“, påminde Biörenklou, . . . det kunde då hända „at the, som nu låfwa goot uthi Alliancen och annat, släppa alt handlöst“. B. — K. M. 2 febr. 1658. [A. S.]

[4]) *Joachim*, 355 ff, *Köcher*, 640 ff.

[5]) Efter hvad det synes, hafva dock svenskarna haft kännedom om, att fransmännen planerade ett närmande till de båda furstehusens representanter. *Joachim*, 355. Men hvad Dörnberg enligt *Joachim* (368) meddelade braunschweigarna, „dass die Schweden von dem französischen Projekt erst erfahren hätten, als der Aufsatz dem König von Frankreich zugesendet worden“, kommer sålunda, i motsats till hvad förf. antager, sanningen rätt nära.

kommer åter en annan förbundsplan å bane", refererar han. Boyneburg hade nämligen någon vecka tidigare, såsom man i högsta förtroende delgifvit Snoilsky, meddelat några evangeliska representanter i Frankfurt, att ärkekanslern, som numera insåg, att planerna på den andra alliansen skulle gå i kvaf, beslutit ingå ett förbund med Frankrike. Den mainziska öfvermarskalken, som för öfrigt låtit undfalla sig, det villkoren för nämda allians voro så pass faststälda, att altsamman kunde fås färdigt på fyra timmar, hade föreslagit de ifrågavarande sändebuden att anmäla sig hos fransmännen för närmare öfverenskommelse om eventuelt inträde.

Man hade sedan gjort utkast till några af förbundets villkor. Men på en förfrågan af Snoilskys sagesman, — „hvilken blifvit något bestört" öfver alt detta —, huruvida icke Sverge skulle blifva medlem af förbundet, hade följt det svar, att det väl kunde ske, sedan man först fått en öfverenskommelse till stånd med dem man närmast underhandlade. Hvad nu detta egentligen betydde, viste meddelaren icke, och Snoilsky själf förstod det ännu mindre. Ännu en gång skred han till en sondering hos Gramont och Lionne. Återigen försökte de lugna honom, med att diskussionerna varit endast preliminära, att alt berodde på, hvad man skulle resolvera i frågan vid det franska hofvet och af närmare öfverenskommelse med konungen af Sverge [1]). Tillika fick Snoilsky ändtligen höra en mängd detaljer, om hvad som vid underhandlingen „i en och annan punkt kommit i konsideration", men framför alt om den nytta, som alliansen skulle medföra, äfven om man inginge den, på

---

[1]) Sn. — K. M. 23, 27 febr., 2 mars 1658. [A. S.]

hvilka villkor som hälst, emedan man genom den samma skulle hålla Österrike i tygeln.

Den oväntade justeringen i Mazarins politik samt i Gramonts ock Lionnes omdöme om Johan Filips person och hans statskonst höllo ännu en tid svenskarnas misstankar vakna. Trots alla fransmännens försäkringar tyktes det tillmötesgående och den samvärkan Biörenklou och hans kollega ansågo sig kunna räkna på hos dem blifva ett tomt ord.

Under tiden antog den fara, som hotade Sverge från dess fiender i mellersta Europa, alt större dimensioner. I slutet af januari [1]) bemyndigade Leopold sina representanter i Berlin att erbjuda Fredrik Wilhelm en understödskår af 10,000 m. för operationerna mot Karl Gustaf. Kurfursten stod nära sin önskans mål [2]), och medan han förberedde sig för expeditionen till Pommern och Holstein, förde han med outtröttlig energi den diplomatiska kampen mot sin förra bundsförvandt i polska kriget. En episod af den utspelades på öfversachsiska kretsdagen i Leipzig.

Kallelse till kretsdagen utgick i början af året till den 2 februari [3]). Utom detaljfrågor, som skulle tagas

[1]) *Pribram*, Berichte Lisolas, 80 not 3.

[2]) Ofvan II. 57—58.

[3]) Kurf. af Sachsen — Fredr. Wilh. af Brandenb. 31 dec. 1657. [A. B.] Redan utbrottet af det svensk-danska kriget hade föranledt de sachsiska härtigarna att i augusti 1657 framhålla nödvändigheten af en kretsdags sammankallande. Fredrik Wilh. och Ernst af Sachsen-Weimar — kurf. af Brandenburg 6 aug. 1657. [A. B.] Förslaget möttes af kurfursten af Brandenburg med förklaringen, att äfven han ansåg en kretsförsamling „högst nödvändig". Fredrik Wilh. af Brandenb. — härtigarna af Sachsen-Weimar, 17 (27) sept. 1657 (konc.). [A. B.].

till behandling, hade man att där värkställa val af kretsens styrelse, i främsta rummet af kretsöfverste efter Johan Georg I, som aflidit i oktober 1656 [1]). Men hvad Fredrik Wilhelm främst hoppades få till stånd i Leipzig, var kretsens ställande i „författning“ eller åtminstone en opinionsyttring af dess ständer mot ett ytterligare förlängande af polska kriget. Mutatis mutandis röra sig m. a. o. förhandlingarna i Leipzig kring samma fråga, som några veckor tidigare sysselsatt ständerna i Lüneburg. Skilnaden är blott den, att rollerna mellan kretsarnas mäktige äro annorlunda fördelade.

De brandenburgska sändebuden, Lucius von Rahden och Johan Butendach hade order att försöka tillförsäkra kurfursten största möjliga inflytande i kretsens styrelse och att om möjligt leda det därhän, att kretsöfversteämbetet skulle uppdragas honom [2]). Men framför alt skulle de framhålla, hvilken fara, som hotade de öfversachsiska ständerna genom det polska kriget, samt hvad särskildt det brandenburgska Pommern fått lida för de ständiga marscherna genom kretsen i anledning af det samma [3]). Kurfursten skulle visserligen själf skydda sina gränser för polackernas inbrott, men att hålla dem ur riket särskildt under vintern blefve för honom omöjligt. Både faran af de pågående krigen och minnet, af hvad man redan utstått, borde sålunda klargöra nödvändigheten af att ställa kretsen i försvarsenligt skick. Angående kvantum af kretsmi-

---

[1]) Ingressen till kretsdagsbeslutet dat. 9 februari.

[2]) Instr. dat. 16 jan. 1658. [A. B.]

[3]) . . . „da nicht allein unsere unterthanen daselbst durch continuirende marche und hin- und wiederziehen biss auf das blut ausgemergelt“. . . .

lisen utlät sig kurfursten icke bestämdt[1]). För författningsvärkets detaljer hänvisade han öfver hufvud sina ombud till handlingarna för kretsdagen af år 1654.

Sessionerna började den 5 februari[2]). Redan på den första sammankomsten upptogs frågan om en kretsförfattning. Men det framgick af alt, att en sådan kunde räkna på föga understöd[3]). Georg II inslog i sin politik snart samma österrikisk-vänliga riktning som fadern. Han var följaktligen ej gynnsamt stämd för kretsarnas beväpning[4]). Äfven de öfriga kretsförvandterna visade ringa böjelse för en sådan. Mot brandenburgarna stod sålunda en öfverväldigande majoritet. Och kretsdagen stannade trots all deras agitation vid beslutet, att man tillsvidare skulle förblifva vid den „författning“ man fick till stånd år 1654, d. v. s. vid simplum af kretsmilisen. Där större fara hotade kretsen, skulle man vidare rådslå. om duplum eller triplum skulle uppbådas[5]). Till kretsöfverste utsågs enhälligt kur-

---

[1]) . . . „stehet ju weiterem Nachdenken ob nach dem exempel des Niedersächs. Kreises das Triplum zu wenig oder zu hoch sei.“

[2]) Kretsdagsbeslutet dat. 9 febr. 1658. [A. S.]

[3]) Rahden och Butendach — kurf. 27 jan. 1658. [A. B.]

[4]) *Auerbach*, 69 ff. De kursachsiska representanterna hänvisade främst till nedersachsiska kretsens exempel. där man. ehuru „in wirklicher Verfassung begriffen“. ej velat resolvera till någon värklig assistens. Lancken och Wullfradt — K. M. 2 febr. 1658. [A. B.]

[5]) Jfr. ofvan I. 199 not 1. Fredr. Wilh. hälsade beslutet med uttalande af den förhoppning, „dass es dem Craise wie beym vorigen Kriege nicht zu spät gereuen möchte“. Fredr. Wilh. — gess. vid kretsd. — kop. 31 jan. 1658. [A. B.]

fursten af Sachsen, till „nach- och zugeordnet“ kurfursten af Brandenburg och konungen af Sverge [1]).

Representanterna i Leipzig för Sverges pommerska regering voro regeringsrådet Filip Kristoffer von der Lancken och justitierådet i Greifswald Herman Wulffradt. Både på grund af erfarenheterna från Lüneburg i december och på grund af den olika maktfördelningen här och i Nedersachsen påbjöd Karl Gustaf dem i sin instruktion den största varsamhet [2]). Kretsöfversteämbetet borde de försiktigt försöka få öfverfördt på någon af de sachsiska härtigarna [3]). De skulle besvära sig, öfver att Fredrik Wilhelm, utan hänsyn till hvad rikskonstitutionerna påbjödo, medgifvit polackerna genomtåg till Pommern [4]), och af kurfursten begära en kategorisk förklaring, huruvida konungen af honom finge njuta, hvad hans neutrala ställning [5]) fordrade, samt om kretsen vore färdig att uppfylla, hvad exekutionsordningen och fredsinstrumentet stadgade eller ej. I fråga om kretsdefensionen skulle de icke underlåta att antyda, att Karl Gustaf, om man liksom i Lüneburg visade sig likgiltig för hans sak, ville vara ursäktad för „alt

---

[1]) Kretsdagsrecessen.

[2]) Konc. till instr., dat. 27 jan. 1658, bland skrifvelserna från kretsd., samt R. R. — Lancken och Wulffradt 17 jan. 1658. [A. S.] Det bör tilläggas, att de svenska representanterna hade att stöda sig äfven på muntliga meddelanden från konungen. R. R. — Lancken 17 jan. 1658. [A. S.]

[3]) „nur dass aller Mögligkeit nach verhütet, und praeoccupiret werde, damit Chur Brandenburg nicht dazu gelange“. R. R. — Lancken 17 jan. 1658. [A. S.]

[4]) Skulle det framhållas, att han medgifvit äfven svenskarna sådant, så borde repress. hänvisa till Marienburgfördraget.

[5]) Jfr. ofvan II. 31 not 2.

vidrigt", som kunde följa, men borde de tillika försöka värka för, att man stannade vid de generella termerna i kretsdagsbeslutet af år 1654. Ty konungen hade vid uppbådet blifvit „ludificerad" i nedersachsiska kretsen; den benägenhet man i kretsen visat att stå honom bi hade till och med gjorts illusorisk, genom att man från visst håll allvarsamt afrådt assistensen eller beviljat den på för honom intolerabla villkor [1]). En särskild order bemyndigade slutligen representanterna att meddela, det konungen, i fall Brandenburg och kretsen skulle säkerställa honom för all invasion från Polen, å sin sida ville förbinda sig att icke föra några trupper till lands mot nämda rike [2]).

Först den 10 februari, när förhandlingarna redan voro så godt som slutförda, inträffade Lancken och Wulffradt i Leipzig [3]). Att stämningen icke låg för dem, visade sig redan däraf, att de först efter vissa svårigheter fingo närmare uppgift om negociationernas gång [4]). Öfver kretsdagens beslut angående „författningen" hade de ingen anledning att beklaga sig, så mycket mindre, som de blifvit underkunniga om, att brandenburgarna före deras ankomst „instantissime" drifvit på en sådan och försökt vända den

---

[1]) K. G. alluderar naturligtvis på den brandenburgska representantens hållning i Lüneburg.

[2]) „Ihr wisset wass ich mich mündlich erklerete, dass ich im fall Brandenburg undt der Cräiss vor alle invasion auss Polen versichern will, dass ich auch alsdann zu lande keine Trouppen wolte nach Polen gehen lassen." R. R. — Lancken 17 jan. 1658. [A. S.]

[3]) Lancken — K. M. 2 febr. 1658. [A. S.]

[4]) Sessionsprotokollen. [A. S.]

till sin förman [1]). Större orsak till missnöje fingo de, när de afgåfvo den förklaring [2]) angående polska kriget, till hvilken konungen bemyndigat dem. Man försummade icke att taga fasta på den samma och intog den i en skrifvelse till Johan Casimir i form af ett uttryckligt af Karl Gustaf afgifvet löfte att icke företaga något infall från Pommern i Polen, så länge polackerna afhöllo sig från de svenska provinserna [3]). I en annan skrifvelse till nedersachsiska

---

[1]) Lancken och Wulffradt — K. M. 6 febr. 1658. [A. S.] Närmare belyses svenskarnas hållning i „författnings"-frågan i Lanckens och Wulffradts — K. M. 2, 6 febr., Lanckens — K. M. 2 febr. jämte sessionsprot. [A. S.] Rahdens och Butendachs — kurf. 6 febr. 1658 jämte sessionsprot.

[2]) . . . „dass beij erfolgter Versicherung", så lydde enligt Lanckens och Wulffradts referat deras förklaring, „dass jeztermelte Ewer Königl. Maije:tt Lande contra quoscunque insultus hostiles gesichert sein könten, Ewer Königl. Maij:tt Ihr woll würde gefallen lassen, den Krieg wieder Pohlen zu Lande auss denen orthen nicht zu füehren, umb zu erweisen, dass Sie mehr zue erhaltung fried undt ruehe im Röm. Reich undt in diesen Ober Sächsischen Creijss. alss zue bequemer prosequirung der Ihr abgenöthigten waffen inclinirten". Lancken och Wulffradt — K. M. 2 febr. 1658. [A. S.]

[3]) „Serenissimi Sueciae Regis legati, ad hunc circularem conventum missi disertis verbis testati sunt Regiam Majestatem Sueciam (!) in posterum e Pomeraniae partibus contra Poloniam ulterius omissuram excursiones, quam diu Regni Polonici milites ab excursionibus in Pomeraniam penitus abstinuerint." Bil. till Lanckens och Wulffradts — K. M. 6 febr. 1658 [A. S.] och kretsdagsbeslutet. [A. S.] Förutom skrifvelsen till Johan Casimir beslöt kretsdagen aflåta sådana till konungarna af Danmark och Sverge med uppmaning att nedlägga fiendtligheterna, och ville man därjämte hos kurfurstarna af Sachsen och Brandenburg anhålla om medling mellan de krigande. Anhållan skulle ske hos Fredrik

kretsen [1]) uttalade man därjämte om ock i hofsamma ordalag sitt klander, öfver att kretsen på egen hand skridit till ett uppbåd af kretsmilisen året förut.

De svenska representanterna protesterade mot en sådan affattning af skrifvelsen till Polen [2]); den vore mot både konungens afsikt och hans „reputation". De protesterade med hänvisning till rikets exekutionsordning mot skrifvelsen till nedersachsiska kretsen [3]) och beklagade, att man i Lüneburg just genom de förnämsta medlemmarna i den öfversachsiska hade afrådts fran att uppfylla sina skyldigheter [4]). Men alla protester blefvo fåfänga [5]).

Att det var brandenburgarna, som hetsade stämningen mot Sverge, var ingen hemlighet för Lancken och Wulffradt. De kurfurstliga representanterna „extravagerade" under förhandlingarna „tämligen i sina diskurser" [6]). Vid en af de sista sessionerna inledde de ännu en gång en muntlig

---

Wilhelm genom hans sändebud: skrifvelserna till de öfriga i bil. till Lanckens och Wulffradts — K. M. 6 och 9 febr. 1658. [A. S.] Skrifvelserna till konungarna af Sverge och Danmark hafva antagligen aldrig afsändts.

[1]) Bil. till Lanckens och Wulffradts — K. M. 6 febr. 1658. Jfr. kretsdagsbeslutet. [A. S.]

[2]) Lancken och Wulffradt — K. M. 6, 9 febr. 1658, samt deras sessionsprot.

[3]) Gess. funno den „sehr kaltsinnig eingerichtet". Lancken — K. M. 3 febr. 1658. [A. S.]

[4]) Memorial af Lancken och Wulffradt till kretsdagen dat. 4 febr., i kop. med deras — K. M. 6 febr. 1658. [A. S.]

[5]) Lancken och Wulffradt — K. M. 6 och 9 febr. 1658. [A. S.]

[6]) Lancken och Wulffradt — K. M. 2 febr. 1658 jämte bilaga. [A. S.]

och skriftlig dust med svenskarna genom att återhämta sin klagan öfver de lidanden Brandenburgs och kretsens länder fått utstå för de svenska genommarscherna, för hvilka de reserverade kurfursten tillbörlig ersättning — [1]) en pretention, som af Lancken och Wulffradt besvarades med ett memorial, i hvilket de betonade konungens rätt på grund af Marienburg-fördraget och sökte göra gällande, att han med större skäl än kurfursten kunde fordra godtgörelse i anledning af det polska infallet under hösten [2]).

Den 19 februari undertecknades kretsdagsrecessen [3]). Att få en effektiv beväpning till stånd var och förblef omöjligt. Så hade ännu en gång försöken strandat att åstadkomma, hvad man kallade en „författning" i riket på grundvalen af dess kretsordning, dess „ordinaria media". Brandenburg och Sverge hade i de sachsiska kretsarna bragt dessa sträfvanden i misskredit genom sina ansatser att begagna kretsbeväpningen för sina privata syften. Det var uppenbart, att en värksam „garanti af den så dyrt förvärfvade freden" icke stod att vinna på denna väg.

Men svårigheterna att genomföra författningsvärket med de „extra ordinaria media", som man i Frankfurt försökte tillämpa, „genom sammanslutning af några kurfurstar och furstar" tyktes oöfvervinneliga äfven de med hänsyn till den härskande spänningen mellan Brandenburg och Sverge, de makter, utan hvilka de protestantiska tyska furstehusen icke ville inträda i det samma.

---

[1]) Dat. 17 febr. Lancken och Wulffradt — K. M. 9 febr 1658 jämte bilaga. [A. S.]

[2]) Dat. 18 febr. Lancken och Wulffradt — K. M. 9 febr. 1658 jämte bilaga. [A. S.]

[3]) I tryck hos *Moser*, 360 ff.

Den 14 februari, således redan innan förhandlingarna blifvit slutförda i Leipzig, afslöts i Berlin mellan Brandenburg och Österrike en offensiv och defensiv allians mot Sverge, hvilken äfven det polska sändebudet med det första lofvade biträda för sin herres räkning. De förbundne förpliktade sig att uppställa en armé af 23,000 m. och lämnade kurfursten att afgöra, när operationerna skulle begynna. I en hemlig artikel medgafs Fredrik Wilhelm rätt att besätta de viktigaste platserna i svenska Pommern [1].

Knappt hade emellertid förbundet kommit till stånd, när redan underrättelsen flög öfver Europa, att Karl Gustaf efter sitt korta, lysande vinterfälttåg på de danska öarna tvungit konung Fredrik till freden i Roeskilde, den fred, som betecknade höjdpunkten af Sverges lycka och makt och som hotade Danmark med politisk förintelse. Med oro frågade man sig, hvart den segerrike eröfraren skulle vända sina vapen och hvar kampen mellan Sverge och dess förbundna fiender i mellersta Europa skulle utkämpas [2]. I synnerhet i Tyskland hade man all anledning till bekymmer.

Alt eftersom kampen mot Danmark närmade sig sitt slut, växte Karl Gustafs önskan att med Frankrikes och Englands understöd skrida till uppgörelse med Österrike och „dess adherenter". Efter freden i Roeskilde upprullade konungen från Seeland för Biörenklou sina planer för framtiden i trenne längre skrifvelser [3], i hvilka de många or-

---

[1] *Mörner,* 229 ff., 683 ff. *Erdmannsdörffer-Oncken,* 291—92, *Pribram,* Berichte Lisolas, 382 not 2, och där cit. källor.

[2] B. — K. M. 27 mars, diar. 29, 30 mars, 1 april. *Joachim,* 397 not 1.

[3] R. R. — B. 20 febr. [A. S.] och tvänne skrifv. af 2, (12) mars, de två senare i tryck hos *Adlersparre,* V. 177 ff., 193 ff. Skrifvel-

dens korta mening var, att han med hufvuddelen af sin armé med det snaraste hoppades kunna tåga in i Tyskland för att „göra decisionen genom vapenskifte". Medan konungen afvaktade, hvad han „af Frankrike och England hade att förvänta"[1]), skulle Biörenklou af ständerna ännu en gång fordra ett svar, huru de ämnade godtgöra den skada han lidit genom Österrikes fiendtlighet. Kunde de icke förmå Leopold att draga sina vapen ur Polen, Italien och Flandern samt att „på nytt renovera freden", så skulle de åtminstone hålla sig neutrala och underhålla konungens armé, när han skred till sitt värk. Med Hessen-Kassel, Würtemberg och Pfalz ville Karl Gustaf „göra allians", och i synnerhet borde Biörenklou med hänsyn till Brandenburgs hållning lägga an på att draga Pfalz-Neuburg öfver på Sverges sida[2]).

Ungefär samtidigt, som underrättelsen om freden i Roeskilde och underrättelsen om det brandenburg-österrikiska förbundets afslutning spred sig i Frankfurt, förnam man där, att Leopold från Bischofsheim anbefalt Montecuccoli att mobilisera de österrikiska trupperna mot Karl Gustaf i Danmark[3]). Konungens order och allarmunderrättelserna österifrån föranledde Biörenklou att på nytt upptaga bearbetningen mot Österrike i hela dess vidd, och han försummade icke att antyda, det hans herre och konung

---

serna analyserade hos *Säve*. 73—75, *Carlson*, 346—47. (C. anger oriktigt, 347 not 1, för den ena af de senare skrifvelserna dat. 2 maj). Jfr. *Pufendorf*, Carol. Gust. § V. 20.

[1]) Ofvan II. 61, jfr. 114.

[2]) Jämväl denna gång upptar konungen frågan om de jülichska länderna. *Adlersparre*, V. 198.

[3]) B:s diar. 11 mars 1658. [A. S.]

„armata manu et actu ipso“ kunde fordra den kaution han af Österrike och ständerna begärde „de non amplius turbando“ [1]). Återigen stod ett krig i Tyskland för dörren.

Men ju mera farorna växte desto lifliga pådref Johan Filip sitt fredsvärk. Stridigheten i intressen hos de förbundna makterna i öster kom kurfursten till hjälp. Leopold hade låtit förmå sig till förbundet i Berlin hufvudsakligen i förhoppning att vinna Fredrik Wilhelms röst vid kejsarvalet. Att omedelbart börja operationerna mot Sverge var icke hans afsikt [2]). Redan i slutet af mars kunde sålunda ärkekanslern å österrikarnas vägnar försäkra Biörenklou, att konung Leopold fortfarande ville „traktera“ med Sverge och att underrättelsen om ordern till Montecuccoli var förhastad [3]). Men framför alt började kurfursten ifra för återupptagandet af underhandlingen angående sitt fursteförbund och dettas slutliga fullbordan — hälst med Sverges och Brandenburgs biträde — i nödfall utan dem [4]). Fürstenbergarna och fransmännen skänkte honom det lifligaste understöd. Men från Pfalz och Würtemberg [5]), där man på

---

[1]) B:s diar. 12, 29, 30 mars, B. — K. M. 27 mars, B. — Wrangel 6 april 1658. [A. S.] Ottos rel. 9 mars 1658. [A. H.] *Joachim*, 400. B:s bearbetning gälde, efter hvad hans skrifvelser och Ottos rel., 9 och 13 mars, [A. H.] gifva vid handen, främst Österrike, icke Brandenburg, såsom *Joachims* framställning, 400, not 3, låter förmoda.

[2]) *Pribram*, Lisola, 153—54, 168, 171.

[3]) B. — K. M. 16, 20 mars 1658. [A. S.] Montecuccoli, som redan börjat sin marsch, fick i själfva värket order att draga sina trupper tillbaka i deras kvarter. *Urk. u. Acten*, VIII. 358. Jfr. *Haumant*, 224, *Säve*, 75, *Pufendorf*, Carol. Gust. V. § 47.

[4]) *Joachim*, 384, 389, 396, 404 och flerstädes.

[5]) *Sattler*, IX. § 124.

nytt kände sig för angående böjelsen för inträde, följde undvikande svar. Braunschweigarna och landtgrefven ville fortfarande afvakta, huru förhållandet mellan Sverge och Brandenburg skulle gestalta sig och — lika litet som fransmännen — inlåta sig i förbundet utan dem [1]. Man hade så mycket större anledning till försiktighet, som ett gesandtskap, hvilket lüneburgarna i januari afsändt för att utforska kurfursten, hade återvändt med det besked, att alla förberedelser för ett fälttåg mot Sverge voro träffade [2].

På en konferens i Hannover, där de braunschweigska statsmännen i medlet af mars ånyo gingo till råds, om huru freden för riket och furstehuset bäst skulle bevaras, beslöt man emellertid att genom speciella sändebud till Karl Gustaf och Fredrik Wilhelm och genom förnyad bearbetning hos deras representanter i Frankfurt göra ett sista försök att förmå dem att biträda alliansen i förhoppning, att man i den skulle kunna förlika deras stridiga intressen och binda dem i fredens. Sändebuden i Frankfurt underrättades tillika, att man i furstehuset, under förutsättning att Frankrike kunde intagas under analoga betingelser med Sverge och Brandenburg, såg dess biträde gärna [3]. Men ända tills svaren hunnit ingå, om hvad man hade att vänta af kurfursten och konungen, skulle man iakttaga en afvaktande hållning [4].

---

[1]) *Joachim*, 396.

[2]) *Joachim*, 389 ff., *Köcher*, 217.

[3]) *Joachim*, 361.

[4]) *Joachim*, 397 f., *Köcher*, 242, 643 ff. Instr. för de braunschw. repress. i Frankfurt 5 mars 1658. [A. H.]

Under hela januari, februari, mars och halfva april blef det sålunda omöjligt att få en konferens i alliansfrågan till stånd [1]). Och medan de inviterade furstehusen „tergiverserade“, började redan inom det gamla förbundet banden att lösas. Visserligen hade Johan Filip haft tillfredsställelsen att se, det Maximilian Henriks obenägenhet för en utvidgning af „författningsvärket“ i den riktning han önskade den, småningom gifvit vika [2]). Men den österrikiska bearbetningen för att motvärka det samma, hvilken, sedan afgörandet i valfrågan fallit, vidtagit med fördubblad ifver [3]), hade i Münster och Trier bedrifvits med den framgång, att ärkekanslern ansåg sig böra sätta i fråga, huruvida de länge skulle stå såsom bundsförvandter vid hans sida [4]).

Den 23 mars infunno sig braunschweigarna i Frankfurt hos Canstein, som i senare hälften af januari återvändt dit [5]), och några veckor senare konfererade furstehusets sändebud i Magdeburg [6]) med de af Fredrik Wilhelm utsedda representanterna. Men resultatet blef nedslående. Om det redan tidigare svårligen låtit förena sig med kurfurstens politik att inträda i Rhenfurstarnes allians, så var ett sådant inträde för honom som Österrikes bundsförvandt knappast mera möjligt. Fredrik Wilhelms order till Canstein vid hans återresa lydde, att han ansåg sig böra taga allians-

---

[1]) Frånsedt att de allierade den 6 april förlängde sitt förbund på ytterligare 3 år. *Joachim*, 350.

[2]) *Joachim*, 291, 384.

[3]) *Pribram*, Rheinbund, 90—91.

[4]) *Joachim*, 311, 342, 369 ff, 411, 412. Sn. — K. M. 10 nov. 1657. [A. S.]

[5]) *Joachim*, 363, 387.

[6]) Från planen pa en ambassad till Karl Gustaf afstodo braunschweigarna tills vidare. *Köcher*, 243.

företaget i ytterligare öfvervägande och att han gärna såge, att altsamman skulle uppskjutas tills kejsarvalet försiggått [1]). På sina förfrågningar om Brandenburgs hållning rörande alliansen, till sin framställning om faran, af att två „så förnäma evangeliska herrar“ som kurfursten och konungen skulle råka ihop, fingo således braunschweigarna i Frankfurt samma undvikande svar som förut [2]). Och från Magdeburg återvände furstehusets sändebud med det besked, att Brandenburg afsåg en brytning med Sverge, att kurfursten sannolikt icke skulle inträda i förbundet och att hans „konsilier och intentioner“ öfver hufvud vidt „diskreperade“ med furstehusets.

Den långa pausen och landtgrefvens samt braunschweigarnas obenägenhet att återupptaga förhandlingarna föranledde Biörenklou och Snoilsky att tro, det „alliansen skulle kväfvas i moderlifvet och icke komma med lifvet i dagsljuset“ [3]). Men fransmännens ifver för den och den köld de med all denna ifver lade i dagen för Sverges intressen, befäste dem i öfvertygelsen, att Snoilsky borde blifva „in terminis tractandi och marschera med hopen“. I medlet af mars riktade de en anhållan till konungen om „fullkomlig deklaration“ i förbundsfrågan [4]), särskildt för det fall att fransmännen skulle skynda med afslutningen och anhölle om Sverges biträde [5]). I afvaktan på svaret ansågo de all anledning vara att liksom förut „kontestera“ konungens benä-

---

[1]) *Urk. u. Acten*, VIII. 472, *Joachim*, 388, jfr. 392.

[2]) *Joachim*, 400—01, *Urk. u. Acten*, VIII, 547.

[3]) B. — K. M. 27 mars 1658, [A. S.] *Säve*, 80.

[4]) B. — K. M. 2 mars. Jfr. B. — K. M. 19 jan. 1658. [A. S.]

[5]) Sn. — K. M. 2 mars 1658. [A. S.]

genhet för att biträda konfederationen [1]). Skulle man ansätta dem, så ämnade de „ströija in alla konditioner", som de med skäl kunde uppställa, men de allierade knappast skulle ingå [2]).

Så fingo därför braunschweigarna till svar, när de jämlikt sin order i slutet af mars [3]) och början af april [4]) jämte de kasselska [5]) uppvaktade svenskarna, att, om blott de hinder, som härintill omöjliggjort Sverges inträde, kunde undanrödjas och Karl Gustaf „med ärone och någon effekt" kunde afsluta alliansen, så skulle han helt säkert gärna „konformera sig", i hvad majoriteten beslöt. Att konungen skulle afstått från sin önskan om sina provinsers obetingade inneslutning och sin pretention på en garanti „contra quoscunque", trodde de icke. Genom den danska freden hade ju emellertid en stor svårighet undanröjts [6]), och innan förbundet hunne af-

---

[1]) *Joachim*, 385, 402—03, 403 not 1. „Jch habe Jhn mit generalibus beanttwortet", så refererar Snoilsky ett samtal med Schmiesing i början af april, „dass von seiten Ew. Königl. Maijtt. Mann zu allem dem so zu Erhaltung Frid vndt ruhe im Römisch. Reich gereichen kan, es seye durch die vor handen habendte Alliance, oder sonsten, alles gern beijtragen werde. Er wüste Selbsten woran dieses werck biss dato sich gesteckt, disseits seij mann wie allezeit alsso annoch bereit auff alle mügliche undt practicable mittell Selbige beförderen zu helffen". Sn. — K. M. 20 mars 1658. [A. S.]

[2]) B. — K. M. 27 mars 1658. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 20 mars 1658. [A. S.]

[4]) B:s diar. 1 april 1658 [A. S.]

[5]) B:s diar. 30 mars 1658. [A. S.]

[6]) Detta framhöllo redan braunschweigarna i sitt föredrag för de svenska representanterna. De återhämtade för öfrigt vid detta tillfälle förslaget om en birecess. Jfr. *Joachim*, 402, och ofvan II. 108. Att intressenterna i alliansunderhandlingen skulle hafva varit benägna för andra eftergifter vis à vis Sverge i följd af K.

slutas, kunde kanske freden äfven med Polen fås till stånd [1]. En fråga af synnerlig vikt ansågo de sig dock böra ställa till de braunschweigska representanterna, den nämligen, hvilken Brandenburgs hållning beträffande förbundet egentligen var. Ty skulle kurfursten biträda det samma endast med förbehåll, att han, om polackerna genom hans länder ville försöka inrycka i svenska Pommern, icke vore skyldig att förhindra sådant, — så kunde braunschweigarna lätt finna, att man på svenskt håll svårligen kunde gå in därpå. Knappast kunde det väl öfver hufvud tillåtas kurfursten, som på så „åtskilliga odrägeliga sätt offenderat“ konungen af Sverge, att blifva medlem af aliansen, innan han afstod från bundsförvandtskapet med Österrike och ådagalade, att han var fri från andra „contrariis nexibus“. Braunschweigarna borde därför arbeta på Brandenburgs „allvarliga och varaktiga konversion“ [2].

Karl Gustaf hade efter sitt meddelande till representanterna i december i nära två månader förhållit sig tyst i aliansfrågan. Den 8 februari [3] lät han dem veta, att han kunde bifalla till att jämte Frankrike inträda i den konfederation, som „mellan bägge kronorna och riksständerna“ planerades i Frankfurt, men däruppå borde „kronorna icke reposera sig, utan med en närmare och à part allians således

G:s segrar öfver Danmark och att å andra sidan B. och Sn., såsom *Joachim* låter förmoda, skulle hafva gifvit sitt bifall till förslaget om en bireсess, framgår icke af de svenska representanternas berättelser och förefaller i sig självt föga antagligt. Jfr. nedan.

[1]) Jfr. *Joachim*, 703 not 1.

[2]) B:s diar, 30 mars, 1 april 1658, [A. S.] *Köcher*, 247, *Joachim*, 403 not 1.

[3]) R. R. — B. 28 jan. 1658. [A. S.] . . . „ty Austriacae Doauctoritas läncker och föhrer Ständerne huart the willia“ (sic).

förbinda sig, att Romerska rikets ständer icke måtte preskribera dem lag före". I kors med sin påminnelse i medlet af mars om nödvändigheten af en resolution mottogo senare Biörenklou och Snoilsky i den ena af de skrifvelser konungen från Seeland aflät till dem i Frankfurt, den upplysning att de „icke annars än pro forma" skulle fullfölja traktaten med de katolska kurfurstarna [1]). Möjligen kunde på sådant sätt „den projekterade garantin" ingås med dem, att kronorna själfva „sine laesione et pacis fractione" finge skaffa sig satisfaktion af Österrike [2]).

Karl Gustafs order stod i närmaste öfverensstämmelse med de upplysningar han lämnat representanterna i december och med hans framtidsplaner i öfrigt. Alt sedan början af det nya året, men i synnerhet efter fredsslutet med Danmark, dref han genom sina representanter i England och Frankrike, genom Terlon och medelbart genom Biörenklou på en „kategorisk resolution" angående de alliansförslag han på hösten aflåtit till London och Paris [3]).

Men Mazarins och Cromwells blickar voro framför alt riktade på kampen mot Spanien, som sedan våren 1658 af dem upptogs med större energi än tidigare. Kardinalens sträfvan gick numera ut på, att Frankrikes inflytande i Tyskland skulle befästas på fredlig väg och att med stän-

[1]) *Adlersparre*, V. 382, *Säve*, 80.

[2]) *Adlersparre*, V. 383–84. Jfr. *Joachim*, 402: „Richtig war es nun freilich, dass Schweden nunmehr grösseren Eifer als zuvor für die Allianz zeigte (!) einmal wohl wegen der gleichzeitigen Annäherung Frankreichs" . . . o. s. v.

[3]) R. R. *Courtin*, 20 jan., R. R. — B. 4, 8, 10, 17, 20, 23 jan., R. R. — Fleetwood och Friesendorff 4 jan. 7, 17, 21 febr. och flerstädes. [A. S.] *Lettres du card. Maz.* VIII. 266, Terlon—Maz. 4, (14) mars, enl. B:s — riksamir. 6 april 1658. [A. S.] Jfr. *Pufendorf.* Carol Gust. V. § 18, 74.

dernas tillhjälp hvarje försök af konung Leopold att komma Spanien till hjälp skulle omöjliggöras [1]). Det var ju den hufvudsakliga innebörden af hans order till sina sändebud i Frankfurt den 10 januari. Biörenklou mottog under sådana förhållanden på sin städse förnyade uppfordran om ett snabbt afgörande i förbundsfrågan endast undvikande svar eller toma löften om snar resolution [2]). Samma bemötande rönte Fleetwood och Friesendorff i London [3]). Men på olika vägar, främst genom Terlon [4]) och Courtin [5]) samt öfver Frankfurt [6]), erfor småningom Karl Gustaf, att kardinalen lika litet som tidigare han själf ville göra „principium till oro i Romerska riket", att han m. a. o. icke kunde förmå sig till en allians, hvars syfte vore att öppna ett krig i Tyskland, just då kro-

---

[1]) Truppkoncentrationerna vid gränsen i december voro endast ett tillfälligt försök att tvinga Johan Filip till hörsamhet för Frankrikes önskningar. „Mais comme il (K. G.) parle d'une declaration de guerre", skrifver Maz. till Gramont och Lionne i medlet af dec., „je croy quil faut surseoir dagiter cette matiere parceque dans le temps que nous pretendons faire nos affaires par la paix ou en la concluant en effet ou en faisant voir quil naura pas tenu a nous quelle ne soit faite il ne seroit pas a propos que nous tesmoignassions vouloir faire de nouvelles liaisons pour continuer la guerre". Kard. — Gramont och Lionne. Allem. 17 dec. 1657. Vol. CXL. [A. P.]

[2]) B. — K. M. 5, 12, 30, jan., 2, 27 febr., 20 mars, diar. 9 mars. Sn. — K. M. 23 jan., 6, 23 febr. 1658. [A. S.] Jfr. *Säve*, 67.

[3]) Fleetwood och Friesendorff — K. M. 12, 19, 23 mars 1658. [A. S.] Jfr. ***Pufendorf***, Carol. Gust. V. § 76.

[4]) Mazarin — Terlon 1, 6, 22 febr., i *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 284 ff., 293 ff. 317 ff., R. R. — B. 9, 12 nov. 1657, 20 febr. 1658. [A. S]

[5]) Courtin. — K. M. 4 jan., 8, 26 febr., 19, 26 mars. Sn. — K. M. 30 jan. 1658. [A. S.].

[6]) B. — K. M. 30 jan., 27 febr. 1658. [A. S.]

norna höllo på att genom ett förbund med rikets ständer samt genom den kejserliga valkapitulationen säkerställa freden i Münster [1]). „Ingenting är mera rättvist“, skrifver kardinalen till Terlon [2]), „än konungens af Sverge förtrytelse mot Österrike, som äggat så många fiender mot honom och som självt för krig mot honom; men vi äro icke stadda i samma situation“. „Vi hafva föga anledning att begagna oss af våldet, innan vi pröfvat, hvad vi skola vinna genom de mildhetens vägar vi inslagit“. Det vore att drifva ständerna i Österrikes armar, „att beröfva våra pretentioner deras rättvisa och äfventyra ett afslag“ på våra fordringar. Genom det medel, som valts — „les voies civiles et douces“, — skola vi intressera ... för vår sak hela Tyskland, som, om Österrike, äggadt af spanjorerna, skulle kränka kapitulationen, sedan man aftvungit det ett löfte „de non turbando imperio“, skulle ställa sig på kronornas sida. I fall af en sådan kränkning skulle Frankrike och Sverge i förbund med hvarandra med sina förenade arméer tvinga kejsaren till efterlefnad af fredsslutets bestämmelser [3]).

Kardinalen var visserligen beredd att ingå en allians med Sverge redan nu, men en allians, till hvilken Tysklands

---

[1]) De franska sändebuden försummade icke att göra vederbörande tyska furstar och statsmän i Frankfurt — främst brandenburgarna — underkunniga om kardinalens föresats att upprätthålla den tyska freden och att icke ingå något nytt förbund med Sverge. Cansteins referat af ett samtal med Grauel. Canstein—kurf. [A. B.] 6, 16 febr. 1658 (ej i *Urk. u. Acten).*

[2]) Maz. — Terlon 3 april, kop. med Terlons — K. G. 22 april 1658. [A. S.]

[3]) Mazarin — Lionne och Terlon 17 jan., 1, 6 febr. 1658. Jfr. Maz. — Gramont och Lionne 12 juni, Maz. — Terlon 20 juni 1658, i *Lettres du card. Mazarin,* VIII. 262 ff., 284 ff., 293., 414 ff., 442 ff., B. — K. M. 22 maj 1658. [A. S.]

furstar och ständer skulle inbjudas, för en konservation af westfaliska freden, för vinnande af satisfaktion „amicabili via“ af de kontraventioner man ömsesidigt lidit af Österrike samt för restitution af förhållandena i riket i öfverensstämmelse med fredsslutet [1]. I medlet af mars öfversändes i sådant afseende till representanterna i Frankfurt förbundsprojekt jämte fullmakt för underhandlingen med Biörenklou [2].

Men en sådan allians var icke efter Karl Gustafs sinne, och den köld, med hvilken hans förslag mottagits i London och Paris, väkte hans lifliga misshag. Det var hans uppfattning, att Frankrike på grund af westfaliska fredsinstrumentet bort skrida till Sverges understöd redan i anledning af Österrikes infall i Polen [3]. Det mognade hos honom småningom till öfvertygelse, att man i Frankrike och England ville låta honom ensam upptaga kampen mot Österrike för att med oförminskad kraft kunna upprätthålla kriget mot Spanien. Kardinalen var i själfva värket öfvertygad om, att ett krig mellan Sverge och Österrike förr eller senare skulle utbryta; ett sådant kunde icke vara honom ovälkommet, förutsatt att det icke korsade hans planer i den tyska politiken [4].

I medlet af april utarbetades slutligen af Biörenklou och Lionne ett alliansförslag „i tvänne delar“ mellan de båda kronorna, hvilket kunde anses i någon mån motsvara Karl Gustafs önskningsmål och tillgodose eller åtminstone

---

[1]) B. — K. M. 27 mars, 22 maj, B. och Brahe — K. M. 17 aug. 1658 jämte bil. [A. S.]

[2]) Mazarin—Gramont 24 mars 1658, i *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 330 f.

[3]) R. R. — B. 23 aug. 1658. [A. S.]

[4]) Mazarin—Gramont och Lionne 20 april. 22 juli 1658, i *Lettres du card. Mazarin*, 348 f., 525 ff.

icke stöta kardinalens, och hvilket i medlet af april öfversändes till de respektiva hofven [1]). Det gick i sin ena del ut på, att Karl Gustaf, „frustra tentatis omnibus mediis amicabilis compositionis“, med understöd af franska subsidier omedelbart skulle skrida till angrepp mot konung Leopold i de österrikiska arfländerna. I sin andra del afsåg det ett förbund mellan Frankrike och Sverge i ungefärlig öfverensstämmelse med konungens projekt, ett förbund „in eventum“, d. v. s. för det fall, att de tyska furstarna antingen icke ville ingå alliansen i Frankfurt med Sverge och Frankrike eller i framtiden icke uppfylla dess villkor; och skulle då kronorna „taga vapnen i händer i Tyskland“ [2]). Med hela sin vältalighet återhämtade emellertid Lionne under konferenserna med Biörenklou kardinalens argumentering i skrifvelserna till Frankfurt och till Terlon. Hans „oförgripeliga råd“ var, — så refererar Biörenklou hans ord, — „att hvad Karl Gustaf än skulle“ företaga emot österrikiska länderna, efter dess (!) förtjänst och K. M:ts dessein, så måtte man varsamt gå åt med ständerna och icke göra dem „ombrage“ genom „retirade ur allians-traktaten“. Sådant „vore kapabelt“ att drifva kurfurstarna „till desperata consilia att praecipitera kapitulationen och föranleda en liga mellan Österrike och ständerna till kronornas största prejudis“ [3]).

Frankrike hänvisade således oföränderligt till Rhen-

---

[1]) Lionne och Gramont — Mazarin 14 maj 1658. Allem. Vol. CXLV. [A. P.]

[2]) B. — K. M. 27 mars, B:s diar. 28, 30 mars, 1, 2 april. B. — K. M. 3, 10, 13 april, B. — Wrangel 6 april 1658. [A. S.] Jfr. *Säve*, 79, där framställningen icke är fullt korrekt, samt *Pufendorf*, Carol. Gust. V. § 48, som troget refererar förhandlingarna mellan L. och B. enligt den senares skrifvelser.

[3]) B:s diar. 1 april 1658. [A. S.]

alliansen. Men Gramont och Lionne underskattade ingalunda de svårigheter, som stälde sig i vägen för underhandlingen, så mycket mindre, som Biörenklou jämväl för dem framhållit, att Sverge icke kunde inträda i alliansen jämte Brandenburg, förrän konungen blifvit underkunnig om, huru Fredrik Wilhelm skulle förhålla sig i frågan om ett eventuelt tåg af den svenska armén genom kurfurstens länder till Polen. „Aldrig har en affär varit så invecklad“, skrefvo de till kardinalen den 16 april, „Gud gifve, vi kunde finna medlen att reda den i tid“! [1])

För att ändtligen bringa reda i situationen [2]), föreslogo de Boyneburg, att man till en början skulle skrida till afslutning af alliansen med dem, mellan hvilka det kunde ske utan större svårighet, att m. a. o. Frankrike, Sverge, Pfalz och Würtemberg [3]) skulle uppgöra saken med de förbundne, medan man däremot för Brandenburg skulle lämna platsen öppen, till dess kurfursten ackommoderade sig med Karl Gustaf. Om man engång finge förbundet till stånd, så skulle, — det var deras öfvertygelse, — de, som „tergiverserade“, skynda sig att inträda för att icke blifva uteslutna [4]).

---

[1]) „Memoire a Mg:r le Cardinal“ 16 april 1658. Allem. Vol. CXLI. [A. P.]

[2]) „Pour desbrouiller toute cette confusion nous avons proposé a M. de Bennebourg“ . . . Källa föreg. not.

[3]) Att fransmännen till denna kategori föra äfven Pfalz och Würtemberg, är belysande för, med hvilken visshet de räknade på deras biträde.

[4]) „ . . . que cela mesme pourra obliger Brandebourg a donner passage aux Suedois et pourra aussi faire redresser la mauvaise conduite de l'Electeur de Treves quand il se verra exclus et que la France declarera ne pouvoir recevoir, (comme un allie pour lob-

Förslaget gillades af Boyneburg [1]. — idén låg så att säga i luften [2], — och det räkte icke länge, innan man vunnit bifall för planen bland de öfriga intressenterna i underhandlingen [3]. Minst böjda för att fortsätta den utan kurfursten voro de kasselska representanterna. De hade bestämda order att hålla både på Sverges och Brandenburgs inträde [4]. Men konferenserna i Magdeburg hade ändtligen öfvertygat braunschweigarna, om att „negociationerna ... i Frankfurt måste föras något annorlunda“ än hittils [5].

En fans det framför alt i Frankfurt, som med oblandad tillfredsställelse hälsade de första förebuden till Fredrik Wilhelms definitiva uteblifvande från alliansen. Det var Giese, den neuburgska kanslern. I slutet af december hade ett lifligare umgänge kommit till stånd mellan honom och Snoilsky [6]. Sedan medlet af februari tog äfven Biörenklou del i det samma. Så voro de försök till ett närmande inledda mellan Sverge och pfalzgrefven, hvilka Karl Gustaf upprepade gånger anbefalt sina representanter. Och dessas förtroliga försäkran, att de beträffande kurfurstens inträde „ville spjärna däremot“, så godt de kunde, efter de bägge

servation de la paix de Munster) un Prince qui n'agit icy que pour donner moyen aux Austrichiens de la rompre pleinement et impunement.“ Memoire etc. 16 april [A. P.]

[1]) „La pensee est fort approuvee par M. de Bennebourg“. Källa föregående not. Jfr. Sn. — K. M 3 april 1658. [A. S.]

[2]) Se för de braunschw. repress. hallning *Joachim*, 400 not 1, 405. Jfr. *Joachim*, 330.

[3]) Jfr. för braunschweigarna Sn. — K. M. 24 april 1658. [A. S.]

[4]) Sn. — K. M. 3 april 1658 [A. S.]

[5]) *Joachim*, 400 not 1.

[6]) Sn. — K. M. 12, 22 dec., B. — K. M. 13, 16 febr., 6 mars, diar. 10 mars 1658. [A. S.] I allmänhet har frågan om Rhenalliansen under konferenserna icke varit före.

allianserna — Brandenburgs med Österrike och Rhenförbundet — vore „incompatibilia“, hälsades af Giese med oförställd glädje [1].

Ödet ville, att det blef just från brandenburgskt håll, som initiativet slutligen togs till underhandlingens återupptagande. För att visa sin goda vilja föreslog Canstein ett möte af de inviterade [2]) med undantag af svenskarna i och för en förberedande pröfning, i hvilken grad utsikter förefunnos för en definitiv uppgörelse med de allierade. Han mötte med sitt förslag endast misstro, men braunschweigarna togo sig anledning af det samma att hos Meel anhålla om åtgärd därhän, att en konferens i alliansfrågan ändtligen måtte fås till stånd.

[1]) B:s diar. 1 april 1658. [A. S.]
[2]) *Joachim*, 403—04.

IV.

Underhandlingen om Rhenalliansen sedan april 1658. Alliansens afslutning.

Den 17 april vidtogo förhandlingarna rörande Rhenalliansen ånyo, sedan de hvilat i det närmaste fyra månader. Meel öppnade den första konferensen [1]) med en uppfordran till de inviterade att framlägga sina „monita“ till det i december utfärdade recessförslaget. Canstein var den enda som talade, och från hans läppar flödade liksom på konferenserna under hösten en hel flod af ändringsförslag. Hans hållning bekräftade, att brandenburgarnas politik afsåg att försvåra och draga ut på, kanske omintetgöra förhandlingarna, „föga annars, än som vore sådana obstacula [2])

[1]) Det mainziska direktoriet hade ganska riktigt icke underrättat Snoilsky (ofvan föreg. sid.). Den afsiktliga eller oafsiktliga försumligheten kunde naturligtvis icke undgå att väcka svenskarnas misstankar, men de förströddes snart. På särskild anhallan af braunschweigarna och de kasselska representanterna eftersändes Sn. och begaf sig till konferensen på Lionnes och B:s uppmaning. B. — K. M. 3 april, jämte bil., Sn. — K. M. 10 april 1658. [A. S.]

[2]) B. — K. M. 10 april, Sn:s prot. 7 (17) april. 1658. [A. S.]

dem gifna vid handen af österrikarna". På Boyneburgs förfrågan hos braunschweigarna efter konferensen, om de icke vore villiga att afsluta alliansen utan kurfursten, men med rättighet för honom att inträda senare, följde ett jakande svar. Och furstehusets tre linjer biföllo denna förklaring [1]).

Om emellertid Filip Wilhelm och hans förtroendemän i Frankfurt i beslutet att påskynda alliansförhandlingarna, tills vidare med exklusion af Brandenburg, trodde sig finna ett stöd för sin mot kurfursten fiendtliga politik hos dem, från hvilka initiativet till detta beslut utgått, så sågo de snart sin förhoppning svikas. En af hufvudgrundsatserna i den franska politiken var upprätthållande af godt förstånd mellan Sverge och den uppåtsträfvande protestantiska makten i norra Tyskland [2]).

Förhoppningen att för negociationerna om valkapitulationen kunna draga Fredrik Wilhelm från det österrikiska partiet, föranledde Mazarin att ytterligare betona den i sin statskonst. Oförtrutet arbetade på kardinalens befallning de franska sändebuden, Blondel i Berlin och Terlon hos den svenska konungen för att förhindra den hotande brytningen. I Frankfurt värkade Gramont och Lionne af alla krafter för samma mål. „Tu ting, bad han" — Lionne —, „jag ville hafva mig rekommenderadt", skrifver Biörenklou

[1]) *Joachim*, 406—10, *Köcher*, 247.

[2]) Se för denna Frankrikes politik bl. a. Blondel — Terlon 26 mars 9, 13, 23, 30 april, kopp. med Terlons — K. G. [A. S.] *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 140, 207, 223, 284 ff., 290 f., 293 f., 319 f., 442 f. och flerstädes, *Urk. u. Acten*, II. 126 ff. Jfr. ofvan I. 238 not, *Pribram*, Lisola, 158, och där citerade källor. Angående Frischmanns uppdrag, som afsåg samma syfte, se *Urk. u. Acten*, II. 160 ff.

till konungen i senare hälften af april, „det ena Rhenalliansen; det andra förlikningen med Brandenburg“ [1]). Fransmännen understöddes på det bästa af kurfursten af Mainz [2]) och hela det protestantiska och svenskvänliga partiet i Frankfurt. I synnerhet rådde de kasselska representanterna, att man icke skulle bringa kurfursten till „desperation“ [3]). Och Boyneburg framhöll vältaligt, hvilket farligt hinder det vore för hans herres och Kur-kölns goda uppsåt samt kronornas intresse, om Brandenburg af „en otidig fruktsamhet“ skulle trängas ifrån de andra kurfurstarna och nödgas taga parti med Österrike. Han anförtrodde Biörenklou, att han sett brandenburgarnas hufvudinstruktion och förnummit, att den var „för kronorna god“ [4]).

Det hade icke behöfts så mycken öfvertalning, för att Biörenklou och Snoilsky skulle modifiera sin hållning beträffande kurfursten och hans rätt till inträde i alliansen samt hos konungen börja tala till hans förmån. Alt fortfarande pågick ett tämligen lifligt umgänge mellan dem och de brandenburgska representanterna i Frankfurt [5]). Wienrege-

---

[1]) B. — K. M. 13 april. Jfr. B:s diar. 28 mars 1658. [A. S.] *Köcher,* 246, *Joachim,* 404, Lionne och Gramont — kard. 7 maj 1658. Allem. Vol. CXLI. [A. P.]

[2]) B. — K. M. 18 maj 1658. [A. S.]

[3]) De hade ingen order att utesluta honom, förklarade de. Sn. — K. M. 3 april 1658. [A. S.]

[4]) B. — K. M. 13 april 1658. [A. S.]

[5]) Äfven Rhenalliansen var då och då på tal. Det gälde gifvetvis för representanterna att taga reda på hvarandras hållning angående den samma. B:s diar. 7 dec. 1657; (samtal mellan Biörenklou och Portmann). „Er (Canstein) habe gehofft mann werde sich deswegen etwas näher mit einander sonderlich in Quaestione Quomodo vnderreden, darmit Er von Seinem gnädig-

ringens obenägenhet att uppfylla Berlin-fördragets villkor [1]) och Karl Gustafs segrar öfver Danmark hade föranledt Fredrik Wilhelm att tills vidare uppgifva sina anfallsplaner mot Sverge. Äfven efter fördraget i Wehlau hade han upprätthållit direkta förbindelser med den förra bundsförvandten i polska kriget, och ännu hade han icke ratificerat traktaten med Österrike. Genom sändebud till den svenska konungen, genom Schlippenbach och Wolfsberg försökte han numera lika lifligt afböja en krigisk konflikt, som han tidigare lagt an på att framkalla en sådan [2]).

I öfverensstämmelse härmed afgåfvo de brandenburgska representanterna i Frankfurt för Biörenklou och Snoilsky de lifligaste försäkringar om kurfurstens benägenhet till „rekonciliation" med Sverge. Att han icke ratificerat förbundet med konung Leopold gaf dem anledning att låta svenskarna veta, huru föga förtroende man i Berlin hade för kejsaren [3]). De insågo, försäkrade Canstein, att de

sten Herren sich in zeiten bescheidt vndt instruction erholen möge, Es seye aber biss dato nicht geschehen. . . . So viel obgedachte Alliantz vnndt verfassungs handlung antrifft", bifogar Snoilsky, „gab der von Cannstein wohl gar deutlich zu verstehen dass Er nicht viel darauff halte"; Samtal mellan Canstein och Sn., Sn. — K. M. 6 febr. 1658. I början af mars meddelar C., att man icke kunnat närmare utlåta sig i alliansfrågan, bl. a. „weil man Churbr. theils nicht gewusst was E. K. M:tt. deswegen resolwirt" (!) Sn. — K. M. 23 febr. 1658. [A. S.]

[1]) Ofvan II. 152.

[2]) *Urk. u. Acten*, VIII. 234 ff., 374 f., XIV. 80 ff., Wolfsberg — K. M. 6 (16), 9 (19), 16 (26), 30 mars, 13, 27 april 1658, [A. S.] *Pribram*, Lisola, 154 ff. Jfr. *Haumant*, 224 ff., *Philippson*, I. 289 f.

[3]) Sn. — K. M. 10, 24 april. Jfr. Sn. — K. M. 13, 20, 30 mars 1658, [A. S.] och kurfs. instr. *Urk. u. Acten*, VIII. 493. Förbundet ratificerades af kurf. den 28 maj. *Philippson*, I. 296.

hade „ingen säkerhet att vänta från det hallet“, och bådo att Karl Gustaf, „om möjligt vore, . . . i regard af det allmänna värket ville se genom fingren med H. Ch. D. angående det, som förlupit“. Brandenburg kunde skilja sig från förbundet med Österrike och Polen, och alt skulle bli godt och väl igen, om de svenska och brandenburgska ministrarna på en konferens blefve i tillfälle att närmare förklara sig för hvarandra [1]).

Biörenklou och Snoilsky hyste i allmänhet den uppfattning, att växlingarna i Fredrik Wilhelms statskonst hufvudsakligen härrörde af obeslutsamhet och mottaglighet för stridiga inflytelser i rådskammaren. Det var också deras öfvertygelse, att Sverges förmån och den evangeliska saken bäst skulle tillgodoses, genom att godt förstånd upprätthölls mellan konungen och kurfursten, och de voro fullt ut lika angelägna som fransmännen om att i valet draga Brandenburg från Österrike. Att definitivt göra anspråk på kurfurstens uteslutande ur alliansen hade de så mycket mindre anledning till, som ju därmed egentligen afsågs att påskynda underhandlingen. Ty påskynda den vågade de, med hänsyn till den hållning konungen öfver hufvud intog i den samma, ingalunda. Alt sedan medlet af april gingo därför åter och åter maningar från dem till konungen att icke stöta Fredrik Wilhelm ifrån sig. „Om E. K. M:ts intresse kan tåla och lida att förmedels någorlunda acceptabla konditioner draga . . . Kurbrandenburg på sin sida“, manar Biörenklou, „så tyckes mig, att E. K. M:t hade den bästa occasion i världen att hugsvala de behöriga, försvaga Österrike och visa, att nominis divini gloria et-

---

[1]) B. — K. M. 10 april 1658. [A. S.]

gratitudo . . . är E. K. M:ts sista scopum"[1]). Snart fann man i Frankfurt till sin förvåning ingen obenägenhet mera hos svenskarna att fortsätta förhandlingarna tillsamman med brandenburgarna. Tvärtom, de uppmanade, att man skulle förfara varsamt med dem och icke gifva kurfursten anledning att uteblifva ur konfederationen[2]). Om han ville „sig debito modo accommodera“ med Sverge, så vore rekonciliationen „icke desperat“, trodde sig Biörenklou kunna låta Boyneburg veta[3]).

Omväxlande med sina maningar till fridsamhet mot brandenburgaren och med sina försäkringar om Karl Gutafs böjelse för inträde i Rhenfurstarnas förbund, sågo sig emellertid Biörenklou och Snoilsky tvungna att ständigt ånyo bedja om närmare upplysning angående hans afsikter och önskningsmål i alliansunderhandlingen. Och ju längre det lider, desto bestämdare börjar Biörenklou betona, hvilken fördel konungen skulle hafva af sitt medlemskap i den tyska furstekonfederationen. Med en något fri tolkning af ordern af den 12 mars förklarar han, det han icke kunde „annat se och dömma“, än att det var konungens afsikt, att han och Snoilsky „efter alla andra tentamina“, d. v. s. om försöken att förmå ständerna till garanti skulle misslyckas,

[1]) B. — K. M. 20 april. Jfr. B. — K. M. 5, 11, 22 maj 1658. [A. S.]

[2]) „Fürnehmlich habe ich auch diesses fürgewendet, dass es bedencklich ohne Chur Brandeburg in den tractaten fortzufahren, alss welche, da Sie solches sehen, dadurch schwehrlich, nach obgedachter des von Boineburgs meinung herbeijgebracht, sondern eben so bald vndt besorglich viel eher verahnlasset werden dörffte sich mit Österreich vnndt Pohlen noch stärcker zu verbinden, welches nach müglichkeit zuverhüten mann allerseits billich eussersten fleiss anzuwenden habe“ . . . Sn. — K. M. 3, 17 april 1658. [A. S.] *Joachim*, 405, *Köcher*, 247.

[3]) B. — K. M. 13 april 1658. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 411.

finge „afsluta alliansen med de katolska furstarna“ [1]) . . . Han för konungen till sinnes, att neuburgaren på grund af sitt förbund med kurfurstarna „utan deras tillåtelse“ kunde „intet företaga“, att „Hessen-Kassel, Würtemberg och andra hänga gärna till stora hopen“ [2]). I närmaste anslutning, till fransmännens argumentering och den Snoilsky tidigare användt, framhåller han, huru alliansen skulle vara „liksom sand i ögonen på de österrikiske“, han omtalar, huru de kejserliga försökte att förhindra den, tydligen emedan de insågo, att konfederationen skulle icke blott afskära dem möjligheten att understöda Spanien, utan ock „traversera deras consilia på alla rikskonventer, där de förbundne skulle stå för en man pro conservatione pacis et libertatis“ [3]). Han utlägger slutligen, huru konungen genom det samma skulle draga ständerna på sin sida och betaga dem farhågan, att han ville „kasta alt i hop“ i riket „öfver ända“ [4]).

Att Johan Filips afsikter med „författningsvärket“ voro rena och afsågo kronornas förmån, blef Biörenklou mer och mer öfvertygad om [5]). Snoilsky däremot ansåg sig fort-

---

[1]) B. — K. M. 3 april 1658. [A. S.]

[2]) Källa föreg. not. Jfr. B. — K. M. 15 maj 1658. [A. S.]

[3]) B. — K. M. 13 april, 15 maj 1658. [A. S.]

[4]) B. — K. M. 20 april. Jfr. Sn. — K. M. 3 april 1658. [A. S.]

[5]) „Then Herren ställer sig nu öfver all motto resolut pro publico och fattar lijkasom sit stöd på cronornes correspondence och upprättstående mächtige Wappen.“ B. — K. M. 9 mars. Jfr. B. — K. M. 16 mars, 25, 29 maj, 19 juni 1658. [A. S.] „Churförsterne och Ständerna“ borde „hålla i hoop“, hade kurfursten yttrat, „och giöra sig fast med crohnorne uthi Alliancen, sampt fatta så Capitulationen, att then som will blifwa Keijssare, matte wetta at han inthet regerar absolut, uthan ähr alligatus legibus“. B. — K. M. 13 april 1658. [A. S].

farande hafva anledning att uttala tvifvelsmål om, huruvida kurfursten icke dolde någon baktanke bakom sin förbundsifver [1]) och huruvida alliansen vore det rätta botemedlet för „det ögonskenliga, nästan desperata sjukdomstillståndet“ i riket; men hans fasta öfvertygelse var, att man svårligen kunde undandraga sig att „konkurrera“ i underhandlingen [2]) och att han „zu Verhütung ungleichen Argwohns“ borde intaga samma hållning i den som tidigare.

Den 29 april, då förhandlingarna från den 17 fortsattes och de öfriga inviterade, d. v. s. de svenska, braunschweigska och de kasselska representanterna i sin tur hade att framlägga sina ändringsförslag till den i december utfärdade recessen, blef Snoilsky i tillfälle att än en gång gifva prof på sin simuleringstaktik. Hans föredrag var i hufvudsak en klagan öfver långsamheten i förhandlingarna, där det ändå gälde ett företag af så allmän nytta, ett företag, som, om det fåtts till stand under hösten, antagligen skulle hafva förhindrat de ledsamma förvecklingarna i de sachsiska kretsarna. Sverge kunde man icke tillvita någon försummelse. Onödigtvis hade man uppfunnit kauteler i oändlighet. Hufvudsaken var ju dock frågan om det ömsesidiga försvaret, och i denna fråga skulle man å svenskt håll sluta sig till majoriteten samt, hvad kontingenten be-

---

[1]) „Obgedachter Herr von Boineburg gehet zwar noch stäths darauff ohne Chur Brandenburg zu schliessen und für Selbige den Platz offen zu lassen. Ob solches nun seinem fürgeben nach eigentlich dahin gemeinet Chur Brandenburg dadurch zu diesser Alliance desto eher zu bringen oder Selbigen vielmehr anlass zu geben, gantz darvon zubleiden und von Ewer Königl. Maijtt Selbigen zu separirn, consequenter an Österreich und Pohlen sich desto vester zu allijrn, stehet dahin.“ Sn. — K. M. 17 april 1658. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. 6 april, 15 maj 1658. [A. S.]

träffade, foga sig i alla billiga kraf. För att dock i någon mån förtaga effekten af sina maningar till skyndsamhet, återhämtade han därjämte förslaget, om att flere tyska ständer skulle kallas att deltaga i underhandlingen, hvilket ju, såsom han framhöll, knappast mera borde lägga hinder i vägen för den [1]).

Under tre hastigt på hvarandra följande specialkonferenser i förra hälften af maj togo emellertid de allierade de inviterades ändringsförslag under debatt. Följde så tvänne plenarsessioner den 11 och 17 i samma månad, vid hvilka Canstein sin vana trogen tröttade intressenterna med sina undanflykter och invändningar, medan Snoilsky lika frankt som förut betonade nödvändigheten af att skynda och beklagade de eviga uppskofven [2]). Han fick snart anledning att oroa sig, öfver att uppskofven icke varit längre [3]). Redan den 24 maj hade det mainziska kansliet den nya recessen färdig [4]). Man hade det intryck, att slutet var nära [5]). „Oxarna

---

[1]) Sn:s prot. 19 (29) april 1658, [A. S.] *Joachim*, 414. För braunschweigarnas och Dörnbergs vota, se Joachim.

[2]) . . . „in betrachtung dass vielleicht die übrige mit exclusion Ew. Königl. M:tt zuschliessen sich endlichen hetten bereden lassen mögen.“ Sn. — K. M. 18 maj 1658. [A. S.]

[3]) „Nun hette ich zwar nicht gemeint dass es annoch so bald so weit hette kommen sollen.“ Sn. — K. M. 15 maj 1658. [A. S.]

[4]) *Joachim*, 415 - 19. De förändringar den nya recessen företedde voro hufvudsakligen af stilistisk art. Bland viktigare må nämnas, att i den passus, där det talades om, att de förbundne hvarken direkt eller indirekt skulle inblanda sig *eller låta inblanda sig* i de mellan främmande kronor och potentater *nu* pågående krigen, de kursiverade orden utlämnats. För förhandlingarna i öfrigt se *Joachim*, 419. Sn. hemsände recessförslaget såsom bilaga den 25 maj. Sn. — K. M. 15 maj. Det ingår i samlingen af hans bref efter skrifvelsen af 1 maj (21 april) 1658. [A. S.]

[5]) *Joachim*, 421.

stå vid bärget", skrefvo representanterna öfverraskade till konungen den 28 maj, „och man vet icke rätt, huru man skall komportera sig" [1].

Karl Gustaf hade, innan underhandlingen ånyo upptagits, lämnat skådeplatsen för sina lysande segrar och begifvit sig till Göteborg, där han med utskottsriksdagen och sitt råd diskuterade, hvilken väg man borde inslå för att afvärja de faror, som hotade från Sverges fiender. Frankrikes och Englands obenägenhet att ingå på hans alliansförslag och Danmarks att uppfylla Roeskilde-fredens villkor hade föranledt honom att uppskjuta sitt planerade tåg in i Tyskland och manade honom att, om ock motvilligt, göra sig förtrogen med tanken på en definitiv förlikning med konung Leopold, där Mazarin och Cromwell fortfarande skulle vägra att gå hans önskningar till mötes. Biörenklou skulle således — så befaller konungen efter längre tystnad sedan medlet af april — fortsätta närmelseförsöken till österrikarna och tillika försöka aftvinga ständerna den „kategoriska resolutionen", om de ville garantera honom „vid instrumenti pacis rätta förstånd" samt så begå, att han finge „åtnjuta den i Münster slutna freden". För detta dubbla ändamål ackrediterades ytterligare till Frankfurt grefve Nils Brahe. I växlande versioner, och liksom skulle Karl Gustaf aldrig fått del af sina representanters svarsdepescher, upprepas därjämte de tidigare orderna, att de borde „inlåta sig i handel" med Pfalz-Neuburg och de protestantiska ständerna, Würtemberg, Kur-Pfalz, det braunschweigska furstehuset och Hessen-Kassel, samt försöka förmå dem att taga Sverges parti, för det fall att „det skulle komma till ruptur uti Romerska riket".

---

[1]) Sn. — K. M. 18 maj 1658. [A. S.]

Mot Brandenburg framlyser i konungens skrifvelser, i motsats mot hvad representanterna hoppats, en växande förbittring. „Han trakterar med mig eller icke, så är det, liksom när vädret blås, så vänder han sig.“ Af synnerlig vikt vore därför närmandet till Neuburg, och bäst skulle vara, att pfalzgrefven „gjorde distinktion“ från kurfurstarnas förbund och inginge en allians „à part“ med Sverge. Ty på grund af den tyska furstekonfederationens fredliga syfte såg äfven Karl Gustaf[1]) vissa svårigheter för Filip Wilhelm att som medlem af den samma kunna angripa Brandenburg, hvarför han också själf „stort betänkande“ hade att engagera sig „uti deras allianser“[2]).

[1]) Jfr. ofvan B:s meddelanden II, 172.

[2]) Analys af skrifvelser i R. R. — B. 2, 12, 26 april, 17, 22 maj; kreditiv för B. och Brahe R. R. 24 maj och utan dat. i slutet af maj. Jfr. *Adlersparre*, V. 199 ff., och R. R. — Fleetwood och Friesendorff 29 maj, *Londorp*, VIII, 320—21, 322 ff., *Säve*, 88 ff. Jfr. *Pufendorf*, Carol. Gust. V. § 22, 23, 49. „Ehwadh Pfaltz Neuburg anbringer“, så lyder den upplysning konungen lämnar om sitt förhållande till Neuburg å ena sidan och de allierade å den andra, „så är thet nu så beskaffat, at Jagh måste weta på hwad sätt han tractera will, tij at hans proposition går ther uppå uth, at then alliencen medh Churförsterne, som han uthi begrepen ähr, at när Jagh migh och therutinnan begofwe wore Capabel sådan at gifwa honom materie och blifwa förstärkt medh en considerabel Armée och infestera Churförstens land uthj thet Jüliske; altså När Jagh ärnar giöra den första attaquen uppå Churförsten, at ta cessera Pfaltz Nevburg all prætext, at kunna nå fritt Upsath, at alle Confoederati skole willia medh attaquera emedan thet allenast en defensions allience Jagh och stort betänkiande hafwer, at engagera migh uthi theres Alliencer, altså Ware bäst, at Pfaltz Neuburg sigh a part till Närmare allience om alt försäkrade, och giorde distinction.“ R. R. — B. 26 april 1658, jfrdt med koncepterna till R. R. Forskaren stannar, såsom ofta är fallet vid försöken att analysera kon:s skrifvelser, i synnerhet beträffande detaljerna i tvifvelsmål om, hvilken hans afsikt är.

Det var således alt, hvad Biörenklou och Snoilsky fingo veta i den fråga, som intresserade dem mest.

Äfven i öfrigt motsvarade Karl Gustafs order föga deras förväntningar. Outtröttligt hade Biörenklou hos furstar och representanter i Frankfurt värkat för erhållande af den resolution konungen kräfde af rikets ständer [1]). I memorial på memorial hade han i sådant afseende sedan hösten bearbetat kurkollegiet och riksdeputationen [2]). Den 14 maj ingaf han sitt femte. I början af månaden hade visserligen kurkollegiet för att tillgodose rikets säkerhet beslutit att genom en kollegialbeskickning mana konungarna af Sverge och Polen samt kurfursten af Brandenburg till fred [3]) och till att åtminstone förskona Tyskland för „krigspressurer“ och genommarscher. Dagen efter det Biörenklou inlämnat sitt memorial, skred kollegiet till åtgärden att genom kurfurstarna af Sachsen och Mainz försöka åvägabringa för-

[1]) Se särskildt B. — K. M 24, 27 april, 1 maj, diar. 4, 5, 6 maj 1658. [A. S.]

[2]) Samtliga i tryck hos *Londorp*, VIII, och flerstädes; analyserade hos *Säve*.

[3]) Kurkollegiets prot. 23 april (3 maj), 24 april (4 maj) 1658. [A. B.] *Urk. u. Acten*, VIII. 506, B. — K. M. 27 april 1658. [A. S.] Därjämte beslöts, att skrifvelser i enahanda syfte skulle aflåtas till konungarna af Frankrike, Spanien, Böhmen, Sverge, Polen och kurfursten af Brandenburg. I tryck hos *Londorp*, VIII. 281 ff. Jfr. *Droysen*, III 2, 290. Skrifvelsen till Sverge dat. 4 maj 1658 i orig. i [A. S.] Af „förtrolig hand“ kunde Biörenklou något senare meddela, att den till K. G. afsända beskickningens egentliga uppgift var „att wähl taga uthi acht, om E. K. M:tt eller dess förnämste Ministri låta märkia at E. K. Mait. intenderar at angrijpa Imperium och will här i Tysklandh begijnna krijg för thet att Guarantien inthet ähr E. K. M:tt worden præsterat . . . Thenne Puncten af theras Instruction kommer mig at tänckia“, fortsätter B., „det

likning mellan Sverge och Österrike[1]. Men Biörenklou väntade mycket litet af underhandlingen[2]. Huru den „kategoriska resolutionen“ egentligen skulle vinnas, en „renovation“ af freden „med ständernas tillhjälp“ åstadkommas samt garantin de facto fås till stånd, var han dess värre osäker om[3]. På hans städse upprepade påminnelser om konungens kraf och maningar till ärkekanslern att de borde och måste uppfyllas, började småningom mainzarna gifva tillkänna, att de ensamma kunde ingenting göra, och de underläto icke att bifoga sin insinuanta hänsyftning, om huru kurfursten på exekutionsdagen i Nürnberg gjort alt för att få garantin „riktigt ock fullkomligen inrättad, men huru andra“ — d. v. s. Karl Gustaf — „hade sådant hindrat och hållit så före, att det icke vore godt, att ständerna komme uti armatur och själfva kunde hjälpa sig mot en och annan fara“[4]. I medlet af juni gåfvo vissa indicier vid handen,

---

Electores, förnimmandes at E. K. M:t hafwer något före emot heele Rijket, lährer theruppå sluta Alliancen och skijnda på waalet, rättandes sedan heele Alliancen emot E. K. Mait.“ B. — K. M. 1 juni 1658. [A. S.]

[1]) Den 15 maj, icke 18, såsom *Säve*, 86, anger efter B:s — K. M. 11 maj. Jfr. Sn. — K. M. 15 maj 1658. [A. S.] Till Frankrike afgingo för fredsbemedlingen mellan Frankrike och Spanien representanter för kurfurstarna af Mainz och Köln. *Mentz*, I. 83, och där citerade källor.

[2]) B — K. M. 27 april, 22, 25, 29 maj, 1 juni, 3 juli 1658. B. hade i ströskriften „Brevis informatio“ fått ett nytt bevis på Österrikes fiendtlighet. Skriften i aftryck hos *Londorp*, VIII, 285 ff., och flerstädes. — Om Wienregeringens hållning i fredsunderhandl. med Sverge se *Pribram*, Lisola 163, 169. Jfr. *Urk. u. Acten*, VIII. 358.

[3]) B. — K. M. 3 april, 15 maj 1658. [A. S.]

[4]) B. — K. M. 1, 8 juni, Sn. — K. M. 5 juni 1658. [A. S.] För den tilltagande kylan på mainziskt håll mot Sverge se *Joachim*, 429 not 1.

att Johan Filip hade „mortificerat“ österrikarna tillräckligt och att valet snart skulle försiggå [1]).

Men ju mera valet närmade sig, desto lifligare pådrefs alliansunderhandlingen. Ty programmet var: Alliansen före valet. Lionne bad „pour l'amour de Dieu“, att Karl Gustaf ville . . . „befordra det värk, som skulle lända till att formera ett parti af katoliker och protestanter mot Österrike“ [2]). Boyneburg ordade om, huru förbundet skulle blifva „en evig sudes in oculis Austriacorum“ framför alt på riksdagarna, där de konfedererade skulle stå som en man „pro publico“ och hålla „förtroligare korrespondens med konungen än förut“ [3]). Biörenklou hade ingen annan råd än att i sina depescher återhämta sin tidigare argumentering. Men framför alt försökte han, understödd af sin kollega, lägga sitt inflytande i vågskålen för en förlikning mellan Karl Gustaf och Brandenburg. Stode konungen på vänskaplig fot med kurfursten och „alliansen inrättades“ med Sverges inklusion, „så skulle den ligan göra Österrike svåra tankar“ [4]). Sverges „gamla vänner“, Pfalz, Würtemberg och Hessen-Kassel

---

[1]) B. — K. M. 8 juni, Sn. — K. M. 8 juni 1658. [A. S.]

[2]) B. — K. M. 15, 29 maj 1658. [A. S.] „Hwilket parti här effter och enkannerlig om E. K. Mait. går in uthi Schlesien skulle genom thetta E. K. M:tts betänkiande at wela gå med them uthi Alliance, fatta allehanda misstanckar om E. K. M:tts dessein emot then catholiske Religionen, och consequenter träda uthi ett annat Partij, och då i stället för thet at the nu willie sittia stilla, wara E. K. Mait. emot på alle sätt.“ — B. — K. M. 29 maj 1658. [A. S.]

[3]) . . . „at igenom E. K. M:tts kloka conduite och macht hålla andre intra debitos limites . . . E. K. M:tt (sade han) wore nu af alle wählmeente, så wähl Catholiske, som andre hållen för een Statore Pacis et liberatis Germanicæ“. B. — K. M. 18 maj 1658. [A. S.]

[4]) B. — K. M. 15, 18, 25 maj 1658. [A. S.]

ville, upprepar han, „vara med i förbundet och låta icke se någon stor appetit till separatallians“ [1]). Men väl viste ärkekanslern att förmäla, att utom dem äfven Bamberg, Hessen-Darmstadt och ännu flere furstar endast afvaktade slutet af underhandlingen för att blifva inbjudna och inträda [2]). „Om E. K. M:t vill begynna krig i riket, hälst så att ständerna skulle däruti invecklas, så vore“, medgifva representanterna, „samma allians fast mer skadlig än till gagn“. Men där konungen ville „konservera friden“ eller „rätta sin aktion allena emot Österrike och det partiet, så står till att betrakta“, hemställer Biörenklou, „om det icke skulle vara rådligast att ju förr ju hällre träda däruti“ [3]).

De invändningar, med hvilka svenskarna försökte häjda ifrarna för alliansen, voro: att Karl Gustaf hade anbefalt, det förhandlingarna om Sverges inträde skulle fortgå „pari passu“ med förhandlingarna om Frankrikes, att Snoilsky följaktligen måste få hans utlåtande om den franska alliansresessen, innan han kunde skrida till afslutning; att då förbundet vore afsedt att upprätthålla kapitulationen, man först måste få kännedom jämväl om den; att förbundsförpliktelsen måste gälla obetingadt, „contra quoscunque“, samt slutligen, att man måste få veta, hvilken hållning de allierade intogo till Sverges pretention på generalgarantin. Ty sina rättigheter på grund af den kunde konungen icke frånsäga sig [4]).

---

[1]) Källor föreg. not.

[2]) Ottos rel. 15 maj 1658. [A. H.] Jfr. *Joachim*, 42, not 1. Kurfursten af Pfalz betygade, att så var fallet äfven med honom. Ottos rel. 18 maj 1658. [A. H.] Jfr. ang. Pfalz och Würtemberg B. — K. M. 27 maj 1658. [A. S.]

[3]) B. — K. M. 25 maj, Sn. — K. M. 15 maj, 1 juni 1658. [A. S.]

[4]) B. — K. M. 25 maj, 19 juni 1658. [A. S.] Jfr. *Köcher*, 248.

Men „undanflykterna och dissimulationerna“ kunde i längden „icke mera hålla streck“ [1]. „Kurmainz vill nästan för vår retirad fälla modet här på valkonventet“, klagar Biörenklou i början af juni [2]. Ännu kunde man möjligen finna på medel att i tre till fyra veckor uppehålla afgörandet [3]. Representanterna hoppades med visshet, att konungens resolution skulle inträffa innan dess [4].

I afsikt att vinna det äskade uppskofvet gjorde Snoilsky på konferensen den 24 framställning om, att den svenska konungens titel i recessen skulle få just den form, som den hade i westfaliska fredsinstrumentet, nämligen „Kunglig Majestät af Sverge, såsom härtig och furste af Bremen, Verden och Pommern samt herre till Wismar“ [5]. Det var att leda förhandlingarna in på realiteternas område, att ånyo upptaga frågan, om Sverge skulle inneslutas obetingadt i allian-

[1]) Sn. — K. M. 18 maj 1658. [A. S.]

[2]) B. — K. M. 25 maj 1658. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 15 maj 1658. [A. S.]

[4]) Han anhöll därjämte, att framdeles närmare få uttala sig om storleken af den kontingent, med hvilken Sverge skulle biträda alliansen. Sn. — K. M. 15 maj 1658. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 420.

[5]) Särskildt trodde Snoilsky, att den i recessens slut till Brandenburgs förmån inrykta klausulen skulle gifva intressenterna anledning till meningsutbyte och betänkligheter. „Jnn dem die Jenige, so Jetzo underschreiben, sich alssobalden verbinden, vndt alle tag auff erforderen mit der hülff gefasst sein müssen, die Andere aber freije hände behallten, auch die subscription, so lang Sie kein hülff nöthig haben auffziehen, So bald Sie aber vermeinen, dass es Jhnen wohl zu pass kompt, alss dann erst Selbige Alliantz vnderschreiben, vndt als so bald die etwa benöthigte Assistentz von den Anderen requirirn können.“ („Endwurff des Jenigen so gegenwärtig in der Alliance handlung mit den Chur undt Fürstl. etc. in consideration hören kan“, bil. till Sn:s — K. M. 22 maj 1658). [A. S.] Jfr. *Köcher*, 253.

sen eller ej, d. v. s. äfven för Pommern, om m. a. o. det polska kriget och alla därur härflytande förvecklingar, såvidt de berörde Sverges besittningar i Tyskland, skulle betinga de allierades assistens [1]. Frågan var af särskild vikt med hänsyn till traktaten i Berlin, genom hvilken Sverges tyska provinser främst den, som låg längst i öster, fortfarande hotades af en invasion af polacker, brandenburgare och österrikare.

Den 1 juni skred man till uppgörelse i denna viktiga fråga. Förgäfves försökte man emellertid förmå svenskarna till några eftergifter å sin konungs vägnar med hänsyn till vidden af hans blifvande allierades förbundsförpliktelse. Snoilskys svar lydde oföränderligt, att hans order gingo ut på en „fullt ömsesidig, illimiterad allians", att han och hans kollega visserligen, men endast privatim, förnummit, det man för Sverge ville ställa vissa inskränkningar och att därför han af de öfriga intressenterna måste begära en noggrann, hälst en skriftlig förklaring, hvilka dessa restriktioner slutligen vore [2].

Den af Snoilsky begärda förklaringen fick formen af ett förslag till en birecess, som närmare fastställde förbunds-

---

[1]) Att man på svenskt håll, såsom *Joachim*, 425, anför, skulle hafva förklarat sig villig att utesluta polska kriget, framgår icke af de svenska representanternas depescher. Snoilsky höll städse fast vid den fiktion i frågan, som han uppkonstruerat redan på hösten. Jfr. ofvan II. 100. Dock må det tilläggas, att intressenterna i alliansunderhandlingen i Snoilskys andraganden trott sig finna ett sådant medgifvande, (Se t. ex. Sn. — K. M. 22 maj samt den braunschweigska ambassadens andragande hos K. G. nedan), så mycket mera, som han ju egentligen aldrig offentligt preciserat sin uppfattning.

[2]) Sn. — K. M. 22 maj 1658. [A. S.] Några förberedande förhandlingar mellan mainzarna och de kölnska representanterna samt

formeln med hänsyn till polska kriget och de möjligheter det bar i sitt sköte.

Sedan en första formulering, som affattats af det mainziska kansliet, förkastats såsom inrymmande alt för stora eftergifter åt svenskarna [1]), fingo braunschweigarna i uppdrag att utarbeta ett nytt förslag [2]). Enligt det samma

---

de svenska om en birecess omnämnas icke i B:s och Sn:s depescher. Lika litet meddelar Snoilsky, att han skulle föreslagit en sådan på konferensen den 1 juni. Se för idén om en birecess ofvan II. 108, 110, 156 not 6, *Joachim*, 408, 409. Jfr. *Joachim*, 426—27, som i texten (jfr. 426 not 2) för öfrigt refererar tillgången på konferensen i öfverensstämmelse med Sn:s meddelanden, *Köcher*, 253. Tillläggas kan, att Snoilsky vid detta tillfälle ännu en gång hemstälde, „ob nicht besser wäre, diesem werck noch uff eine kurze zeit einen anhstand zu geben", både för att han då blefve i tillfälle att se den franska alliansrecessen och för att möjligen Fredr. Wilh. skulle hinna besluta sig för inträde. Det vore så mycket mindre skäl att ledera kurfursten genom onödig skyndsamhet, som det fans godt hopp om förlikning mellan Sverge och Brandenburg. „Es wäre nicht gross daran gelegen", så besvarade emellertid Frans Egon v. Fürstenberg Snoilskys invändning, „wann Sie (Brandenburg) darvon bleiben . . . Sonsten hielte Er dafür, weilen Er vernommen, dass der Herr Schwerin zu Ew. Königl. M:tt. von Chur Brandeburg abgeschickt seije, das es bald zu Einem accommodement kommen möchte". Sn. — K. M. 22, jfr. Sn. — K. M. 29 maj 1658. [A. S.]

[1]) Förslaget i tryck hos *Köcher*, 252, analyseradt hos *Joachim*, 428. Svenskarna hafva antagligen aldrig fått del af det mainziska förslaget; de omnämna det åtminstone icke i sina depescher. Denna omständighet försvagar sannolikheten af *Joachims* antagande (430), att mainzarna skulle hafva inrättat recessförslaget, såsom de gjort det, för att ställa sig väl med Sverge.

[2]) Förslaget i tryck hos *Köcher*, 253, analyseradt hos *Joachim*, 430. Bil. till Sn:s — K. M. 1 juni 1658. [A. S.]

befriades de allierade från den skyldighet till assistens, som hufvudrecessen utan åtskilnad och undantag fastställde, för det fall att konungen af Sverge under det pågående polska kriget i sina tyska riksländer skulle angripas af „konungen och kronan Polen tillhöriga, i deras tjänst och edsförpliktelse samt under deras kommando stående trupper“. I öfriga fall skulle det blifva, vid hvad hufvudrecessen stadgade.

Den braunschweigska formuleringen skulle icke hafva tillfredsstält Snoilsky, ens om han haft sin konungs medgifvande att öfver hufvud acceptera en birecess. Ty den möjlighet förelåg, förmenar han, att åt konungen af Polen af Österrike eller andra kunde öfverlåtas en vida större truppstyrka, än polackerna själfva kunde uppställa — en truppstyrka, mot hvilken, om den blott föregaf sig stå i polsk tjänst, konungen på grund af den vaga form, som stiliseringen af birecessen fått, icke kunde påräkna sina medallierades assistens.

Innan Snoilsky blef i tillfälle att i plenum bemöta [1]). braunschweigarnas förslag, mottog han emellertid af Heyland och Badenhausen det förtroliga meddelande, att man i Wolfenbüttel och Kassel ansåg lämpligast att låta det förblifva vid hufvudrecessen sådan den var; därigenom skulle man nämligen säkrast förebygga, att „sedes belli transfererades“ i riket [2]). Under sådana förhållanden afstod Snoilsky,

---

[1]) Sn. affattade ett skriftligt bemötande, hvilket ss. bilaga följer med Sn:s — K. M. 5 juni 1658. [A. S.] I den samma ingår fortfarande såsom 2 hufvudmoment (jfr. förhandlingarna hösten 1657), att konungen på grund af sin rätt i kraft af generalgarantin icke kunde bifalla de „exceptioner“, som birecessen fastställde.

[2]) Sn. — K. M. 29 maj, 5 juni 1658. [A. S.] Jfr. B. — K. M. 1 juni 1658. [A. S.] „Nu ähr thet så när kommit, att een part wela thet E. K. M:tt må ratione Pommern simpliciter och uthan någon

trogen sin föresats att undvika „diffikulteter“, från en offentlig kritik af den braunschweigska birecessen, i förhoppning, att man skulle förskona hans herre för alt, hvad dylika förklarande tillägg hette [1].

Samtidigt som det braunschweigska förslaget delgafs intressenterna i alliansunderhandlingen, utdelades bland dem förslaget till förbundsrecessen med Frankrike, sedan det kort förut återsändts från Paris, dit det tidigare afgått, försedt med intressenternas ändringsförslag [2]. Det var endast obetydliga differenser, som återstodo att utjämna i det samma. Snoilsky hade det intryck, att de förpliktelser Frankrike iklädde sig gentemot rikets ständer voro betydligt större än dessas emot Frankrike; och han var ingalunda ensam om sin mening [3]. Men Gramont och Lionne, hvilka han gjorde underkunniga om denna opinion, tyktes, reflekterar han, nöjda med recessen, sådan den var.

Den närmaste följden, af att man i Frankfurt stod nära slutet af underhandlingen med Frankrike, var emellertid, att man ytterligare började ansätta svenskarna. En af

---

exception inföhras“. Möjligt är att Heylands tillmötesgående berodde på, att samtalet ägde rum efter en middag hos Lionne, från hvilken braunschweigarna infunno sig hos Snoilsky „mit einem halben Rausch undt desto freijerer Zungen“. Sn. — K. M. 29 maj 1658. [A. S.]

[1] Han yttrade dock privatim sina betänkligheter om recessförslaget. Sn. — K. M. 5 juni 1658. [A. S.] *Joachim*, 431.

[2] Se närmare för förhandlingarna angående det franska recessförslaget *Joachim*, 444 ff., *Köcher*, 249 ff. Jfr. recessen i dess slutliga formulering, i tryck hos *Dumont*, VI 2, 235 och flerstädes.

[3] „Wie dann under anderen von Einem fürnehmen Catholischen die wort gefallen, was sollten uns da die Frantzosen nutz sein wann nichts von Jhnen zu haben.“ Sn. — K. M. 5 juni; jfr. Sn. — K. M. 1 juni 1658. [A. S.]

de förevändningar, genom hvilken de försökt uppehålla underhandlingen, hade ju numera förlorat sin giltighet. Oupphörligt kommo fransmännen [1]), braunschweigarna och Boyneburg med sina uppmaningar att skynda [2]). Lionne ville som en god vän gifva det råd, att man på svenskt håll icke borde taga exceptionen af polska kriget så noga: Karl Gustaf hade ju numera ingenting af Polen att frukta, och Frankrike hade gifvit efter i ett analogt fall i fråga om det spanska kriget [3]). Före valet måste alliansen ovillkorligen afslutas. Ty utan det stöd, som kurfurstarna finge genom den, skulle de antagligen vid affattandet af kapitulationen falla undan för Österrike och valet påskyndas, — utom att konungen Leopold, omedelbart efter det han vunnit kronan, skulle sända trupper till Spaniens understöd i Nederländerna, så framt icke alliansen i detta afseende bunde hans händer [4]). „Wi äro nu illa utstadda ratione foederis med kurfurstarna“ [5]), klagar Biörenklou. „Jag hoppas . . . Snoilsky refererar, hvad anfäktelser han lider [6]). Wi vilja göra vår flit att slippa undan, så länge vi kunna, och vänta emellertid, att E. K. M:tt sig allernådigst förklarar, om E. K. M:tt vill vara däruti eller ej . . . Gud gifve vi hade E. K. M:ts fullkomliga resolution!“ [7])

[1]) Den 11, 14 och 15 juni konfererades flitigt mellan dem och svenskarna. B. — K. M. 5 juni 1658. [A. S.]

[2]) B. — K. M. 1, 8 juni, Sn. — K. M. 12 juni 1658. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 5 juni 1658. [A. S.] Denna fransmännens argumentering har bidragit till Sn:s beslut att icke inlämna sin tillämnade, skriftligt affattade kritik af braunschweigarnas förslag till birecessen.

[4]) Sn. — K. M. 5, 8 juni 1658. [A. S.]

[5]) B. — K. M. 12 juni 1658. [A. S.]

[6]) B. — K. M. 5 juni 1658. [A. S.]

[7]) B. — K. M. 8 juni 1658. [A. S.]

Genom uttrycklig anhållan hos Boyneburg lyckades Biörenklou åstadkomma, att frågan om birecessen på en af konferenserna, den 13 juni, ströks från dagordningen [1]. På en senare konferens, den 26, såg Snoilsky sig ännu en gång i tillfälle att försöka tillämpa sin gamla taktik: I anslutning till ett förslag från kölnskt håll, att inbjudning skulle utfärdas äfven till Pfalz och Würtemberg, påyrkade han energiskt, att sådan invit skulle ske omedelbart. Men pluraliteten af intressenterna resolverade liksom tidigare, att man först efter förbundets afslutning skulle skrida till kommunikation med andra [2].

I förhoppning att få konungen att bryta sin tystnad sammanfattade Snoilsky i tvänne särskilda uppsatser de skäl han ansåg föreligga „pro et pro non subscribendo“ i fråga om alliansen. Hans skäl för det förra alternativet äro icke synnerligen vägande. Han framhåller, att man genom alliansen möjligen skulle skaffa ärkekanslern ett ryggstöd vid affattandet och upprätthållandet af valkapitulationen [3], att man genom den skulle „kontentera“ fransmännen [4], att man svårligen numera, sedan man så länge förklarat sig böjd att inträda, utan att väcka misstankar kunde undandraga sig företaget och att man genom förbundet i någon mån skulle försäkra sig om, det man af de konfedererade icke behöfde befara någon fiendtlighet. Hans

---

[1]) Sn. — K. M. 5 juni 1658. [A. S.] Det var därför, som förbundsförhandlingarna af Boyneburg på konferensen leddes i någon mån „ganz wider Aller Erwarten“. *Joachim*, 447.

[2]) Sn:s prot. 16 (26) juni 1658. [A. S.] *Joachim*, 465 not 1.

[3]) „Wie wohl nun nicht wenige rationes dubitandi sein möchten ob auch diesser . . . scopus durch diesses foedus zu erreichen“ . . .

[4]) som „presupponerade“, det man genom konfederationen skulle bilda ett parti mot Österrike.

stöd för det senare alternativet äro, att dylika „foedera und Kriegsverfassungen“ städse varit föremål för kronornas misstankar [1]), att konfederationens egentliga ändamål icke var fullt klart, att man hos flertalet af de allierade icke kunde förutsätta någon „affektion“ för Sverge, att konungen „de praesenti“ icke kunde hafva någon nytta af förbundet, att det tvärtom skulle binda hans händer — särskildt i frågan om ett eventuelt tåg genom de brandenburgska länderna — och ställa honom till de öfrigas obligation [2]).

Snoilskys förtroende för alliansföretaget har som synes alls icke vuxit. Biörenklou afgaf däremot icke några „rationes pro non subscribendo foedere“. Hans „oförgripeliga allerunderdånigste tanke“ gick därpå ut, att konungen „utan sin skada“ kunde afsluta alliansen, äfven om Sverges provinser icke skulle kunna inneslutas i den „ratione belli polonici et rem publicam Poloniae“, men rättas emot „alios quoscunque“. Det kunde t. o. m. i viss mån vara bättre, framhöll han, att det polska kriget undantoges, så till vida nämligen, som konungen då i sina tyska provinser kunde värfva och därifrån utföra folk, utan att de konfedererade kunde invända något däremot eller hade anledning att klaga, att man droge öfver dem ett utländskt krig [3]). Genom samtal med Giese, den neuburgska kanslern, hade han för öfrigt blifvit öfvertygad om, att pfalzgrefven äfven så-

---

[1]) . . . „denen Cronen mehr suspect alss zuträglich geachtet worden“. Det behöfver icke framhållas, att Sn:s påstående icke är tillämpligt på Frankrike.

[2]) „Endwurff des Jenigen så gengenwärtig in der Alliance handlung mit den Chur-vndt Fürstl. etc. in consideration hören kan“; bil. till Sn:s — K. M. 22 maj; „Rationes pro et pro non subscribendo foedere“; bil. till Sn:s — K. M. 5 juni 1658. [A. S.]

[3]) B. — K. M. 15 juni 1658. [A. S.]

som medlem af den tyska furstekonfederationen trodde sig kunna angripa Fredrik Wilhelm i de cleviska länderna [1]).

Inseende att en birecess sist och slutligen blefve nödvändig, började de svenska representanterna på egen hand planera ett förslag till en sådan [2]). Men innan de hunnit sätta sin plan i värket, anlände ändtligen den 26 juni från

---

[1]) B. — K. M. 1, 5, 8 juni 1658. [A. S.] Konferenserna mellan B. och Giese fortsattes flitigt under juli-månads förlopp, dock utan att leda till något resultat och utan att frågan om Rhenalliansen i allmänhet berördes. B. — K. M. 22 juni, 3, 6, 13, 31 juli [A. S.] Redan i januari 1658 hade Filip Wilhelm sökt inleda förbindelser omedelbart med Karl Gustaf. Mevius — K. M. 8 jan. 1658. Nya närmelseförsök gjorde han på våren genom pfalzgrefven af Sulzbach. Pfalzgrefven af S. — K. M. 26 mars; R. R. — pfalzgrefven af S. 26 april, 27 maj, 10 juni. — I en egenhändig skrifvelse af 21 juni (orig. i A. S.) omnämner Filip Wilhelm, att han afsändt sina repress. till K. G. i och för underhandlingen (kreditiv för dessa i [A. S.] samma dat.). Den 11 juli utfärdades instr. för Kleihe och Gyldenklou för förhandlingarna med dem (R. R. 1 juli). Den 10 sept. anbefalde konungen emellertid sina förtroendemän att suspendera de samma. R. R. — Kleihe och Gyldenklou 30 aug. 1658. [A. S.] Förhandlingarna upptogos ånyo först i slutet af 1658. Se om dem *Krebs*, i Zeitschr. des Histor. Vereins für Schwaben u. Neuburg 1886, 86 ff.

[2]) Detta förslag gick ut på, att förbundsförpliktelsen ömsesidigt skulle suspenderas, så länge ständerna icke ville understöda konungen i polska kriget: att det uttryckligen skulle förklaras, det konungens rätt till rikets garanti ingalunda skulle upphäfvas genom förbundet, utan tvärtom reserveras honom; att en klausul skulle införas af innehåll, att där någon af intressenterna icke vid förbundets afslutning kunde skrida till underskrift, han icke häller framdeles skulle kunna admitteras. Förslagets första och andra punkt gillades, efter hvad Sn. meddelar, af Boyneburg och Lionne och dess tredje har egentligen utgått från den sistnämde. Sn. — K. M. 25 maj, 8, 12 juni 1658. [A. S.]

Karl Gustaf tvänne skrifvelser[1]), daterade den 10 i samma månad, hvilka utgjorde svar på representanternas berättelser intill slutet af maj och vidlyftigt behandlade frågan om alliansen.

Konungens utgångspunkt och hans allmänna uppfattning är den samma som föregående höst. Den bestämdes af den grundsats han öfver hufvud tillämpade i sin tyska politik. Han hade hällre sett, att med alliansen „hade blifvit något träneradt eller ock alldeles intet utaf", emedan den hotade att inskränka en af de viktiga fördelar fredsinstrumentet tillförsäkrade honom i generalgarantin. Då man emellertid synbarligen icke kunde komma längre med undanflykterna, då konungen ogärna ville, det förbundet skulle komma till stånd med Sverges exklusion, så kunde han tillläta, att sändebuden förklarade sig hafva order till underskrift. Men liksom de allierade icke ville innesluta honom „absque ulla clausula" och „ratione polonici belli" ville beröfva Sverge den i förbundsrecessen fastställda assistensen, så ville han å sin sida göra det förbehåll, att alla de, hvilka hittills eller framledes inom eller utom riket lämnat eller skulle lämna Polen eller konungens öfriga fiender understöd „in genere", men särskildt Österrike och Brandenburg, skulle uteslutas ur förbundet. Skulle han öfver hufvud blifva Fredrik Wilhelms bundsförvandt, så kunde detta ske endast på det villkor, att honom „salva tamen hoc foedere" uttryckligen medgafs rätt att mot kurfursten söka sin säkerhet såväl inom som utom riket, utan att denne i sådant fall komme i åtnjutande af de allierades understöd, samt på

[1]) R. R. — B. 31 maj 1658. R. R. — Sn. 31 maj 1658. [A. S.] Jfr. *Säve*, 95, *Pufendorf*, Carol Gust. V. § 56. Mottagandet anmäldt. B. — K. M. 19 juni 1658. [A. S.]

villkor, att han genom sitt inträde på intet sätt skulle „prejudiceras“ i sina anspråk på den honom tillkommande generalgarantin. Han ville tvärtom, att hans rätt till den samma uttryckligen skulle reserveras honom [1].

Snoilsky hade upprepade gånger försökt häjda förbundsifrarne med invändningen, att man icke genom onödigt hastande borde föranleda Fredrik Wilhelm att uteblifva ur konfederationen [2]. Han vågade i öfverensstämmelse därmed till svar på de ingångna orderna framhålla, att det väl knappast vore förenligt med konungens fördel att obetingadt göra anspråk på kurfurstens uteslutande. Han skulle därigenom antagligen blifva så mycket villigare att inträda och i sin tur fordra konungens exklusion. Hvem som i sådant fall skulle få pluraliteten af intressenterna på sin sida, lämnade Snoilsky därhän [3]. På en session i slutet af maj hade de brandenburgska representanterna i kurkollegiet

---

[1]) Där intressenterna i underhandlingen icke skulle fästa afseende vid denna konungens fordran, borde representanterna i en högtidlig protest „des Hauses Österreichz undh des Churfürstens zu Brandenburgz unverantwortliches vnnd dem Instrumento Pacis vff so viel weiss vndt wege zuwieder lauffendes verfahren deduciren, vnnd feierligst bedingen, dass wir von allem vnheil, so darauss entstehen dürfft, dass man ohne vorheer vermittelte unssere sicherheit, insonderheit Brandenburg, alss vnsern wiederwertigen, vnd der sich vermöge obangezogenen mit vnsern offentlichen feinden gemachten Alliancen vor vnsern feind declariret, in bundnuss nehme, oder sonst Jemand so vnss wieder den Ossnabrüggischen friedenschluss im Römischen Reich bissher inquietiret, oder auch noch ferner beunruhigen möchte, admittire, vor Gott vndt Jedermänniglich entschuldiget sein wollen“. R. R. — Sn. 31 maj 1658. [A. S.]

[2]) Sn. — K. M. 1, 5 juni 1658. [A. S.] Jfr. ofvan 182, not 2.

[3]) Sn. — K. M. 19 juni 1658. [A. S.]

väkt fråga om en federativ sammanslutning mellan kurfurstarna på basen af den grundsats, att där någon af dem genom krigspressurer blefve lidande i strid mot fredsslutet, de öfriga skulle bispringa honom med värksam assistens. Kurfurstarna af Trier och Köln svarade med lifliga bedyranden om sin beredvillighet. Och om också icke diskussionen i frågan ledde till någon definitiv resolution angående detaljerna af assistensen [1], så fick dock Fredrik Wilhelm i en skrifvelse från kurkollegiet sina medkurfurstars löfte om understöd sig uttryckligen tillförsäkradt [2]. Ännu helt nyligen hade Boyneburg yttrat, att det var Johan Filips afsikt att assistera lika väl Brandenburg mot ett anfall af Sverge som konungen mot ett anfall af kurfursten; och såsom Johan Filip, trodde Snoilsky, „solchergestalt, werden alle allhie reden“ [3].

Biörenklou förordade emellertid icke samma försiktiga taktik gentemot Brandenburg som Snoilsky. I öfverensstämmelse med den fiendtlighet mot Fredrik Wilhelm, som konungens skrifvelser buro vittne om, hade han mera och mera bestämdt börjat tala ur samma ton som tidigare på våren: att man visserligen icke på svenskt håll kunde visa Brandenburg ur konfederationen, men att man icke häller kunde underskrifva traktaten jämte kurfursten, då man viste, att han stod „i en uppenbar kontrarie parti och

---

[1]) Kurkollegiets prot. 12 (22), 13 (23), 15 (25) maj 1658. [A. B.] Jfr. *Droysen*, III 2. 291. *Urk. u. Acten*, 507 f., Sn. — K. M. 18 maj 1658. [A. S.]

[2]) Kurkollegiets prot. 19 (29), 21 (31) maj 1658. [A. B.] Skrifvelsen dat. 31 maj i kop. med Sn:s — K. M. 5 juni. Jfr. B. — K. M. 8 juni 1658. [A. S.]

[3]) Sn. — K. M. 19 juni 1658. [A. S.]

allians"[1]. Det var Biörenklous uppfattning, att Snoilsky „indulgerade brandenburgaren" mera, än han bort[2].

Efter att närmare hafva rådfört sig med hvarandra, inkommo de svenska representanterna den 5 juli med ett förslag till birecess[3], affattadt i fyra artiklar, i hvilket de gifvit konungens önskningsmål uttryck.

Den första artikeln befriade de allierade från deras skyldighet till understöd för Sverge, om konungen af Polen med sitt eget folk, d. v. s. endast och allenast med egna trupper, som voro och förblefvo i hans personliga tjänst[4], skulle angripa Sverges tyska provinser. Den andra slöt sig som förklarande tillägg till den första och faststälde de allierades skyldighet till assistens mot hvarje annan fiende, vare sig han stod i förbund med Polen eller ej. Den tredje reserverade konungen hans rätt till riksständernas obegränsade garanti af hans tyska provinser och länder samt de allierades trägna medvärkan för uppfyllande af hans fordran i detta afseende[5]. Den fjärde slutligen innehöll be-

---

[1]) B. — K. M. 1. 12. 15, 19 juni 1658. [A. S.]

[2]) B. — „välborne Herr Sekreterare" 27 juli [A. S.] 1658 (i saml. af B:s skrifvelser — K. M.).

[3]) I tryck hos *Köcher*, 256—57, i ordagrann öfverensstämmelse med den till konungen öfversända kopian af förslaget; bil. till Sn:s — K. M. 26 juni 1658; [A. S.] analyseradt hos *Joachim*, 436—37.

[4]) Genom tillsatsen „darunter man nicht weder des Königs und der Kron Polen bundsverwandten Armeen oder Truppen noch auch von andern überlassene auxilia, sondern bloss und allein in polnischem Eid und Pflicht stehende und verbleibende National-Armeen und Truppen verstehen thut", försökte B. närmare fastställa förbundsförpliktelsens art och omöjliggöra hvarje vantolkning i den riktning Sn. befarat. Jfr. ofvan II. 184.

stämmelsen, att den, som icke omedelbart ville underskrifva alliansrecessen, senare utan uttryckligt bifall af alla och en hvar af de konfedererade icke skulle ega rätt därtill [1]).

Recessförslaget talade för sig självt; det behöfde ingen närmare förklaring. Om det emellertid varit oklart, hvad den fjärde artikeln egentligen afsåg, så dröjde Biörenklou icke att upplysa därom. Den var visserligen affattad i generella termer, förklarade han för Boyneburg och Witte, men då Fredrik Wilhelm stod i allians med Österrike och Polen, som voro konungens fiender, så kunde konungen „icke lida Kurbrandenburg med sig i denna allians. Ville de hafva konungen med i förbundet, så måste de tänka på medel att få Brandenburg därifrån“ [2]).

Några dagar förrän Biörenklou inlämnat sitt förslag till formulering af birecessen, ankom underrättelse till Frankfurt, att Karl Gustaf, som i medlet af juni lämnat sitt rike, den 24 i samma månad landstigit i Flensburg [3]). Afgörandets stund syntes kommen. Det gälde för alliansifrarna, som ville spela stormens besvärjare, att göra praktisk politik. Från när och fjärran hade sändebud infunnit sig konungen till mötes, bl. a. representanter för kurfurstarna af Brandenburg och Pfalz [4]), för kurkollegiet, för det

---

[1]) „Ein gänzlich neues Moment bringt der dritte Artikel“, skrifver *Joachim*. Såsom af den föreg. framställningen framgår, är detta moment det egentligen grundväsentliga i hela K. G:s tyska politik.

[2]) B. — K. M. 26 juni 1658. [A. S.]

[3]) Underrättelsen anlände till Frankfurt den 2 juli. B. — K. M. 22 juni 1658. [A. S.]

[4]) Äfven den pfalziska representanten hade i uppdrag att behandla frågan om Rhenalliansen och att uttala kurfurstens önskan, det han måtte inviteras till den samma. — K. G. lofvar

braunschweigska furstehuset och landtgrefven [1], de sistnämda för att ännu en gång afråda från en brytning mellan Sverge och Fredrik Wilhelm samt dryfta frågan om alliansen [2].

Beträffande den sistnämda hänvisade Karl Gustaf i hufvudsak till Biörenklou och Snoilsky [3]. Det ryktbara mottagande han beredde brandenburgarna [4]) gjorde hvarje försoning med kurfursten omöjlig, och hans svar till kur-

---

gifva Sn. order i frågan. Resol. för det pfalziska sändebudet R. R. 3 aug. 1658. [A. S.]

[1]) Adolf Meij: memorial af ungefär samma innehåll som braunschweigarnas (se följ. not) 18 (28) juni 1658. [A. S.] Meij — landtgrefven 28 juni 1658. [A. M.]

[2]) Man hade i furstehuset, förklarade braunschweigarna, genom de svenska repress. i Frankfurt förnummit, „dass Ewer Königl. Maijtt. solche vereinigunge mit beliebet, auch die darauss entspringende Verpflichtunge auf ihre ietzo führende Kriege zu extendiren nicht begehrten“. De hoppades, att jämväl kurf. af Brandenburg med det första skulle gifva sina sändebud likartad order, hvarigenom tillika ett bättre samförstånd skulle kunna uppstå mellan konungen och honom. „Solten aber sich an seiten Sr. Churfurstl. Dhlt. über Verhoffen ihres ietzigen Zustandes halber, oder sonsten andere difficultäten undt verzögerung in den Wegh kommen, sein unsere gnedige Fürsten undt Herren dannoch gemeinet nebenst den andern Confoederirten zu forderst aber Ewer Königl. Maijtt. das werck zu volführen, undt Sr. Churfurstl. Dhlt. zu Brandenburg zu negst erfolgenden mit eintrethunge freije hände zu lassen“. Memorial af Heimburg, Gladebeck och Alten 18 juni 1658 [A. S.] Jfr. *Köcher,* 254 not 5, *Joachim,* 433.

[3]) *Joachim*, 435, 436 not 1.

[4]) Genom tillsättande af den s. k. audienskommissionen, som förberedelsevis skulle granska deras uppdrag. Flensburgaffären har flerfaldiga gånger blifvit behandlad; vidlyftigt bl. a. af *Droysen*, i Gesch. der Preuss. Politik III2, 295, samt Forschungen zur Deut-

kollegiets sändebud adagalade, det förhoppningen, att han skulle förskona riket för genommarscher, knappast skulle gå i uppfyllelse [1]).

Fredrik Wilhelm dröjde icke att på diplomatins väg försäkra sig mot den fara, som hotade. Förhandlingarna om den kejserliga valkapitulationen öppnade honom en utväg därtill. Det hade mer än en gång visat sig, att det icke blef Johan Filip, som så stolt lofvat kronorna godtgörelse i kapitulationen för det österrikiska valet [2]), hvilken fälde det afgörande ordet vid den sammas affattande, utan Brandenburg, som skickligt höll sig mellan det habsburgska och antihabsburgska partiet i kurkollegiet — Sachsen, Bajern och Trier å ena sidan, Mainz, Köln och Pfalz å den andra. Den 3 juli genomdrefvo Fredrik Wilhelms representanter i Frankfurt en formulering af kapitulationen i dess mest brännande fråga — „assistensartikeln" [3]), — genom hvilken Sverge beröfvades Frankrikes och Englands understöd i den förestående kampen med kurfursten och hans bundsförvandter.

---

schen Gesch. IV. 48 ff., senare af *Köcher*, 254 f., *Philippson*, I. 300 ff. Jfr. den icke ointressanta exkursen hos *Haumant*, 231 ff. Må det i detta sammanhang endast tilläggas, att vissa fakta, som framgå ur B:s och S:s korrespondens, ställa K. G:s bemötande såväl mot brandenburgarna som kurkollegiets sändebud i något annan belysning, än den hittils fått.

[1]) Konungen besvarade som kändt deras uppmaning i sistnämda afseende med invändningen, att han „icke kunde placera sina trupper på en mantel och föra dem genom luften". Se närmare *Londorp*, VIII. 329 ff.

[2]) Jfr. ofvan II. 130.

[3]) Den XIV art. i valkapitulationen... „jedoch", så lydde den brandenb. tillsatsen till dens., „dass auch hergegen die Krone Frankreich und dero Bundesverwandte gleichergestalt weder un-

Den 18 juli försiggick valet, utan att Sverge, såsom Johan Filip lofvat, fått någon som hälst säkerhet i kapitulationen, utan att freden med Österrike kommit till stånd och utan att Karl Gustaf erhållit den „kategoriska resolution" [1]), ännu mindre den „renovation af freden" i kraft af garantin han så energiskt gjort och ända in i det sista gjorde anspråk på [2]). „Facies rerum et personarum är nu efter valet så förställdt, att jag ser oss intet synnerligt skola här kunna uträtta, hvarken hos det kurfurstliga kollegiumet à part eller hos deputatos imperii", skref Biörenklou till konungen, några dagar efter det Leopold vunnit kronan [3]). Det hinder var i själfva värket öfvervunnet, som så länge legat i vägen, för ett anfall mot Karl Gustaf af hans förbundna fiender i mellersta Europa. Icke långt efter valet gick

---

sern, unseres Hauses, des Reiches oder eines Kurfürsten und Standes sämmtlichen oder absonderlichen Feinden keine Hilfe mit Volk, Geld, Waffen oder andern Beistand und Vorschub auf keinerlei Weise und Weg leisten, sonsten auch alles und jedes, was wegen der Krone Frankreich und deroselben Bundesverwandten allhier oder sonst in dieser Kapitulation gesetzt, von unsrer, des Reiches, unseres Hauses oder eines Kurfürsten und Standes Bundesverwandten nicht minder als auch uns selbsten, dem Reich, unserm Haus, denen Kurfürsten, Fürsten und Ständen sämtlich oder sonderlich zu verstehen sei, und also alles und jedes was obstehet, reciproce und gleichgeltend, und von niemand anders als es zur Zeit des Jnst:i Pac. gewesen, gedeutet oder angeführt wird" o. s. v. Se för öfrigt angående förhandlingarna i frågan *Heide*, 54 ff., 64 ff.

[1]) För den „resolution", som B. emottog af kurkollegiet, se *Säve*, 100. B. kallade dens. en „offentlig ludificatio" B. — K. M. 10 juli 1658. [A. S.]

[2]) R. R. — B. 4 juli, 4 aug. 1658. [A. S.]

[3]) B. — K. M. 13 juli 1658. [A. S.]

underhandlingen mellan Sverge och Österrike definitivt om intet [1]), utan att Brahe, som anländt till Frankfurt först den 30 juli, blef i tillfälle att taga del i den [2]). Af deputationsdagen stod ingen resolution att vinna, emedan flertalet af dess medlemmar, sedan valet försiggått, lämnade Frankfurt [3]).

Den 11 juli hade man emellertid kommit till slutlig enighet i Frankfurt angående den franska förbundsrecessen [4]). Ömsesidigt försvar, upprätthållande af freden i riket samt, särskildt naturligtvis för de allierades vidkommande, af de besittnings- och rättsförhållanden, som fastställts i westfaliska freden, var i öfverensstämmelserna med stipulationerna i hufvudrecessen förbundsförpliktelsens innehåll och syfte. De tyska furstarna reserverade sig för hvarje slags inblandning i det spansk-franska kriget, men förbundo sig särskildt att icke tillåta transport af trupper eller krigsmaterial genom sina besittningar till Elsass eller Nederländerna. Konungen af Frankrike lofvar å sin sida sitt skydd

---

[1]) Se angående den samma B:s korresp. under juni, juli och början af aug., *Säve*, 86 ff., 97 ff., 107—108.

[2]) Han inträffade först den 30 juli. Brahe — K. M. 24 juli 1658. [A. S.]

[3]) B. och Brahe — K. M. 11, 31 aug., B. — K. M. 16 okt. 1658 jämte bil., 22 jan. 1659 jämte bil. [A. S.] Jämlikt K. G:s order (R. R. 4 juli, 4 aug.) inlämnade B. och Brahe den 15 aug. ännu en gång ett memorial till rikets kurfurstar och ständer, i hvilket de reserverade kon. hans rätt till rikets garanti och fritogo honom från alt ansvar för det krig, som inom riket kunde uppblossa. Riksdeputationen hade emellertid då redan suspenderats på en tid. B. och Brahe — K. M. 27 juli, 3 aug. 1658. [A. S.]

[4]) Se närmare för underhandlingen i dess sista skede angående den franska alliansrecessen *Joachim*, 444 ff., *Köcher*, 249 ff.

för kurfurstarnas, furstarnas och ständernas rätt. Han förbinder sig att icke med vapenmakt hota eller fiendtligen öfverfalla, icke med vinterkvarter eller på annat sätt besvära riket, dess kurfurstar och furstar, att icke tillåta värfningar i Frankrike och Elsass, marscher ur dessa länder eller utförsel af krigsmaterial till rikets, allra minst till de förbundnes förfång. Sina öfriga allierade, både dem han f. n. hade och dem, som i framtiden kunde blifva det, ville han afhålla från all slags fiendtlighet och förmå till lika vänskap och fridsamhet gentemot riket och de konfedererade.

Det behöfver icke närmare påpekas, att den franska alliansrecessen innehöll bestämmelser, som definitivt omöjliggjorde ett förbund mellan Frankrike, Sverge och England på de villkor, som Karl Gustaf hade uppstält [1]. Den restriktion, som det habsburgska lägret med Brandenburgs tillhjälp pålade hufvudmakterna af det antihabsburgska i deras förhållande till det tyska riket, hade i vissa delar [2]) gjorts umbärlig genom en förbindelse, som Mazarin redan tidigare förklarat sig beredd att ingå med en del af dess furstar. Redan några dagar innan den franska alliansrecessen i juni kommunicerades i Frankfurt, mottog också

---

[1]) „Eo contendatur ab utroque Regum Sueciae et Galliae“, så lyder den 4 p. i konungens förbundsförslag till Frankrike, „ut ad mutuum foedus atque belli hujus societatem armorumque conjunctionem Electores, Principes ac Status Imperii, illi praesertim, qui in prioribus Foederibus et armis perstituerint, deveniant, . . . Si qui fuerint, qui pro Socijs et Adhaerentibus foederis assumi nolint, de caetero autem quiete vivant, Eorum Ditiones et reditus nihilominus belli onera sustinebunt. Si qui hosti se coniunxerint, ab utroque confoederatorum pro hostibus agnoscendi et tractandi sunt.“ Den 10 i förbundsförslaget med England af lika lydelse.

[2]) D. v. s. endast, så vidt kapitulationsformeln berörde riket, dess kurfurstar och ständer

Biörenklou genom Gramont och Lionne och något senare konungen själf genom Terlon och Courtin. beträffande den ifrågasatta alliansen mellan de båda kronorna, en resolution, som i alt väsentligt återhämtade och ytterligare pointerade, hvad kardinalen tidigare delgifvit [1]). De undvikade svar, som gåfvos de svenska representanterna på konungens förbundsförslag i England, betecknade i det stora hela det samma [2]).

Ännu innan Karl Gustaf mottog underrättelsen om kardinalens afslag, aflät han emellertid till Biörenklou en skrifvelse, som afslöjar ett nytt moment i hans planer för framtiden: tanken på ett återupptagande af kriget med Danmark [3]). I samma grad, som denna tanke vinner terräng hos honom, blir hans hufvudsträfvan att af Frankrike och England erhålla subsidier [4]) utan bestämd obligation å sin

---

[1]) B. — K. M. 22 maj, Courtin — K. M. 2 (12) juni 1658. [A. S.] Gramont och Lionne — Maz. 13 juni 1658. Vol. CXLI. [A. P.] Maz. — Terlon 20 juni i *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 442 ff. Jfr. B. — K. M. 10 juli, Sn. — K. M. 20 juli, Courtin — K. M. 5 (15) juli 1658. [A. S.] *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 518 ff. *Chéruel*, Hist. de Mazarin, III. 122 ff.

[2]) Fleetwood och Friesendorff — K. M. 7, 21, 28 maj, 4. 11, 25 juni, 2, 9, 26, 30 juli 1658. [A. S.] Jfr. *Pufendorf*, Carol. Gust. V. § 77, 79, 80.

[3]) R. R. — B. 22 maj 1658. Jfr. *Carlson*, 365, som dock förbigår den passus, där denna tanke finner uttryck.

[4]) Karl Gustaf fick i själfva värket i subsideiunderhandlingen med Frankrike sin önskan uppfyld. Hvarken förbundsförpliktelsen i Rhenalliansen eller kapitulationen kunde hindra Mazarin från en hemlig förbindelse att med subsidier understöda Sverge och dymedels för konungen underlätta den kamp, hvars snara utbrott kardinalen väntade mellan honom och kejsaren. Subsidieunderhandlingen i fråga ligger utom ramen för denna framställning.

sida för den närmaste framtiden [1]). Idén om ett fälttåg i Tyskland och mot Österrike träder småningom, och sedan valet försiggått definitivt [2]), tillbaka i andra planet i hans politik. Men han vill på intet sätt inskränka sin handlingsfrihet att, sedan han blifvit färdig med Danmark, lösa jämväl konflikten med Brandenburg och Österrike, framför alt med Brandenburg med vapenmakt, där han så funne nödvändigt. Det är denna synpunkt, som fortfarande jämte krafvet på generalgarantin bestämmer hans hållning i underhandlingen om Rhenalliansen, om äfven planerna att ånyo upptaga kriget med kung Fredrik tvifvelsutan gjort honom mera böjd att hörsamma Biörenklous maningar att inträda i förbundet [3]).

Betydligt mera invecklad än med Frankrike blef under sådana förhållanden i förhandlingarna om Rhenalliansen den slutliga uppgörelsen med Sverge. Negociationerna under veckan närmast före valet förete en hetsjagt för att finna lösningen på den svåra frågan om villkoren för Karl Gustafs inträde och förete därjämte ett plötsligt sjunkande af Sverges aktier i underhandlingen. Redan den 12 juli presenterar det mainziska kansliet särskilda ändringsförslag till den af Biörenklou proponerade formuleringen af birecessen, hvilka efter ytterligare tillägg och korrigering af Boyneburg och Fürstenbergarna slutligen, den 15, omgestaltade den på det sätt, att Sverge beröfvades de alliera-

---

[1]) R. R. — B. 13, 26 juli, 4, 23 aug. 1658. [A. S.] *Adlersparre*, V. 208 ff. Jfr. Fleetwood och Friesendorff — K. M. 23 april, 10 maj, 2 juli 1658. [A. S.] *Säve*, 106.

[2]) R. R. — Wrangel 22 juli 1658. [A. S.] *Carlson*, I. 371, not 2.

[3]) Jfr. framställningen nedan.

des assistens mot Brandenburg och Österrike icke blott för Pommern, utan äfven för Bremen, och Verden [1]).

Det var tvifvelsutan farhågan för repressalier af den blifvande kejsaren, men ännu mer den hotande hållning Karl Gustaf intog, som vållade Johan Filips reträtt. Ty det stod föga i samklang med idén i ärkekanslerns „författningsvärk“ att i det samma intaga en makt, af hvilken man hvarje ögonblick väntade ett anfall mot en af rikets furstar. Ärkekanslern hade varit beredd att utesluta Brandenburg några månader tidigare, när offensiven hotade från Fredrik Wilhelm. Denna gång hotade den från Karl Gustaf.

Men det stälde sig svårare att afbryta förbindelserna med Sverge eller att försöka påtvinga de svenska representanterna villkor, som voro liktydiga därmed, än det varit att skrida till den åtgärd med hänsyn till Brandenburg, om hvilken man förenat sig i medlet af april. Fredrik Wilhelm hade städse stått främmande för underhandlingen och hans representanter endast lagt hinder i vägen för den; Biörenklou och Snoilsky däremot skickligt förstått att bibringa förbundsifrarne öfvertygelsen om konungens böjelse för konfederationen. Deras antydningar, att förhandlingarna med Sverge småningom blefvo ett gäckeri, då man, så snart konungen „accommoderat sig etiam in iniquis conditionibus, . . . dragit sig undan och fattat nya förslag“ [2]), hade ett visst sken af berättigande, och Karl Gustafs ställning i Flensburg med hären färdig till uppbrott bakom sig

---

[1]) Se för detaljerna af dessa ändringsförslag *Köcher*, 258, *Joachim*, 440—42.

[1]) B. — K. M. 31 juli, Sn. — K. M. 31 juli 1658. [A. S.]

gaf eftertryck at deras ord[1]). Det fans slutligen bland intressenterna dem, som energiskt höllo på, att alliansen borde komma till stånd endast med Karl Gustafs inklusion. Till dem hörde nu mera främst Giese och de landtgrefliga representanterna[2]). I det braunschweigska furstehuset hyste man farhågan, att ett antagande af det köln-mainziska förslaget snarare skulle öka än minska faran för härtigarnas länder[3]). Det stötte med ett ord redan i begynnelsen på betydande opposition.

Hvad som i sin man bidrog att fjärma representanterna för furstepartiet i allmänhet från Boyneburgs och Fürstenbergarnas sista förslag och att stämma dem för Sverge, var intressegemenskapen i den kamp, som fördes i Frankfurt af furstepartiet mot den kurfurstliga preeminensen. Ty i denna kamp sågo furstarna i den nordiska kronan sitt naturliga stöd. Upprepade gånger hade representanterna i furstarnas kollegium inkommit till kurkollegiet med anhållan att blifva hörda vid diskussionen om valkapitulationen och garantierna för rikssekuriteten, men städse förgäfves. Efter påtryckning från mainziskt håll förmådde Biörenklou dem i senare hälften af juni till ett nytt försök[4]). Men kurkollegiets habsburgska majoritet resolve-

---

[2]) „Mig är och rätt nu af förtrogen handh berättat at foederati invitantes begijnna apprehendera E. K. M:tts dessein, och meena at E. K. Mait. hafwer något före emot them.“ B. — K. M. 13 juli 1658. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 441, *Köcher*, 264.

[3]) Sn. — K. M. 31 juli. I Kassel hoppades man fortfarande få in såväl Sverge som Brandenburg i alliansen. *Joachim*, 442.

[4]) *Joachim*, 442, 443.

[5]) Sn. — K. M. 8 dec. 1657, 13, 16 febr., 16 mars, 15, 18 maj 1658 och bil., [A. S.] Ottos rel. 16, 23 mars, 25, 29 maj 1658. [A. H.] Jfr. *Sattler*, IX § 116 ff., B. — K. M. 8 juni, Sn. — K. M. 5, 8, 12,

rade som förut, att vid deras anhållan ej skulle fästas något afseende[1]. Det var att ytterligare öka förbittringen[2]. Man började inom partiet tänka på en federativ förening på grundvalen af de redan affattade artiklarna i den Rhenska alliansen[3]. Idén utgick egentligen från den neuburgska representanten. Den omfattades med intresse i synnerhet af den münsterska och hessen-darmstadtska. I det braunschweigska furstehuset fann man en sådan partikularsammanslutning „nicht allerdings undienlich". Men man ville först afvakta, huru förhandlingarna om Rhenalliansen skulle aflöpa, så mycket mer som man icke kunde frigöra sig för misstanken, att neuburgaren med sin plan egentligen afsåg att vinna ett parti för en aktion mot Brandenburg[4].

Vid sidan af dessa fürstepartiets allianspläner uppdyka andra, hvilka afse ett förbund, där det protestantiska elementet vore det katolska öfverlägset, och hvilka sålunda ändtligen motsvara den tanke, som ofta uttalats af Karl Gustaf. I förra hälften af augusti har Snoilsky från würtembergskt håll gjorts underkunnig om dylika planer. Såsom medlemmar i konfederationen nämde man Pfalz, Baden-Durlach, Ansbach och Hessen-Darmstadt. Men framför alt räknade man, förklarades det, på Sverges stöd för den.

19, 22, 26, 29 juni jämte bilagor. [A. S.] Ottos rel. 5, 12, 19, 22 juni, 1658 [A. H.] *Droysen*, III2, 298, och *Joachim*, 441, tillskrifva B. o. Sn. en mera betydande invärkan i denna furstepartiets kamp mot den kurfurstliga preeminensen, än de faktiskt utöfvade.

[1] De brandenb. gess. — kurf. 29 juni (9 juli) 1658. [A. B.]

[2] *Joachim*, 471, 477, *Köcher*, 262.

[3] B. — K. M. 8 juni 1658. [A. S.]

[4] Skrifvelse till gess. i Frankfurt 19 juli 1658 samt Ottos rel. 5 (15), 8, 19 juni 1658. [A. H.]

Snoilsky svarade med lifliga uppmaningar, att man borde skynda med att realisera sin idé [1]). Men liksom flerfaldiga gånger tidigare i fråga om Rhenalliansen har härtig Eberhard dragit sig tillbaka, när det gälde att taga det afgörande steget [2]). Ännu innan Snoilsky afgifvit sin redogörelse för förslaget, mottog Biörenklou en förnyad befallning från konungen att, om det blefve nödvändigt för honom att på grund af Österrikes obenägenhet för fred „sätta“ sin „säkerhet i värjan“, försöka förmå Pfalz, Würtemberg, Hessen-Kassel och det braunschweigska furstehuset till ett förbund med Sverge eller, „där de skulle draga i betänkande att sammansätta sig direkte“ med Sverge, till ett förbund med hvarandra, om möjligt i förening med Mainz, Köln och ett antal riksstäder [3]), samt „till bättre ordning och lydnad i militien“ under Sverges eller Frankrikes „direktion“ [4]). I medlet af augusti skänkte Karl Gustaf i en skrifvelse till Snoilsky sitt bifall till det würtembergska förslaget och uppmanade honom att animera sinnena för det samma. Men

---

[1]) Sn. — K. M. 31 juli 1658 [A. S.]

[2]) *Sattler*, IX § 136.

[3]) „besynnerligen Ulm, Augsburg, Lindau, Regenssburg, Nürenberg, Strassburg, Worms, Spier, Frankfurt och flere sådane städher, som till dheras inbördes conjunction mycket kunna hielpa“. R. R. — B. 13 juli 1658. [A. S.]

[4]) R. R. — 13 juli. Jfr. R. R. — B. 4 aug. 1658 [A. S.] „Ther the aff Oss Directionen begiärte uthi militien“, heter det i konungens skrifvelse, „ville vij thermedh villfahra them och ga them tillhanda medh godhe Generaler antingen som Marggrefven Carl Magnus (af Baden-Durlach, kavallerigeneral i svensk tjänst) till häst, och Moser (Fredrik Moser v. Filseck, generallöjtnant i svensk tjänst) till foot, eller och andre som tijdhen och theras egit behagh dhet kan fodra, huar till vij och ta kunde ett corpo adjungera som ther uppe kunne värfvas“....

när konungen aflät sistnämda order, hade man redan bragt underhandlingen om Rhenalliansen till afslutning [1]. Öfriga förbundsplaner voro för tillfället skjutna å sido.

På ett besök hos Snoilsky den 17 juli fingo Boyneburg, Wilhelm v. Fürstenberg och Heyland hans löfte att ingå förbundet äfven med uteslutande af det svenska Pommern [2]. Möjligheten till en lösning af de återstående svårigheterna trodde de sig hafva funnit i en neutralisering af Sverges och Brandenburgs besittningar i westfaliska och nedersachsiska kretsarna. De mainziska och kölnska ministrarnas första förslag gick ut på, att hufvudrecessen skulle affattas i en tvåfaldig formulering. I den ena, bestämd för Sverge, skulle Brandenburg jämte det svenska och brandenburgska Pommern helt och hållet utlämnas samt Sverge, så länge det polska kriget varade, intagas endast för Bremen och Verden. I den andra skulle såväl Sverge som Neuburg utlämnas och Brandenburg få plats endast för Minden, Halberstadt och möjligen Cleve [3]. Jämväl Giese förklarade nämligen nu-

---

[1] R. R. — Sn. 6 aug. 1658. [A. S.]

[2] „Ob mann nunwohl disseits materi genug gehabt hette, sich zu excusirn, zumahlen Sie Selbsten von Jhren deswegen gethanen projecten immer weiter zurückgeben" . . . Sn. — K. M. 10 juli 1658. [A. S.]

[3] *Joachim*, 473, *Köcher*, 259. Sn. — K. M. 13 juli 1658. [A. S.] *Joachim*, anför (473), att intressenterna kategoriskt förklarade sig ämna fortsätta underhandlingen med Brandenburg, för det fall att svenskarna skulle vägra att acceptera neutraliseringsprojektet. Sn:s relation ger icke denna uppfattning. „Es geben", skrifver han, „zwar obgedachte Maintz- vndt Cöllnische Ministri vor, das Sie honestatis causæ mit Brandeburg alss Einem mit Churfürsten, anderst nicht verfahren könten, alss Selbigen nach der mit Ew. Königl. Maijtt. zuvor vollzogenen verbundnus gleichergestallt, Eine

mera öppet, att pfalzgrefven var beredd till inträde i alliansen endast om Fredrik Wilhelm uteblefve ur den [1]).

En dylik formulering af neutraliseringsplanen fördömde emellertid sig själf. Canstein hade alt fortfarande icke ens fullmakt för underhandlingen. De svenska representanterna kunde följaktligen, med kännedom om det stöd de hade hos pfalz-grefven och i Kassel [2]), så mycket bestämdare hänvisa till fordringarna i sitt birecessförslag och förklara sig emot ett intagande af Brandenburg, i hvilken form som hälst [3]). Också i det braunschweigska furstehuset var man emot en neutralisering på sådana villkor. Man konstaterade, att man därigenom kunde blifva invecklad icke i ett, utan i tvänne krig: så till vida nämligen, som man i händelse af en brytning mellan Sverge och Brandenburg kunde

---

Alliance auff solche mass anzubieten, Sie wüsten aber gewiss, dass Brandeburg solche nicht acceptirn, vndt consequenter nichts daraus werden würdte, vndt solches wären Sie dergestallt versichert, dass der herr Graff Willhelm von Fürstenberg, dissfalls gegen Ein Taussendt Rthlr. viertaussendt zu verwetten auffsetzen wollte.“ Sn. — K. M, 13 juli. Snoilsky var fortfarande öfvertygad om, att ingen af intressenterna utom Neuburg skulle förklara sig för Brandenburgs exklusion. Sn. — K. M. 6 juli 1658. [A. S.] Förklaringen var, när den slutligen afgafs, för Sn. högst oväntad, „über alles Verhoffen“. Sn. — K. M. 10, Jfr. Sn. — K. M. 13, 17 juli 1658. [A. S.]

[1]) *Joachim*, 478, not 2.

[2]) *Joachim*, 478 not 2, 485 . . . „zumahlen der Pfalz-Newburgische Gestern noch, Alss die Sämptliche Fürstliche Gesandte in desselben logiment beijsammen gewesen, mit mir darvon conferirt, vndt mich in dem passu contra Brandeburg zu secundirn versprochen“. Sn. — K. M. 13 juli 1658. [A. S.]

[3]) *Joachim*, 472, 473—74, *Köcher*, 261.

skyldigkännas att försvara exempelvis Minden mot svenska trupper och samtidigt Wismar mot brandenburgska [1]).

Det gälde således att finna på nya utvägar. Efter det man förgäfves på en konferens i Höchst den 21 juli [2]) försökt komma till en uppgörelse, infunno sig den 26 Boyneburg och Witte hos Snoilsky med meddelandet, att de numera öfverenskommit om att utelämna Brandenburg ur recessen, att icke ingå någon allians med kurfursten samt att intaga Bremen, Verden och Wismar i förbundet och försvara dessa länder emot Fredrik Wilhelm och hans „adherenter“, under förutsättning att konungen beviljade neutralitet för det brandenburgska Minden och Halberstadt, så länge kurfursten icke skrede till fiendtlighet mot Sverge ur nämda länder. På dessa villkor ville de, att Snoilsky omedelbart skulle skrida till afslutning med förbehåll af konungens ratifikation eller åtminstone gifva sitt uttryckliga bifall, till att de öfriga finge ingå alliansen äfven utan Sverge samt att konungen, om han så funne för godt, kunde inträda senare. Snoilsky gaf till svar, att han icke kunde föreskrifva någon regel för deras handlingssätt, men föreslog, att de skulle vänta ännu några dagar; han hoppades, att konungens resolution med det första skulle inträffa [3]).

[1]) *Köcher*, 260. *Joachim*, 475—76.

[2]) Icke såsom *Joachim*, 476 not 2, förmodar den 12 (22). B. — K. M. 13 juli, Sn. — K. M. 13 juli 1658. [A. S.] Jfr. *Säve*, 111.

[3]) Sn. — K. M. 17 juli 1658. [A. S.] „Jlli wollten nicht gern etwas thun ohne mit disseits bezeugendtem guten belieben; Sie könten auch glimpffs halher gegen Brandeburg nicht anderst thun. Wiewohl Jhnen fürnemblich darumb zuthun hierdurch zuverhüten, dass der Krieg nicht in das Reich devolvirt werden möchte. Ego: regerirte: Es wäre zu wünschen gewesen, dass man beij anfang des Dähnischen Kriegs so sorgfällig für den Nieder-Säxischen Craijss gewesen wäre: Jlli: zogen die Axelln, müsten bekennen, dass es anderst hette sein sollen.“

De skrifvelser, som de svenska representanterna inhändigat sedan den 11 juni, gåfvo ingen förhoppning, om att Karl Gustaf skulle bifalla neutraliseringsplanen. Den 21 juni påminde konungen sina sändebud om sin resolution från Göteborg af den 11 i fråga om alliansen och tillade: „I fall I icke kunnen ... hålla mig liberas manus så emot Brandenburg som Österrike, så är det bäst, jag aldrig kommer där in". Ville vederbörande hafva honom in i förbundet, så måste Brandenburg uteslutas, och skulle Brandenburg intagas, så begärde konungen icke att inträda. Ty alliansen finge icke binda honom händerna att „revanchera sig" på kurfusten [1]).

Hvad Snoilsky privatim förnam vid sina försök att sondera terrängen angående de eventualiteter, som kunde följa, om konungen ej bifölle neutralitetsprojektet, lofvade det bästa. Svaren lydde undfallande, att man i sådant fall skulle tänka på andra „expedientia", emedan man „quovis modo ville vara allierad med Sverge [2])."

[1]) R. R. — B. 11 juni, 4 juli 1658. Jfr. R. R. — Sn. 28 juni 1658. [A. S.]

[2]) Så förklarade sig Witte och i samma riktning Otto för Sn. „Der von Boineburg liesse sich genugsamb märcken, dass mann Jhres theils nicht gemeint wegen des Neutralitet Puncts Ew. Königl. M:tt gäntzlich ausszusetzen, hielte aber dafür dass es sich auff Ein oder andere weise bald schicken werde, wann nur Jmmittelst Ein anfang der subscription mit etzlichen gemacht, vndt die Chur. vndt Fürsten dadurch in so viel bessern respect beij denen kaijsserlichen . . . gesetzet würdten, vnderdessen kamen die Brandenburgischen von hier hinweg vndt liesse sich alssdann auch desto besser darinn handlen . . . Alle hielten solches von Consideration vndt bezeugten hoch dass Sie ohne Ew. Königl. M:tt nicht gern etwas thun wollten". Sn. — K. M. 27 juli 1658. [A. S.]

Men dylika försäkringar motsvarade icke längre sakförhållandet. Liksom flerfaldiga gånger tidigare började Johan Filip allvarligt tänka på att låta förbundet komma till afslutning utan Sverge [1]). Hade det berott allenast af ärkekanslern, af Maximilian Henrik [2]), af braunschweigarna och fransmännen, skulle det tvifvelsutan hafva skett. Redan i april hade Gramont och Lionne förfrågat sig, om kardinalen icke vore färdig till ett sådant steg [3]). Den 24 juli afgick, såsom resultat af en familjekonferens i Peine föregående dag, till det braunschweigska furstehusets förtroendemän i Frankfurt en instruktion, som medgaf dem rätt därtill, så vidt äfven Frankrike, Kassel och de öfriga voro beslutna därför [4]). Den 21 i samma månad biföll jämväl Mazarin sina representanters förfrågan. De skulle blott hålla platsen öppen för Karl Gustaf att inträda senare [5]).

Men Dörnberg kunde icke gifva löfte om sin underskrift under förutsättning af Sverges exklusion, så länge han ej hade landtgrefvens uttryckliga begifvande. Utan Dörnberg ville icke braunschweigarna ingå alliansen, utan braunschweigarna och de kasselska icke fransmännen. Det

---

[1]) *Joachim*, 474, 477 och flerstädes.

[2]) För Maximilian Henriks hållning se *Joachim*, 501, not.

[3]) „Memoire a Mg:r le Cardinal“ 16 april 1658. Allem. Vol. CXLI. [A. P.] I juni uttalade B. starka misstankar, att „the på sidstone skulle taga emoth . . . Churfurstarnes Offerte fast E. K. M:tt icke komme medh i samme bundh“. B. — K. M. 12 juni, jfr. B. — K. M. 19 juni 1658. [A. S.]

[4]) *Joachim*, 475, *Köcher*, 261.

[5]) *Lettres du card. Mazarin*, VIII. 520, *Chéruel*, Hist. de Mazarin, III. 125. Jfr. Sn. — K. M. 31 juli 1658. [A. S.] *Joachim*, 479.

återstod följaktligen blott att afvakta Karl Gustafs och landtgrefvens slutliga förklaring [1].

Det var dock icke alla, som voro böjda därför. I samma mån, som utsikterna växte, att förbundet skulle komma till stånd, hade bearbetningen mot det samma från österrikiskt håll och småningom äfven från brandenburgskt blifvit lifligare och lifligare [2]. På de sista konferenserna vardt det klart, att den burit frukt. Den 3 augusti afreste kurfursten af Trier från Frankfurt utan att där kvarlämna någon af sina representanter; några dagar senare Schmiesing. Både kurfursten och biskopen vägrade sin underskrift, då alliansen afslöts och blefvo först senare medlemmar af den samma.

Men deras tillbakaträdande kunde icke mera uppehålla förbundets afslutning. Efter flitiga konferenser — en ny öfverläggning i Höchst och tvänne plenarsessioner den 30 och 31 juli, — vidtogo Boyneberg, Wilhelm v. Fürstenberg och de tre braunschweigska representanterna den 2 och 5 augusti med att omredigera hufvudrecessen i öfverensstämmelse med de medgifvanden, som gifvits svenskarna, och i öfverensstämmelse med neutraliseringsprojektet. Brandenburg ströks samt i öfverensstämmelse därmed den sista klausulen i recessen, enligt hvilken det stod hvar och en af de underhandlande fritt att inträda äfven senare. Det svenska Pommern uteslöts, men det bifogades, att Karl Gustaf efter slutet af det

---

[1] *Joachim*, 483, 485, Giese hade den 28 juli lämnat Frankfurt för en tid. *Joachim*, 478, not 2. Han var, förklarade han vid sin afresa, färdig att underskrifva alliansrecessen, endast om Brandenburg icke skulle göra det. Jfr. *Joachim*, 481.

[2] *Joachim*, 439 not 2, 455 ff., 472, 478 ff., 484 not 3, och flerstädes Sn. — K. M. 31 juli, B. — K. M. 13 juli 1658. [A. S.] *Urk. u. Acten*, VIII. 551. *Köcher*, 262, 266.

polska och däraf härrörande krig kunde inträda i alliansen äfven i sin egenskap af härtig af detta land. Till den 1 artikeln bifogades för att mildra intrycket af alliansen hos kejsaren, att „författningen“ afsåg ingen offension, „allraminst H:s Keiserl. M:ts eller rikets“. Till hvad den 5 artikeln stadgade om de allierades skyldigheter i fråga om generalgarantin bifogades, att de i kraft af det afslutna förbundet lofvat, att till upprätthallande af freden, såväl på rikets riksdagar som i synnerhet på dess kretskonvent af alla krafter arbeta, för att generalgarantin i öfverensstämmelse med fredsinstrumentets paragraf „Verum tamen“ värkligt och eftertrykligt skulle befordras. Man hade m. a. o. inrymt svenskarna samma formel, som ingick i den franska alliansrecessen. Slutligen inryktes en ny klausul. i hvilken man gjorde Sverges biträde beroende af, om det skulle bevilja den äskade neutraliteten för Minden och Halberstadt [1]).

Sedan omredigeringen slutförts, riktades ännu en gång genom Boyneburg och Fürstenbergarna på intressenternas vägnar en enträgen anhallan till Snoilsky att på ofvannämda villkor omedelbart underskrifva recessen, — om han så önskade under förutsättning, att giltigheten af hans underskrift blefve beroende af konungens ratifikation. På den samma afgafs, efter mogen öfverläggning mellan Snoilsky, Biörenklou och Brahe samma svar som förut: Svenskarna stälde till de öfrigas godtfinnande att göra, hvad de ville, men bado dem uppehålla afslutningen ännu några dagar, till dess konungens definitiva svar kunde inträffa [2]).

[1]) Sn. — K. M. 27 juli 1658. [A. S.] Jfr. *Joachim*, 483—84, 489. Äfven löftet om Pommerns inneslutning gafs svenskarna redan den 5 aug.

[2]) Sn. — K. M. 27 juli 1658. [A. S.]

Tre dagar senare, den 8 augusti, mottog Snoilsky en skrifvelse, i hvilken Karl Gustaf gaf det faktiska afslaget på neutraliseringsprojektet [1]). Konungen upprepade, att Brandenburg ingalunda finge inneslutas i alliansen. Ty han ville hafva händerna fria att angripa kurfursten på den ort och det sätt han funne lämpligast utan att i sådant afseende bindas af någon inskränkning. Närmare uppgifter lofvade han med det första [2]).

Innan denna närmare förklaring inträffade, fann man emellertid i Frankfurt en utväg, som lämnade en acceptabel ersättning för neutraliseringsprojektet: Man lät det bero af konungen själf att, om han så ville, angripa de brandenburgska länder, som man önskade bevara för freden, men beslöt att undandraga honom förbundsassistensen, för det fall att han skrede till sådan åtgärd. I denna idé låg möjligheten till en slutlig uppgörelse. Neutraliseringsprojektet förföll.

I stället beslöt man affatta en ny klausul, hvilken inryktes i hufvudrecessens första artikel. Intressenterna

---

[2]) R. R. — Sn. 22 juli; mottagandet anmäldt Sn. — K. M. 13 juli. 1658 [A. S.] . . . „sintemahl solches“, tillägger konungen, „denen Allienceen darinnen Wir anietzo begriffen, gänzlich zuwieder“. Här syftas tydligen på „alliensen“ med Neuburg. Jfr. ofvan II. 189 not 1. Ordet användes icke sällan i tidens diplomatiska språk i betydelsen af alliansunderhandling.

[3]) Det formella har inträffat i Frankfurt, först sedan alliansen afslutits, icke, såsom *Joachim*, 487, uppger, den 12 augusti. „Im übrigen“, så lyder K. G:s order i fråga, „werdet Ihr Euch der Alliance halber Unsern vorhergehenden Schreiben gemäss zu bescheiden wissen, undt Neutralität wegen Minden undt Halberstadt mit Brandenburg keines weges einlassen“. R. R. — Sn. 2 aug. 1658. Jfr. R. R. — B. 4 aug.; — Sn. 6 aug. 1658. [A. S.]

uttalade i den samma: att, ehuru de icke hade för afsikt att inblanda sig i det polska kriget eller i de förvecklingar, hvilka kunde förefalla mellan Sverge och Brandenburg samt deras konfedererade, och i öfverensstämmelse därmed stälde sig helt och hållet utom de konflikter, som möjligen kunde inträffa i Polen, Preussen, Pommern eller Mark Brandenburg, så skulle de ändock, om konungen af Sverge af kurfursten, polackerna eller deras konfedererade blefve angripen i sina i nedersachsiska och westfaliska kretsarna belägna länder eller hans trupper dit förföljdes, obetingadt lämna honom assistens i öfverensstämmelse med recessens bestämmelser. Men de fritogo sig från sådan assistens äfven i dessa kretsar, för det fall att konungen inom dem skulle skrida till angrepp på kurfursten, hans där befintliga trupper eller där belägna länder och sedan i sin tur skulle öfverfallas af Brandenburg och dess bundsförvandter [1]).

„Så hafva de allierade numera förklarat sig", skref Snoilsky till konungen den 13 augusti, „att främst E. K. M:tts här närvarande gesandter och jag för min ringa del [2]) icke ansett rådligt att afslå" ett inträde [3]).

Under de närmast följande dagarna, den 15 och 16 augusti, undertecknades å kurfurstarnas af Mainz och Köln, de tre härtigarnas af Braunschweig, pfalzgrefvens af Neuburg samt konungarnas af Frankrike och Sverge vägnar recesserna för det förbund, som blifvit kalladt Rhenalliansen. Den kasselska representantens underskrift följde några da-

[1]) I tryck hos *Köcher*, 264—65, och *Joachim*, 488—89.

[2]) Jfr. *Köcher*, 265. Att någon mera betydande meningsskiljaktighet, huruvida man kunde skrida till afslutning, skulle förefunnits mellan B. o. Sn. framgår ej af de svenska källorna.

[3]) Sn. — K. M. 3 aug. 1658. [A. S.]

gar senare[1]). Ratifikationerna utväxlades under höstens förlopp[2]). Karl Gustaf utfärdade sin den 6 september[3]).

„Med den slutna och underskrifna allianstrakten . . . äro wi kontenta", meddelade han sina representanter några dagar tidigare. „Den . . . kommer oss väl till pass vid . wår itererade expedition emot Danmark" [4]).

Rhenalliansen var det praktiska resultatet af de tyska ständernas förbundssträfvanden under årtiondet efter westfaliska freden. Riksärkekanslern, som så energiskt gått i spetsen för dem, såg i förbundets tillkomst en af sina förnämsta diplomatiska framgångar och såg, såsom han hoppats, genom det samma för en tid sin ställning som en af de inflytelserikaste statsmän i Tyskland och Europa befästas.

I sin ursprungliga form motsvarade konfederationen visserligen föga kurfurstens planerade garantiallians för Tysklands och vår världsdels fred. Dess officielt faststälda truppstyrka utgjorde 10,000, närmare bestämdt 10,050 m. [5]).

Men tack vare bestämmelsen, att tillträde till alliansen skulle stå öppet för öfriga rikets furstar, och i öfverensstämmelse med den idé, som låg till grund för den, uppgiften att värkliggöra generalgarantin, drog den småningom

---

[1]) *Joachim*, 489 ff.

[2]) *Meddelanden ur Svenska riksarkivet*, XVIII. 191.

[3]) R. R. 26 aug. 1658. [A. S.]

[4]) R. R. — B. och Brahe 23 aug. 1658. [A. S.]

[5]) Frankrike biträdde den med 800 m. till häst och 1,600 till fot; Sverge med 250 m. till häst och 400 till fot.

till sig allt flere af rikets ständer. I medlet af 1660-talet, då den nått höjden af utveckling, voro förutom de ursprungliga intressenterna äfven Darmstadt, Würtemberg, Sverge för Pommern, pfalzgrefven af Limburg, biskopen af Münster, kurfursten af Trier, Pfalz-Zweibrücken, biskopen af Basel, biskopen af Strassburg, kurfursten och markgrefvarna af Brandenburg medlemmar af den samma.

Det är ju dock icke förbundsmedlemmarnas antal, alliansrecessernas konkreta innehåll eller den ställning Johan Filip v. Schönborn vann genom konfederationen, som förlänat den dess betydelse i den historiska utvecklingen. Det är fastmera den omständighet, att i den samma efter reformationstidehvarfvets och 30-åriga krigets stormar katoliker och protestanter i Tyskland för första gången enades för en gemensam uppgift i fredens tjänst, och den omständighet, att detta förbund af tyska furstar bland sina medlemmar räknade de båda makter, hvilka hade afgjort den stora kampen för protestantismens och ständerfrihetens sak, men hvilka äfven i så rikt mått bidragit till 30-åriga krigets förstörelseværk och Tysklands politiska splittring.

Redan för dem af samtiden, hvilkas blick nådde längre, och för dem, med hvilkas statskonst Rhenförbundets tendens icke harmonierade, tycktes det klart, hvilket mål de båda kronorna fullföljde i underhandlingen. Det tycktes dem klart, att de i förbundet skulle se ett kärkommet värktyg att ytterligare befästa den ställning de vunnit i Tyskland genom westfaliska freden och ett medel att främja de intressen de gjort till sina under 30-åriga kriget och i fredskongressen [1]).

[1]) „Wir müssen es zwar“, heter det i Fredrik Wilhelms af Brandenburg ofta citerade skrifvelse till kurfursten af Köln angående alliansen tre månader efter dess afslutning, „vor eine ganz

Beträffande Frankrike äger denna uppfattning giltighet. Mazarin har också icke försummat att anknytande till traditionerna från 1648 själf understöda ständernas förbundssträfvanden; han har äfven försökt förmå den svenska regeringen att värka i samma riktning. Frankrike biträdde af konfederationens samtliga medlemmar den med den ojämförligt största truppstyrka och öppnade t. o. m., för att binda sina tyska allierade i sitt intresse, för dem den lockande utsikten till understöd med hela sin disponibla härsmakt, för det fall att kejsaren skulle skrida till repressalier mot dem för deras förbundspolitik.

Både Sverges antecedentia, den andel det genom freden förvärfvat i Tysklands inre politiska lif och den hållning dess representanter, främst Snoilsky, vid flere tillfällen intogo i underhandlingen hafva gifvit stöd för uppfattningen, att det i sin tyska politik och med hänsyn till ständernas förbundsplaner mer eller mindre bestämdt tillämpade samma grundsatser som Frankrike.

Men beträffande Sverge äger detta icke giltighet. Den brandenburgska diplomaten Dobrczenskis sats, att riksständernas sammanslutning icke betydde „vackert väder i den svenska almanacken.“ och den af Mevius citerade politiska maximen, att man snarare borde hålla de tyska furstarna från hvarandra än befordra deras närmare konjunktion, gälde i hufvudsak som regel inom den svenska diplomatin under hela decenniet efter westfaliska freden.

---

sonderbahre Strafe, so der allmächtige Gott über das römische Reich verhänget, achten, dass auch die vornehmsten Säulen sich von dem rechten Weg, dasselbige in beständigem Fried und sicherem Ruhestand zu erhalten, durch die Widerwärtigen ableiten lassen“.

Till Sverge var det, som riksärkekanslern i främsta rummet riktade sina blickar, när han sökte stöd för sitt tyska ständerförbund och på exekutionsdagen i Nürnberg för pfalzgrefven Karl Gustaf framlade sitt stora program för „en allmän riksförfattning“. Frankrike dignade vid denna tid under frondens olyckor, och förhallandet mellan Johan Filip och kardinalen var redan då icke det bästa. Men både Karl Gustaf och Kristina mottogo kurfurstens proposition tämligen kyligt. Det intresse drottningen något senare ådagalägger att „animera“ ständerna i deras sträfvan och „suo voto et hortatu“ stå dem bi är af rent platonisk art; det bäres icke af något förtroende till deras förmåga att praktiskt tillämpa sina idéer, än mindre innebär det ett försök att vända rörelsen till Sverges förmån. Medan slutligen drottningen under de sista åren af sin regering genom sin konflikt med staden Bremen och ännu mera genom sin hållning till de habsburgska makterna ådrar sig det svenskvänliga partiets i Tyskland misstro, upprullar Waldeck det storartade program för en tysk ständerunion under Fredrik Wilhelms ledning, i hvilket Preussens kallelse i Tyskland redan så tydligt varsnas. Uppgiften att fungera som ständernas beskyddare öfvertages m. a. o. af Brandenburg.

De ansatser Karl Gustaf såsom Kristinas efterträdare i början af sin regering lägger i dagen att taga lifligare del i Tysklands politiska lif gifva sig icke häller uttryck i någon som hälst böjelse att främja ständernas federativa arbete; tvärtom, i norra Tyskland lägger han ifrigt an på att motarbeta det samma. Sedan kriget börjat mot Polen, blir Sverges representant på självfva centralorten för det politiska lifvet i Tyskland, Snoilsky, för långa tider utan detaljorder

beträffande konungens önskningsmål och afsikter i den tyska politiken.

När under den period af yttersta fara för Sverge, som Karl Gustafs ingrepp i den bestående ordningen i vår världsdel framkallat, genom ärkekanslerns, braunschweigarnas och landtgrefve Wilhelms åtgärd man för andra gången närmade sig den svenska regeringen och riktade en formell inbjudning till konungen att blifva medlem af den tyska furstekonfederationen, då tyckes han för en tid hängifva sig åt föreställningen, att ett inträde i den samma kunde blifva honom till nytta. Han gör t. o. m. ett försök att tilltvinga sig ständernas bistånd i kraft af de svaga garantier för riksfredens bevarande, som man i nedersachsiska kretsen delvis i trots af hans motstånd försökt upprätta. Men han påminnes anyo om, hvad han ju egentligen viste redan förut: att de intressen ständerna fullföljde i sin federativa politik icke harmonierade med det program han föresatt sig att realisera i sin egen.

Johan Filips fursteförbund afsåg upprätthållandet af Tysklands och Europas fred, Karl Gustafs mål var fullbordandet af Sverges östersjövälde genom eröfring, och hans sträfvan gick år 1658 ut på att tända krigets låga i Tyskland.

Konungens förnämsta ögonmärke med hänsyn till intressenterna i underhandlingen och i den tyska politiken öfver hufvud, sedan den kritiska perioden inträdt 1657, blir att erhålla effektivt och omedelbart understöd mot sina förbundna fiender och att erhålla det för minsta möjliga uppoffring. Isolerad som han öfver hufvud står i förhållande till rikets furstar, riktar han sig i sådant afseende på basen af fredsinstrumentet till det officiella Tyskland, eller anknyter han i de alliansförslag han gör de protestantiska

ständerna till traditionerna från 30-åriga krigets dagar, traditioner, hvilka till icke ringa del förlorat sin lifskraft, och med hvilka den tanke, som låg till grund för Rhenalliansen, på det bestämdaste bröt. Konungens anbud upptogos emellertid icke såsom han önskat; — detta redan af det skäl, att de icke öppnade någon som hälst utsikt till förmån för dem, till hvilka de riktades.

I öfverensstämmelse med Karl Gustafs hållning i sin rikspolitik gör Snoilsky under det sista skedet af underhandlingen i Frankfurt till sin uppgift att så vidt möjligt nedbringa Sverges kontingent i alliansen från den summa af 1,000 m. till fot och 420 till häst, till hvilken den var faststäld i december 1657. Och hans sträfvan krönes med framgång. Medan Frankrike biträdde konfederationen med en truppstyrka, som icke var mycket mindre än de tre andliga kurfurstarnas tillsamman, blef Sverge, endast Hessen-Kassel undantaget, den af intressenterna, som till alliansarmén uppstälde den minsta kontingenten.

Sin önskan om omedelbart understöd af de allierade fick konungen jämväl uppfyld, om också icke i den utsträckning han hade velat: De konfedererade skyddade i kraft af förbundet, när kort efter dess afslutning kriget med Danmark bröt ut, det svenska Bremen och Verden mot hans fiender. Men tanken att begagna ständernas federativa sträfvanden och deras försök att i dem indraga Sverge för att för framtiden främja och befästa den maktställning, som vunnits 1648; tanken att försöka lämpa dessa rörelsers tendens för sina syften; att försöka häfva de tveksammas farhågor för en förbindelse med den nordiska kronan; och ännu mera, tanken att modifiera sin egen politik efter den härskande strömningen i Tyskland: — en sådan tanke låg Karl Gustaf liksom Kristina fjärran.

Regeringens hållning trykte sin prägel på dess representanters och normerade deras, där den tidigare varit afvikande, efter sitt mönster. „Was die eigentliche causa interna movens sein möge, warum Frankreich, Mainz und Köln dieses Werk (welches doch vielleicht an sich selbsten mehr auf dem Papier und in verbis als in re bestehet) so emsig und überaus eifrig treiben, . . . kann . . . man nicht recht wissen oder penetriren“, skref Snoilsky till konungen, när han den 13 augusti 1658 anmälde, att man i Frankfurt stod nära slutet. Enligt hvad en del förmodade, var anledningen för Fränkrikes vidkommande den, att de franska representanterna icke kunde återvända från Tyskland „med alldeles oförrättadt ärende“ och därför ville, så tillägger han ironiskt, „sluta en slik förnäm allians“; för kurfurstarnas af Mainz och Köln vidkommande återigen den, „att kanhända de höga ministrarna icke förr kunde komma till den dem utlofvade récompense, än detta värk blifvit bragt till perfektion“. Hufvudskälet, hvarför han ansåg sig kunna bifalla till konungens inträde var, „att man kunde hoppas“, att han icke skulle hafva skada, utan „kanhända“ t. o. m. kunde vänta någon nytta däraf „förnämligast med hänsyn till sina värfningar i Romerska riket“.

Inom hela den svenska diplomatin är det öfver hufvud endast Biörenklou, som i fråga om alliansen och dess betydelse vidhöll en annan uppfattning. „Efter reformationens första begynnelse är intet exempel att finna in imperio, att katolici och protestantes så hafva hållit i hop förr än detta“, skrifver han till Karl Gustaf fyra månader efter förbundets afslutning [1]). „Och är ingenting, som Österrike

[1]) B. — K. M. 30 nov. 1658. [H. S.]

så högt apprehenderar, som det, att riksens ständer af bägge religionerna så väl katoliske som protesterande synas härmed komma uti förtrolig kommunikation; och om detta förbundet får stadga och något lopp af tiden, lära foederati härefter pläga samfäldt råd pro conservatione libertatis et jurium emot huset Österrikes och Spaniens desseiner".

Det lider knappast något tvifvel, att förändringen i Biörenklous uppfattning, — ty denna var ju till en början helt annan —, är att tillskrifva inflytande från franskt håll, — så litet han än eljes var mottaglig för påvärkan därifrån.

Den franska diplomatin arbetade efter Mazarins död lifligt i samma riktning, som kardinalen fullföljt i sin tyska politik. Ludvig XIV såg i uppgiften att genom allianser binda de tyska furstarna vid sig, en af sina viktigaste på diplomatins område. Konsekvent och energiskt sträfvade han att i eget intresse blifva „den tyska frihetens" och de tyska ständernas beskyddare, sedan Brandenburg för en tid afstått från sin ställning såsom sådan. Förmyndarregeringen, som tog arf efter Karl Gustaf, fullföljde andra mål och hade andra intressen än att försöka bevaka Sverges maktställning söder om Östersjön genom förbindelser med rikets ständer.

Så hafva Sverge och Frankrike på det område, där det inre politiska lifvet i Tyskland efter westfaliska freden främst koncentrerade sig, intagit en väsentligen olika hållning. Det kunde självfallet icke blifva utan följder med hänsyn till deras inflytande och relativa maktställning i riket. Frankrikes statskonst ledde till dess imponerande, om ock bräckliga protektorat öfver de tyska furstarna. Och just det förbund, genom hvilket Johan Filips doktrinära

politik ville upprätthålla Tysklands och Europas fred, blef den egentliga basen och härden för utbildningen af det samma. I medlet af 1660-talet stod Ludvig XIV såsom herre och mästare öfver de i Rhenalliansen förbundna furstarna lik en andra kejsare vid Leopolds sida i dennes splittrade rike. För Sverge måste det däremot i längden och för framtiden blifva af betydelse, att de möjligheter, som ständernas förbundssträfvanden öppnade för befästande af Gustaf Adolfs och Axel Oxenstiernas värk i Tyskland, lämnades obegagnade. „Autrefois", så kunde Ludvig XIV redan några år efter Karl Gustafs död i en skrifvelse till Grauel, sin representant i Frankfurt, karakterisera „de båda kronornas" ömsesidiga inflytande bland de tyska furstarna: fordom var jag „moins considéré en Allemagne par moi-même que par leur" (svenskarnas) „amitié et leur adhérence, au lieu qu'il semble que tout ait changé aujourd'hui de face et que la Suède ne soit plus regardée qu'en tant qu'elle est unie à moi et qu'elle a mon affection et peut avoir besoin de mon appui".

Register.

Furstliga personer torde sökas under resp. länders namn.

Rättelser.

(Förteckningen upptager icke mindre väsentliga oriktigheter och uppenbara tryckfel.)

Del I.

S. 32	rad 8	nedifrån	står Vechte		läs Vechta.
„ 72	„ 7	„	„ Gyllenklou		„ Gyldenklou.
„ 86	„ 7	uppifrån	„ Biörnklou		„ Biörenklou.

„	105	rad	4	nedifrån	står	händelser	läs	de händelser.
„	113	„	2	„	„	1653. [A. H. och A. S.]	„	1653. [A. S.]
„	124	„	1	„	„	K. M.	„	R. R.
„	„	„	„	„	„	[A. H.]	„	[A. S.]
„	127	„	3	„	„	*Acten*, 463	„	*Acten*, VI. 463.
„	134	„	„	„	„	*Acten*, 501	„	*Acten*, VI. 501.
„	170	„	1	uppifrån	„	Rothweil	„	Rottweil.
„	182	„	2	„	„	ehe	„	eher.
„	„	„	2 o. 3	„	„	vo-neinhaltung	„	voneinhaltung.
„	190	„	1	nedifrån	„	B. O., — Mevius	„	B. O., Mevius.
„	199	„	1	„	„	Bilaga V. Jfr. Fester	„	Jfr. Fester.
„	„	„	2	„	„	*Kopp*	„	*Moser* 334 ff.
„	220	„	1	„	„	Wailz	„	Waitz.
„	221	„	11	„	„	316	„	216.
„	224	„	„	„	„	dec.	„	dec. 1656.
„	„	„	3	„	„	1654,	„	1654, från Stettin.
„	231	„	5	„	„	312	„	212.
„	247	„	3	uppifrån	„	Czarnecky	„	Czarniecki.

Del II.

S.	12	rad	8	nedifrån	står	Dureel	läs	Durell.
„	41	„	3	uppifrån	„	af Ungern	„	och Ungern.
„	46	„	6	nedifrån	„	Georg Ludv.	„	Georg Wilh.
„	47	„	12	uppifrån	„	H]	„	M].
„	48	„	13	„	„	Boineburg	„	Boyneburg.
„	50	„	15	nedifrån	„	Wildshausen	„	Wildeshausen.
„	55	„	1	uppifrån	„	gesanden	„	gesandten.
„	57	„	11	nedifrån	„	K. M.	„	R. R.
„	62	„	3	„	„	Gyllenklou	„	Gyldenklou.
„	81	„	18	„	„	Mevius	„	Schmidt.
„	98	„	6	„	„	nov.	„	okt.
„	115	„	3	„	„	Churfärsten	„	Churförsten.
„	122	„	5	„	„	Volkmann	„	Volckmann.
„	142	„	5	„	„	Sachsen-Weimar	„	Sachsen.
„	158	„	4	„	„	R. R. *Courtin*,	„	R. R. — Courtin.
„	180	„	10	„	„	Sverges	„	till Sverges.
„	183	„	„	uppifrån	„	426	„	425.
„	186	„	13	„	„	konungen	„	konung.

ORATIONES ACADEMICÆ FENNORUM

EXTRA PATRIAM HABITÆ.

ETT BIDRAG TILL FINLANDS KULTURHISTORIA

AF

K. G. LEINBERG.

Förord.

I det 58:de häftet af Bidrag till kännedom af Finlands Natur och Folk har genom Finska Vetenskaps-Societetens ynnestfulla tillmötesgående mig varit förunnadt att offentliggöra ett bidrag till Finlands kulturhistoria med titel: „Dissertationes Academicæ Fennorum extra patriam“. Att utgöra ett motstycke och till någon del fyllnad härtill är denna publikations syfte.

I sitt bemödande att följa spåren efter landsmän, hvilka i förgången tid på utrikesorter idkat studier och gjort sig bemärkte genom vetenskapliga sträfvanden, har utg. funnit värda uppmärksamhet icke allenast de akademiska disputationerna, utan också den andra exponenten af samma landsmäns akademiska idrotter, nämligen orationer, som af dem hållits inför högskolornas lärda kretsar.

Liksom disputationerna vid universiteten buro en festlig prägel, så var ock en festlig betydelse fästad vid de akademiska orationerna, vare sig, att dessa höllos vid högtider, som akademierna af någon särskild anledning firade, eller annars framsades såsom lärdomsprof af unge akademiske medborgare. I hvardera fallet ökades högtidligheten, då den föregicks af inbjudningsprogram till festens öfvervarande, hvilket utfärdades vanligtvis samma dag eller dagen förut af akademins rektor eller resp. fakultets decanus.

Till någon del ha i fråga varande tal äfven framträdt i tryck, och ehuruväl till antalet ringa, ha bland dessa tryckalster de af finnar utrikes hållna orationer, som kommit till utg:s kännedom, synts honom förtjenta att bevaras från en fullständig glömska.

Antagligen har emellertid det öfvervägande antalet af bemälda orationer aldrig erhållit någon annan utstyrsel, än handskriftens. Exempelvis må anföras, att efter all sannolikhet aldrig publicerats det tal „de Patientia Christiana“ af Johannes Schultzius Wiburgensis, till hvars åhörande i Dorpat Prid. Kal. Aprilis 1688 rektor prof. Ingemund Broms utfärdat inbjudning, lika litet som det tal på grekiska blifvit tryckt, hvilket skulle hållas af Zacharias Brennerus Fenno vid akademin i Dorpat den 4 oktober 1691 och hvartill professorn i orientaliska och grekiska språken Gabriel Skragge samma dag inviterat ortens honoratiores.

Begagnande sig af titelns omfång, har utg. ansett sig kunna utsträcka föreliggande förteckning till att upptaga jämväl de tal, som veterligen hållits af finske män vid de i Stockholm befintliga akademierna, hvarförutom i ett bihang meddelats uppgifter på tal, som i äldre tider hållits och publicerats af finnar på några icke akademiska orter, enär dessa tal både till innehåll och form äro fullt jämförliga med akademiska orationer från samma tid.

De källorter, hvarifrån materialet till föreliggande förteckning hopbragts, ha varit: kungliga bibliotheket i Stockholm, Upsala universitets bibliothek och universitets bibliotheket i Helsingfors.

Helsingfors i december 1901.

K. G. L.

Stockholm.

A. Svenska Akademien.

(Instiftad den 20 mars 1786 af konung Gustaf III.)

1. **GUSTAF MAURITZ ARMFELT.** Inträdestal den 13 Maj 1786 af Öfverste Kammarjunkaren, Cavaljeren hos Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen, General-Adjutanten af Flygeln, Öfverste-Löjtnanten, Friherre *Gustaf Mauritz Armfelt.* — Upptager sidd. 85—92 af Svenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Första Delen. Stockholm 1801. — Sidd. 93—98 innehålla: „Svar på Friherre Armfelts Tal af Akademiens Direktör Johan Henrik Kellgren."

Den 11 December 1786 hölls inträdestal af Kongl. Sekreteraren Abraham Niclas Clewberg. Sidd. 225—227 i ofvannämnda del af Handlingarna innehålla: „Svar på Herr Clewbergs Tal af Akademiens Direktör Friherre *Gust. Mauritz Armfelt.*"

Friherre *Gustaf Mauritz Armfelt,* född i S:t Märtens socken d. $^1/_4$ 1757 och son af Generalmajoren Magnus Vilhelm Armfelt, tillvann sig genom utmärkta egenskaper Konung Gustaf III:s ynnest och befordrades till höga embeten, så bland andra till kansler för Åbo akademi. Efter sin kunglige välgörares död drabbades Armfelt af många vexlande öden, tills han 1811 svor trohetsed at kejsar Alexander den I och lemnade Sverige. Af kejsaren mottagen med mycken nåd, bekom han höga förtroendeposter med afseende på Finland, blef ånyo kansler för Åbo akademi och upphöjdes i gref-

ligt stånd. Han dog i Tsarskoje Selo 1814. — Sedan öfverståthållaren G. M. Armfelt upphört att vara svensk undersåte, förklarade konungen, att han icke längre kunde förblifva ledamot af Svenska Akademien. Till hans efterträdare valdes den $^{16}/_{11}$ 1811 hofkansleren, friherre Gustaf af Wetterstedt.

2. **FRANS MICHAEL FRANZÉN.** Sång öfver Grefve Gustaf Philip Creutz af *Frans Michael Franzén,* Magister Docens vid Akademien i Åbo. Skaldestycke, som vunnit Stora Priset år 1797. — Upptager sidd. 41—55 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Andra Delen. Stockholm 1802.

Inträdestal, hållit i Svenska Akademien den 27 November 1811: af Herr *Franz Michael Franzén.* Theologie Professor och Kyrkoherde i Kumla. — Upptager sidd. 29—90 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Sjette Delen. Stockholm 1817. — Ämnet var: „Minne öfver Grefve G. Fr. Gyllenborg“, hvars plats i Akademien Franzén då intog.

Minne af Riks-Fälttygmästaren Herr Johan Nilsson Liljehöök Till Fårdala. Af Herr *F. M. Franzén.* Uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1812. — Upptager sidd. 315—341 af förenämnde Sjette delen.

Minne af Riks Rådet Herr Friherre Johan Skytte. Af *Frans Michael Franzén.* Uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1813. — Upptager sidd. 353—391 af ännämnde Sjette Delen.

Minne af Archiatern och Medicinæ Professoren i Upsala Nils Rosén von Rosenstein, af Professoren *F. M. Franzén.* Uppläst på Svenska Akademiens högtidsdag den 20 December 1814. — Upptager sidd. 99—130 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån år 1796. Sjunde Delen. Stockholm 1820.

Minne af Hof-Intendenten Johan Tobias Sergel, af Professoren *Frans Michael Franzén.* Uppläst på Akademiens

högtidsdag d. 20 December 1815. — Upptager sidd. 331—363 af nästnämnde Sjunde delen.

Minne öfver Kongl. Rådet Grefve Jacob Gyllenborg, af Professoren *Franz Michael Franzén*. Uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1816. — Upptager sidd. 113—130 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Åttonde Delen. Stockholm 1821.

Minne af Vice Amiralen Fredric Henr. af Chapman, af Professorn *F. M. Franzén*, uppläst vid Akademiens högtidsdag d. 20 December 1817. — Upptager sidd. 285—314 af förenämnde Åttonde Delen.

Minne af Fru Anna Maria Lenngren, Född Malmstedt, af Theologie Doktorn o. Professoren *Franz Michael Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag 1818. — Upptager sidd. 325—363 af ännämnde Åttonde Delen.

Minne af Amiralen Jakob Bagge af Herr Doktor *Franz Michael Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag d. 20 December 1819. — Upptager sidd. 139—178 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Nionde Delen. Stockholm 1822.

Minne af Riksrådet Matthias Björnklou, af Theologie Professoren Doktor *Franz M. Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1820. — Upptager sidd. 235—290 af förenämnde Nionde Delen.

Minne af General-Lieutenanten Friherre Carl Magnus Stuart, af Professoren Doktor *Franz M. Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1821. — Upptager sidd. 137—169 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Tionde Delen. Stockholm 1826.

Minne af Biskopen Doktor Andreas Rydelius, af Professoren Doctor *Frans M. Franzén*, uppläst på Akademiens hög-

tidsdag den 20 December 1822. — Upptager sidd. 309—386 af förenämnde Tionde Delen.

Minne af Riksdrotzet Grefve Magnus Gabr. de la Gardie, af Professoren m. m. Doctor *Frans M. Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1823. — Upptager sidd. 29—145 af Sv. Akad:s Handl:r Elfte Delen. Stockholm 1827.

Minne af Commerce Rådet Jonas Alströmer, af Professoren Doktor *F. M. Franzén*, Akademiens Sekreterare, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1824. — Upptager sidd. 243—269 af förenämnde Elfte Delen.

Minne af Riks-Rådet Friherre Schering Rosenhane, af Doctor *Frans Michael Franzén*, Akademiens Sekreterare, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1825. — Upptager sidd. 343—359 af ännämnde Elfte Delen.

Tal vid Svenska Akademiens sammankomst den 20 November 1826 af Akademiens dåvarande Direktör Doctor *Franzén*. — Upptager sidd. 27—31 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Tolfte Delen. Stockholm 1829.

Svar på Herr Valerii Inträdes-Tal, af Akademiens Direktör Doctor *Frans Michael Franzén*. — Upptager sidd. 113—116 af nästnämnde Tolfte Delen.

Minne af Riksrådet och Fältmarskalken Grefve Arvid Wittenberg, af Doctor *Frans Michael Franzén*, Academiens Sekreterare, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1826. — Upptager sidd. 139—156 af förenämnde Tolfte Delen.

Minne af Chemisten Carl Wilhelm Scheele, af Doktor *Frans Michael Franzén*, Akademiens Sekreterare, uppläst på

Akademiens högtidsdag den 26 December 1827. — Upptager sidd. 533—544 af ännämnde Tolfte Delen.

Minne af Konl. [!] Rådet, Friherre Clas Ralamb, af Akademiens Secreterare Doctor *Frans Michael Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1828. — Upptager sidd. 195—283 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Trettonde Delen. Stockholm 1830.

Minne af Louis de Geer, af Academiens Sekreterare Doctor *F. M. Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1829. — Upptager sidd. 301—329 af nästnämnde Trettonde Delen.

Minne af Kongl. Rådet Grefve Eric Lindskjöld, af Akademiens Sekreterare, Doctor *F. M. Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1830. — Upptager sidd. 311—340 af Sv. Akad:s Handlingar Ifrån år 1796. Fjortonde Delen. Stockholm 1831.

Minne af Amiralen och Presidenten, Friherre Gustaf von Psilander af Akademiens Sekreterare Biskopen Doctor *F. M. Franzén*. uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1831. — Upptager sidd. 17—43 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Femtonde Delen.

Minne af Biskopen i Westerås Johannes Rudbeckius, af Akademiens Sekreterare Biskopen Doktor *F. M. Franzén*. uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1832. — Upptager sidd. 63—219 af nästnämnde Femtonde Delen.

Afhandling om det Nationliga och Fosterländska i Svenska Witterheten under Gustaf III:s tidehvarf, af *F. M. Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1833. — Upptager sidd. 231—251 af förenämnde Femtonde Delen.

Minne af General-Amiralen Grefve Carl Aug. Ehrensvärd, af Akademiens Sekreterare Biskopen Doctor *F. M. Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1833. — Upptager sidd. 253—306 af ofvannämnde Femtonde Delen.

Minne af Landshöfdingen i Westernorrlands Län Frih. Pehr Abrah. Örnsköld, af Biskopen i Hernösand Doktor *F. M. Franzén*, frånvarande. Uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1834, af Sekreteraren. — Upptager sidd. 471—507 af ännämnde Femtonde Delen.

Minne af Riks-Rådet och Kansli Presidenten Grefve Gust. Philip Creutz, af Biskopen i Hernösand, Doktor *Frans Michael Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1835. — Upptager sidd. 67—129 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Sextonde Delen. Stockholm 1836.

Gustaf den Tredje med de förste Aderton af Svenska Akademien. Samtal i odödligheten den 5 April 1836. Skaldestycke af *F. M. Franzén*. Författadt till Akademiens 50-års minnesfest. — Upptager sidd. 229—239 af nästnämnde Sextonde Delen.

Minne af Fält-Öfversten Grefve Nils Brahe, af Biskopen i Hernösand Doktor *Frans Michael Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1836. — Upptager sidd. 397—436 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Sjuttonde Delen. Stockholm 1837.

Minne af Hof-Rådet Johan Stjernhöök, af Biskopen i Hernösand, Doktor *Frans Michael Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1837. — Upptager sidd. 33—76 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Nittonde Delen. Stockholm 1841.

Minne af Lidner, af Biskopen Doktor *Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1838 af Sekre-

teraren. — Upptager sidd. 289—343 af nästnämnde Nittonde Delen.

Minne af Kansli-Rådet Henrik Gabriel Porthan, af Biskopen Doktor *Frans Michael Franzén*. insändt till Akademien efter högtidsdagen 1839. — Upptager sidd. 41—80 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Tjugonde Delen. Stockholm 1843.

Minne af Riksrådet, Grefve Gustaf Bonde, af Akademiens frånv. Ledamot Herr *Franzén*. uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1840. — Upptager sidd. 299—335 af nästnämnde Tjugonde Delen.

Minne af Riks-Amiralen Grefve Carl Gustaf Wrangel, af Herr *Frans Michael Franzén*, frånvarande, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1841. — Upptager sidd. 387—456 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Tjugonde första Delen. Stockholm 1845.

Minne af Erke-Biskopen Laurentius Petri Nericius, af Akademiens frånvarande Ledamot Herr *Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1842. — Upptager sidd. 13—68 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1796. Tjugondeandra Delen. Stockholm 1847. Sidd. 69—80 utgöra härtill ett Bihang, innehållande Laurentii bref till konung Erik XIV.

Minne af Riks-Rådet, Grefve Carl Rudenschöld, af Akademiens frånv. Ledamot, Herr *Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1843. — Upptager sidd. 121—196 af nästnämnde Tjugondeandra Delen.

Minne af Kongl. Vetenskaps Akademiens Ledamot och Sekreterare Pehr Wilhelm Wargentin, af Akademiens frånv. Ledamot, Herr *Franzén*, uppläst på Akademiens högtidsdag den 20 December 1844. — Upptager sidd. 313—347 af förenämnde Tjugondeandra Delen.

M. o. D:r *Frans Michael Franzén*, född i Uleåborg d. 9/2 1772 och son af handlanden Zachr. Frantzén, blef student i Åbo 1785 och magister 1789 samt professor vid Åbo akademi 1798. Kyrkoherde i Kumla i Strengnäs stift 1810, dit han öfverflyttade 1811. Theol. doktor 1818, kyrkoherde i S:t Clara i Stockholm 1824. Var svenska akademins sekreterare 1824—1834. Biskop i Hernösand 1831, tillträdde 1834, † 14/8 1847.

3. **NILS ADOLF ERIK NORDENSKIÖLD.** Inträdestal i Svenska Akademin den 20 December 1893 af Friherre *Adolf Erik Nordenskiöld*, Fil. Doktor, Professor, Kommendör med St. Korset af Kungl. Nordstjärneorden m. m. — Upptager sidd. 11—36 af Sv. Akad:s Handl:r Ifrån År 1886. Åttonde Delen 1893. Stockholm 1894. — Sidd. 37—42 innehålla på vers: „Svar på Friherre Nordenskiölds tal af Akademiens direktör herr grefve Snoilsky."

M. o. D:r *Nils Adolf Erik Nordenskiöld*, född i Helsingfors 1832 och son af öfverintendenten vid bergsstaten, statsrådet Nils Gustaf Nordenskiöld († 1866), blef student i Helsingfors 1849, magister och doktor 1857 samt intendent för riksmusei mineralogiska afdelning och professor vid svenska vetenskapsakademin 1858. Namnkunnig genom sina arktiska resor och forskningar samt sina kartografiska publikationer, har han blifvit mest ryktbar såsom ledare af Vega expeditionen kring Asien och Europa 1878—1880 Vid hemkomsten sistnämnda år upphöjdes N. af Sveriges konung i friherrligt stånd. † 12/8 1901.

B. Svenska Vetenskapsakademien.

(Instiftad 1739. Dess ordningsreglor erhöllo kunglig stadfästelse den 31 mars 1741.)

4. **HENRIK JOHAN WREDE.** Tal Om et Borgerligt Samhälles Eller Et Land och Rikes rätta Styrka, samt Sätt och utvägar at komma där til, Hållit för Kongl. Svenska Vetenskaps Academien den 26 Januarii År 1743 Af *Hindrich Joh.*

Wrede. Friherre af Elimä, Då Han lade af Sit derstädes hafde Præsidium. Stockholm 1743. 36 sidd. 8:o, hvartill kommer sidd. 37—40, innehållande sekreteraren Jacob Faggots Här å gifne Svar På Kongl. Vetenskaps Academiens vägnar.

Friherre *Henrik Johan* (hos Anrep: Jacob) *Wrede*, född 1696 och son af öfverstelöjtnanten Fabian Wrede till Elimä och Peippola, avancerade i militärtjenst till major och blef 1747 landshöfding i Carelen, Savolax och en del af Kymmene gårds län, afsked 1753. Blef 1741 ledamot af Veteskapsakademin och följande år dess Præses, † 20/8 1758.

5. **JOHAN BROWALLIUS.** Känningar af Guds Försyn vid Nyttiga Vetenskapers Främjande i et Tal Hållit för Kongl. Vetenskaps Academien af Doct. *Johan Browallius*, då Han lade af sit därstädes förde Præsidium, den 23 Maij 1747. Stockholm. 38 sidd. 8:o. Härtill 2 sidor: Svar Gifvit å Kongl. Vetenskaps Academiens vägnar af dess Secreterare Pehr Elvius.

M. o. D:r *Johan Browallius*, född d. 30/8 1706 i Vesterås och son af lektorn Anders Browallius, blef student i Upsala 1720 och magister 1731. Professor i Åbo 1737, theol. doktor 1740 och biskop öfver Åbo stift 1749, † 25/7 1755.

6. **CARL FRIDRIC MENNANDER.** Åminnelse-Tal öfver Theol. Doct. Dom-Probsten och Theol. Professor Primarius vid Kongl. Academien i Åbo, Herr Gabriel Lauræus, På Kongl. Vetenskaps Academiens vägnar, Hållit den 19 December 1755. Af *Carl Fridric Mennander*, Theol. Doct. och Professor vid Kongl. Academien i Åbo och K. Vet. Academiens Ledamot, Stockholm 1756. 30 sidd. 8:o.

Tal Om Bok-Handelen i Sverige, Hållit för Kongl. Vetenskaps Academien Vid Præsidii afläggande, Den 8 Maji 1756. Af *Carl Fridric Mennander*, Theol. Doctor och Professor vid Kongl. Academien i Åbo. Stockholm 1756. 26 sidd. 8:o, hvartill komma 3 sidor, innehållande „Svar, Gifvit på Kongl. Ve-

tenskaps Academiens Vägnar, Af Des Secreterare Pehr Wargentin.

Åminnelse-Tal Öfver Kongl. Maj:ts Tro-Man, Archi-Biskop, Pro-Canceller vid Kongl. Academien i Upsala, Samt Kongl. Vetenskaps Academiens Ledamot, Högwördigste Herr Doctor Samuel Troilius, Hållit i Stora Riddarhus-Salen d. 15 Febr. 1765. Efter Kongl. Vetenskaps Academiens Befallning, Af Dess Medlem *Carl Fridric Mennander*, Biskop och Pro-Canceller i i Åbo. Stockholm 1765. 32 sidd. 8:o.

Åminnelse-Tal, öfver Kongl. Maj:ts Tro Man, Cancellie-Rådet och Riddaren af Kongl. Nordstierne Orden samt Kongl. Vet. Academiens ledamot, Välborne Herr Anders Anton von Stiernman, Hållit i Stora Riddarhus-Salen den 14 Jan. 1766. På Kongl. Vet. Academiens vägnar, Af Dess Ledamot, *Carl Fridric Mennander*, Biskop och Pro-Canceller i Åbo 1766. 40 sidd. 8:o.

Tal Om Folkhopens Tilväxt, som grunden til Rikets Näringars Upkomst, Hållit för Kongl. Vetensk. Academien, Vid Præsidii Nedläggande, Den 2 Nov. År 1765. Af *Carl Fridric Mennander*, Biskop och Pro Canceller i Åbo. Stockholm 1766. 32 sidd. 8:o, hvartill kommer „Svar, gifvit på Kongl. Vetenskaps Academiens vägnar af dess Secreterare". 2 sidd. 8:o.

M. o. D:r *Carl Fridric Mennander*, född i Stockholm d. $^{19}/_{7}$ 1712 och son af kyrkoherden vid finska församlingen i Stockholm Anders Mennander, blef student i Åbo 1728 och magister 1735 samt professor i Åbo 1746. Theol. doktor 1752, biskop öfver Åbo stift 1757 och erkebiskop i Upsala 1775, † $^{22}/_{5}$ 1786.

7. **CARL FREDRIC NORDENSCHÖLD.** Tal Om Nyttan af Öfverflödigt Vattens Uttappande utur Insjöar, Kärr och Måssar i Finland; Hållit för Kongl. Vetenskaps Academien, Vid Præsidii Nedläggande den 20 Augusti, år 1758. Af *Carl Fredric Nordenschöld*. Öfverste-Lieutenant vid Fortification, Riddare

af Svärds Orden, Stockholm. 29 sidd. 8:o, hvartill kommer: „Svar, Gifvit på Kongl. Vetensk. Academiens Vägnar, Af Dess Secreterare Pehr Wargentin.“ 3 sidd. 8:o.

Carl Fredric Nordenschöld, född i Nyland d. $^{28}/_{9}$ 1702 och son af öfverinspektorn för saltpetetertillverkningen i Finland Johan Erik Nordenberg, ingick 1716 vid fortifikationskorpsen, der han avancerade till öfverste 1762, adlad 1751. Tog afsked 1763 och afled på sin egendom Eriksnäs i Sibbo d. $^{19}/_{3}$ 1779. Var en af Svenska vetenskapsakademins förste ledamöter.

8. **PEHR ADRIAN GADD.** Tal Om Finska Climatet och dess Följder, i Landets Hushållning; Hållit För Kongl. Vetensk. Academien. Den 14 Jan 1761. Af *Pehr Adrian Gadd*, Oecon. Direct. Chemie Physic. och Oecon. Professor vid Kongl. Acad. i Åbo. Stockholm 1761. 52 sidd. 8:o, hvartill kommer: „Svar, gifvit å Kongl. Vetensk. Academiens Vägnar, Af Dess då varande Præses, Herr *Anton von Swab*.“ 3 sidd. 8:o.

M. *Pehr Adrian Gadd*, född i Birkala d. $^{12}/_{4}$ 1727 och son af kronobefallningsmannen Jakob Gadd, blef student i Åbo 1742 o. magister 1748, docent 1750, e. o. professor 1758 och ordinarie professor 1761, † $^{11}/_{8}$ 1797.

9. **JACOB GADOLIN.** Tal Om Gränsorne imellan det vi uti Naturen känne, och det vi ännu icke hunnit fatta; Hållet för Kongl. Vetensk. Academien, Vid Præsidii Nedläggande. Den 21 Maji 1761. Af *Jacob Gadolin*, Theol. Doctor och Physices Professor vid Kongl. Acad. i Åbo. Stockholm 1761. 30 sidd. 8:o, hvartill kommer: „Svar Gifvet På Kongl. Vetenskaps Academiens Vägnar, Af Dess Secreterare Pehr Wargentin.“ 2 sidd. 8:o.

Tal Om de Physiska Vetenskapers Befordran, Hållet för Kongl. Vetenskaps Academien, Vid Præsidii Nedläggande, Den 10 Maji 1786. Af *Jacob Gadolin*, Th. Doct. Professor Primarius och Dom-Probst i Åbo. Stockholm 1786. 30 sidd. 8:o, hvartill kommer: „Svar, Gifvet på Kongl. Vetenskaps-Acade-

miens vägnar af Dess Secreterare Johan Carl Wilcke." 2 sidd. 8:o.

M. o. D:r *Jacob Gadolin*, född i Strengnäs under föräldrarnes flykt d. $^{13}/_{10}$ 1719 och son af däv. kapellanen i Nadendal Jacob Gadolin, blef student i Åbo 1736, i Upsala 1742 och magister i Åbo 1745. S. å. docent. E. o. professor 1748, ordinarie professor i fysiken 1753. Theol. d:r i Greifswald 1756. Theol. professor 1762 och domprost 1781. Biskop öfver Åbo stift 1788, † $^{26}/_{9}$ 1802.

10. **JOHAN JULIN.** Inträdes-Tal Om Djur-Rikets Bestånd: Hållet för Kongl. Vetenskaps Academien, Den 29 Febr. 1792. Af *Johan Julin*. Apothekare i Uhleåborg och Ledamot af Kongl. Patriotiska Sälskapet. Stockholm 1793. 28 sidd. 8:o, hvartill kommer: „Svar, gifvet På Kongl. Vetenskaps Academiens vägnar, af Des Præses, Zach. Z. Plantin." 2 sidd. 8:o.

Johan Julin, född i Vesterås d. $^{26}/_{9}$ 1752 (gl. st.) och son af tullskrifvaren derstädes Erik Julin, blef 1766 apothekselev och 1780 provisor. Aflade apothekare examen 1782 och anlade apothek i Nykarleby s. å. Efter att ha försålt detta, köpte han apotheket i Uleåborg och erhöll derå privilegier 1784. Apothekare i Åbo 1814. S. å. kollegii assessor. Ledamot af Svenska Vetenskapsakademin 1791 och en af finska hushållningssällskapets stiftare 1797. † $^{29}/_{5}$ 1820.

11. **NATHANAËL GERHARD (af) SCHULTÉN.** Tal, innehållande Anmärkningar om Finska Insjöarnas och Vattendragens Beskaffenhet, samt Möjligheten och Nyttan, att genom Segelleder förbinda dem med Hafvet. Hållet vid Præsidii nedläggande uti Kongl. Vetenskaps Academien den 4 Februarii 1801. Af *Nathanaël Gerhard Schultén*. Professor och Riddare af Kongl. Nordstjerne-Orden. Stockholm, 1802. 64 sidd. 8:o, hvartill kommer: „Secreterarens Svar", 2 sidd. 8:o.

Nathanael Gerhard Schultén. född d. $^{29}/_{8}$ 1750 och son af juris professorn i Åbo Samuel Schultén, blef student i Åbo 1762 och magister 1772 samt docent 1773. Professor vid armeens flotta 1779. Ledamot af svenska Vetenskapsakademin 1789. Professor vid Karl-

bergs krigsakademi 1792. Öfverste vid armeens flotta, chef för sjömätningskorpsen och öfverdirektör för lotsverket 1808. Adlad 1809: af Schultén. Afsked ur svensk tjenst 1813. Ledamot i kejserl. regeringsconseillen (Senaten) 1811. Verkligt statsråd 1821. Afsked 1822, † $^{4}/_{6}$ 1825.

12. **GABRIEL POPPIUS.** Tal af Academiens Præses Herr *Gabriel Poppius*, President i Kongl. Commerce-Collegium, Commendeur af Kongl. Nordstjerne-Orden, Juris Utriusque Doctor. 17 sidor, inber. titelbladet. — Ingår i början af „Årsberättelser om Vetenskapernas Framsteg, Afgifne af Kongl. Vetenskaps Academiens Embetsmän D. 31 Mars 1830. Stockholm 1830.“

Tal om Handtverks-Skrå, Hållet vid Præsidii Nedläggande uti Kongl. Vetenskaps Academien Den 7 April 1830. Af *Gabriel Poppius*. Stockholm 1830. 33 sidd. 8:o, utom titelblad.

Gabriel Poppius, född i Jokkas d. $^{12}/_{12}$ 1770 och son af kkh i Jokkas, theol. doktor Henrik Poppius († 1786), blef student i Åbo 1786. Auskultant i Åbo hofrätt 1792. Notarie 1799. Häradshöfding i Öfre Satakunda nedredels domsaga s. å. Under kriget förflyttad till häradshöfding i Rekarnes domsaga i Södermanland 1808. Justitieråd 1809. President i kommersekollegium 1826. Statsråd 1833—1816. Serafimerriddare, † $^{3}/_{1}$ 1856.

13. **CARL DAVID SKOGMAN.** Tal af Academiens Præses Herr *Carl David Skogman*, Stats-Sekreterare, Kommendör af Kongl. Nordstjerne-Orden. 7 sidor 8:o, oberäknadt titelblad. — Ingår främst i Årsberättelser om Vetenskapernas Framsteg, Afgifne af Kongl. Vetenskaps Academiens Embetsmän D. 31 Mars 1832. Stockholm 1832.

Anmärkningar Om Karantäns-Anstalter, framställde vid Præsidii Nedläggande uti Kongl. Vetenskaps-Academien Den 4 April 1832; Af *C. D. Skogman*. Stockholm 1832. 16 sidd. 8:o.

Carl David Skogman, född i Lovisa d. $^{26}/_{10}$ 1786 och son af kkh i Perno Jakob Skogman († 1807), blef student i Åbo 1801. Auskultant i Åbo hofrätt 1803. E. o. kanslist i Kongl. kansliet i

Stockholm 1804. Kopist 1806. Protokollssekreterare 1809. Statssekreterare 1824. Adlad 1826. President i kommersekollegium 1838. Friherre 1854, † $^{20}/_{2}$ 1856. Blef 1815 ledamot af Vetenskapsakademin och 1847 en af de 18 i Svenska akademien.

14. **FRANS MICHAEL FRANZÉN.** Tal af Academiens Præses, Herr *Frans Mich. Franzén*, Biskop i Hernösands Stift, Ledamot af Kongl. Nordstjerne-Orden. Stockholm 1834; inber. titelbladet 11 sidd. 8:o.

Ingår främst i „Årsberättelser om Vetenskapernas Framsteg, Afgifne af Kongl. Vetenskaps-Academiens Embetsmän D. 31 Mars 1833. Stockholm 1834.“

Om *Frans Michael Franzén* se ofvan N:o 2.

15. **NILS ADOLF ERIK NORDENSKIÖLD.** Om Bröderna Zenos Resor och de äldste Kartor öfver Norden. Tal vid Præsidiets Nedläggande i K. Vetenskaps-Academien den 12 April 1882 af *A. E. Nordenskiöld*. Med Claudii Clavi Karta och Beskrifning öfver Norden i Facsimile. Stockholm 1883. 53 sidd. 8:o, förutom kartan.

Om *Nils Adolf Erik Nordenskiöld* se ofvan under N:o 3.

C. Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademien.

(År 1753 instiftade drottning Lovisa Ulrika Vitterhetsakademien, som den 20 mars s. å. erhöll kunglig stadfästelse. Den återupplifvades af konung Gustaf III den 20 mars 1786 under namn af Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien.)

16. **HENRIC GABRIEL PORTHAN.** Anmärkningar Rörande Finska Folkets läge och tilstånd vid den tiden, när det först

lades under Svenska Kronans vissa och varaktiga välde, Framlagde vid inträdet i Kongl. Witterhets Historie och Antiquitets Academien den 30 Julii 1788 af *Henr. Gabr. Porthan*, Eloquentiæ Professor vid Kongl. Academien i Åbo. — Upptager sidd. 1—33 af Akademiens Handlingar. Fjerde Delen. Stockholm 1795. Sidd. 34 o. 35 innehålla härå: „Secreterarens Svar."

M. *Henric Gabriel Porthan*, född i Viitasaari d. 9/11 1739 och son af kyrkoherden derstädes Sigfrid Porthanus, blef student i Åbo 1754, magister 1760 och docent 1762. Akademiens bibliothekarie 1772. Eloquentiæ professor 1777. Kansliråd 1802, † 16/3 1804.

17. **JACOB TENGSTRÖM**. Tal om de fordna Finnars Sällskaps-Nöjen och Tidsfördrif; hållet vid Inträdet i Kongl. Vitterhets, Historie och Antiqvitets Akademien den 15 Julii 1795. Af *Jacob Tengström*, Theologie Professor vid Akademien i Åbo. — Upptager sidd. 265—287 af Akademiens Handlingar, Sjunde Delen. Stockholm 1802. Sidd. 288 o. 289 innehålla „Secrerarens svar" härå.

M. o. D:r *Jacob Tengström*, född i Gamla Karleby d. 4/12 1755 och son af sockneadjunkten och pedagogen i Gamla Karleby, mag. Johan Tengström, blef student 1771 och magister 1775 samt docent 1778. Theol. adjunkt 1783 och theol. professor 1790. Theol. doktor 1800. Biskop öfver Åbo stift 1803. Erkebiskop 1817, † 26/12 1832.

18. **CARL FREDRIC FREDENHEIM**. Tal vid inträdet i Kongl. Vitterhets, Historie och Antiqvitets Academien den 15 Dec. 1795 af *Carl Fredric Fredenheim* Öfver-Intendent. Handlar om en på Forum Romanum anställd gräfning och upptager sidd. 376 386 af Akademiens Handlingar. Åttonde Delen. Stockholm 1808.

Carl Fredric Fredenheim, född Mennander d. 7/3 1748 och son af dåvarande professorn, sedermera biskopen i Åbo, slutligen Sveriges erkebiskop Carl Fridric Mennander, blef redan vid 6 års ålder af sin fader, som då var akademins rektor, inskrifven såsom student i Åbo 1754. Student i Upsala 1761. E. o. kanslist i kanslikollegium 1766. Kopist i riksarkivet 1768, i kanslikollegium 1769.

S. å. adlad: Fredenheim. Förste expeditionssekreterare i utrikes-expeditionen 1775. Ceremonimästare vid hofvet 1780. Kansliråd 1792. Öfverintendent i Svenska konstakademin 1795. President i Musikaliska akademin 1798. † $^{6}/_{3}$ 1803.

19. **FRANS MICHAEL FRANZÉN.** Om Ryska namnets och Rikets ursprung af ett Svenskt, i Ryssland bosatt folk, vid namn Rhos. Inträdestal Uppläst i Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Academien, d. 17 April 1821. Af *F. M. Franzén*. Theol. Doctor. Professor och Ledamot af Kongl. Nordstjerne-Orden. — Upptager sidd. 29—112 af Akademiens Handl:r, Trettonde Delen. Stockholm 1830. Sidd. 113 och 114 innehålla härtill „Secreterarens Svar“.

Om *Frans Michael Franzén* se ofvan under N:o 2.

20. **JOHAN JAKOB NORDSTRÖM.** Bidrag till penningeväsendets historia i Sverige intill konung Gustaf I:s tid. Inträdestal i Kongl. Witterhets-, Historie- och Antiqvitets Akademien den 22 Maj 1849 af *Johan Jakob Nordström*. J. U. D., Riks-Archivarie, L. K. W. A., R. N. O. — Upptager sidd. 159—389 af Akademins Handl:r, Nittonde Delen. Stockholm. 1850.

M. o. D:r *Johan Jakob Nordström*. föddes d. $^{20}/_{12}$ 1801 i Åbo, der fadren var svarfvare. Student 1818, magister 1823. Adjunkt 1827, professor 1834. Juris doktor 1840. Afsked från professionen 1846. Riksarkivarie i Stockholm s. å., † $^{17}/_{5}$ 1874.

Upsala.

Högskolan i Upsala kom till stånd efter det påfven Sixtus IV den 28 februari 1477 lemnat tillåtelse till dess inrättande. Efter att under några årtionden ha varit i verksamhet, råkade detta lärdomssäte under en längre tid 1515—1566 i lägervall, men erhöll efter många vexlingar nya privilegier den 15 Mars 1595, hvarefter dess verksamhet ej vidare varit afbruten.

21. **PETRUS VIGELIUS.** Oratio De Regum ac Principum Liberalitate. Habita Upsaliæ, Anno 1625. 13. Novembris in Præsentia et Conspectu Professorum ac Studiosorum a *Petro Vigelio.* Wesm. Stipendiario Regio. Holmiæ Anno 1626. — 12 blad utom titelbladet 4:o.

D:r *Petrus Vigelius*, född i Köping 160. och son af Lars Vigelius, blef student i Upsala d. $^{24}/_{9}$ 1619. Juris utriusque doctor 1631. Asessor i Åbo hofrätt 1632 l. 1633. Adlad: Ekenberg 1649. Häradshöfding i Öfre Satakunda 1653, i Stor Savolaks 1656, † 1656. (Lagus, Åbo hofrätts hist. sidd. 167—168.)

22. **ERICUS DANIELIS ACHRELIUS.** Oratio de Admirabili et Pulcherrima Microcosmi h. e. hominis fabrica et structura In Academia Upsaliensi Regia exercitij gratia primum conscripta et postmodum Die 11 Martij Anno 1627 publice pro-

nunciata ab *Erico Danielis Achrelio*, Roslagio. Upsaliæ 1627. 13 blad 4:o, utom dedikationer och gratulationer.

Ericus Danielis Achrelius, född i Akers socken i Roslagen d. $^{15}/_{5}$ 1604 och son af frälseinspektorn Daniel Brynolfsson, blef student i Upsala d. $^{6}/_{3}$ 1625. Ankom till Åbo 1640 och befordrades der 1641 till medicine professor, † $^{17}/_{4}$ 1670.

23. **GEORGIUS CHRISTOPHORI**. Oratio de Virtute Heroica invictissimi ac incomparabilis herois Dn. Gustavi Adolphi Magni Svecorum, Gothorum, Vandalorumque (heu quondam) Regis Gloriosissimi ac Potentissimi In Regia Academia Upsaliensi a. d. 2. Februar. Anno 1635. Publicè recitata A *Georgio Christophori* Alando, S. R. M. Stipend. Upsaliæ. 14 blad 4:o, utom i början 2 blad: titelblad och 1 blad företal, dat. d. 2 febr. 1635 af Johannes Loccenius. Sista sidan innehåller latinska hexameterverser till auctor af Laurentius Olai Wallius, Nericiensis.

M. o. D:r *Georgius Christophori*, född i Jomala 1609 och son af prosten derstädes Christophorus Sigfridi, blef jämte sin broder Christianus student i Upsala i juni 1627, magister der 1635, matheseos lector vid Åbo gymnasium 1637, physices och botanices professor vid Åbo akademi 1640, theol. doktor 1660, † 1664 såsom förste theol. professor och pastor i Åbo.

24. **JOHANNES ARVIDI FRISIUS.** Sermo Panegyricus, quo præstantiâ exuberantis, humanum nectendo ornandoque cætum Concordiæ, in Auditorio majori ad Salam, ipsâ Dominicâ S. S. Trinitatis elogium publicê pronunciabat *Johannes Arvidi Frisius*, Fin. Upsaliæ Typis Wallianis 1636. 7 $^{1}/_{2}$ blad 4:o, förutom i början 2 blad: titel, å hvars baksida äfvensom å andra bladets framsida lat. dedikation af Johannes Arvidi Frisius till bisk. Rothovius, till pastor i Åbo theol. lic. M. Aeschillus Petræus, till f. d. theol. lektorn i Åbo gymn. numera kkh i Mustsaar M. Thomas Florinus, till theol. lektorn i Åbo gymn. M. Sveno Wigelius, till f. d. theol. lektorn i Åbo skola

numera kkh i Töfsala Ericus Alphtanus, till theol. lektorn der M. Ericus Fortelius, till Åbo gymn. p. t. rector o. phys. lector M. Martinus Stodius, till eloqu. lektorn Boetius Murenius, till log. lektorn M. Johannes Birgeri, till pastor i Rymmätö Simon Matthiæ, till pastor i Kimitö Sigfridus Jacobi, till pastor i Masku Henricus Hoffman, till pastor i Virmo Johannes Nicolai, till pastor i Nådendal och Reso Johannes Petri, till diaconus i Hattula Martinus Th. Florinus — vidare till Frisii gynnare och vänner: till Storfurstendömet Finlands kamrerare Johannes Erici, till t. f. militie chefen Arvid Grabbe, till Storfurstendömet Finlands sekreterare Johannes Smitt, till marinkaptenen Zacharias Simonis Kaffmeister, till auctors fader Arvid Johannis, præfectus hos Gab. Gust. Oxenstierna, till borgmästaren i Åbo Johannes Canuti, till sjötullförvaltaren i Åbo Carolus Billsteen samt till civis och negotiator primarius i Åbo Petrus Torfwest. — På 4:de sidan är Upsala akademis rektor Johannes Loccenii berömmande förord till Frisii oration, dateradt d. 12 junii 1636. Arbetets sista sida innehåller latinska gratulationsverser till Frisius af math. prof. i Upsala Martinus Erici Gestrinius och af Claudius Flemmingh.

Oratio Lingvæ usum et abusum, simpliciter exponens, qvam Præsente Reverendissimo Domino Episcopo, ejusque Rev. Dign. consensu, In celebri Finnorum Gymn. Aboënsi, Excell. & Clariss. Dn. Consistorialium, Generosorum, Reverendorum, præstantiss. & doctorum hominum consessu, liberalis exercitii causa valedictionis loco, *Johannes A. Frisius, Finno*, Stud. Upsaliensis ad diem 21 Junij Anni 1638 in Auditorio majori publicè pronunciavit. Upsaliæ, Anno 1639. — 7 blad 4:o, förutom titelblad, å hvars baksida dedikation till biskopen i Viborg M. Gabriel Melartopæus samt till några finnar o. svenskar, deribland till pastor i Piikis Gregorius Matthiæ, till pastor i Nagu Jacob Petrejus, till pastor i Uskela, Christianus, till pastor i Kumlinge Zacharias Johannis; å andra bladets framsida är den lat. dedikationen dat. Upsala d. 3 maj 1639 af Joh. A. Frisius, Finl. Stud. Vpsal. Andra bladets baksida innehåller ett

latinskt förord af p. t. gymnasii i Åbo rector Georgius Alanus, dat. d. 21 juni 1638. — Arbetets sista blad innehåller lat. gratulationsverser till Frisius af Aeschillus Petræus och Nicolaus Lindormi Smolandus.

M. *Johannes Arvidi Frisius*, född i Nådendal 1613 och son af Arvidus Johannis de Kajala, blef student i Upsala i november 1633. Akademie sekreterare i Åbo 1640—1645, garnisonspredikant i Riga 1645. Senare magister. Kkh. i Kangasala 1656, prost 1659, † 1672. Är begrafven i Nådendals kyrka under ett af honom sjelf upprest grafmonument.

25. **ANDREAS JOHANNIS KECKONIUS.** Oratio continens Liberalitatis Laudem, quam In celeberrima Academia Ubsaliensi ad diem 27. Martij, Anno æræ Christianæ 1638. publice recitavit *Andreas Johannis K.*[eckonius] superiori Satacundia Finlandus. Syr. cap. 17 v. 18. Upsaliæ. 7 blad 4:o, förutom titelblad, å hvars baksida äfvensom å andra bladets framsida dedikation af A. I. K. till biskop M. I. Rothovius, till theol. lic. M. Aeschillus Petræus, pastor i Åbo o. Nummis, till theol. lektorerne i Åbo M. Sveno Wigelius och M. Martinus Stodius, till gymnasii rektor o. phys. lektor M. Johannes Orbergius, till philos. cand. o. eloqv. lektorn Anders Neocleander, till math. lektorn M. Georgius Alanus, till domkyrko oeconomus Clavidus Martini, till pastor i Saltvik Boetius Murenius, i Karkku Matthæus Matthæi, i Kyro och prosten i Öfre Satacunda Henricus Finno, i Kimito Sigfridus Jacobi, i Wesilax Josephus Matthæi, till comministern i Åbo Henricus Ka[r]stenius och till auctors broder diaconus i Ruovesi Laurentius Johannis — vidare till assessorn i Åbo hofrätt Henricus Teit, till J. U. doktorn Petrus Wigelius, till negotiator primarius i Åbo Petrus Törfwöst, till Storfurstendömet Finlands sekreterare Johannes Schmidt, till borgmästaren i Åbo Johannes Canuti och till borgaren i Åbo Petrus Såger. Andra bladets 2:dra sida innehåller lat. förord till den studerande ungdomen af Johannes Lau. Stalenus, och gällande Keckonii oration. Sista bladet innehåller lat. gratulationsverser till Keckonius af prof. Martinus Erici Gestrinius,

af Canutus J. Kurck, af Thomas M. Pacchalenius och af Abrahanus Kollanius.

Oratio succincta, qva Ebrietatem entheo cluentique; virtute pectori, nunqvam non exosam, In Regiæ, qvæ est Upsaliæ, Academiæ, Veteri Auditorio, freqventi civium Academicorum congressu A. 1639. die 6 Febr. Publicè vituperavit *Andreas Johan. Keckonius* Nor-Finland. S. R. M. Stipend. Upsaliæ, Anno 1639. 6 blad 4:o, förutom i början 2 blad: titelblad, a hvars baksida dedikation på hebreisk vers af And. J. K. till pastor o. præp. i Vasa M. Thomas Florinus, till pastor o. pr. i i Pedersöö M. Ericus Fortelius, till p. & pr. i Kalajoki Petrus Michaelis Arctophylax, till p. & pr. i Hwittis Henricus Clem., till pastor i Tyrffwis Josephus Casp., till pastor i Lempälä Michael M. Mæxmontanus, till p. i Storkyro Georgius Patwr, till predikanten i Birkala Severinus Matth., till f. d. viceháradshöfdingen Hardvicus Henrici Speitz, till diaconus i Vasa Sigfridus Olai, till pastor i Alastaro Jacob Henrici och till kyrkans tjenare i Storkyro Arvidus Olai. — Andra bladet innehåller förord till studerande ungdomen af Martinus Olai Nicop. rörande Keckonii oration.

Andreas Johannis Keckonius, Satakundens, blef student i Upsala 1636 och inskrefs vid akademin i Åbo 1640. Adjunkt i filos. fakulteten derstädes s. å. Skolrektor i Björneborg 1642. Kkh i Hvittis 1659, † 1675.

26. **JOHANNES C. SILENUS.** Oratio de Gratitudine quam in Regia Academia Ubsaliensi ad diem 3 Junij, Anno Christi M. DC. XXXVIII. Publicè pronunciavit *Johannes C. Silenus* Aboënsis. Upsaliæ. 6 blad 4:o. förutom titelblad, å hvars baksida dedikation af *J. C. S.* till biskopen M. Isaacus Rothovius, till theol. lic. pastor i Åbo o. Nummis M. Aeschillus Petræus, till f. d. theol. lektorn vid Åbo gymn. pastor i Pedersöö M. Ericus Fortelius, till f. d. eloqu. lektorn i Åbo, pastor i Saltvik Boëtius Murenius, till theol. lektorn vid Åbo gymn. o. pastor i Sagu M. Sveno Wigelius, till theol. lektorn pastor i

Lundo M. Martinus Stodius, till phys. lektorn o. p. t. rektor M. Johannes Orbergius, till philos. candid. och eloqu. lektorn Andreas Neocleander, till math. lektorn M. Georgius Alanus, till præfectus hos grefve Jacob Delagardie Henricus Tafwast samt till kaptenen vid infanteriet Johannes Tafwast. Andra bladets framsida innehåller förord till den studerande ungdomen af M. Johannes Laurentij Stalenus rörande denna oration af Johannes Canuti Silenus Aboënsis. Sista sidan innehåller gratulationsverser till Silenus, på latin af poëseos professor Laurentius Fornelius, på latin af Abrahamus Olai Landius Hels., på grekiska af Andreas J. Keckonius och på latin af Thomas M. Pacchalenius.

Johannes Canuti Silenus, hemma från Åbo, blef student i Upsala d. $^{9}/_{11}$ 1634.

27. **JOHANNES STÅLHANSK.** Oratio de Rerumpublicarum eversionibus; Ubsaliæ XVIII. Decemb. Anno M. DC. XXXVIII. Publicè dicta Holmiæ, Imprimabat Heinricus Kayser Anno M. DC. XXXVIII. 7 $^{1}/_{2}$ blad folio, förutom 2 blad i början: titelblad, å hvars baksida lat. dedikation af Johannes Stålhansk till rikskanslern Axel Oxeustierna. Andra bladets framsida har lat. gratulation på prosa till Johannes Stålhansk de Gästerby af hans vän och commilito Ericus Oxenstiern, Axelij L. B. de Kimitho, dat. Holmiæ prid. Non. Jan. Anno 1638. Andra bladets frånsida innehåller lat. gratulation i disticha till Johannes Stålhansk Hæreditarius in *Gästerby* af Johannes Loccenius.

Johannes Stålhandske, född 1620 och son af ståthållaren på Kexholms slott och öfver dess län Hans Johansson Stålhandske, inskrefs vid universisetet i Upsala 1635 och begaf sig, efter att der ha disputerat, till Leyden, vid hvars universitet han inskrefs den $^{17}/_{9}$ 1638. Återkommen till Finland orerade han på holländska vid Åbo akademis invigning 1640. Blef sedan hofrättsassessor i Åbo och tillika häradshöfding i Hattula härad till 1672, † 1680.

28. **ABRAHAMUS A. KOLLANIUS.** Oratio de Invidia. In inclyta Regia ad Salam Academiâ, ad diem 30. Junij, Anno M. DC. XXXIX. Publicè habita ab *Abrahamo A. Kollanio.* Satacundiâ Finnone. Senec. Epist. 17. Upsaliæ. 6 blad 4:o, förutom i början 3 blad: titelblad, å hvars baksida äfvensom å följande blad dedikation af Abrahamus Kollanius till biskopen M. I. Rothovius, till Aeschillus Petræus, Sveno Wigelius, Thomas Florinus, Martinus Stodius, Andreas N. Neocleander, Georgius Alanus, Gymn. Ab. p. t. rect. & math. lector, till hofrättsassessorn i Åbo M. Johannes Dalekarlus, till hofrättsassessorn i Åbo J. U. doktorn Petrus Wigelius, till pastor i Karkku Matthæus Matthæi, till pastor i Björneborg o. pr. Gregorius Thomæ, till pastor vid finska församlingen i Stockholm Barthollus Hordelius, till pastor i Björneborg o. pr. Gregorius Thomæ, till past. i Tyrffwis Josephus C., till past. i Lempälä Michael M. Mæxmontanus, till past. i Wesilax Josephus, till past. i Cangasala Josephus M., till past. i Messukylä Severinus Matth., till landtmätaren i Satakunda och Tavastland Andreas Strengh, till sacellanen i Mouhijärvi Ericus Georgii, som var auctors faders efterträdare, till diaconus i Teiskoila Henricus J., till prætor i Öfre Satakunda Nicolaus E. Napalenius, till auctors anförvant diaconen i Ruovesi Laurentius Johannis Keckonius och till hans förre lärare, comministern i Nykarleby Gregorius Barth. 3:dje bladet innehåller helsning till den studerande ungdomen af Iohannes Lau. Stalenus ang. Kollanii oration. Sista bladet innehåller lat. gratulationsverser till Kollanius af Samuel Hartman och Johannes Frisius Finlandus.

Abrahamus Abrahami Kollanius, Satakundens, son af kapellanen i Karkku Abrahamus Matthiæ, blef student i Upsala d. 29/10 1636 och inskrefs vid akademin i Åbo 1640. Blef der depositor. Magister 1643. Underlagman i Karelen 1650, † 1657. Har till finskan öfversatt: „Leges regni Sueciæ provinciales et civiles, ordinantia et processus, una cum regulis judicialibus, ad mandatum Reginæ Christinæ.“

29. **THOMAS MICHAELIS PACCHALENIUS.** Oratio de Conjugio, qvam In inclyta Regia Academia Sveonum ad Salam

28. die Aprilis æræ Christianæ M. DC. XXXIX. Publicè recitavit *Thomas Michaelis Pacchalenius,* Finlandus, S. R. M. Stipend. Upsaliæ. Anno 1639. — 7 blad 4:o, förutom i början 3 blad: titelblad, å hvars baksida och å följ. blads framsida dedikation af T. M. P. till bisk. M. Isaacus Rothovius, till Aeschillus Petræus, till Åbo gymn. lektorer och Consistorii derst. assessorer äfvensom till past. i Karkku Matthæus Matthæi, till pastor vid finska förs:n i Sthlm Barthollus Joh. Hordelius, till p. i Wesilax Josephus Michaelis, till diaconus i Mouhijärvi Ericus Georgii, till diaconus i Teiskola Henricus Johannis, till pastor i [Tavast]Kyro Henricus J. Finno, till pastor i Björneborg och præp. i Nedre Satacunda Gregorius Thomæ, till pastor i Kangasala Josephus Matthæi, till diaconen vid finska förs:n i Sthlm Sigfridus Andreæ Nitrarius, till comministern i Karcku Johannes Mattthiæ Pacchalenius äfvensom till Herrar: Matthias Sigfridi de Teefwala, konungens trotjenare, till borgmästaren i Björneborg Henricus Thomæ, till grefve Jacob De la Gardies prætor Heinricus Tafwast, till landtmätaren Andreas Strengh, till prætor i Öfre Satacunda Gregorius Aeschilli och till auctors fader Michael Andreæ. 4:de sidan innehåller en lyckönskan på latin till auctor af Johannes Gyllenstiern, dat. Upsala d. 22 maj 1639. 3:dje bladet innehåller ett företal till Pacchalenii oration af stipendiatinspektorn Martinus Olai Nycopensis, dat. 28/4 1639. Sista bladet innehåller gratulationsverser till auctor: på latin af Johannes A. Frisius, Finno Stud. Upsal., och på grekiska af Abrahamus A. Kollanius.

Thomas Michaelis Pacchalenius, blef student i Upsala 29/10 1636. Efter att ha varit fältpredikant i Tyskland, Danmark och Polen, blef han khh i Kisko 1658, † 1679. (Strandberg, Herdaminne I: 393—394.)

30. **ANDERS KROOK** (Gyllenkrok). Oratio de cardinali virtute justitia, Upsala 1643. (Omnämnd hos Elmgren, Öfversigt af Finlands literatur I, sid. 88.)

Anders Krok, född i Vexiö 1622 och son af biskopen derstädes Nils Krok, blef student i Upsala. Sekreterare i Åbo hofrätt

1648. Hofrättsassessor 1650. Tillika häradshöfding i Kymmenegårds län 1652. Derjämte underlagman i Björneborgs grefskap 1664. Adlad 1674: *Gyllenkrok*, † $^{21}/_{12}$ 1683. (Lagus, Åbo hofrätts historia. sidd. 188—189.)

31. **MARTINUS HENRICI FATEBWR.** Encomium Mansvetudinis, in illustri & celeberrima Academia, Ubsaliensi, Declamatum, Piis mansvetudineqve præditis hominibus consecratum A *Martino Heinrici Fatebwr.* Editum in Auditorio Gustaviano Anno M. DC. XLV [= 1645]. D. XXI Maji [datum efteråt skrifvet]. Upsaliæ. 5 $^1/_2$ blad 4:o förutom titelblad, å hvars baksida Martinus Fatebwr tillegnat abetet åt Ericus Gyldensierna, L. B. de Nynäs och Riksråd, samt åt landshöfdingen i i Westergötland Nicolaus Ahasveri Mannersköldh de Nääs. På följande sida är ett företal af akademins rektor Laurentius Stigzelius, dat. Upsala den 21 Maji 1645. hvarur framgår, att Martinus Henrici Fatebwr Wiburgo-Carelius tidigare studerat i Åbo. I slutet är ännu ett blad gratulationsverser till Fatebwr af Jonas Theodori Zephyrinus.

Encomium Charitatis Christianæ in Florentissima, Illustri & celeberrima Academia Ubsaliensi Declamatum, Piis hominibus charitatem Christianam exercentibus Consecratum à *Martino Henrici Fatebwr.* Editum in Auditorio Gustaviano Anno M. DC. XLV [D. XIV Dec. efteråt skrifvet]. Ubsaliæ. 8 blad 4:o, förutom i början 2 blad: titelblad och 1 blad, å hvars framsida Martinus Fatebwr dedicerat arbetet till landshöfdingen i Vestergötland Nicolaus Ahasveri Mannersköld och till sina gynnare i Göteborg; å detta blads baksida är ett förord af Johannes L. Stalenus, dat. Ubsaliæ 14 Decemb. Anno 1645. I slutet äro latinska gratulationsverser till Fatebwr af Laurentius Johannis Stalenus.

Martinus Henrici Fatebwr var son af M. Henricus Martini Fattbuur, som blifvit magister i Wittenberg 1615, skolrektor i Viborg 1616 och kkh i Nyen 1632 († 1647). Martinus Fatebwr blef student i Åbo 1640 och studerade sedermera i Upsala. Blef prest och

tjenstgjorde i Nowabura församling i Ingermanland, innan han år 1656 blef kkh i Wederlaks. Var 1665 afliden.

32. **SIMON LAUR. CARLANDER.** Epicedion In Pios Manes Reverendi ac Doctissimi Viri Dn. *Henrici Simonis,* [Carlander † 1650]. Ecclesiæ Dei, quæ est in Iiå, quondam Pastoris vigilantissimi, patrui mei desideratissimi. 3 sidor folio, innehållande latinska disticha af *Simon Laur. Carlander.* [Antagl. tryckt i Upsala 1650.]

Simon Laur. Carlander var tvifvelsutan en äldre broder till Johannes Laurentii Carlander, som blef student i Upsala 1652 och rektor i Nykarleby 1660.

33. **OLAUS WEXIONIUS.** Oratio Funebris Memoriæ ac Honori Generosi, Nobilissimi atque Eruditissimi Iuvenis, Domini Gustavi Silfwerstierna, Hereditarii in Ludgonääs & Nygåhl, Consecrata et Publicè habita Vbsaliæ in Auditorio Gustaviano, die XIII Maij, quæ erat lux tertia post solennem Sepulturam, Anno M. DC. LI. à *M. Olao Wexionio.* Holmiæ Typis Ianssonianis. 8 1/2 blad 4:o, utom i början titelblad och 1 1/2 blad förord af prof. Ioannes Schefferus samt i slutet 1 sida gratulation af Joh. Loccenius.

M. *Olaus Olai Wexionius,* född i Wexiö 1626 och yngre bror till professor Michael Wexionius (Gyllenstolpe). Fadren Olof Wexionius var prest i Småland. Blef student i Åbo 1644 och magister 1650 Professor i Dorpat 1652, hvarifrån han 1656 återkom till Åbo såsom flykting. Juris professor i Åbo 1658, † 20/4 1671. Sin parentation öfver Silfwerstierna höll han 1651, icke 1657, såsom uppges i Suomi 1844, sid. 319.

34. **GEORGIUS A. LYTHRÆUS.** Oratio de Præstantia et virtutibus Gentis Svedicæ. Habita in Regia Academia Upsaliensi â *Georgio A. Lythræo* [Bothniensi]. Die 11 Jun. 1665. Upsaliæ. 7 blad in folio, förutom i början 2 blad: titelblad, a hvars baksida äfvensom å följande blads framsida dedikation på latinsk prosa af (auctor) G. A. L. till landshöfdingen i Åbo

Laurentius Creutz, dat. Vbsaliæ d. 23 Junij 1665. Å andra bladets frånsida är en lat. inbjudning att öfvervara orationen af professor Folcherus Uhr, dat. Vps. 11 Junij 1665. — Ett duplett ex. af dessa 2 blad innehåller i st. f. dedikation till Creutz en annan dedikation till: pr. & p. i Tornöö M. Johannes Tornæus, auctors morbror, till skolrektorn i Pitheå, auctors morbror och fordne lärare, till pastor i Vhlo M. Michael Jurvelius, auctors affinis, till Apologista per Bothnias Johannes Hogstadius samt till auctors fader, borgmästaren i Uleåborg Andreas Georgii Lythræus. Denna dedikation är dat. Upsaliæ d. 11 Junij 1665. — Dessutom innehåller ett blad i slutet 2 gratulationer på lat. prosa af 2 svenskar.

Georgius Andreæ Lythræus var son af Andreas Georgii Lythræus, som var borgmästare i Uleåborg 1665, derefter borgmästare i Nyen och lagläsare i Kexholms län; gift från Piteå.

35. **PHILIPPUS MATTHIÆ BACKMAN.** Oratio de Pace Ejusque commodis In Illustri qvæ ad Salam est Regia Sveonum Academia Ad Calend. 5. junij Anno Christi M. DC. LXXI. Publice declamata a *Philippo Math. Backman* Ostro-Bothn. Holmiæ. 12 blad 4:o, förntom i början 4 blad. Å titelbladets baksida äro namngifna Bothvidus Höök, præfectus i Korsholms grefskap, Jacob Ross, borgmästare i Vasa, Nicolaus Erici, præfectus i Laihela friherreskap, Matthias Pauli, domare i Österbotten, antagligen auctors fader, Hermannus Ross, rådman i Vasa och Johannes Thuronis, handlande i Vasa — åt hvilka orationen är dedicerad. Följande blad innehåller sjelfva dedikationen. De 2 följande bladen innehålla math. prof. Magnus Celsii inbjudning till cives academici att öfvervara orationen. Denna inbjudning är daterad Upsala den 28 Maij 1671.

Philippus Matthiæ Backman blef student i Åbo 1667. Regements pastor. Kkh i Halikko 1681, † 1691.

36. **JOHANNES PAULINUS.** Magnus Principatus Finlandia, Epico Carmine depicta, Et in Illustri Academia Upsaliensi

publicè decantata, â *Iohanne Paulino*, Finlando. Holmiæ. 6 blad 4:o, idel *grekiska* hexametrar. Dessntom i början 2 blad: titelblad, å hvars baksida latinska disticha af Johannes Paulinus, Finlandus, till grefve Per Brahe, dat. Upsaliæ Idib. Junii 1678. På 3:dje sidan likaså af förf. och med samma datum lat. disticha till riksrådet, friherren till Lempälä Canutus Kurck. Fjerde sidan innehåller lat. gratulationsverser till Johannes Paulinus af Martinus Brunnerus, dat. Upsaliæ d. 18 Junii 1678, och af professor Johannes Columbus [1]).

Johannes Paulinus, född i Björneborg 1655 och son af kkh i Mouhijärvi Paulus Simonis Raumannus († 1682), blef student i Åbo 1672, i Upsala 1677. Framstående skald. Protokollssekreterare i statskontoret 1685. Adlad 1690: *Lillienstedt*. Sekreterare i Svea hofrätt 1692. Vicepresident i Vismars tribunal 1705. Landshöfding i Östergötland 1710. Friherre 1713. Riksråd 1719. Grefve s. å. President i Wismars tribunal 1727, † i Pommern 1732.

---

[1]) 1694 utgafs en ny upplaga med samma stilar och antal blad 4:o med följ. titel: *Johannes Paulini à Lillienstedt* Finlandia, Epico Carmine depicta, In Illustri Academia Vpsaliensi, ante Annos 16. Juvenilis Exercitii causâ Publice decantata. Holmiæ Recusa Anno 1694. — Här förekommer blott å titelbladets baksida: „Lecturis S.“ 19 hexametrar på latin, daterade Upsaliæ a. d. x. Martii A. 1678. Johannes Columbus. P. Prof.

1844 utgafs i Helsingfors: Till Finlands Ära Grekiskt skaldestycke af Johannes Paulinus med öfversättning af *Axel Gabriel Sjöström*. 40 pagg. 8:o, hvaraf texten och öfversättningen hvardera 16 pagg. Öfversättaren har dertill skrifvit förord.

Dorpat.

Gymnasiet i Dorpat, som inrättats den $^{13}/_{10}$ 1630, upphöjdes den $^{30}/_{6}$ 1632 till universitet och invegs under namnet „Academia Gustaviana“ den $^{15}/_{10}$ s. å. År 1656, då ryssarne intogo staden, blef universitetet sprängdt.

Den $^{28}/_{1}$ 1689 utfärdades nya statuter för ett universitet i Dorpat, benämndt „Academia Gustaviana — Carolina“, hvars återupprättande firades den $^{21}/_{8}$ 1690. Det flyttades till Pernau 1699.

37. **NICOLAUS LAURENTII NYCOPENSIS.** Oratio Funebris in Obitum Reverendi, Humanissimi, ac Doctissimi Viri Dn. Johannis Jonæ Uplandiâ Sveci, Pastoris quondam Ecclesiæ Svecanæ, quæ Dorpati colligitur, Vigilantissimi, nunc beatissimi: Qui placidè in Christo, Anno Partus Salutiferi 1636 die 19 Februarij obdormivit; Cujus quoque corpus eodem anno die 25. ejusdem mensis terræ demandatum fuit: Mæstissimæ conjugis, Filiorum, cognatorum & amicorum consolandorum gratia instituta lugubriter, & in Academiâ Dorpatensi celeberrimâ declamata a M. *Nicolao Laurentii Nicopensi.* Dorpati Livonorum Lit. Acad. Anno 1636. 11½ blad 4:o, utom i början titelblad och 1 blad förord af J. U. D. & Professor Laurentius Ludenius samt i slutet 1 blad lat. verser af Ludenius och af M. Petrus Andreæ Arbogiensis.

Oratio Funebris in Heroicum Obitum Perillustris ac Generosissimi Domini, Dn Johannis Skytte Junioris, Lib. Baronis in Duderoff, Dynastæ in Grönsiö & Strömserum &c Equitis Aurati, & Chiliarchi maximè Strenui, Domini quondam Gratiosissimi, nunc Beatissimi, Qui medio in Prælio, quod pro Christianæ religionis defensione, & Salute Patriæ geritur, heroicè occubuit & placidè in Christo, Anno partus salutiferi 1636. obdormivit: Et In Regiâ Academiâ Gustavianâ, quæ Dorpati ad Embeccam, 9 Junij, Anno 1637. publicè in Auditorio Majori habita a M. *Nicolao Laur. Nycop.* Gyllenstiernij olim Alumno. Dorpati typis Acad. Anno 1637. 12 blad 4:o, utom titelblad och 1 blad förord af univ:s rektor Laurentius Ludenius, Prof. Juris, Orat. & Poës.

M. *Nicolaus Laurentii Nycopensis* var född i Nyköping, blef student i Upsala och magister i Dorpat, sedermera skolrektor i Nyköping, eloquentiæ lector i Strengnäs och 1640 professor i Åbo samt slutligen 1658 biskop i Viborg, † 1664. (Akiander. Herdaminne.)

38. **ANDREAS LAURENTII NYCOPENSIS.** Oratio de Stella Magorum. Habebatur ab *Andrea Laurentii Nycopensi,* Suderm. d. 18 Jan. 1637. Dorpati 1637. 8 bl. 4:o. (Sålunda omnämnd i „Catalogus Orationum", pag. 53, i Upsala universitets bibliothek. Jfr Suomi 1844, sid. 314.)

Oratio de Mansuetudine: Quam in Regiâ Academiâ Gustavianâ, quæ Dorpati est ad Embeccam, 20. die April. Anno 1639. publicè in Auditorio Majori enarrabat *Andreas Laurentii,* Nycopensis, Sudermanniâ Suecus Dorpati. Typis Acad. Anno 1639. 6 blad 4:o, utom titelblad, å hvars baksida dedikation af orator till honoratiores i Dorpat, och 1 blad inbjudning till honoratiores att samma dag åhöra orationen, utfärdad af prof. juris Laurentius Ludenius.

M. *Andreas Laurentii Nycopensis,* hemma från Nyköping, studerade jämte sin bror Nicolaus i Dorpat. Adjunkt i filosofiska fa-

kulteten i Åbo 1643. Magister derstädes s. å. Skolrektor i Åbo 1649. Kkh i Helsingfors 1661, † 1688. (Lagus, Studentmatrikel I: 8.)

39. **ERICUS THOMÆ RYTTANUS.** Oratio de Natura Obedientiæ Dn: Professoribus debitæ: Quæ, In Regiâ Academiâ Gustavianâ, quæ Dorpati est ad Embeccam, 7. Augusti, Anno 1637. in Auditorio Majori publicè habebatur ab *Erico Thomæ Ryttano* Nylando. Dorpati Typis Acad. An. 1637. 6 1/2 blad 4:o, förutom i början 2 blad: titelblad och 1 blad inbjudning att öfvervara orationen af univ:s rektor, prof. Laurentius Ludenius. Till slut 3 sidor lat. gratulationsverser till auctor af 3 svenskar.

40. **GEORGIUS JOHANNIS HORNICK.** Oratio de Philadelphia, Quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, 9. die Martij Anno 1642. publicè & memoriter in Auditorio Magno enarrabat *Georgius Johannis Hornick*, Aboensis. Dorpati 1642. 5 1/2 blad 4:o, förutom i början titelblad och 1 blad inbjudning att öfvervara orationen af prof. Laurentins Ludenius Holsat. Till slut 1 sida lat. gratulationsverser till auctor af Ludenius och af en svensk.

Georgius Johannis Hornick Aboensis inskrefs vid akademin i Dorpat 1640. Var prest i Reval 1647, sedermera svensk kapellan i Åbo, hvarifrån han 1660 blef kkh i Euraåminne, † 1661. (Strandberg I: 216. Lagus, Studentmatr. I: 18. Suomi 1844, sid. 261 och handl:r i Sv. Riksarkivet.)

41. **MARTINUS JOHANNIS HORNICK.** Oratio de Civitate: quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ, quæ Dorpati Livonum est ad Embeccam, 4. die Aprilis Anno 1642. publicè & memoriter in Auditorio Magno enarrabat *Martinus Johannis Hornick*, Aboensis. Dorpati Anno 1642. 7 blad 4:o, utom i början 2 blad: titelblad, å hvars baksida dedikation af Martinus Johannis Hornick, Aboensis, till borgmästaren i Åbo Henricus Skepar, till borgmästaren i Åbo Johannes Gotrick, till herr Henricus Tawast, till handlandene i Åbo herr Petrus Torwest och herr Petrus Sager, till auscultanten i Åbo hofrätt Jacobus Wil-

stadius, till apologisten i Lifland herr Johannes Appelbom, till rådmannen Gotfridus Ruskam, till handlanden och auctors affinis Petrus Hakes, till sjökaptenen Henricus Klovensik. Andra bladet innehåller en inbjudning till honoratiores att öfvervara orationen af Juris professorn Laurentius Ludenius Holsat., dat. Dorpat d. 4. april 1642. Dessutom förekomma till slut lat. gratulationsverser till auctor af Laurentius Ludenius, af Petrus Laurentij Schonbergius Ostgothus, af auctors broder Georgius Hornick och af Ionas Pavli Spinckivs, Bothniensis.

Martinus Johannis Hornick Aboensis inskrefs vid akademin i Dorpat 1639.

42. **JONAS PAULI SPINCKIUS.** Oratio de Templis: Quam In Regia Academia Gustaviana, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, die 28. Maji Anno 1642, publicé in Auditorio Majore, quod est in Templo D. Mariæ, enarrabat *Jonas Pauli Spinckius*, Bothniensis. Dorpati, Anno 1642. 7 $^{1}/_{2}$ blad 4:o, utom i början 2 blad: titelblad, å hvars baksida dedikation af Jonas Pauli Spinkius, Bothniensis, till landshöfdingen i Österbotten Johannes Kyyhl och till pastor i Pedersöre, generalinspektorn öfver Österbottens förs:r M. Ericus Matthiæ Bothniensis, till pastor i Kalajoki, prosten i Nordösterbotten Petrus Michaelis Arctophylax, till p. i Gamla Carleby Ericus Nicolai Smol., till p. i Vörå Gabriel Gammal, till p. i Pyhäjoki Henricus Johannis, till p. i Lochto Carolus Lochtovius, till p. i Croneby Jacobus Brennerus, till p. i Wasa och Mustasaari, præp. i Sydösterbotten M. Thomas Florinus, till p. i Storkyro Georgius Pathur, till p. i Malax Canutus Rudnæsius, till p. i NyCarleby Jacobus Jacobi Nycarlus, till p. i Kemi Johannes Pictorius, till p. i Laihela Haqvinus Nicolai, till auctors fordne lärare, skolrektorn i NyCarleby Pavlus Marci Bhoom. Andra bladet innehåller en d. 28 maj 1642 utfärdad inbjudning af juris professorn i Dorpat Laurentius Ludenius Holsat. till honoratiores att öfvervara den förestående orationen. På sista bladet äro lat. gratulationsverser till auctor af Ludenius och af 2 studerande från Sverige.

Jonas Pauli Spinckius blef student i Dorpat 1639 och inskrefs vid Åbo akademi 1643. (Lagus, Studentmatrikel, I: 19.)

43. **MICHAEL GUSTAVI PORTHANUS.** De Magistratu Politico, deque subditis Oratio, Quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ Adolphinâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam die 4 Julij, Anno 1644, publicé in Auditorio Magno pro concione enarrabat *Michael Gustavi Porthanus,* Wib-Carelius. Dorpati Livonorum 1644. 9 blad 4:o, utom i början 2 blad: titelblad och 1 blad inbjudning att öfvervara orationen af prof. Laurentius Ludenius. Dessutom till slut 1 blad lat. gratulationsverser till auctor af Laurentius Ludenius, af Matthias Matthiæ Læchlin, Wib-Carelius, och af Simon Aeschilli Ramomontanus.

Michael Gustavi Porthanus var antagligen son af borgaren i Viborg Gustaf Bengtsson Porthan och broder till Sigfridus Gustavi Porthanus, hvilken dog 1693 såsom kkh i Jorois. (Akiander, Herdaminne I: 287.)

44. **MATTHIAS MATTHIÆ LÆCHLIN.** De Cruce et Calamitate Oratio: Quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ Adolphinâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, die 20 Decemb. Anno 1644. publicè in Auditorio Magno pro concione enarrabat *Matthias Matthiæ Læchlin,* Wiburgo-Carelius. Dorpati Livonorum. 6 1/2 blad 4:o, förutom i början 2 blad: titelblad, å hvars baksida dedikation i lat. disticha af auctor till Henricus Sthalen, superintendent öfver Ingermanland, Carelen och Allentackia, samt till præpositi, capitulares, pastores och comministri i samma stift. Andra bladet: inbjudning att öfvervara orationen af prof. Laurentius Ludenius. Till slut: 3 sidor lat. gratulationsverser till auctor af prof. Ludenius och af 4 studerande, deribland Michael Gustavi Porthanus, Wib-Carelius.

45. **JOHANNES HENRICI ARIDLANDER.** De Vero Dei Timore Oratio: Quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ Adolphinâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, die 19. Novemb. An. 1645, publicè in Auditorio Magno pro concione enarrabat

Johannes Henrici Aridlander, Notheburg. Carel. Dorpati Anno 1645. 7 blad 4:o utom i början 2 blad: titelblad och 1 blad inbjudning att öfvervara orationen af prof. Laurentius Ludenius. Dessutom till slut 1 blad lat. gratulationsverser till auctor af Laurentius Ludenius, af Abrahamus G. Thavvonius, Austro-Finl., af Andreas L. Limacius Wib. Carelius och af Johannes J. Schütz Kexhol. Carelius.

Johannes Henrici Aridlander studerade i Dorpat och blef först kapellan 1648—1649, sedan pastor 1650—1663 i Toksova församling i Ingermanland. (Akiander, Ev. Luth. församlingarna i Ingermanland, sid. 89.)

46. **ABRAHAMUS GEORGII THAUVONIUS.** In salutiferam Nativitatem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi Oratio metrica: quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ Adolphinâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, Die 24. Decemb. Anno 1645. publicè et memoriter in Auditorio Magno, pro concione enarrabat *Abrahamus Georgii Thauvonius,* Austro Finl. Dorpati Livonorum. 1646. 5 1/2 blad 4:o idel lat. hexametrar, förutom i början 2 blad: titelblad och 1 blad inbjudning i lat. disticha att öfvervara orationen af prof. Laurentius Ludenius, dat. Dorpati d. 24 decemb. 1645. Till slut 1 sida gratulationsverser på grekiska till auctor af prof. M. Johannes Georgij Gezelius.

M. o. D:r *Abrahamus Georgii Thauvonius,* född 1622 och son af kkh i Halikko Georgius Matthiæ Thauvonius († 1651), är antecknad såsom student i Åbo redan 1639 o. 1641. Reste till Dorpats akademi, hvarest han inskrefs 1645, disputerade och blef magister 1647. Lector gymnasii i Reval 1649 och s. å. physices professor i Åbo. Theol. professor der 1659, utnämnd till theol. doktor 1660, promoverad 1665. Superintendent i Narva 1667. Biskop i Viborg 1672. † 1679. (Strandberg, I: 118. Hist. Ark., XIII sid. 124.)

47. **JOHANNES JOHANNIS SCHÜTZ.** De Coena Domini Oratio: Quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ Adolphinâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, die Viridium Anno 1646 publicè in Auditorio Magno pro concione enarrabat *Johannes*

Johannis Schütz, Kexholm. Carelius. Dorpati Livonorum. 10 blad 4:o, förutom i början 2 blad: titelblad och 1 blad inbjudning att öfvervara orationen af prof. Laurentius Ludenius, dat. ipso die Viridium [1]), Anno 1646.

Johannes Johannis Schütz, född i Kexholm, studerade i Dorpat. Var kapellan i Duderhof 1649—1652 samt blef pastor och præpositus i Gubanits i Ingermanland 1661—1695. (Akiander, Ev. Luth. församl:na i Ingermanland, sidd. 81 o. 82.)

48. **ANDREAS JOHANNIS LIMACIUS.** De Diabolo Oratio: Quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ Adolphinâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, ipso die Michaëlis Archangeli Anno 1646. publicè in Auditorio Magno pro concione enarrabat *Andreas Johan. Limacius,* Wiburgo-Carelius. Dorpati Livonorum. 7 blad 4:o, utom i början 2 blad: titelblad och 1 blad inbjudning att öfvervara orationen af prof. Laurentius Ludenius. Till slut ännu ett blad lat. gratulationsverser till auctor af prof. Ludenius, af Abrahamus Georgii Thavonius och af en svensk.

Andreas Johannis Limacius studerade i Dorpat och blef pastor i Kelttis i Ingermanland 1663—1690. (Akiander, Ev. Lutherska församlingarna i Ingermanland, sid. 85.)

49. **HENRICUS LAURENTII BIWR.** De Liberorum erga Parentes Pietate Oratio: Quam In Regiâ Academiâ Gustavianâ Adolphinâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, Die 14 Junij. Anno 1648. publicè in Auditorio Magno pro Concione memoriter enarrabat *Henricus Lavrentii Biwr,* Kexholmensis Carelius. Dorpati Livonorum. 4 blad 4:o, förutom i början 2 blad: titelblad, å hvars baksida auctors dedikation till Regnoldus Medtstack, arfvinge till Sorola, Clopitz &c öfverste o. slottslofven („Castellanus") på Kexholms slott, till pastor i Kexholm Laurentius Sigfridi Biwr, auctors fader, till Johannes Winckelman, eccl. Christi, quæ ad Aedem D. J. & M. Magd. colligitur, pastor, till Olaus Vallingius, skolrektor i Kexholm,

[1]) = Skärthorsdag.

till Nicolaus Martini Lavonius, finsk pastor vid Marie kyrkan i Dorpat, till Johannes Laurentii Byræus, stadssekreterare i Kexholm, till Henricus Piper, förste borgmästare i Nyenskants, till Casparus Grönick, borgmästare i Kexholm, till Claudius Christierson, prætor på Kexholms slott, till Hermannus Böcke, domare i Carelen och auctors affinis, samt till Herlingius Törne, slottsnotarie och auctors affinis. Andra bladet innehåller inbjudning att öfvervara orationen af prof. Laurentius Ludenius.

Henricus Laurentii Biwr var son af Laurentius Sigfridi Biwr, som 1640—1653 var kkh i Kexholm och Pyhäjärvi samt prost öfver Kexholms provins. Sonen studerade i Dorpat och blef kapellan i Kexholm samt dog 1660. (Akiander, Herdaminne, 1: 368 o. 371.)

50. **MATTHIAS ANDREÆ PORONERUS.** In salutiferam Nativitatem Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi, Oratio: quam in Regiâ Gustavianâ Adolphinâ Academiâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam, Die 24 Decemb. Anno 1649. publicè in Auditorio Magno pro concione enarrabat *Matthias A[ndreæ] Poronerus*. Biörnburgo Finlandus. Dorpati Livonorum, 6 blad 4:o, utom titelbladet och 1 blad företal af Laurentius Ludenius Ph. & U. J. D. & Profess. Ordin.

51. **JOHANNES SCHÆPERUS.** Finnoniæ Elogia: Quæ In Regiâ Gustavianâ Adolphinâ Academiâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam Oratione Solenni Die 19 octobris Anno 1650. publicè memoriterque in Auditorio Magno pro concione enarrabat *Johannes Schæperus*, Abogiâ Finlandus. Dorpati Livonorum Anno 1650. 9 blad 4:o, förutom i början 2 blad: titelblad, å hvars baksida dedikation i latinska disticha till grefve Per Brahe af Johannes Schæperus Abogiâ Finlandus, LL. Stud. Andra bladet innehåller lat. inbjudning till honoratiores att öfvervara orationen af prof. Laurentius Ludenius, dat. Dorpat d. 19 octobris 1650. I slutet ännu ett blad lat. gratulationsverser till auctor af Daniel Gruuf Nycopensis Sudermannia-Suecus och af Johannes Jacobi, Ingermannus.

Johannes Henrici Schepperus eller Schæfer var son af borgmästaren i Åbo Henrik Scheffer. Blef student i Åbo 1642. Studerade sedan i Dorpat och responderade under Ludenius 1651. Var krigsfiskal i polska kriget, blef advokatfiskal i Åbo hofrätt 1662 och borgmästare i Åbo 1663, † 1682. (Lagus, Studentmatrikel I: 19.)

52. **OLAUS à BÖRGER**. Lamentatio in Præmaturum, sed Beatum Obitum Optimi Adolescentis *Samuelis Matthiæ Tholia,* Regii Wiburgensis Gymnasij Alumni perassidui, Plurimum Reverendi & Clarissimi Viri Dn. M. *Matthiæ Jacobæi Tholia*, Civitatis ejusdem Pastoris longè dignissimi, nec non Dioecesios ejusdem Archi-Præpositi Vigilantissimi, Filii perdilecti, Die 2. Augusti, Anno 1652. animum placidè exhalantis; Cujus exequiæ eodem Anno, Mensisque ejusdem die sexto ibidem Templo Cathedrali, solenni pompâ funebri, Sepulchro concreditæ; Scripta à *Condolentibus*. Dorpati Livonorum, Anno Ae. C. 1652. Med titel 4 blad. Lat. sorgeqväden af 9 personer, deribland likväl ett tyskt af *Olaus à Börger*. Bland undertecknarne under de latinska verserna förekomma: Benedictus Canuti Cunelius, Wib.-Carelius och Andreas G. Kyander Brahelinnâ Savonius samt Nicolaus Rönberg, Wiburgo Carelius.

Olaus à Börger, rådmans son från Viborg, af ointroducerad adlig slägt, blef student i Dorpat 1648 med namnet Olaus von Borgen, var konrektor i Nyen 1655—1661 ock kkh i Kerimäki 1661—1691. (Historiallinen Ark. XIII, sid. 124.)

53. **BENJAMIN SIMONIS KROK**. Notheburgensis, Lector Gymnasii Wiburgensis. Oratio, Græcæ linguæ elogia exhibens. Dorpati, 1652; 4:o.

(Enligt Suomi 1844; sid. 271.)

M. *Benjamin Simonis Krook* blef student i Åbo 1648, i Dorpat 1652, sedan i Upsala. Lektor i Viborg 1659, magister i Åbo 1664. Kkh i Nyen 1668, † 1675.

54. **OLAUS OLAI WEXIONIUS.** Oratio panegyrica, qua Regi Carolo Gustavo Imperii Sueogothici coronam, nomine Academiæ Gustavianæ, gratulatur. Dorpati, a:o 1655, in 4:to.

(Omnämnd i Suomi 1844, sid. 319, och hos Sommelius, Regiæ Academiæ Gustavo-Carolinæ sive Dorpato-Pernaviensis Historiæ Part. I. Lundæ 1790. pag. 291.)

Om *Olaus Olai Wexionius* se ofvan under N:o 33.

55. **GEORGIUS HENRICI HAVEMAN.** Oratio de Celeberrima Carelorum Civitate Wiburgo, quam, In Regia Academia, quæ Dorpati Livonorum ad Embeccam est, Habuit *Georgius Haveman*, Henr. Fil. Wiburgensis, Anno M. DC. XCIV. die 29. Aprilis. Dorpati. 10 blad 4:o, förutom i början 4 blad: titelblad, å hvars baksida äfvensom å andra bladets framsida äro namngifna landshöfdingen i Viborgs, Kymmenegårds och Nyslotts län, friherre Andreas G. Lindehielm äfvensom borgmästarene i Viborg Petrus Fremling och Henricus Haveman, auctors fader, samt 6 rådmän derstädes, till hvilka orationen är dedicerad. Sjelfva dedikationen, undertecknad Dorpati den 19 maj 1694 af Georg Haveman läses å 4—6 sidorna. 4:de bladet innehåller inbjudning af O. Hermelin att öfvervara orationen, dat. Dorpat, d. 29 april 1694. I slutet finnas ännu 3 sidor gratulationer på latinsk vers och prosa till auctor af professor Gabriel Siöberg, af N. Limatius, af Laurentius E. Thorwöste, J. F., och af Simon Wallstrenius, Wib. Car., den sista på prosa, dat. Dorpati d. 21 maji 1694. — Till den oratoriska akten hade inbjudning samma dag den 29 april 1694 utfärdats af prof. O. Hermelin (Eloqu. & Poëseos prof.).

Georgius Henrici Haveman var son af borgmästaren i Viborg Henr. Haveman och blef student i Upsala, reste strax derpå till Dorpats akademi, hvarifrån han återvände till Upsala universitet 1695. Sekreterare i Åbo hofrätt 1710—1716 l. 1717. (Lagus, Studentmatrikel I: 246.)

56. **JOHAN FORSENIUS.** Lyckones Trillande Wälter-Kloot. På Alexandrinisk Vers beskrijfwen af *Johan Forsenio*, Dorpt. Trykt af Johan Brendeken, Kongl. Booktr. Anno 1694. 14 blad 4:o, förutom titelbladet, å hvars baksida angifvas Commendanterne i Narva och Ingermanland samt Öfverofficerare, hvilka arbetet är tillegnadt af auctor medelst en „Sonnet" på 3:dje sidan.

Johannes Johannis Forsenius Lojoensis, född 1660 och son af kkh i Lojo Johannes Svenonis Forsenius († 1675), blef student i Åbo 1671 och magister 1682. Konrektor i Åbo skola 1685. Regements pastor i Narva 1686. Kkh i Lojo 1695, † 1705. (Lagus, Studentmatrikel I: 135.)

Pernau.

År 1699 flyttades universitetet från Dorpat till Pernau, der det invigdes den 28 Augusti. Dess verksamhet upphörde med stadens intagning af ryssarne år 1710.

57. **DANIEL SARCOVIUS.** Svecia plorans sive laudatio funebris — — Principi ac Dominæ Ulricæ Eleonoræ. Revaliæ, a:o 1693, in folio, per Brendekenium, carmine elegiaco.

(Omnämnd i Suomi 1844, sid. 291.)

Enligt program af professor Gabriel Skragge, dat. Dorpat d. $^{24}/_{11}$ 1697 höll *Sarcovius* den $^{27}/_{11}$ s. å. parentation i bunden stil öfver konung Carl XI.

Oratio de Barbarie ejusdemque causis, a *Daniele Sarcovio*, Log. Phys. & Met. Prof. tertio ab actu inaugurationis die habita. — Upptager sidd. 134—163 af „Actvs Inauguralis Academiæ Gustavo-Carolinæ Habitus Pernaviæ die 28 Aug. Anno M. DC. XC. IX“.

Daniel Sarcovius var född i Åbo d. $^{20}/_{6}$ 1661. Föräldrarne af lägre stånd. Efter att i 4 år ha undervisats af sin äldre broder Elias inskrefs han i Åbo skola den $^{5}/_{8}$ 1672 och blef derifrån student i Åbo den $^{24}/_{3}$ 1677 samt disputerade der 1680. Blef sedan informator i Narva. Åtnjöt för studieresor understöd af Gezelierne. Reste 1684 från Narva till Belgien, England, Greifswald och Sverige. Återkom till Åbo 1687. Blef 1689 skolrektor i Reval och 1695 Logices, Physices och Metaphysices professor i Dorpat. Flyttade 1699 med universitetet till Pernau, † $^{30}/_{4}$ 1704.

Greifswald.

Universitetet i Greifswald stiftades 1456. Staden utrymdes 1631 till svenskarne, som i Westphaliska freden 1648 behöllo den jämte det öfriga Vorpommern. År 1678 eröfrades staden af kurfursten Fredrik Wilhelm i Brandenburg, men återgafs till Sverige 1679. Den intogs 1715 af danskarne, men återlemnades i freden 1720. 1815 kom staden att tillhöra Preussen.

58. **GABRIEL JOSEPHI LAGUS.** *Λογίδιον Περι Θαυμασίου τοῦ Ανθρώπου καί τοῦ κώλου αὐτοῦ Μορφώματος*[1]) d. 2 Augusti 1665 af *Gabriel Josephi Lagus — Εν τη Γρυφισβαλδιᾳ.* 3 blad 4:o allt på grekiska, förutom på latin i början 2 sidor: titelbladets frånsida med dedikationer af G. J. L. N. till biskopen Theol. D:r Johannes Georgii Gezelius, till p. & pr. i Töfsala Claudius Martini Brennerus, till pastor i Nousis Johannes Henrici Allenius, till skolrektorn i Nystad, auctors [styf]fader Johannes Petri Ulmstadius, till kapellanen i Lethala Ericus Erici Salonius, till kapellanen i Virmo Daniel Henrici Juslenius och till auctors broder kapellanen i Nystad Johannes Josephi. Andra bladets framsida innehåller lat. inbjudning till honoratiores i Greifswald att öfvervara orationen af Philos. Facultetens derstädes dåv. decanus Daniel Lagus D. Till slut äro 3 sidor lat. o. grekiska gratulationsverser till auctor af

---

[1]) d. ä. De admirabili corporis humani structura.

professor Conrad Friedelieb, af professor M. Joachimus Rosenow, af theol. cand. M. Otto Ursinus, samt af hans landsmän theol. o. phil. stud:ne Nicolaus Bringius, Smol. Svecus, och Jsaacus Dieterici Mollerus, Smol. Svecus.

Gabriel Josephi Lagus Neostadius var styfson till skolrektorn i Nystad Johannes Petri Ulmstadius, och blef student i Åbo 1657. Blef omsider 1678 kapellan i Jockis, Bertula och Humppila till Tammela pastorat hörande kapeller, † 1709.

Leyden.

Universitetet i Leyden grundades 1575 af Wilhelm af Oranien. Staden är belägen i nederländska provinsen Syd-Holland vid Oude Rijn (Gamla Rhen).

59. **ABRAHAMUS THAUVONIUS.** Oratio in obitum M. Samuelis Georgii Haartman, in Academia Aboensi Professoris. Lugduni Batavorum, anno 1653, in folio.

(Omnämnd i Suomi 1844, sid. 265.)

Om *Abrahamus Georgii Thauvonius* se ofvan under N:o 46.

60. **JOHAN BROWALLIUS.** Discursus de introducenda in Scholas & Gymnasia præcipue vero in Gymnasium Arosiense Historiæ Naturalis Lectione ad generosiss. Dalekarliæ Gubernatorem L. Bar. de Reuterholm & Reverendiss. Arosiensem Episcopum, Doct. And. Kalsenium, auctore *Joh. Browallio.* Lugd. Bat. 1737. in 8:o f. 16.

(Omnämnd i Catalogus Orationum i Upsala universitets bibliothek, pag. 286.)

Om *Johan Browallius* se ofvan under N:o 5.

Rostock.

Universitetet i Rostock stiftades 1418. Staden ligger på venstra stranden af Varnows mynning, 13 kilometer från Baltiska hafvet.

61. **NICOLAUS MAGNI.** Oratio de optima Repvblica, Ostendens ex Anacharsis sententia, eam optimam habendam, quæ non opes sed virtutes spectat: ex Plutarchi convivio septem sapientum desumpta, In Collegio privato Oratorio Clarissimi & doctissimi viri M. Martini Broschii Logices Professoris publicé recitata à *Nicolao Magni*, Wiburgensi Carelio, Rostochij, Typis Myliandrinis, Anno M. D. I. C. [1599]. Die 15. Februarii. 10 blad 4.o, förutom titelblad, å hvars baksida är dedikation af Nicolaus Magni Wiburgensis Carelius till Baronen Sten Bielcke till Leckö och Ulffosa samt till ynglingarne, bröderne Gustavus och Gabriel Ochsenstierna.

M. *Nicolaus Magni*, hemma från Viborg, inskrefs 1592 vid universitetet i Jena och 1598 vid universitetet i Rostock samt 1601 vid universitetet i Wittenberg. Han blef magister och återkom om hösten 1602 till Viborg, der han blef anställd vid skolan. Avancerade till skolrektor i Viborg 1606, till kyrkoherde derstädes 1616 och till biskop 1630, † 1632.

62. **EDUARDUS HORN,** Nobilis Fenno. Oratio, qua voluptas suadetur. in Academia Rostockiensi exercitii gratia scripta, et in publico Oratorio Collegio habita, ex informatione Joannis

Simonii, Rhetorices ibidem Professoris, edita cum aliis ejusdem Simonii orationibus. Rostochii, anno 1603, in 8:vo.

(Omnämnd i Suomi 1844, sid. 249.)

Evert Horn till Kankas, född 1581 och son af fältmarskalken m. m. Carl Horn till Kankas, blef tidigt antagen till krigstjenst. Ståthållare pa Narva och Ivanogorod 1613. Generalfältmarskalk, dödskjuten $^{24}/_{7}$ 1615 och begrafven i Åbo domkyrka.

63. **SAMUEL KROELIUS.** Oratio in quâ indoles Virtutis heroicæ describitur, in Illustri ad Varnam Academiâ publicè recitata à *Samuele Kroelio* Wiburgo-Carelio, In Auditorio Magno Horis matutinis die 21. Maij Anno 1625. Rostochi. Typis Mauriti Saxonis. 12 blad 4:o, utom titelblad, å hvars baksida samt 2 följ. sidor är lat. dedikation till grefve Jacob de la Gardie af Samuel Kroelius Wiburgo-Carelius, och 2 följ. blad lat. företal till läsaren af professor Joannes Simonius i Rostock.

Samuel Kroelius var son af borgmästaren i Viborg Hans Croel och dotterson till biskop Paul Iwsten. Han blef 1623 student i Rostock, sedermera slottslofven pa Viborgs slott och var pa 1640-talet kammarfiskal i begge Karelerne samt Narva och Allentaka. (Lagus, Finska adelns gods och ätter, sid. 548.)

64. **JUSTINUS BROCHIUS.** De gloriosa Ascensione & nobili Triumpho Victoris Christi Oratiuncula scripta & in Rosarum Acad. Cal. Maji 1649 pronunciata a *Justino Brochio*, Wib.-Carelio. Rost. in 4:o f. 18.

(Omnämnd i Catalogus Orationum i Upsala universitets bibliothek, pag. 268.)

Samme Brochius var bland flere delaktig i en gratulation till en pastor Magnus Magni Norttman, som d. $^{4}/_{3}$ 1649 promoverades till Magister, hvilken gratulation trycktes i Rostock s. a. in 4:o f. 4.

Justinus v. Brochen hade blifvit student i Rostock 1648 och förekommer 1650 såsom student i Åbo. (Lagus, Åbo universitets matr. I: 47.)

Wittenberg.

Universitetet i Wittenberg vid Elbe stiftades 1502, men förlades 1817 till Halle.

65. **OLAUS GEORGII SUOMALAINEN.** Threnodia in obitum Matronæ Annæ Conjugis M. Joach. Stutæi, Ostrobotn. S. Th. Lectoris in Gymnasio Aboensi, quæ Partus doloribus victa d. 28 Aug. 1608. obdormivit, scripta ab *Olao Georgii Suomalainen,* Finnone. Witeb. 1609. 4:o f. 8.

(Omnämnd i Catalogus Orationum i Upsala universitets bibliothek, pag. 255.)

Ευφημια Nuptiis Generis, virtutum ac literarum laude ornatissimi juvenis-Viri Dn. *Georgj Henrici* Tavasto-Finnonis de Liuttula, Sponsi, Et Castissimæ, lectissimæque Virginis *Helenæ,* Optimi et Integerrimi Viri Christophori Bartholdi de Aalnääs Svbivdicis in Tavastia spectatissimi, filiæ Sponsæ, Amicorum suorum dilectissimorum, Ad diem Mensis IIX bris, Anno Christi MDCX. feliciter *συν Θεῷ* ineundis, fausti ominis ergo scripta, et ex alma Wittebergâ missa Ab *Olao Georgii Suomalænio Finnone.* 1 sida folio latinska disticha, i två spalter, hvarunder:

Calun caunin ja Tawaran,
Causa Cardanon awaran,
Peri Lahiax Lapsucainen

Waimon wahwa Arwollisen
Miehell Mieli Talollisen
Herra anda ainucainen.

Wittebergæ, Typis Meisnerianis. Anno M. DC. X.

Στέφειν seu parentationem, qua majoribus suis desideratissimis, aviis, parentibus, patruis, amitæ, materteræ justa facit, edita post mortem Ejus, Wittebergiæ, anno 1613, in 8:o, typis Martini Henckelii.

(Omnämnd i Suomi 1844, sid. 253.)

Olaus Georgii Suomalænius. Hvittensis, Fenno Obiit diem suum supremum anno 1613 in Aprili. (Enligt citatet i Suomi.)

66. **MATTHIAS JACOBÆUS.** Oratio Bellorum varia effecta et incommoda describens et deplorans; ac econtra pacis egregios fructus & insignia ornamenta proponens. Privati examinis gratiâ, Dum summos in Philosophia honores cum aliis viris & juvenibus doctissimis in inclyta Witebergensi ad Albim academia Anno Christiano 1617. 8. Aprilis asseqveretur, Conscripta & ad patriæ suæ exulceratum statum accommodata à *Matthia Jacobæo* Wiburgo-Carelio, Witebergæ, Typis hæredum Meisnerianis. Inalles 16 blad 4:o. Å titelbladets baksida är arbetet dediceradt till auctors gynnare: grefve Jacob Delagardie, till Arvidus Antonii till Tiusterby, dynastà arcis Wiburgensis et administrator territorii Careliani, samt till Kongl. Maj:ts sekreterare Magnus Martini med dedikation å följande 3 sidor. I slutet är ett Epigramm i 12 hexametrar till auctor af hans vän Olaus Moretus Suecus.

M. *Matthias Jacobæus Tolia*, från Viborg, var född 1582 blef prestvigd 1610, inskrefs vid universitetet i Rostock 1614 och 1615 i Wittenberg, der han blef magister 1617. Studerade sedan i Giessen och blef theol. lektor i Viborg 1619, kkh der 1631 och tillika primarius theol. lektor vid Viborgs gymnasium 1641, hvarifrån han tog afsked 1648, † 1656. (Akiander, Herdaminne.)

67. **JOHANNES JACOBUS FLACHSENIUS.** Trauer-Ode, welche als Kön. Ulr. Eleonora im August-Monat 1693 höchstselig verschiede und d. 28 darauff das Königl. Leichen Begängniss im gantzen Schwedischen Reich gehalten wurde, in der Schlosskirchen zu Wittenberg, an eben denselbigen Leid-

tage bey gehaltener Trauer-Rede absingen lassen *Joannes Jacobus Flachsenius*, Aboensis. Wittenb. in Folio f. 5. mit eine Kupfer Stück und Jo. Gottfr. Bergeri Med. Prof. Programm. ad eandem Orat.

(Omnämnd i Catalogus Orationum i Upsala universitets bibliothek, pag. 276. Förekommer i Elmgrens Öfversigt af Finlands literatur I: 88 under följande titel: Oratio funebris in obitum reginæ Ulricæ Eleonoræ, Wittenberg s. a.)

M. *Johannes Jacobi Flachsenius* var son af professorn vid Åbo akademi, theol. doktorn Jacobus Henrici Flachsenius († 1694) och blef student i Åbo 1682. Vice bibliothekarie 1690. Andre adjunkt 1692. Kanslist i kongl. kansliet 1695. Sökte sig till borgmästare i Norrköping 1708. (Lagus, Studentmatrikel I: 198.)

Bihang.

68. **THEODORICUS PETRI NYLANDENSIS.** Epithalamion In Honorem Generosi et Illustris Dn. D. Christierni Horn, Liberi Baronis ab Aminna, &c Sponsi, & antiquæ inclytæque nobilitatis Catharinæ Bielkiæ, virginis lectissimæ, Sponsæ. Stokholmiæ Imprimebat Andreas Gutterwitz, Anno 1587. 8 blad 4:o, hvaraf 1 blad titelblad. 2:dra bladet innehåller latinska hexametrar af Iohannes Fredervs. De 6 öfriga bladen idel latinska hexametrar af *Theodoricus Petri Nylandensis.*

M. *Theodoricus Petri* (Rwtha) *Nylandensis* inskrefs 1581 i juli vid universitetet i Rostock och promoverades der till magister d. $^7/_4$ 1584. Han var son af Peder Jönsson Ruuth, som 1521 kom från Lybeck till Sverige i sedermera kon. Gustaf I:s följe och som för sina trogna tjenster adlades af konungen 1559, då han tillika fick Borgå till län. Utom här nämnda bröllopsqväde finnas af honom utgifna „Piæ Cantiones Ecclesiasticæ & Scholasticæ", tryckta i Greifswald 1582 och dedicerade till hans gynnare ofvannämnde friherre Christer Clausson Horn. Under klubbekriget var „Mester Dijderich Persson" landshöfding i Vesterbotten. Han dog i Polen.

69. **PETRUS RUTHANUS.** Epicedium in nobilissimi, strenui et magnifici Viri, Henrici Ranzovii, Dn. Johannis Equitis aurati filii, Dn in Bredenberga, et trium regum Daniæ, in ducatibus Holsatiæ, Slesvici, Dithmarsiæ, Vicarii, Consiliarii, Præfecti Segeby, spacio XLIV annorum, mortem, quam placidam, piam et Christiano homine dignissimam, ult. anni M. DIIC die, in arce sua Bredenberga obiit, ac deinceps, anni subsequentis

die XXVII Februarii, cum magno non solum liberorum, affinium, cognatorum, verum etiam legatorum regum, principum, comitum etc. atque totius fere nobilitatis Holsaticæ luctu, Itzehoæ, in sepulcro a se vivo constructo, terræ mandatus est. Honoris, cultus ac observantiæ gratia scriptum. Hamburgi, anno 1599, in 4:to, per Philippum de Ohr.

(Enligt Suomi 1844, sidd. 248—249. Jämväl omnämnd Catalogus Orationum i Upsala universitets bibliothek, pag. 254, hvarest detta tryckalsters sidoantal uppgifves ha varit 6.)

Petrus Rut us var sannolikt den Petrus Ruta Helsingforsiensis-Finlandus, som den $^{17}/_{9}$ 1585 inskrefs vid universitetet i Jena.

70. **HENRICUS MARTINI CHEMNERUS.** Oratio Evcharistica De Artium Liberalium præstantia, et gratitudine benefactoribus et præceptoribus exhibenda, concinnata et declamata ab *Henrico M. Chemnero* Wiburgo-Carelio. In consessu suorum condiscipulorum, cùm clarissimus et doctissimus vir D. Johannes Messenivs nobilissimum sui Gymnasij sexennio frequentati occluderet sacrarium Holmiæ, VII Calen. Jul. Anno partus salutiferi 1614. Stockholmiæ Anno 1614. — 28 pagg. 4:o, förutom titelblad, å hvars baksida dedikationer, deribland till Dn. M. Olaus Elimæus, pastor primarius i Stockholm, och till Dn. Jacobus Axilli *Aucuin* ibidem in monasterio insulano concionator ecclesiæ Finnonicæ. De 3 följande sidorna innehålla lat. dedikation till adressaterna, undertecknad af Henricus M. Chem. Wiburgo-Carelus. Följande 3 sidor innehalla lat. gratulationsverser af 5 commilitones till Chemnerus, deribland: Henricus M. Teitius. Till slut: sid. 29 lat. verser af Henricus Teitius — ad Maecenates, och sid. 30 af auctor „In Zoilum“.

M. *Henricus Martini Chemnerus* l. *Kemner*, Wiburgensis, blef pastor och prost i Nöteborg, från hvilket embete han dock afsattes och landsförvistes. Återkommen från landsflykten blef han squadrons predikant i Dorpat och slutligen pastor vid finska församlingen derstädes. (Suomi 1844, sid. 252.)

71. **JOHANNES BARTHOLDI RUTHANUS.** Nuptiarum in Solennitatem Petri Laur. Ruthani Helsingforsensis, S. Theol. juxta ac Medic. Candidati pro tempore autem Rectoris Gymnasii Parcheimensis, Sponsi, nec non Matronæ Margaretæ Neovinæ Sponsæ, gratulabantur Amici & Sympatriotæ sc. Joach. Taumannus Scholæ Patriæ Pro Rector, *Joh. Bartholdi Ruthanus*, Wiburg-Car., Laurentius Westius, Wesmannus, Joh. Olai Podolinus, Ostrogotus. Lubecæ 1614. 4:o f. 6.

(Omnämnd i Catalogus Orationum i Upsala universitets bibliothek, pag. 256.)

Johannes Bartholdi Ruthanus var son af borgaren i Viborg Bartholdus Petri Ruuth och brorson till Theodoricus Petri Nylandensis. Han blef student i Rostock 1606 och omnämnes d. $^{15}/_{10}$ 1611 såsom den der studerat vid renläriga akademier i Tyskland. (Waaranen, Urkunder III, sid. 165.)

72. **JOHANNES JONÆ ULVICHIUS.** Oratio Panegyrica de Liberalitate incolarum inclytæ & gloriosæ Sueconum urbis Gevaliæ in Gestricia, erga Musarum cultores largissima, concinnata et loco valedictionis a *Johanne Jonæ Ulvichio* Wiburg. In concione et frequentia copiosa primatum quorundam eiusdem urbis, cum laborum tam publicorum quam privatorum in informatione juventutis ibidem ultra biennium exantlatorum finem fecisset, in auditorio Habita Postridie Idus Frbruarias Anni Christi 1617. Upsaliæ Anno ut supra. 12 blad 4:o, förutom dedikationer å titelbladets baksida och följande sida till biskopen i Åbo och hela Finland M. Ericus Erici samt till en mängd embets- och tjenstemän i Gefle och Gestrikland, till hvilka alla följer å 4 sidor „epistola dedicatoria" af Iohannes Ionæ Ulvichius W., hvarefter en sida: dicta probantia. Till slut följer ett 3 blad omfattande latinskt distichon af author: „Epaeneticon civitatis Gefvaliensis" samt ett blad gratulationsverser på latin af Laurentius Matthiæ Valenius och på grekiska af Aeschillus Olai Petræus W.

M. *Johannes Jonæ Ulrichius* var 1624—1641 pastor i Ivangorod och jämväl prost i Ingermanland. (Akiander, Evangelisk-lutherska församlingarna i Ingermanlands stift, sid. 73.)

73. **SVANTE HORN.** Oratio gratulatoria in Reg. Maj. reditum. Upsala 1627.

(Omn. af Elmgren, Öfversigt af Finlands litteratur. I, sid. 32.)

Friherre *Svante Horn* till Åminne, född 1602 och son af friherre Christer Clausson Horn till Åminne, synes först ha studerat i Upsala och inskrefs den $^{26}/_{5}$ 1629 vid universitetet i Leyden. Blef assessor i Svea hofrätt 1635 och vicepresident i Åbo hofrätt 1645, † $^{1}/_{11}$ s. å. innan tillträdet.

74. **BARTHOLDUS LACHMANNUS.** Oratio gratulatoria ad Ill. Dn. Conradum Gyllenstierna, Baronem, cum factus Toparcha provinciæ Careliæ exciperetur in Regio Gymnasio ibidem. Holmiæ edita a:o 1667, in folio per Petr. Hantschenium.

(Omnämnd i Suomi 1844, sid. 269.)

M. *Bartholdus Johannis Lachmannus* var son af kkh i Jääskis Johannes Thomæ Lacmannus († 1650). Student i Åbo 1641 samt någon tid på hösten 1647 i Upsala. Blef magister 1650, derefter lektor samt någon tid director cantus i Viborg. Kkh i Jääskis 1679, † s. å. (Lagus, Studentmatrikel I: 6—7.)

75. **ERICUS ERICI FORSING.** Oratio de admodum salutari et gloriosissima Domini nostri Jesu Christi resurrectione. Strengnesii, a:o 1668, 4:o.

(Omnämnd i Suomi 1844, sid. 281.)

Ericus Erici Forsing l. Forsinius var född 1652 och son af rådmannen i Helsingfors Er. Forsingh († 1680). Åtföljande sin lärare mag. Fraxenius, som var konrektor i Helsingfors skola 1663—1666 och derifrån blef theol. lektor i Strengnäs, höll Forsing i Strengnäs ofvannämnda oration. Blef student i Åbo 1669 och stadsskrifvare i Helsingfors 1677 samt landssekreterare i Nylands o. Tavastehus län 1685, † 1687. (Lagus, Studentmatr. I: 128.)

76. **GABRIEL CHRISTIERNI MELARTOPÆUS.** Præparatorium Fortunæ et Gaudii Svecorum vid Carl XI:s regementz ingång d. $^{17}/_{12}$ 1672 af *Gabriele Ch. Melartopæo* Austro Finlando, civi academiæ Aboensis. Tr. i Sthlm 1672. 3 blad svenska verser in 4:o.

Gabriel Christierni Melartopæus var antagligen son af Christiernus Melartopæus, „olim districtus Halichoensis prætor". Student i Åbo 1665. Blef regementspastor och fältprest under Preussiska expeditionen. Kkh i Janakkala 1681, † 1707.

Rättelse:

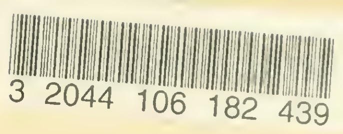
Med afseende på tidsföljden borde ofvan N:o 28 rätteligen föregå N:o 29.

Register.

Innehåll.

Pris: 4 Mark.

3 2044 106 182 439

